CRISTIAN TRONCOTĂ

Mihail Moruzov şi frontul secret

Editor:
Virginia Carianopol

tel. 331.64.63
tel./fax 666.49.27

CRISTIAN TRONCOTĂ

Mihail Moruzov
şi
frontul secret

Editura ELION
Bucureşti ● 2004

Tehnoredactare computerizată: **Constantin NIȚĂ**

ISBN 973-

CUVÂNT ÎNAINTE

Nu intrasem în şcoala primară, când am auzit, pentru întâia oară, numele lui Mihail Moruzov, într-o discuţie purtată de părinţii mei (tata era ofiţer). M-a izbit rezonanţa străină a numelui şi – cu toate că nu-mi mai amintesc nimic din discuţie (probabil, că nici nu înţelegeam despre ce era vorba) – am rămas cu impresia că Moruzov era cineva puternic şi temut.

Mult mai târziu, când am devenit istoric, mi-am dat seama că percepţia din copilărie a personalităţii lui Mihail Moruzov fusese corectă. Om din umbră, aşa cum se potriveşte şefului unui serviciu de informaţii, el a jucat un rol important, mai mult presupus decât atestat, în luarea unor decizii care au înrâurit hotărâtor cursul politicii româneşti, atât pe planul intern cât şi pe cel extern. Despre Moruzov, s-a vorbit mult şi în timpul activităţii sale ca şef al Serviciului Secret de Informaţii şi după împuşcarea lui de către legionari, dar deceniile de regim comunist (lăsând la o parte câteva lucrări meritorii) mu au permis investigarea sistematică a activităţii serviciilor secrete. Din 1990 a ţâşnit – acesta este termenul potrivit – în câmpul nedesţelenit de cercetare a istoriei SSI, dl Cristian Troncotă, ale cărui contribuţii, numeroase şi temeinice, i-au conferit rapid statutul de specialist de clasă în domeniul abordat.

Dl Cristian Troncotă are toate însuşirile istoricului de puternică vocaţie. Este, înainte de toate, un explorator neobosit al arhivelor, ceea ce conferă cercetărilor sale noutatea de informaţie şi baza solidă de documentare. Odată stăpân pe surse, domnia sa le trece prin grila unui sever spirit critic; o parte a efortului de cunoaştere, mai puţin observabilă de cititorul obişnuit, dar care pentru profesionist este lesne de sesizat şi... de admirat! Graţie acestei interpretări critice a izvoarelor, dl Cristian Troncotă ştie să se orienteze în labirintul atâtor informaţii contradictorii sau false.

Într-un domeniu, în care secretul şi dezinformarea sunt de rigoare, unde rivalităţile şi adversităţile răsar la tot pasul, încurcând pistele cercetării, dl Cristian Troncotă găseşte calea corectă, lămurind enigme şi făcând lumină.

În labirintul istoriei serviciilor secrete, firul Ariadnei este ţesut pentru Domnia Sa din documentare plus inteligenţă.

Astăzi se poate vorbi în istoriografia românească de o adevărată direcţie de cercetare a activităţii serviciilor de informaţii, direcţie ce îşi găseşte în studiile d-lui Cristian Troncotă o ilustrare ce îl onorează, şi onorează, în acelaşi timp, şcoala românească de istorie căreia îi aparţine.

Aş spune că era firesc, era de aşteptat ca după volumul consacrat lui Eugen Cristescu, dl Cristian Troncotă să-şi îndrepte atenţia asupra lui Mihail Moruzov. Cred că misiunea asumată era mult mai anevoioasă:

sursele erau mai puține, personajul mai umbros, mai complex şi jucând pe mai multe planuri.

Ceea ce oferă acum dl Cristian Troncotă cititorilor săi – specialişti şi marele public – este rezultatul unei anchete de excelent detectiv al istoriei şi, în acelaşi timp, „dosarul" documentar pe care ea s-a întemeiat, pus la îndemâna lectorului, invitat astfel să ia contact direct cu izvoarele şi să evalueze singur opiniile şi concluziile biografului lui Mihail Moruzov.

Dl Cristian Troncotă nu este fascinat – aşa cum se întâmplă de atâtea ori – de personajul studiat. Acelaşi simţ critic, dovedit în analiza surselor, se manifestă şi în caracterizarea personalităţii şi activităţii lui Mihail Moruzov. Este limpede că omul nu a fost un cavaler Bayard „fără pată şi fără reproş" al serviciului secret. Ceea ce aş dori să subliniez este că, după opinia mea, aspectele criticabile ale omului şi profesionistului Mihail Moruzov sunt de imputat nu numai firii şi codului său moral, ci şi societăţii româneşti din perioada interbelică.

Inauguralul sau startul României Mari a fost apăsat de absenţa unui proces al răspunderilor clasei politice pentru gravele carenţe în pregătirea războiului de întregire naţională, în 1918, intrat în viaţa politică, generalul Alexandru Averescu a scris un ciclu de articole în ziarul „Îndreptarea", reunite apoi într-o broşură intitulată „Răspunderile". Pe bună dreptate, el sublinia că România a vrut războiul, a intrat în război la momentul ales de ea, dar, după cum se ştie, şi sub presiunea ultimativă a Aliaţilor, iar, la începutul operaţiilor militare s-au desfăşurat după planul elaborat de Marele Stat Major român. Atunci, cum se explică faptul că, la doar o săptămână de la intrarea României în război a venit grava, umilitoarea înfrângere de la Turtucaia?

În memoriile sale, Constantin Argetoianu observă cu dreptate: „Cu Turtucaia a început la noi ura împotriva partidelor. Turtucaia a pus în lumină goliciunea oamenilor cărora ţara le încredinţase soarta ei, aproape fără nici un control (...). Tot putregaiul nostru politic ar fi putut să fie măturat într-o clipă şi am fi putut avea şi noi un «4 septembrie» (referire la proclamarea Republicii, în Franţa, în urma înfrângerii lui Napoleon al III-lea la Sedan, în 1870 – n.n.), fără nici o greutate. Şi totuşi, deşi trezită în conştiinţa ei, opinia noastră publică nu s-a ridicat prin acte de violenţă împotriva unor vinovaţi care aşteptau cu capul plecat să li se dea lovitură de graţie".

Dacă această lovitură nu a venit atunci, nu înseamnă că frustrarea nu a dospit şi, o dată cu continuarea şi agravarea practicilor de politicianism din perioada interbelică, ea a erupt violent în viaţa societăţii româneşti prin manifestările totalitarismului de extremă dreaptă. Ostilitatea sa faţă de democraţie se alimenta şi – vai! justifica – prin caricatura de demo-

craţie instaurată la noi, unde trucarea alegerilor, căpătuirea partizanilor politici etc. deveniseră o nefastă regulă. Partidele însele, discreditau, prin astfel de procedee, democraţia, confundată într-un segment tot mai important al opiniei publice cu corupţia şi clientelismul politic. Aşa se explică de ce la alegerile din decembrie 1937, mişcarea legionară (Partidul „Totul pentru Ţară") a obţinut 15,58% de voturi.

Negarea democraţiei venea şi din direcţia totalitarismului de extremă stângă, dar subordonarea totală faţă de consemnele venite de la Moscova şi adoptarea unor orientări şi directive care vizau destrămarea statului naţional unitar român l-au lipsit de suport în opinia publică. Aceasta a perceput Partidul Comunist ca un corp străin în societatea românească şi l-a izolat. Ceea ce nu i-a anulat nocivitatea pentru că el a acţionat ca un instrument al Kremlinului, pentru care, indiferent de schimbările tactice intervenite în politica externă a U.R.S.S., România continua să fie privită ca un adversar.

După instaurarea regimului nazist în Germania (30 ianuarie 1933) şi după intensificarea politicii revizioniste a celui de al treilea Reich, România se vedea prinsă între doi coloşi totalitari, care o ameninţau cu distrugerea, fie că s-ar fi luptat între ei, fie că s-ar fi înţeles între ei.

Cu un sistem democratic şubred şi ameninţată de apetiturile teritoriale ale vecinilor revizionişti, România avea nevoie de stabilitate politică şi de concentrarea eforturilor în direcţia dezvoltării capacităţii ei de apărare. Tendinţele autoritare, manifestate de regele Carol al II-lea încă de la urcarea sa pe tron în 1930 au evoluat în direcţia instaurării dictaturii regale, realizată în 1938. Aşa cum s-a remarcat şi de alţi istorici, atunci, în februarie 1938, lupta nu s-a dat între democraţie şi dictatura regală, ci între dictatura regală şi totalitarismul legionar. Este încă un semn de cât de fragilă era democraţia românească interbelică.

În acest context politic – intern şi extern – rolul Serviciului de Informaţii nu putea să sporească. Sfidările şi ameninţările venite la adresa securităţii şi integrităţii statului erau prea multe şi prea grave, pentru ca el, statul, să nu reacţioneze cu vigoare, să nu se apere prin toate mijloacele, şi Serviciul de Informaţii era – sau trebuia să devină – unul dintre cele mai eficiente.

Un interes superior naţional s-a întâlnit cu un om inteligent, abil şi hotărât – Mihail Moruzov. Decis să servească şi Ţara, şi autoritatea care o cârmuia, şi propria carieră, înzestrat cu „calităţile" ce se cer în această a doua, în ordinea celor mai vechi meserii din lume (prima fiind prostituţia!), Mihail Moruzov a ştiut să-şi conducă barca pe apele agitate ale vieţii politice româneşti şi ale situaţiei internaţionale.

Într-o situaţie ca a lui şi în condiţiile de atunci, atât din ţară cât şi din afara hotarelor ei, Mihail Moruzov, dacă voia să înainteze în carieră şi să se menţină, apoi, ca unul dintre diriguitorii din culise a jocului politic, trebuia să accepte compromisurile, jocurile duble etc. De la Machiavelli încoace, toată lumea ştie că politica şi morala sunt planuri diferite şi oricâte deziderate de fuziune a lor s-ar formula, ele vor rămâne întotdeauna separate.

O dată recunoscută această realitate, nu înseamnă că omului politic i se poate ierta orice şi că el este liber să se folosească de orice mijloc pentru a ajunge la obiectivele, sale, oricât de nobile i-ar fi intenţiile. Societatea democratică – şi, cel puţin în principiu, cea românească aparţinea acestei categorii – are un sistem de valori ce se cer respectate şi numai în cadrul fixat de ele, se poate desfăşura jocul politic.

Mihail Moruzov nu pare a fi fost prea mult preocupat să respecte aceste valori, dar, puţini au fost cei care, în activitatea politică, şi-au făcut un principiu din a nu trece dincolo de limita îngăduită de valorile democratice. Oportunism, labilitate în convingeri, acceptarea compromisului se întâlnesc mereu în lumea politică românească.

Un exemplu – cel al lui Mircea Eliade – este concludent. Simpatiile sale legionare nu pot fi tăgăduite şi ele explică internarea sa în lagărul de la Miercurea duc, în 1938, de către Armand Călinescu. Cunoscut ca intelectual de valoare, el a fost eliberat –fără a i se cere o declaraţie de desolidarizare de Garda de Fier – şi, pentru a fi separat de mişcarea legionară, trimis ca ataşat la Legaţia română din Marea Britanie. În memoriile lui Dumitru Danielopol, reprezentantul Băncii Naţionale a României la Londra, se găsesc date lămuritoare şi despre Mircea Eliade şi despre capacitatea lui Mihail Moruzov de a-şi recruta colaboratorii. Marele scriitor le spunea celor de la Legaţie – după venirea legionarilor la putere în septembrie 1940 – că „el era una din luminile călăuzitoare ale acestei mişcări şi că a avut de suferit din această cauză rigorile lagărului de concentrare". Aceasta nu l-a împiedicat, ca, la plecarea spre Londra, să dea curs unei invitaţii de a se prezenta la „serviciul lui Moruzov", unde a fost întrebat de un colonel dacă acceptă să colaboreze cu acest serviciu, misiunea sa fiind aceea de a informa despre activităţile comuniste din Marea Britanie „Eliade mi-a explicat că era greu să refuze" – relatează Danielopol. Viitorul istoric al religiilor care se aştepta, în toamna lui 1940, să primească o funcţie importantă (chiar ministru, credea soţia lui!) de la camarazii din Garda de fier, nu ezitase să colaboreze cu serviciul lui Mihail Moruzov, omul regelui Carol al II-lea, adversarul de moarte al Legiunii!

Moruzov însuşi a ţinut mai multe fiare în foc pentru a se servi de cel potrivit la momentul oportun. I se potriveşte şi lui remarca atât de sugestivă a colonelului Erwin Lahousen care spunea că este sigur că amiralul Canaris făcea un joc dublu, dar nu ştie unde sfârşea primul şi unde începea cel de al doilea!

Dar, la urma urmei, aceasta este o performanţă în domeniul serviciilor secrete şi ea trebuie trecută la activul profesionist al lui Mihai Moruzov.

Documentele publicate în volumul de faţă pun în lumină amploarea şi rigoarea activităţii SSI, capacitatea sa de a observa, analiza şi desprinde esenţialul din cele constatate. Ne aflăm în faţa unui profesionalism de bună calitate.

În celebra sa lucrare „Arhipelagul Gulag", Soljeniţîn relatează că a întâlnit un fost agent secret român – care s-a prezentat drept locotenentul Vladimirescu – susţinând că a fost pregătit de la vârsta de şase ani pentru viitoarea sa activitate de membru al serviciului de informaţii al armatei! Performanţele obţinute de acesta – printre altele ar fi distrus într-un depozit 2.000 de paraşute, una la fiecare 15 secunde –, dar mai ales, siguranţa, nepăsarea şi fermitatea personajului l-au impresionat profund pe marele scriitor rus. Un adevărat James Bond român sau un simplu fanfaron, gata să se împăuneze cu isprăvi nemaipomenite până şi în lumea de infern a Gulagului? Cred că numai dl Cristian Troncotă va putea, într-o zi, să ne lămurească şi în acest încâlcit episod.

Ultimul volum al d-lui Cristian Troncotă este mărturia pasiunii, a identificării autorului cu meseria de istoric căreia Marc Bloch, marele medievist francez, i-a închinat o apologie. Volumul este, în acelaşi timp, o nouă şi foarte solidă contribuţie la istoria serviciilor secrete româneşti şi, prin mulţimea şi varietatea ramificaţiilor acestor servicii, şi la istoria contemporană a României. Cercetătorii autohtoni şi străini găsesc în paginile ce urmează o mină de informaţii valoroase, mulţumită cărora, ei pot cunoaşte acum mai profund perioada interbelică şi cea de început al celui de-al doilea război mondial.

Am încheiat citirea acestui volum cu un singur regret: acela de a nu mai putea fi studentul d-lui Cristian Troncotă.

Membru corespondent al Academiei Române
Dr. Florin CONSTANTINIU

INTRODUCERE

Istoria serviciilor secrete e plină de momente de tensiune şi dramatism, de succese şi de amare înfrângeri. Şi unele şi celelalte sunt trecute tot în contul oamenilor, care s-au încumetat să poarte povara unor grele misiuni, cu conştiinţa că-şi slujesc ţara.

Istoriografia română a înregistrat – atât înainte, cât şi după decembrie 1989 – lucrări referitoare la momente, perioade sau personaje şi chiar personalităţi din istoria serviciilor secrete de informaţii româneşti, precum şi studii, articole şi culegeri de documente. Cu toate acestea, o lucrare de sinteză pe această temă, elaborată după criterii, metodologii şi exigenţe ştiinţifice, rămâne, şi pe mai departe, un deziderat, şi aceasta din mai multe motive.

În primul rând, s-a pus şi se va pune permanent problema accesului la surse. Documentele de arhivă – şi am în vedere arhivele secrete – au propria istorie. Conservarea, prelucrarea şi gestionarea lor se face după alte reguli decât cele din arhivele istorice obişnuite, au un regim special de acces, termene mult mai lungi în care se interzice publicarea lor şi, nu în ultimul rând, au constituit de-a lungul timpului obiectul unor distrugeri succesive din varii motive. Chiar documente importante, cum sunt, spre exemplu, sintezele informative, cu caracter şi circuit special, referitoare la fapte, evenimente sau cazuri deosebite, ce nu trebuiau cunoscute decât de anumiţi factori de putere din stat, aveau pe prima filă, lângă antet, menţiunea expresă de a fi distruse imediat după consultare. Ne scapă sau, în orice caz, e greu de explicat, în actuala fază a cercetării, motivele pentru care unele din aceste documente s-au păstrat totuşi. E adevărat, astfel de documente constituie o raritate, fapt pentru care descoperirea lor reprezintă un adevărat trofeu pentru cercetătorul care, cu minuţie şi perseverenţă, studiază printre rafturile de arhivă prăfuite, unele chiar uitate sau insuficient evidenţiate prin sistemul de înregistrare al cataloagelor.

Pe de altă parte, se pune problema criteriilor de abordare. Istoria serviciilor secrete de informaţii româneşti, ca de altfel a oricăror instituţii de acest gen, poate fi tratată din mai multe perspective: cronologic; a evoluţiei structurilor ce compun o comunitate informativă; a cadrului legislativ, conceptual sau tehnico-metodologic; a cazuisticii semnificative; a metodelor, mijloacelor şi procedeelor specifice întrebuinţate. La fel de interesante, în sensul formulării

unor concluzii relevante, se dovedesc şi analizele fluxurilor informaționale obținute de serviciile secrete de informații şi difuzate factorilor de decizie din stat – mai ales în momentele de criză sau în situații limită – pentru fundamentarea strategiei şi politicii de apărare în materie de siguranță națională. Sugestive şi pline de conținut sunt şi studiile care urmăresc să reliefeze în ce măsură mobilul deciziei politico-diplomatice şi militare a ținut cont de informațiile furnizate de serviciile secrete sau consecințele soluțiilor adoptate. Prin urmare, analizele pot pune problema eficienței unor astfel de structuri şi stabilirii rolului şi locului lor în ansamblul instituțiilor statului modern, într-un anumit context istoric.

Un demers analitic ambițios îşi poate propune, ca obiect, toate aceste aspecte la un loc, la care trebuie să adauge şi o încadrare istorică, absolut necesară pentru evidențierea surselor de pericol interne şi externe, ce determină în fond rațiunea existenței şi activității structurilor informative secrete cu rol de prevenire, înlăturare şi contracarare a oricăror fapte, acțiuni şi fenomene, ce pot aduce atingere sistemului imunitar al statului.

Şi în abordarea activității şefilor serviciilor secrete – sau a oamenilor din preajma lor – e nevoie de obiectivitate, echilibru şi multă cumpătare. Pentru un asemenea demers, nu o dată, s-a dovedit că studiul atent al documentelor de arhivă, coroborat cu lucrările memorialistice şi chiar cu afirmațiile notate în cadrul dialogului purtat cu cei rămaşi în viață, care s-au aflat în mijlocul evenimentelor ori în imediata lor apropiere, pot demonta legendele create în jurul unor şefi ai serviciilor secrete. Şi pentru ca „monştri sacri“ ai spionajului şi contraspionajului să redevină oameni adevărați în conştiința posterității, analiza unor astfel de personalități trebuie făcută cu multă atenție, ca nu cumva să se creeze în jurul lor o altă mitologie.

Am subliniat toate acestea pentru că ele au constituit esența ideilor şi principiilor care m-au călăuzit permanent în studiul şi eforturile de reconstituire a unor momente, cazuri şi personaje din istoria serviciilor secrete de informații româneşti, în epoca contemporană.

În ultimii ani, am reuşit să public o serie de rezultate ale acestor cercetări şi să adun în urma lor o adevărată colecție de documente.

Recitindu-le, mi-am dat seama că pot fi reunite într-un tom, în ciuda modalităților diferite de tratare.

Volumul este dedicat lui Mihail Moruzov şi Serviciului Secret de informații al armatei române pe care l-a fondat, organizat şi condus din 1924 şi până la începutul lunii septembrie 1940. Alături de Moruzov apar şi câțiva din principalii săi colaboratori, fie prin acțiunile informative întreprinse, fie în calitate de memorialişti, printre care maiorul Constantin Gh. Ionescu Micandru, locotenent-colonelul Gheorghe Petrescu, Niky Ştefănescu, Gheorghe Cristescu, Ştefan Enescu şi alții.

Documentele din anexă acoperă două perioade distincte. Mai întâi, intervalul 1917-1919, când Mihail Moruzov a activat ca şef al echipei de siguranță din Delta Dunării, în timpul războiului de întregire, şi apoi perioada 1934-1940, până la arestarea şefului Serviciului Secret.

Răstimpul cuprins între 1924-1928 nu este acoperit documentar, întrucât, aşa cum rezultă dintr-un proces verbal păstrat în Arhiva Ministerului Apărării Naționale, documentele Serviciului Secret şi ale Secției a II-a din Marele Stat Major, elaborate în acea perioadă, au fost distruse în totalitate în timpul bombardamentelor de la sfârşitul lunii august 1944. Nu excludem posibilitatea existenței unor dubluri, răspândite prin alte unități arhivistice, cu o tematică diferită, dar în stadiul actual al cercetării nu au fost depistate.

De asemenea, nu am găsit până acum explicația lipsei de documente ale Serviciului Secret pentru perioada 1929-1933. Excepție face „Memoriul" întocmit de Mihail Moruzov la 9 martie 1930, referitor la situația din Basarabia, document găsit cu totul întâmplător în biblioteca Arhivei Serviciului Român de Informații (doc. nr. 1). Ceea ce este interesant, documentul poartă semnătura olografă – cu cerneală neagră – a lui Mihail Moruzov. Pe fiecare filă este aplicată o stampilă cu inscripția „Biblioteca Academiei RPR", iar pe prima filă este inserată cota 4/311. Cu toate eforturile făcute, nu am reuşit să găsesc cine şi când l-a clasat în Biblioteca Academiei, în ce împrejurări şi-a schimbat locul de păstrare. Misterul ne duce involuntar cu gândul la perioada proletcultismului, spre anii „republicii populare", când cenzorii Securității şi propagandiştii PCR vânau cărți şi documente din biblioteci şi arhive, care, prin conținutul lor,

compromiteau imaginea comunismului şi a URSS. Oricum, faptul că acest document nu a fost distrus – şi probabil că nu e singurul exemplu – demonstrează, dacă mai încălzeşte pe cineva, că cerberii bolşevismului românesc au avut şi limite în pornirile lor „revoluționare".

Memoriul lui Mihail Moruzov despre situația Basarabiei din 1930 este, fără nici un fel de exagerare, captivant, fapt pentru care nu rezist tentației de a sugera cititorilor să înceapă lectura chiar cu acest document. Ni se dezvăluie, înainte de toate, tragedia Basarabiei, partea de responsabilitate ce revine autorităților centrale şi teritoriale româneşti din epocă – în fața altora din exterior – pentru situația şi destinul unui străvechi teritoriu românesc. Se poate înțelege şi mai lesne obsesia opiniei publice româneşti, starea ei de spirit, față de pericolul comunist, în directă conexiune cu posibilitatea parcă implacabilă prin imobilism a pierderii Basarabiei în situația unei agresiuni sovietice. Documentul reliefează, prin conținut, varietatea mijloacelor folosite pentru investigație şi procurarea informațiilor de documentare, precum şi capacitatea de analiză-sinteză a lui Mihail Moruzov şi probabil a principalilor, săi colaboratori din Serviciul Secret. Ne întrebăm cu îndreptățire, la ce au folosit astfel de informări cu caracter preventiv, dacă în următorul deceniu situația pare că nu s-a schimbat? Interogația noastră are în vedere conținutul notei din 15 februarie 1940 prin care Serviciul Secret aducea la cunoştința autorităților centrale despre impactul curentului comunist în rândurile maselor de țărani, printre care se răspândea tot mai intens zvonul că Basarabia urma să fie ocupată de trupele sovietice, iar mulți conaționali începuseră deja să-şi vândă pământurile, în vreme ce minoritarii etnici deveneau şi mai activi[1]. Un alt exemplu edificator ni-l oferă nota din 7 martie 1940 prin care Serviciul Secret dovedea că era bine informat despre activitatea „Societății Basarabehilor", care înființase, cu ajutorul agenților trimişi de Moscova, alte patru centre de propagandă în S.U.A. (la New York, Chicago, San Francisco şi Saint Louis)[2]. Obiectivul acestei societăți era de a pregăti din timp opinia publică internațio-

[1] Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (în continuare se va cita sigla Arh. M.A.E.), fond 71 România, vol. 63., f. 300-3005.

[2] Ibidem, f. 544-545.

nală pentru eventualitatea unui atac sovietic contra României şi „eliberarea“ Basarabiei.

Într-un asemenea context, strădaniile Serviciului Secret român nu mai trebuiau concentrate spre identificarea factorului de risc cel mai periculos pentru integritatea şi suveranitatea națională, întrucât el era perceptibil şi prea evident pentru toată lumea. Eforturile au fost direcționate spre combinațiile de culise cu scopul de a racorda interesele româneşti la oricare dintre marile puteri – cu excepția URSS – dispuse şi interesate în a ne garanta granițele naționale. Pentru prevenirea materializării pericolului reprezentat de bolşevism, cu toate consecințele ce decurgeau pentru societatea românească, Serviciul Secret condus de Mihail Moruzov s-a încumetat să bată la porțile unor înalte cancelarii politico-diplomatice şi militare de la Berlin, Roma, Paris, Londra dar şi de la Praga şi Varşovia, pentru a analiza situația la fața locului, a face schimb de informații şi de a găsi soluții pentru salvarea situației de izolare în care se afla România. Eforturile au avut succes până la un anumit punct. Dar lipsa consensului forțelor politice, situație acutizată şi de nehotărârea unei politici externe clare, a făcut ca tot ceea ce se clădise până atunci cu riscuri, sacrificii şi compromisuri să se prăbuşească rapid precum un castel de nisip.

Dacă marele pericol de la Est nu a putut fi neutralizat, în vara anului 1940, asta nu înseamnă că istoria învinşilor, în cazul nostru a Serviciului Secret, nu este interesantă. Orice bilanț, rezultat în urma unui demers analitic, formulează teza – cu care e greu să nu fim de acord – potrivit căreia, mai tot timpul, în momentele de criză şi situații limită, serviciile noastre secrete de informații au gustat din cupa amară a înfrângerii, şi nu întotdeauna din vina lor, pentru că informațiile de valoare au difuzat, deci şi-au justificat rațiunea de a fi. „Vae victis?“. Poate! Dar tocmai de aceea e bine să studiem cu mai multă atenție trecutul pentru a-l înțelege şi a nu-i mai repeta, pe cât posibil, greşelile.

Din această perspectivă, „experiența Moruzov“ şi a Serviciului Secret de informații devine instructivă, cel puțin din două puncte de vedere. Pe de o parte, avem de-a face cu un serviciu secret de informații bine conceput, structurat şi direcționat, care în câțiva ani a reuşit chiar să devină eficient în ce priveşte „forța“ informației,

adică procurarea, verificarea şi prelucrarea materialului informativ de interes, pe baza căruia se puteau fundamenta strategiile de apărare şi promovare a interesului naţional. Toate realizările incontestabile, ce aparţin lui Mihail Moruzov – pentru că au existat şi din acestea – s-au datorat luării în consideraţie a experienţei trecutului în materie de informaţii. El s-a inspirat din ceea ce era mai nou pe plan european, inclusiv din modelul *intelligence*-ului britanic – după cum singur a ţinut să precizeze – de la care a luat şi adaptat atât cât s-a potrivit condiţiilor şi particularităţilor societăţii româneşti.

Pe de altă parte, avem derulat fenomenul de sustragere treptată a lui Mihail Moruzov şi a serviciului pe care l-a condus de la activităţile pur informative şi contrainformative, aşa cum le definise în Raportul din 1934 şi basculare spre domeniul politic[3]. Cum s-a ajuns la o astfel de situate se cere desigur explicat. Apreciem că realizările din perioada de început, bazate pe încrederea şi sprijinul factorilor de conducere politico-militară, l-au făcut pe Moruzov să perceapă în mod eronat – afirmaţia o putem face astăzi – că i se poate îngădui orice, inclusiv să se amestece în viaţa particulară a oamenilor, fie personalităţi ale clasei politice, fie cetăţeni de rând. Aşa a ajuns, cu timpul, să acumuleze o impresionantă cantitate de documente şi dosare compromiţătoare despre toţi cei ce se situau pe o poziţie incomodă Palatului.

Foarte posibil ca unele complicităţi ale lui Moruzov, la intrigile suveranului, să fi fost la originea multora din răutăţile care s-au petrecut în viaţa politică românească. Fire extrem de ambiţioasă şi orgolioasă, şi cu o încredere nemăsurată în calităţile sale, Mihail Moruzov a căutat desigur să profite de ambiţiile lui Carol al II-lea pentru a-şi satisface propriile interese. Au toate acestea vreo legătură cu discreţia dezarmantă a memorialisticii lăsate de Carol al II-lea faţă de persoana şefului Serviciului Secret? De data aceasta nu ne vom grăbi cu aprecierile în capitolul introductiv. Studiile şi documentele prezentului volum sugerează unele răspunsuri posibile, dar de aşa natură încât rezervă şi cititorului plăcerea de a-şi

[3] Vezi Regulamentul de organizare şi funcţionare a Serviciului Secret, Arhiva Serviciului Român de Informaţii (în continuare se va cita sigla Arh. S.R.I.), fond "d", dosar nr. 8371, f. 19-22.

formula propriile opinii. Aceiaşi rezervă are în vedere şi posibile surprize arhivistice.

O altă problemă ar trebui abordată teoretic şi documentar. Este vorba despre influenţa pe care Mihail Moruzov ar fi avut-o asupra regelui Carol al II-lea, aşa după cum au insistat unii memorialişti, îndeosebi cei legionari. Să rezolvăm, mai întâi, aspectele de ordin teoretic, aşa cum rezulta din experienţa de până acum a serviciilor secrete. Problema este, desigur, mult mai complexă, noi vom încerca doar s-o schiţăm.

Şefii serviciilor secrete de informaţii, prin contactul permanent cu factorul decizional, deopotrivă cu cercurile politico-diplomatice şi militare, ca şi prin agenţii selectaţi din toate locurile şi mediile de interes, pot deveni cu timpul – şi în prea multe cazuri au devenit prin aceste preocupări – persoane influente în stat. Unii şi-au câştigat poziţia prin propriile merite şi realizări profesionale, alţii folosindu-se din plin de informaţiile de care au dispus. Gradul de influenţă, pe care şeful unui serviciu secret de informaţii îl poate exercita asupra factorilor de decizie, ţine însă de regimul politic, în statele totalitare, acolo unde există o structură informativă extrem de centralizată şi cu rol preponderent de poliţie politică, puterea, acumulată, în timp, de cel aflat în fruntea instituţiei, este prea puţin stânjenită de legi şi exuberanţă. Lavrentie Beria, la sovietici, Gabor Peter la unguri, Alexandru Drăghici, la români, sunt doar trei exemple dintr-o suită mult prea numeroasă pentru a mai fi invocată. În schimb, în statele cu o democraţie tradiţională, există de regulă o comunitate informativă, compusă din mai multe structuri specializate, fiecare într-un anumit domeniu. Influenţa pe care o pot exercita şefii unor astfel de instituţii ale regimurilor democratice este mult limitată de cadrul legislativ. Totuşi, istoria dovedeşte ca şi în situaţia unei comunităţi informative, unul dintre servicii joacă de obicei rolul de „primus inter pares“. Raporturile de colaborare şi cooperare în plan informativ putându-se transforma, în anumite circumstanţe, chiar în forme de control sau subordonare. Din atari situaţii, a rezultat şi necesitatea creării unor sisteme de supraveghere asupra activităţii serviciilor de informaţii, fie din partea executivului, fie din cea a puterii legislative ori chiar a societăţii civile, prevăzute în cadru legislativ.

În situația lui Mihail Moruzov, se poate spune că acesta a condus Serviciul Secret, în perioada 1924-1938, în condițiile existenței unui sistem democratic – cu toate limitele epocii –, iar în următorul interval, 10 februarie 1938 – 5 septembrie 1940, în contextul unui regim politic autoritar, respectiv dictatura regelui Carol al II-lea. Cu toate acestea, comunitatea informativă românească (Serviciul Secret, Corpul Detectivilor din Siguranță, Secția a II-a din M.St.M., Structura informativă a Jandarmeriei, Serviciul Special de informații al C.F.R.) a rămas aceeaşi, atât înainte, cât şi după instaurarea dictaturii regale. Având în vedere experiența lui Moruzov şi unele reuşite care l-au satisfăcut pe regele Carol al II-lea (cazul cel mai elocvent îl constituie dejucarea „Complotului Precup", prin care s-a prevenit săvârşirea unei lovituri de stat pusă la cale de un grup de militari sau schimbul de informații cu structuri similare din epocă), putem spune că Serviciul Secret şi-a câştigat rolul de solist în cadrul comunității informative româneşti. Chiar şi în situația în care nu suntem de acord cu seriozitatea „Complotului Precup", va trebui să recunoaştem că Mihail Moruzov a premeditat o astfel de „lovitură", al cărui efect asupra suveranului şi a opiniei publice era acelaşi, adică consolidarea propriei poziții şi a serviciului pe care l-a condus.

Singurul document, prin care se poate proba, deocamdată, influența, dar şi oportunismul lui Mihail Moruzov fată de regele Carol al II-lea, este Raportul întocmit la 7 februarie 1938, prin care propune instaurarea temporară a unui regim autoritar, în scopul de a se însănătoşi prin măsuri energice „puterea morală a țării şi spiritul de disciplină al fiilor ei". Desigur că acest document venea în întâmpinarea aspirațiilor regelui Carol al II-lea, dar nu mai puțin adevărat este şi faptul că Mihail Moruzov a ştiut să procedeze de aşa manieră încât să implice şi vârfurile armatei în săvârşirea acrului politic de instaurare a regimului autoritar. Documentul are, pe prima filă, ordinele rezolutive şi semnăturile olografe ale şefului M.St.M., generalul Ştefan Ionescu, şi a ministrului Apărării Naționale, generalul Ion Antonescu, ceea ce dezvăluie o anumită abilitate din partea şefului Serviciului Secretai a şti să acopere unele luări de poziție importante, prin care şi-a consolidat rangul de înalt demnitar al starului.

Celelalte documente, şi avem în vedere rapoartele despre rezultatele misiunilor informative ale locotenent-colonelului Gheorghe Petrescu din primăvara anului 1940, în diferite capitale europene (doc. nr. 5-6), întâlnirile directe între Moruzov şi amiralul Canaris (doc. nr. 10, 11, 14, 26) sau vizitele întreprinse în Germania, Franţa şi Anglia (doc. nr.16), ori întâlnirile cu diferiţi emisari ai Abwehr-ului sau cu Killinger şi alţi diplomaţi germani etc., ne dezvăluie prin conţinutul lor o informaţie obiectivă şi rece, menită a surprinde şi analiza realitatea, fără a sugera factorilor constituţionali de decizie orientarea spre anumite direcţii politice. O astfel de interpretare este susţinută şi de expresia utilizată în Sinteza informativă privind expansiunea Germaniei în Sud-Estul Europei, din 5 ianuarie 1939 (doc. nr. 4), conform căreia rolul Serviciului Secret era „de a preveni orice eventualitate de surprindere şi de a da alarma la timp pentru ca celelalte foruri de răspundere din stat – prevenite şi în deplină cunoştinţă de cauza – să avizeze la cele mai eficace mijloace şi să aducă aportul lor salvator faţă de eventualităţile ce se întrevăd". Iată, deci, documente bine articulate, produse ale unui serviciu secret condus cu competenţă, echidistant şi conştient de responsabilităţile ce-i revin.

Pentru toate calităţile şi reuşitele sale, Mihail Moruzov a fost, probabil, ocrotit de Palat. Când s-a văzut însă abandonat, singurul lucru pe care-l putea face era să distrugă documentele arhivei Serviciului Secret, adică o mare parte din rezultatele muncii sale. Aşa s-ar putea explica şi faptul că de la şi despre Mihail Moruzov au rămas puţine şi disparate documente. Uciderea sa, înainte de finalizarea anchetei, la care a fost supus după arestarea din 6 septembrie 1940 – sau poate tocmai pentru că principalii săi adversari, ajunşi la putere (Ion Antonescu şi Horia Sima), se temeau fie de ceea ce putea să declare, fie că procesul se prelungea fără ca Moruzov să ajungă a răspunde în faţa Justiţiei – a împiedicat elaborarea şi strângerea unor documente despre adevărata faţă a Serviciului Secret.

Desigur că Mihail Moruzov nu constituie o excepţie. Exemple, atât pozitive, cât şi negative, se pot găsi din plin şi în alte părţi ori în alte timpuri. Numai că, pentru noi, Moruzov nu este un oarecare, ci întemeietorul Serviciului Secret de informaţii român modern.

Vreau să spun că după cum a fost aşezată piatra de temelie, tot aşa s-a ridicat edificiul şi s-au format deprinderile meşteşugului. Unele modificări de faţadă sau retuşuri, cu valoare estetică, se produc, fără îndoială, în funcţie de modă, timpuri şi mentalităţi. Stâlpul de rezistenţă e cel care contează. El este creatorul spiritului de continuitate şi al responsabilităţii unui trecut conştient asumat.

La fel ca şi în cazul lui Eugen Cristescu, lipsa documentelor de arhivă şi mai ales a unor condiţii normale de efectuare a cercetării istorice – fenomen ce s-a prelungit aproape cinci decenii – a făcut posibilă apariţia unor legende, care mai de care mai fanteziste şi contradictorii, despre viaţa şi activitatea lui Mihail Moruzov, ori faţă de implicarea lui în diferite evenimente. Să recunoaştem că ele au fost alimentate din plin de judecăţile subiective, datorate interesului şi conjuncturii celor care l-au cunoscut pe Moruzov cât de cât şi atât cât se putea vedea din cealaltă parte a baricadei ori prin crăpăturile uşilor întredeschise ale cabinetelor ministeriale.

Spre deosebire însă de Eugen Cristescu – un om mult mai calculat şi precaut, dispus să-şi acopere orice acţiune specială prin legi şi documente –, care a apucat să-şi scrie memoriile chiar şi în condiţii de detenţie, Mihail Moruzov a căzut fulgerător, victima propriilor lui combinaţii, sfârşindu-şi viaţa într-un asasinat, în celula nr. 1 de la închisoarea Jilava. A dus cu el în mormânt tainele unui meşteşug – pe care unii îl ridică, nu fără temei, la rangul de „artă“ a informaţiilor – pentru care, alături de talent, principii şi morală, mai e nevoie şi de multă experienţă. Va trebui să recunoaştem că reconstituirea istorică în astfel de cazuri devine o adevărată aventură.

Ce poate face un istoric preocupat până la patimă de o asemenea problematică? Mi-am pus de nenumărate ori această întrebare şi am ajuns mereu la acelaşi răspuns. Nu poate face decât puţin mai mult faţă de predecesorii săi în a edita în condiţii de bună calitate şi a introduce în circuitul cercetării ştiinţifice documente inedite sau de a elabora studii pe baza lor. Şi aceasta cu toată responsabilitatea şi riscurile ce decurg dintr-o astfel de iniţiativă, depăşind orice obstacol, mai ales atunci când este vorba despre cunoaşterea mecanismelor de funcţionare a regimurilor totalitare, temă ce ne macină şi astăzi existenţa până la obsesie. Fără voinţa

de a cunoaşte, nu se poate schimba o asemenea stare de spirit. Mai mult, nu se poate vorbi de un progres istoriografie fără transparenţă, adică publicarea periodică a rezultatelor cercetării şi a documentelor valoroase identificate.

Există, desigur, şi o condiţie sine qua non: buna credinţă şi solicitudinea, atât din partea celor interesaţi în cercetare, cât şi din cea a administratorilor sau a acelora, care deţin cheile depozitelor de arhivă. Mă refer la arhivele noastre secrete, prea mult împuţinate de-a lungul timpului din cauza distrugerilor succesive, ceea ce face ca cercetarea să devină uneori o adevărată arheologie arhivistică. Este exact ce trebuie să înţeleagă şi acei funcţionari de arhivă, care de regulă fac legea, pentru a facilita munca de cercetare şi cunoaştere.

Ajunşi aici, trebuie să mărturisesc cu sinceritate că mă aflu pe baricada celor ce consideră, şi nu fără temei, că meditaţiile şi evaluările istoriografice nu trebuie să întârzie pentru că cineva doreşte să monopolizeze astfel de documente fie din obscure interese conjuncturale, fie invocând pretexte sau justificări tehniciste. La drept vorbind, prin astfel de practici, se ascunde în realitate subiectivismul, ori în cel mai nefericit caz se cocoloşeşte o mare doză de invidie şi neputinţă. În ce mă priveşte, m-am străduit să depăşesc toate aceste obstacole, iar atunci când mi-au ieşit în cale, le-am considerat mici răutăţi şi, nedându-le prea mare importanţă, am mers mai departe.

Dacă, prin acest volum, am reuşit, pe lângă un firesc obiectiv didactic să aduc şi acel plus de informaţie, care să fie luat în seamă de analizele şi evaluările istorice, atunci nu-mi rămâne decât satisfacţia datoriei împlinite, în sens contrar, voi rămâne doar cu nostalgia unor bune intenţii.

DATE DESPRE BIOGRAFIA ŞI PERSONALITATEA LUI MIHAIL MORUZOV

„Ştiind să se strecoare prin toate uşile, atent, gata să-şi introducă antene peste tot, a devenit indispensabil celor ce voiau să ştie tot, fără eforturi. Românul dispreţuieşte spionajul. Moruzov nu l-a dispreţuit. El se ştia dispreţuit, dar şi temut. Şi-a jucat cartea până la urmă cu pasiune. A întrevăzut finalul? Cred că da. Unele fonduri găsite în străinătate ar sprijini supoziţia."

(Colonel **Octav Vorobchievici**)

În atenţia posterităţii

Mihail Moruzov este un personaj despre care s-a vorbit – şi înainte de 1989[4], dar şi după[5] – mult mai mult decât despre succesorul său Eugen Cristescu sau Traian Borcescu ori Gheorghe Ionescu Micandru. Evident, prin anvergură şi rezultate, i-a depăşit pe toţi ceilalţi. El rămâne şi astăzi încă cel mai bun om de informaţii din câţi a avut această ţară. Dar şi cel mai enigmatic. Mihail Moruzov a lăsat puţine documente scrise. Câte au fost au avut o soartă tragică, multe fiind distruse în septembrie 1940, cu ocazia arestării lui, şi în 1944 (de exemplu în bombardamentul de la Turnu Severin, din septembrie), când a ars cea mai mare parte a arhivei SSI din perioada 1924-1928[6].

Înainte de 1989, în ciuda limitelor ideologice binecunoscute (şi a comodităţii celor ce au avut acces în arhivele ferecate, mulţumiţi să culeagă un citat dintr-un document sau două), numele lui

[4] C. Neagu, D. Marinescu, R. Georgescu, *Fapte din umbră,* vol. II, Editura politică, Bucureşti, 1977, p. 176 şi urm.; Ion Bodumescu, Ion Rusu-Şirianu, *Descifrarea unei istorii necunoscute,* Editura Militară, Bucureşti, 1975, vol. III, p. 12 şi urm.; Horia Brestoiu, *Acţiuni secrete în România,* Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1973.

[5] Paul Ştefănescu, *Istoria serviciilor secrete româneşti,* Editura Divers-Pres, Bucureşti, 1994, p. 69-149; Alina Ionescu, *Formalitatea a devenit asasinat,* în „Bucureşti-Match", nr. 1/1994; Vasile Bobocescu, *Momente din istoria Ministerului de Interne,* vol. 1, 1821-1944, Editura Ministerului de Interne, Bucureşti, 1996, p. 313-336; „Magazin istoric", nr. 4/1995, p. 62-64, 93.

[6] Arhiva Ministerului Apărării Naţionale (în continuare se va cita sigla Arh. M.Ap.N.), fond Microfilme, r. P II c. 415.

Moruzov a apărut şi în lucrările destinate marelui public, nu numai în cele de uz profesional, pentru lucrătorii din Securitate. După 1989, revista „Magazin istoric“ i-a consacrat un portret realizat de un fost salariat al SSI, Nicuşor D. Stănescu[7]. În publicația „Strict Secret“, Ion Pavalescu a publicat cercetările sale, pe baza mărturiilor lăsate de Veniamin, nepotul lui Mihail Moruzov, strânse apoi într-un volum[8].

S-au mai publicat documente despre Moruzov şi în alte gazete, servite de cei ce le „pescuiseră“ înainte de 1989 în acelaşi ambalaj din lucrările „profesionale“[9]. Televiziunea Română i-a consacrat primul episod al serialului „Jocuri periculoase“, realizat de regizorul George Borcescu. Au fost publicate sau republicate lucrări memorialistice, în care personalitatea lui Mihail Moruzov ocupă spaţii importante[10].

Autorii străini, care s-au ocupat de evoluția societății româneşti, în perioada premergătoare şi în timpul celui de-al doilea război mondial, au ţinut cont, în lucrările lor, de acțiunile importante inițiate şi conduse de Mihail Moruzov şi Serviciul Secret român, precum şi de rolul şi locul acestora în angrenajul puterii politice[11].

---

[7] N.D. Stănescu, *1930-1940. întâmplări şi oameni din Serviciul Secret* (fragmente de memorii editate de Marian Ştefan şi Gheorghe Neacşu în „Magazin istoric“, s.n. ianuarie-iunie 1991.

[8] Veniamin Moruzov, *Moruzov despre Moruzov,* în „Strict-Secret“, an II, nr. 35/1990 şi urm; Ion Pavelescu, *Enigma Moruzov, Cel mai mare spion din istoria României,* Editura Gaudeamus, Iaşi, 1993.

[9] Vezi Vasile Bobocescu, *Mihail Moruzov un as al serviciilor secrete,* în: „Spionaj-Contraspionaj“, nr. 13/1991; Idem, *Şeful serviciului secret de informaţii român, Minai Moruzov, despre Pactul secret Germano-Sovietic,* în „Est-Vest“, sept. 1991, p. 2.

[10] Eugen Cristescu, *Organizarea şi activitatea Serviciului Special de Informaţii,* în: Cristian Troncotă, *Eugen Cristescu asul serviciilor secrete româneşti, Memorii 1916-1944,* Editura Roza Vânturilor, Bucureşti, 1995, passim.; Mihail Sturdza, *România şi sfârşitul Europei. Amintiri din ţara pierdută,* Fronde Alba-Iulia, Paris, 1994 passim.; Horia Sima, *Era libertăţii. Statul naţional legionar,* vol. II, Editura Mişcării Legionare, Madrid, 1986, passim; Constantin Maimuca, *Memorii,* în „Lumea-Magazin“, 3-6/1995.

[11] Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol al II-lea şi Mareşalul Antonescu,* Editura Humanitas, Bucureşti, 1993, passim; Larry L. Watts, *O Casandră a României. Ion Antonescu şi lupta pentru reformă 1918-1941,* Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1993, p. 243 şi urm.

Este firesc deci să ne punem întrebarea: se mai pot spune lucruri necunoscute despre cel care a fost şeful Serviciului de informaţii şi siguranţă al Dobrogei, în Perioada 1917 – 1919, şi, apoi, şeful Serviciului Secret de informaţii al armatei române, în perioada 1924 –1940? Răspunsul este categoric da, şi vom căuta să îl argumentăm în cele ce urmează. Vom evoca tocmai faptele de noutate, punctând doar acolo unde este strictă nevoie, pentru cursivitatea prezentării, elementele deja cunoscute.

În legătură cu originea sa etnică, însuşi numele de Moruzov sugerează o descendenţă slavă. Memorialistul legionar Ştefan Palaghiţă îl considera pe Mihail Moruzov „un străin“[12]. La rândul sau, Mihail Sturdza, cel care a îndeplinit funcţia de ministru de externe în guvernul din perioada statului naţional-legionar, spunea despre Moruzov că „avea origini dubioase“, că „a fost comisar sovietic din Harkov“, care „se refugiase în România după 1920“ şi că era „un venetic“ pus de Carol al II-lea în postul cel mai de încredere din toată administraţia noastră civilă şi militară[13]. Ultimul comandant al Mişcării Legionare, Horia Sima, face şi el aluzie la originea lui Moruzov în felul următor: „faţa lui lătăreaţă aproape turtită, dezvăluie o ascendenţă slavo-mongolă“[14].

Familia

Documentele de arhivă păstrate atestă că Mihail Moruzov s-a născut la 8 noiembrie 1887, în comuna Zebil din Judeţul Tulcea. Toate sursele îi indică pe Moruzovi drept descendenţi ai cazacilor zaporojeni, refugiaţi în România la o dată ce nu poate fi precizată, într-o declaraţie dată la 20 noiembrie 1940, Pelaghia, sora lui Mihail, pe arunci în vârsta de 74 ani, se declara „de origine rusă“[15].

Un certificat de naţionalitate, emis de Primăria comunei Zebil, la 26 iulie 1921, atestă faptul că „preotul Simion Moruzov, decedat,

[12] *Istoria Mişcării Legionare scrisă de un legionar,* Editura Roza Vânturilor, Bucureşti, 1992, p. 102.

[13] Mihail Sturdza, *op. cit.,* p. 175.

[14] Horia Sima, *op. cit.,* p. 198.

[15] Arh. S.R.I.. fond „y“ dosar nr. 20954, vol. 4, f. 275.

tatăl tânărului Gheorghe Moruzov, a domiciliat în această comună de la anul 1898“. Potrivit aceluiaşi act, Simion era „îndeobşte cunoscut ca român“[16].

Nicolae Moruzov, tatăl lui Mihail, fusese preot, vreme de 40 de ani, la biserica rusă din Tulcea. Împreună cu Maria, avusese 5 băieţi şi două fete. În acest punct, relatarea surorii lui Moruzov se distanţează de cea a lui Veniamin, nepotul său, care ştia doar de existenţa unei mătuşi. Potrivit Pelaghiei, ea a mai avut o soră, Teodosia, care murise la Tulcea înaintea tatălui ei. La fel, murise deja, în 1940, şi Teodor (Feodor) Moruzov, pictorul. Ceilalţi trei erau Simion (mort şi el), Ivan (Fedea la Veniamin) şi Afanasie. În vreme ce Pelaghia spunea, în 1940, că Afanasie, Ivan şi Mihail se aflau la Bucureşti, Veniamin dădea alte date despre ei. Cert este că Mihail a păstrat legătura cu fraţii săi, pe care i-a folosit în străinătate.

Tot Pelaghia ne oferă informaţii despre averea familiei. După moartea tatălui, au rămas 5 pogoane de pământ şi o casă în Tulcea, pe str. Basarabilor nr. 147. Moştenirea a fost împărţită între fraţi. Pelaghia mai primea şi 50 000 lei. În 1940, Pelaghia avea 8 ha de pământ, parte şi din ceea ce primise de la Moruzov. Pelaghia i-a administrat şi averea fratelui ei, Mihail Moruzov. Pe pământurile sale, acesta însă construise o casă şi o moară de vânt.

Să vedem acum, pe baza relatării lui Constantin Maimuca, un om care nu îl avea la inimă pe Mihail Moruzov, la fel ca şi memorialiştii legionari, în ce consta averea acestuia la sfârşitul vieţii: „La arestarea lui Moruzov s-a descoperit o avere destul de importantă cumpărată pe nume străine. Aşa, palatul [din Bucureşti – *n.n.*] de la Şosea era pe numele unui prieten al său, bulgar de origine, care a mărturisit aceasta. Mobilierul artistic şi covoarele scumpe persiene din palat reprezentau sume serioase. Apoi, ferma din Prahova, via din Tulcea, clădirile şi şcolile pe care le construise acolo pentru folosul public, reprezentau, de asemenea, investiţii mari. Mai cumpărase unul sau mai multe apartamente pe numele nepoatei sale, de care se

[16] Documentul ne-a fost pus la dispoziţie de regretatul Simion Moruzov (nepotul lui Mihail Moruzov), depozitarul unor documente de inesimabilă valoare istorică despre unchiul său.

spune că era „foarte ataşat“[17]. Legat de casa lui Moruzov, fiica acestuia, Aurora-Florina, i-a relatat domnului Ion Pavelescu o poveste extrem de interesantă, ce se află în cartea deja menționată. De altfel, domnul Pavelescu a descoperit şi alți urmaşi ai lui Moruzov, între care o nepoată căsătorită cu un şef de secție la ziarul „România liberă“, în anii ’50, şi alta căsătorită cu cunoscutul publicist şi realizator de televiziune Emanuel Valeriu.

Mihail Moruzov s-a căsătorit în două rânduri. Prima soție se numise Văraru; din căsătoria lor s-a născut Aurora-Florina, singura fiică a lui Moruzov. Divorțat, Moruzov s-a recăsătorit cu Teodora Săndulescu, profesoară din Silistra, dar a divorțat şi de ea. În ultimii ani, se amorezase nebuneşte de o nepoată, care l-a însoțit şi într-o călătorit la Paris. Colonelul Gheorghe Petrescu, pe atunci ataşat militar la Roma, ne-a lăsat o interesantă descriere, una dintre puținele în care regăsim pe Moruzov omul. „Aici [la Paris – *n.n.*] găsesc pe Moruzov la Grand Hotel, nu singur, aşa cum era cu două zile mai înainte, când l-am condus de la Veneția la Milano, ci cu o doamnă pe care mi-o prezentase la Bucureşti, cu o ocazie, ca o nepoată a sa... În cele două zile cât am stat la Paris, am avut posibilitatea să observ starea de spirit a lui Moruzov şi să constat că era cu totul alt om decât acela pe care îl cunoscusem. Acest om, care nu a avut niciodată nici o atenție sau slăbiciune față de vreo femeie, care disprețuia femeia, în sensul că o considera un impediment în viața şi activitatea unui om, acest om care spunea că nu cunoscuse niciodată ce este sentimentul de afecțiune pentru o femeie, era obsedat de data aceasta numai de însoțitoarea sa de acum. Imposibil să se concentreze asupra unei chestiuni serioase, distrat şi indiferent la chestiuni importante, aproape evita să vorbească de ele şi parcă nici nu-l interesau“[18].

„Realitatea se împletea cu legenda“

Lucrurile nu sunt prea clare nici în privința studiilor făcute de Mihail Moruzov. Gheorghe Cristescu ştia că numirea definitivă a lui Moruzov în fruntea SSI s-a tărăgănat pentru că el nu avea studiile

[17] Arh. S.R.I., fond „y“ dosar nr. 73865, vol. I, f. 325.

[18] Ibidem, dosar nr. 20954, vol. 21, f. 40.

superioare pe care le cerea postul. Inițial fusese plătit ca diurnist (angajat temporar). Oricum, „Moruzov ştia din familie limba rusă. Vorbea şi ucraineana, bulgara, turca şi tătara“, relata acelaşi Gheorghe Cristescu.

O descriere a lui Moruzov ne-a lăsat N. D. Stănescu: „Ca înfățişare fizică, Mihail Moruzov era de statură potrivită, lat în umeri şi îndesat, ceea ce determina impresia că era mai scund decât era în realitate, cu nasul puțin turtit şi cu o față aducând într-o măsură cu tipul melancolic, explicabilă, poate, prin încrucişările ce s-au produs, în decursul timpurilor, în colțul european din care se trăgea.

Deşi avea extremitățile membrelor mici, era dotat cu o forță fizică superioară şi cu toate că nu părea suplu, putea fugi cu mare viteză.

Ca înfățişare generală, aducea uneori şi într-o măsură cu Mussolini.

Avea ochii verzi, cu reflecții metalice, umbriți de sprâncene stufoase şi cu putere de pătrundere magnetizantă, iar când te privea cu încordare, simțeai că te pătrund în străfunduri, ceea ce cred că a contribuit la succesele sale profesionale.

Se îmbrăca sobru şi fără variație, purtând acelaşi costum cenuşiu închis, ca un desen discret“[19].

Despre începuturile lui Moruzov în munca de culegere a informațiilor s-a vorbit deja. Se pare că era un om născut pentru aşa ceva. Ştefan Enescu aprecia că „pe Moruzov îl ajuta o extraordinară energie şi voință, o capacitate naturală şi putere de pătrundere uimitoare. Cazac zaporojan, întrupa sănătate, inteligență, abilitate, voință şi îndrăznesc să spun că avea geniu“[20].

Horia Sima considera că Mihail Moruzov era un „om fără scrupule şi de un rafinament diabolic... simpla evocare a numelui său impunea groază“. Acelaşi memorialist mărturisea că, până să-l cunoască direct – în primăvara anului 1940 –, auzise despre el multe lucruri, dar nimic precis, astfel încât „realitatea se împletea cu legenda“, „în orice caz – continua Horia Sima – pentru legionari întrupa sistemul organizat de Armand Călinescu pentru distrugerea mişcării“[21].

---

[19] „Magazin istoric“, s.n., ianuarie 1991, p. 65.

[20] Arh. S.R.I., fond „y“, dosar nr. 105443, f. 87.

[21] Horia Sima, *op. cit.,* p. 198.

Doctorul Şerban Milcoveanu îl apreciază pe Moruzov ca „inteligența cenuşie“ şi „mult superior în inteligență lui Eugen Cristescu“[22].

Să prezentăm acum descrierea făcută de Gheorghe Cristescu: „Scund, vânjos, pleşuv, dinamic şi foarte inteligent, poseda într-un grad intens abilitatea profesională detectivă... Ambițios până la orgoliu, poseda un spirit de dominare despotică, neadmițând replici sau corectări, fapt ce constituia un mare defect pentru flexibilitatea care se cere şefului unui asemenea serviciu în raporturile cu subalternii săi“[23]. S-a spus despre Moruzov că avea nervi de oțel şi o capacitate de concentrare ieşită din comun. Adevărat, dar era şi el om. Am văzut deja ce ne spune Gheorghe Petrescu despre Moruzov. Să mai adăugăm, în relatarea aceluiaşi, cum l-a găsit la Veneția, cu câteva zile înainte de a fi arestat: „Moruzov era abătut, negru la față, complet absent, preocupat în aşa fel încât începea o vorbă şi apoi îşi pierdea şirul şi renunța... Îmi spune că este obosit, că nervii nu-l mai susțin şi-mi arată mâinile care tremurau; îmi spune că este ferm hotărât să se retragă din funcție, undeva la țară şi să nu mai vadă pe nimeni şi să nu mai audă de nimic“[24]. Era şi foarte bănuitor, după cum ne lasă să înțelegem medicul său, Andrei Frank, cel care îl caracteriza astfel: „A fost un om închis, inteligent, culant ca client, prietenos când voia, vorbea foarte puțin“. Dar iată ce mai povestea doctorul Frank: „În 1938 am fost chemat la dânsul personal de vreo două ori pentru maladii intervenite, în vara acestui an am fost chemat o dată urgent după întoarcerea dumisale de la Mamaia, prezentând fenomene hepato-gastrice şi fiindu-i frică de o tentativă de otrăvire. Internat în spitalul Elias, s-a constatat un calcul biliar care produsese fenomenele gastrice“[25]. În decembrie 1939, Moruzov a fost operat pentru hernie ombilicală.

Peste ani, Gheorghe Cristescu îşi amintea de sprijinul pe care i-l acordase Mihail Moruzov într-o poveste de amor contra fratelui său, Eugen Cristescu. Gheorghe se îndrăgostise de vara sa, fiica unui unchi la care stătea în gazdă pe când era student la Facultatea de

[22] „Învierea“, nr. 4/1994, p. 162.

[23] Arh. S.R.I., fond „d“, dosar nr. 17474, vol. I, f. 10.

[24] Ibidem, dosar nr. 20954, vol. 21 f. 9.

[25] Ibidem, f. 110-111.

drept. Familiile s-au opus căsătoriei tinerilor. Eugen Cristescu, subdirector în Direcția Generală a Poliției de Siguranță, îşi amenință chiar fratele cu arestarea. Moruzov l-a ajutat să se căsătorească cu aleasa inimii lui pe ascuns, la Primăria de Verde din Calea Rahovei, scutindu-i de dispensa legală ce s-ar fi cerut între veri. Tot el le-a făcut rost de paşapoarte şi i-a trimis, împreună cu nepotul lui, Malencu (Veniamin) Moruzov la Paris. Călătoria de nuntă a prevăzut şi o săptămână la Veneția şi alta la Milano. După cinci luni, tinerii căsătoriți au revenit la Bucureşti, punând familiile în fața faptului împlinit. Relațiile lui Moruzov cu Eugen Cristescu nu au avut, evident, de câştigat în urma acestui episod[26].

Mihail Moruzov era un om extrem de abil şi care se putea uşor adapta mediului. Cea mai bună dovadă o constituie isprăvile lui din perioada anilor 1917-1918, când s-a descurcat, cu mult curaj, cu comitetele revoluționare ruseşti din Dobrogea şi sudul Basarabiei, episod asupra căruia vom reveni, în timp însă, omul Moruzov s-a schimbat. O spunea, într-o manieră indirectă, şi colonelul Gheorghe Petrescu: „era şi s-a menținut mult timp un om extrem de modest, foarte sobru şi foarte muncitor“[27], într-adevăr, şi alți oameni care l-au cunoscut vorbesc despre modificările petrecute pe măsură ce puterea de care dispunea a sporit. Generalul Ion Gheorghe, care în perioada 1934-1938 a fost ataşat militar la Ankara, a avut ocazia să-l cunoască pe şeful Serviciului Secret, despre care consemnează în lucrarea sa memorialistică: „Moruzov a început ca agent de informație de mâna a treia al Statului Major român. Obraznic şi descurcăreț cum era, a reuşit să dea marea lovitură după ani de activitate neimportantă: l-a informat pe Carol al II-lea despre anumiți politicieni români. Aceasta i-a adus postul de şef al Serviciul Secret român. L-am văzut cu prilejul unei serbări din Palatul Regal, în eleganta uniformă a Frontului Renaşterii Naționale, după ce figura sa îmi atrăsese mai înainte atenția pe culoarele Statului Major, fiind îmbrăcat pe atunci în haine modeste“[28]. Iată ce declara Ştefan Enescu, mulți ani secretarul său:

[26] Ibidem, dosar nr. 4703, f. 2.

[27] Ibidem, dosar nr. 20954, vol. 21, f. 8.

[28] General Ion Gheorghe, *Un dictator nefericit. Mareşalul Ion Antonescu (Calea României spre statul satelit),* ediție îngrijită de Stelian Neagoe, Editura Machiavelli, Bucureşti, 1996, p. 137.

„Moruzov deveni din ce în ce mai nervos şi... [text neclar – *n.n.*], iar puterea faţă de subalterni tot mai dispreţuitoare şi mai aspră. Ofiţeri superiori şi generali îi făceau anticameră; oameni politici îl solicitau până peste puterile posibile de a-i primi şi vorbi cu ei. Pe la serviciu venea din ce în ce mai rar, iar când venea era nervos şi grăbit“[29]. Ideea este întărită şi de Gheorghe Cristescu: „Din pricina influenţei pe care o avea, toată lumea, atât militară, cât şi politică, îl adula, căutând a-i căpăta bunăvoinţa şi protecţia. La Ministerul Apărării Naţionale devenise atotputinte şi cum era din fire foarte vindicativ, nu ierta nicicând un afront adus“[30]. Tot acesta îi reproşa că deşi Eugen, fratele lui, îl recomandase călduros pentru numirea în fruntea SSI, Moruzov îl „dribla“ deseori în probleme de serviciu, încălcându-şi şi depăşindu-şi atribuţiile.

Concepţia despre *intelligence*

Concepţia lui Mihail Moruzov în privinţa muncii de informaţii şi contrainformaţii – fără a fi fost vreodată sistematizată şi expusă ca atare – era în acord cu ceea ce era modern în epocă. Într-o serie de rapoarte, care ni s-au păstrat cu semnătura lui olografă, Moruzov atrăgea atenţia asupra necesităţii prevenirii evenimentelor ce puteau pune în pericol siguranţa naţională. Pentru aceasta, statul trebuia să dispună de informaţii bune despre intenţiile posibililor inamici şi să elaboreze din timp variante de apărare. Actuală era şi concepţia lui în privinţa modului în care trebuiau trataţi spionii. Iată cum ne-o redă colonelul Gheorghe Petrescu: „O organizaţie de spionaj, cunoscută într-o ţară, nu mai este periculoasă atât timp cât este urmărită, mai ales în faza ei de organizare... este mai periculos să o distrugi pentru că va lua naştere alta pe care nu o vei mai cunoaşte“[31].

Alte detalii interesante despre ideile lui Moruzov privind activitatea de informaţii le întâlnim în mărturisirile lui Ştefan Enescu: „În toamna anului 1939, lui Mihail Moruzov i-a venit ideea înfiinţării unei «şcoli de secretari de ataşaţi militari». Raţiunea înfiinţării

[29] Arh. S.R.I., fond „y“, dosar nr. 105443, f. 88.

[30] Ibidem, dosar nr. 17474, vol. I, f. 12.

[31] Ibidem, dosar, nr. 20954, vol. 21, f. 60.

ei, era că Serviciul Secret, fiind o structură a armatei, iar ataşaţii militari erau uşor de descoperit în activitatea lor, trebuia să li se ataşeze câte un secretar care să facă în prealabil o şcoală de spionaj. Cursantul trebuia să înveţe limba ţării unde urma să fie trimis, tehnicile de fotografiere, camuflaj, scrieri invizibile, conducerea automobilelor etc. şi noţiuni de spionaj militar. Moruzov a trimis din fondul său la Secţia a II-a a M.St.M. suma de 100 000 lei pentru înfiinţarea acestei şcoli“[32]. După cum ştim, precipitarea evenimentelor din primăvara şi vara anului 1940 nu a mai permis înfiinţarea unei astfel de şcoli, de pe urma căreia putea avea de câştigat eficienţa activităţii informative. Ideea a fost însă preluată şi pusă în aplicare, aproape un an mai târziu, de Eugen Cristescu.

Toţi cei ce ne-au lăsat mărturii despre Moruzov sunt de acord asupra unui punct: „Secretul puterii lui Moruzov a rezidat în compartimente cât mai mărunte şi exclusive pentru fiecare“. Vintilă Ionescu, alt colaborator al său, îl întărea pe Ştefan Enescu: „Moruzov era un om foarte conspirativ. Nu puteai afla de la el nimic, mai ales în privinţa oamenilor de care se servea... Educaţia tuturor era făcută să nu se intereseze unul de ce face celălalt, fiindcă imediat ce ar fi căutat să afle sau să întrebe ceva, era îndepărtat“[33]. Colonelul Octav Vorobchievici menţiona în legătură cu discreţia lui Moruzov că n-a „putut pătrunde secretele pe care ştia să le păstreze cu severitate“[34]. Nici anchetatorii lui Moruzov nu au putut afla prea multe în toamna anului 1940. Fostul şef al Serviciului Secret a refuzat să comunice date în problema agenturii altcuiva decât lui Ion Antonescu, şeful guvernului. Cum acesta nu a vrut să îl vadă, Moruzov a luat în mormânt şi acest secret. De altfel, dusese principiul compartimentării până acolo încât stânjenea buna funcţionare chiar a aparatului. După cum ne spune Gheorghe Cristescu, doar cu greu a putut fi convins ca şefii secţiilor să comunice între ei în problemele de serviciu.

Moruzov stăpânea un alt secret, absolut necesar oricărui şef de serviciu secret de informaţii, şi anume necesitatea de a dispune de

[32] Ibidem, dosar nr. 105443, f. 98.

[33] Ibidem, f. 248.

[34] Ibidem, dosar nr. 20954, vol. 21, f. 64.

propria-i agentură, prin care să obțină informațiile cele mai sensibile şi cu care să poată controla în orice moment ceea ce îi furnizează serviciul, între informatorii lui Moruzov s-au numărat: Horia Sima („pe care îl plătea cu suma de 200 000 lei lunar“ – ne spune Gheorghe Cristescu), prințesa Caragea (care lucra pentru mai multe servicii), maiorul Cristea Nicolae (rudă cu Brătienii, a ajuns în 1944-1945 prefectul Poliției Capitalei, conducea o adevărată rețea de informatori pentru Moruzov), Eugen Titeanu (îl informa despre ce se întâmpla la Universul şi despre Stelian Popescu, cu care nu era în relații prea bune), Mitiță Constantinescu şi Victor Iamandi (îi ofereau date despre Dinu Brătianu şi bătrânii liberali). De mare ajutor i-a fost secretarul său general, Ghiță Marincu, care avea legături în toate partidele politice.

Moruzov frecventa şi pe Alexandru Vaida-Voievod, Nicolae Iorga (a elaborat unele studii cu caracter istoric la cererea SSI) şi pe amiralul Ion Coandă. De asemenea, avea rezervate sume de bani pentru personajele cheie din conducerea Ministerului Apărării Naționale şi din Marele Stat Major. O altă metodă era să închirieze de la ei spații pentru serviciu, plătindu-le o chirie cu mult mai mare decât se cuvenea.

Moruzov a strâns în jurul său o echipă de oameni care l-au sprijinit şi care i-au fost credincioşi (atât cât se poate vorbi despre un asemenea sentiment într-un serviciu de informații). Principalul colaborator i-a fost Niky Ştefănescu. Şi în acest caz, am avut surpriza să întâlnim diferențe de păreri la cei ce ne-au lăsat mărturii despre Moruzov. Potrivit relatării lui Constantin Maimuca, Niky Ştefănescu fusese îndepărtat din Siguranță de el, pe când era la Chişinău. Maimuca îi intentase chiar şi o acțiune la Parchet. Moruzov l-a luat însă la el, la Centrul de informații Chişinău, apoi l-a adus la Bucureşti, în fruntea Secției Contrainformații. Niky Ştefănescu era un om fără scrupule, dispus oricând să lichideze chiar şi un colaborator devenit incomod. Mai târziu, potrivit aceluiaşi Maimuca, cât şi lui Gheorghe Cristescu, l-a propulsat în fruntea Corpului. Detectivilor din cadrul Siguranței, plasându-şi astfel omul său în instituția rivală. Ştefan Enescu, secretarul personal al lui Moruzov, ne oferă o altă versiune asupra raporturilor dintre cei doi: „Ştefănescu şi Moruzov păreau prieteni – impresie care nu a

dăinuit mai târziu. Nu se produsese încă între ei acea diferență colosală de rang, ceea ce i-a adus lui Ştefănescu dispreț din partea lui Moruzov, iar acestuia, din partea lui Ştefănescu, invidia“[35]. Pentru Ştefan Enescu, numirea lui Niky Ştefănescu în fruntea Corpului Detectivilor nu a fost decât prilejul de mult aşteptat de Moruzov de a scăpa de un om incomod, de care s-a ferit tot timpul. Acelaşi Ştefan Enescu însă ne spune că Moruzov se ferea foarte mult şi de maiorul Ionescu Micandru, iar acesta îl ura. Dacă ultima afirmație poate fi valabilă, prima ridică serioase semne de întrebare, pentru că tocmai lui Micandru i-a încredințat Moruzov delicata sarcină de a iniția, în februarie 1937, contacte cu serviciul german de informații (doc. nr. 3). În cazul lui Niky Ştefănescu, opinia fostului secretar personal pare a fi contrazisă de o scrisoare din 31 august 1940, semnată de Moruzov şi trimisă unui ministru (doc. nr. 38). Nu putem preciza cine era destinatarul şi nici condițiile concrete în care a fost redactată. În scrisoare, Moruzov asigura că era în posesia tuturor datelor din care rezultă că acuzațiile aduse lui Niky Ştefănescu nu erau întemeiate. Moruzov ruga ca „domnul N. Ştefănescu, care a dat dovadă cu viața sa în atâtea rânduri de credință şi devotament, să fie repus la postul său, mai ales că încă nu s-a dat o decizie formală“. Dar, pentru că lumea oamenilor din serviciile de informații este una aparte, să încheiem acest paragraf cu o precizare a lui Constantin Maimuca: „îl vizam pe Nicky Ştefănescu ca un element de mare folos anchetei [declanşată după arestarea lui şi a lui Moruzov, în septembrie 1940 – *n.n.*], mai ales că se desolidarizase de Moruzov şi era dispus ca să vorbească pentru ca să-şi creeze o situație mai bună“[36].

Pentru că am vorbit de concepția modernă a lui Mihail Moruzov, să mai amintim, folosindu-l pe Gheorghe Cristescu, şi dotările pe care le aveau biroul şi maşina şefului Serviciului Secret de informații. „Cabinetul lui Moruzov, din str. Saita, era prevăzut – conform dorinței lui – cu instalații tehnice speciale şi anume: aparate de înregistrare fonică pe discuri şi fir electromagnetic; microfoane; detectoare speciale; oglinzi transparente, prin care poți

[35] Ibidem, dosar nr. 105443, f. 89-90.

[36] Ibidem, dosar nr. 73865, vol. I, f. 325.

observa o persoană, fără ca dânsa să te vadă; periscoape pentru o observare indirectă; celule fotoelectrice detectoare şi altele. Unele se manipulau direct de la biroul său, altele de către un operator dintr-o cameră alăturată... Un automobil Mercedes-Benz, foarte puternic şi, de asemenea, o instalaţie de imprimat pe discuri convorbirile dintre ocupanţi“[37]. Maşina mai dispunea şi de un post radio de emisie-recepţie, care îi permitea să ţină permanent legătura cu sediul. După 1936, Moruzov a înfiinţat scoli pentru pregătirea specialiştilor necesari serviciului (radio-telegrafişti, filori, foto şi cinema, dactiloscopie etc.).

Calităţile lui Moruzov de şef al Serviciului Secret de Informaţii şi aportul instituţiei au fost şi ele diferit apreciate. Cele mai puternice critici i-au venit din partea reprezentanţilor Secţiei a II-a din Marele Stat Major şi au fost făcute – trebuie să subliniem – în cursul anchetei, după moartea lui Moruzov. I se reproşa faptul că informaţiile culese în exteriorul ţării nu au corespuns nevoilor Marelui Stat Major, că erau adesea eronate sau perimate, că priveau dotarea şi pregătirea armatei sovietice din Extremul Orient dar nu şi pe cele ale trupelor staţionate la graniţa României[38]. Destul de aspru îl critica şi un fost şef al Frontului de Sud din cadrul SSI (compartiment care se ocupa cu culegerea datelor din zona balcanică). Iată ce nota căpitanul Mihail Stănescu: „Până la urmă m-am convins că activitatea informativă a acestui serviciu se rezumă în a difuza informaţiile primite de la unii ataşaţi militari... şi de a da ca note informative anumite ştiri culese din ziare străine. Totul era numai ca zilnic să plece cât mai multe informaţii a căror calitate însă nu avea nici o valoare. Se punea, de asemenea, preţ pe orice articol străin care vorbea de regele Carol al II-lea“[39].

Totuşi, nu i se pot nega lui Mihail Moruzov o serie de merite, cum ar fi crearea din vreme a reţelei de la Târgu-Mureş, care a funcţionat nedetectată în toată perioada ocupaţiei horthyste şi care mai trimitea încă note şi la începutul anilor ’50, a celor de la Chişinău şi Cernăuţi, care au furnizat informaţii în timpul ocupaţiei sovietice în Basarabia în 1940-1941. Merite îi recunoştea şi Ştefan

[37] Ibidem, dosar nr. 88438, f. 141.

[38] Ibideem, dosar nr. 20954, vol. 21, f. 70.

[39] Ibidem, vol. IV, f. 23.

Enescu, care spune că Moruzov afla cele „discutate cu uşile închise în Sovietul Comisarilor Poporului din URSS faţă de noi“[40]. Şi îi recunoştea merite şi un ofiţer american de informaţii, venit în 1944 în România, maiorul Robert Bishop, care spunea că dosarele SSI „conţineau cea mai grozavă culegere de date despre sovietici din toată Europa, cu excepţia dosarelor găsite în Germania. Prezentau o colecţie continuă de date, începând cu primul război mondial“[41].

Şi-a iubit ţara

O altă întrebare, care a stârnit multe controverse, s-a pus în legătură cu loialitatea lui Mihail Moruzov faţă de statul român. Suspiciuni au planat asupra lui încă din perioada primului război mondial. Aflăm dintr-o adresă, trimisă la 26 aprilie 1918 de Marele Cartier General către Ministerul de Interne, că se hotărâse o anchetă – la care urmau să participe un delegat al armatei şi altul din partea Internelor – pentru a verifica o serie de acuzaţii la adresa lui Moruzov[42]. La 29 mai 1918, acesta solicita aprobarea de a-şi face copii după unele lucrări, pentru a se putea justifica[43]. În 1920 a fost şi arestat, dar nu s-a putut dovedi nimic. Constantin Maimuca declara mai târziu: „Comandamentul francez a primit pe acea vreme o serie de informaţii care arătau că Moruzov ar fi fost spion în solda Consulatului ţarist rus de la Galaţi şi că, de asemenea, este spion bulgar. Că ar fi existat oarecari legături între el şi consulul rus de la Galaţi reieşea şi din unele rapoarte ale Brigăzii de siguranţă din acel oraş către Direcţia Generală a Poliţiei, pe care le-am găsit mai târziu în arhive şi le-am copiat“[44]. Ulterior, pe când activa în cadrul Siguranţei din Chişinău, Maimuca l-a suspectat şi el că lucra pentru ruşi. S-a speculat mult pe seama locuinţei lui de la şosea, care era gard în gard cu Legaţia sovietică. Dar nimeni – nici măcar ancheta declanşată după arestarea lui Moruzov – nu a putut produce vreo dovadă în acest sens.

---

[40] Ibidem, dosar nr. 105443, f. 91.

[41] Robert Bishop, and E.S. Crayfield, *Russian astride the Balkans,* London, 1949, p 157.

[42] Arh. S.R.I., fond “d”, dosar nr. 7702, f. 101.

[43] Ibidem, f. 103.

[44] Ibidem, fond „y“, dosar nr. 73865, vol. I., f. 316.

Locotenent-colonelul Ion Dumitrescu, un vechi lucrător al SSI, a ținut să facă, în ziua de 8 martie 1941, următoarea declarație în fața judecătorului de instrucție; – Alexandru M. Ionescu – care instrumenta „cazul“ Moruzov:

„Convingerea mea este că Mihail Moruzov era un bun patriot. Născut, ca şi părintele său, preotul Moruzov, pe pământul țării, la Tulcea, iubea Dobrogea cu o dragoste sinceră şi fierbinte. Iubea țara cu aceeaşi căldură. Iubea acest neam în mijlocul căruia se pomenise şi pentru care de atâtea ori în trecutul său zbuciumat de informator şi chiar agent trimis în alte țări străine, a fost în pericol de a fi omorât. Nu cred şi nici indicii nu am avut, cât timp l-am cunoscut şi am colaborat cu alte servicii de informații străine. Este just, că a colaborat cu alte servicii de informații străine, dar întotdeauna, o afirm pe baza faptului că această colaborare s-a făcut cu ştiința şi concursul oamenilor din acest serviciu, ofițeri şi civili, români necontestați. Nici un material nu se putea confecționa personal de Moruzov, fără ştiința vreunei persoane din cele mai sus amintite, calificate în materia în care se colabora. Din contră, Moruzov a avut previziuni precise asupra pericolelor care constituie o amenințare permanentă a neamului nostru (pericolul slavo-comunist) şi a avut soluții pe care, mult mai târziu, le-a adoptat însăşi Conducerea statului (apropierea de Germania)“[45].

Condițiile în care a murit Mihail Moruzov sunt cunoscute. Şi Horia Sima şi Ion Antonescu (care îl ura de moarte, pentru că îi strânsese un dosar compromițător) aveau interesul să se debaraseze de Moruzov. S-a vorbit mult şi despre intervenția personală a lui Canaris pentru a-i salva viața. Ne punem întrebarea în ce măsură dorea sincer acest lucru şeful Abwehr-ului, în condițiile în care germanii putuseră căpăta proba jocului dublu făcut de Moruzov în relațiile cu ei după capturarea, în mai 1940, a arhivei Serviciului de informații francez. Iată deci că personajul Mihail Moruzov rămâne în continuare o figură foarte enigmatică, pe care noi cercetări, mai ales în arhivele engleze, franceze, germane şi ruse, ar putea să ne ajute s-o înțelegem şi s-o descifrăm mai bine.

[45] Ibidem, dosar nr. 20954, vol. 4, f. 95-96.

MIHAIL MORUZOV ŞI PRIMELE FORME MODERNE DE ORGANIZARE ŞI ACTIVITATE ALE SERVICIULUI SECRET

„Nevoia de informații este cu atât mai mare cu cât ele trebuie să suplinească inferioritatea şi slăbiciunile de alt ordin. Informațiile trebuie să fie invers proporționale cu aceste slăbiciuni. Vreau să spun că un popor mai slab demografic şi cu armată mai puțin numeroasă trebuie să apeleze mai mult la iscusința în conducere, la o mai completă şi sigură informație şi la o mai rafinată contrainformație".

General de divizie (R) **Titus Gârbea**

„Un serviciu secret nu se poate improviza"

Autoritățile politice româneşti de la începutul acestui secol – dar nu numai de atunci – nu par să fi fost prea convinse de ideile de mai sus pe care le exprima, acum câtva timp, o altă personalitate a activității de informații de la noi. Atât Gheorghe Cristescu – în declarațiile sale date după arestare – cât şi Mihail Moruzov – într-un raport întocmit, se pare, în 1934 (doc. nr. 2) insistau asupra gravelor lacune care existaseră în acest domeniu la începutul secolului. Un set de cinci documente, din vara anului 1911, ce se păstrează în Arhiva Ministerului Apărării. Naționale, ne arată cum stăteau lucrurile. Astfel, într-un Referat din 23 august 1911 se sublinia: „Serviciul de informații de la Stat-Majorul General al Armatei nu a avut şi nu are nici astăzi o organizare care să corespundă în adevăr misiunii sale. Aşa cum funcționează în prezent, el nu poate obține informațiuni cu caracter mai confidențial asupra organizării militare a vecinilor, nici mai ales să recunoască şi să țină în supraveghere persoanele cari se ocupă în țara noastră cu spionajul, aşa ca să putem lua la nevoie măsurile impuse de împrejurări. Din această cauză, suntem inferiori vecinilor noştri, căci pe când aceştia cheltuiesc sume foarte mari şi au astfel de servicii de informații complet

organizate prin care ne pot cunoaşte cu de-amănuntul, noi nu putem face aproape nimic. Cauza principală a acestei stări de lucruri a fost şi este încă lipsa de mijloace băneşti, cari să permită organizarea serviciului cum trebuie“[46].

Un alt document, din 5 octombrie 1911, sublinia şi alt aspect: „Nu numai atât, dar la noi neexistând o lege în contra spionajului[47], în timp de pace, mulți, pentru bani, pot oferi serviciile lor, fără să se expună la un pericol prea mare“[48].

S-au făcut în vara acelui an memorii şi proiecte de organizare, fără rezultat, după cum ne asigură Mihail Moruzov în raportul menționat: „Până la războiul balcanic din 1913, armata noastră n-a dispus de un serviciu de informații propriu-zis“. Abia în acel an, când armata română a înaintat în Bulgaria, s-a izbit de lipsa unui asemenea serviciu. „Şi atunci s-au luat primele măsuri pentru organizarea acestui serviciu“ (doc. nr. 2). Moruzov pretinde – nu am găsit până acum confirmarea în alte surse[49] – că după războaiele balcanice s-a pus problema creării unui organism bine structurat, el fiind însărcinat cu această problemă. „Dar de abia a luat serviciul ființă, abia s-au început primele recrutări şi formări de elemente, că Secția II din Marele Stat Major şi-a schimbat opinia, preluând asupră-şi şi latura tehnică a Serviciului Secret“. Efectele au fost negative, ținea să sublinieze Moruzov, concluzie ce poate fi pusă şi în legătură cu interesele lui din 1934. Este adevărat însă că şi Gheorghe Cristescu sublinia lipsa de eficiență a aparatului de informații secret existent în cadrul Marelui Stat Major. S-au petrecut, într-adevăr, în prima fază a războiului mondial o serie de evenimente cu consecințe tragice pentru noi şi care puteau fi prevenite. Să amintim doar cazul căpitanilor Epure şi Barcan, rătăciți în 1916 din cauza cetii şi ajunşi în mijlocul liniilor germane cu planul de operații al contraofensivei începute de armata română la

[46] Arh. M.Ap.N., fond Microfilme, r. PII, l. 513, c. 607.

[47] Prima lege românească a contraspionajului a fost votată de Parlament şi promulgată de regele Carol I, la 31 ianuarie 1913.

[48] Arh. M.Ap.N.), fond Microfilme, r. PII, l. 513, c. 621.

[49] Din documente rezultă că Moruzov a debutat ca agent al Siguranței, infiltrat într-un cerc socialist, apoi cooptat în cadrul instituției.

Neajlov-Argeş, pentru salvarea Bucureştilor de ocupaţie germană[50]. Sau cele declarate lui Moruzov, în 1917, de un ofiţer bulgar, care i s-a confesat că la începutul luptelor din Cadrilater bulgarii primeau informaţii despre noi prin două cabluri telefonice[51]. Şi adăuga locotenentul Gageff: „Nu ştiu ce făcea Statul vostru Major, când noi concentram trupe pe frontul dobrogean. Noi nici acum nu putem pricepe scopul vostru. Oare credeţi că noi eram să aşteptăm ofensiva voastră? În orice caz, nu noi v-am bătut, ci voi singuri v-aţi sinucis“. Un document găsit în arhiva SSI atestă că informaţiile despre pregătirile şi planurile bulgarilor au existat totuşi. O structură informativă, coordonată de comisarul Siguranţei, C. Duca, a obţinut date despre intenţia trupelor germano-bulgare conduse de Mackensen de a ataca în cazul în care armata română trecea munţii în Transilvania, dar Marele Stat Major le-a respins ca nefondate[52].

Trebuie să fim însă obiectivi şi să corectăm imaginea prea neagră pe care o desena în 1934 Moruzov, cu scopul evident de a-şi spori meritele în crearea Serviciului Secret de Informaţii. Statul român a întreprins o serie de măsuri în preajma şi în timpul primului război mondial, menite să atenueze din deficienţele semnalate. Astfel, în 1915 s-a creat Serviciul Supravegherii Ştirilor, format din personal de la Palatul Poştei Centrale[53]. În 1917, cu sprijinul misiunii franceze, s-a reorganizat Biroul 2 de la Marele Stat Major (partea sedentară), cu misiuni contrainformative[54]. Documente din arhiva SSI vorbesc şi de crearea unui Serviciu de informaţii şi contrainformaţii româno-rus[55]. De asemenea, s-a ataşat Marelui Cartier General o secţie specială cu cadre detaşate din Siguranţa generală. S-a creat şi Secţia Militară Secretă, un serviciu foarte puţin cunoscut la noi şi care a activat cu rezultate excelente în Transilvania şi Ungaria[56]. Nu putem însă să nu fim de acord cu

[50] Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916-1918,* ediția a II-a, vol. II, Editura Casei Școalelor, București, p. 216.

[51] Arh. S.R.I., fond “d”, dosar nr. 7702, f. 26.

[52] Ibidem, fond „y“, dosar nr. 20954, vol. l, f. 572 şi dosar nr. 2405, vol. l, f. 23.

[53] Paul Ştefănescu, *op. cit.,* p. 35-36.

[54] *Direcţia Informaţii Militare între ficţiune şi adevăr,* Bucureşti, 1994, p. 55-56.

[55] Arh. S.R.I., fond “d”, dosar nr. 7702, f. 27-32.

[56] Secţia Militară Secretă era organizată pe 4 secţii: o secţie de spionaj şi informaţii politice (condusă de medicul Carol I. Sotel, o secţie militară (condusă de

Moruzov asupra unui punct esențial: „un asemenea aparat nu se poate improviza“.

Serviciul de siguranță al Deltei

O altă structură informativă şi contrainformativă creată în 1917 şi de care se leagă strâns activitatea lui Mihail Moruzov a fost Serviciul de Siguranță al Deltei. O serie de documente elaborate şi semnate de Moruzov, cel care a condus acel serviciu, ne permit să aducem o serie de precizări. Mai întâi să vedem cum a luat ființă respectiva structură, într-un raport înaintat la 18 iunie 1917 directorului Siguranței, Moruzov scria: „Ca rezultat al delegațiunei ce mi-ați dat pentru organizarea şi conducerea Serviciului [de] contraspionaj din Delta Dunării, am onoarea a vă raporta următoarele: în ziua de 14 martie a.c., împreună cu personalul ce mi s-a încredințat, am plecat spre Deltă“[57]. Denumirea serviciului apare într-un document din 25 septembrie 1917 drept „Echipa de Siguranță din Delta Dunării“[58], iar la 31 ianuarie 1918 ca „Brigada de Siguranță din Delta Dunării“[59]. După armistițiul cu Puterile Centrale, se pare că s-a transformat în Serviciul de Siguranță al Dobrogei, fiind singura autoritate românească de acest gen autorizată să funcționeze în zonă.

Situația operativă găsită de Moruzov era extrem de complicată. „Aceasta provenea – nota Moruzov în raportul din 18 iunie 1917 -I) din cauza dezertorilor români de naționalitate rusă; II) din cauza propagandei bulgarilor şi a nemților printre trupele ruse; III) din cauza viceconsulului rus din Sulina, dl Prezanov“[60]. Dezertorii de origine rusă din armata română încercau să obțină sprijinul comitetelor revoluționare din armata rusă împotriva autorităților ro-

colonelul Emilian Savu), o secție de propagandă (al cărui şef era inginerul Gheorghe Chelemen) şi o secție muncitorească (condusă de preotul militar dr. Iuliu Florian). Realizările concrete ale Secției Militare Secrete au fost descrise de Aurel Gociman care a publicat şi 13 documente (rapoarte). Vezi: Aurel Gociman, *România şi revizionismul maghiar,* ediția a II-a, Tipografia ziarului „Universul“, București, 1934, p. 266-285.

[57] Arh. S.R.I., fond d, dosar nr. 7702, f. 27-32.

[58] Ibidem, f. 108.

[59] Ibidem, f. 96.

[60] Ibidem, f. 27-32.

mâne. A fost nevoie de întreaga abilitate a lui Moruzov pentru a dejuca asemenea manevre. La rândul lor, bulgarii făceau o propagandă intensă printre soldații ruși pentru a-i convinge să nu mai lupte împotriva lor şi pentru a obține Dobrogea. Se ajunsese până acolo încât la un moment dat infanterişti ruşi au amenințat o unitate proprie de artilerie care deschisese focul împotriva trupelor bulgare. Prin colaborarea cu comandamentele ruse, Moruzov a determinat o reacție a ofițerilor împotriva ideilor răspândite de bulgari. Dar autoritatea comandamentelor ruse era serios pusă în discuție de evenimentele revoluționare începute în februarie 1917. La rândul lui, viceconsulul rus se comporta ca şi cum Dobrogea era deja un teritoriu rusesc. Să adăugăm insuficienta personalului de care dispunea Moruzov şi eterna problemă a banilor, în asemenea situație complexă, Moruzov a făcut din plin dovada capacităților sale de om de informații. Să îl lăsăm chiar pe el să facă un bilanț al reuşitelor serviciului pe care l-a condus în acei ani grei, aşa cum l-a prezentat în Raportul din 1934: capturarea colonelului german von Mayer, şeful serviciului de informații din Dobrogea şi de pe țărmul Mării Negre, operațiune desfăşurată la 75 km în spatele frontului inamic; arestarea a 156 spioni germani în zonă; împiedicarea inamicului să distrugă vreun depozit al armatei române; împiedicarea încheierii unui acord între Armata Roşie şi armatele Puterilor Centrale pe frontul dobrogean prin pătrunderea lui Moruzov şi a altor doi agenți în compunerea delegației ruse şi informarea amiralului Ion Coandă despre intenția a două divizii ruse aflate pe frontul Salonicului de a se preda germanilor; salvarea unor ofițeri şi soldați români din mâinile bolşevicilor, în sudul Basarabiei; dejucarea acțiunilor armatei ruse din aceeaşi zonă. Şi adăuga Mihail Moruzov: „Regret un singur lucru şi anume: din cauza unei neînțelegeri, luptele de la Vâlcov au fost provocate prin surprindere şi fără ordin, neaşteptându-se realizarea unui aranjament făcut de mine, aranjament în virtutea căruia organizasem cumpărarea cu două milioane lei a câtorva contratorpiloare, canoniere, a atelierului naval, a o serie de vedete, şlepuri cu muniții şi alte vase, care formau flota rusă de pe Dunăre şi Marea Neagră, în punctele Chilia, Vâlcov şi Sulina“. Să mai amintim doar propaganda făcută de unii emisari ucraineni, trimişi de serviciul german de informațiile grecii favora-

bili regelui Constantin şi germanilor şi de evreii care doreau încetarea războiului.

Am văzut deja în capitolul anterior că spre sfârşitul războiului, activitatea lui Moruzov a fost pusă sub semnul întrebării, instituindu-se o comisie de anchetă, în 1919 Moruzov ducea la bun sfârşit „afacerea rublelor", prin care se împiedica introducerea în România, de către serviciile speciale sovietice, a unei mari cantităţi de ruble false[61]. Peste un an însă, Moruzov era arestat, pe baza mandatului cu nr. 2250/13 mai 1920, emis de judecătorul de instrucţie al Tribunalului Constanţa, „în virtutea art. 14 şi 204 combinat cu art. 40 din Codul Penal"[62]. Era şi rezultatul unui conflict dintre Romulus Voinescu, directorul general al Siguranţei statului, şi Mihail Moruzov, ce avea să se întindă pe mai mulţi ani, amplificându-se după numirea ultimului în fruntea SSI. După cum ne spune Gheorghe Cristescu, inspectorul general al Siguranţei din Dobrogea, Ştefu, s-a simţit lezat, considerându-se îndreptăţit să ocupe postul respectiv. Drept pentru care a intervenit pe lângă Romulus Voinescu. Cum şi Moruzov a atras în serviciul său multe elemente de la Siguranţă, fără să se consulte cu conducerea instituţiei, a fost nevoie de intervenţia personală a regelui Ferdinand. În faţa suveranului, Moruzov şi Romulus Voinescu s-au împăcat formal[63].

Momentul creării Serviciului Secret de Informaţii a fost destul de confuz prezentat până acum în istoriografie. Cert este că imediat după terminarea primului război mondial, s-a pus problema reorganizării unui serviciu de informaţii şi contrainformaţii în cadrul Marelui Stat Major. Cum se constatase că ataşaţii militari dispuneau de prea „puţină libertate de mişcare şi informaţiile furnizate nu erau suficiente, existând o stare de alarmism şi încordare, mai ales în regiunea de Est, din care cauză ani de zile armata nu s-a putut bucura de o viaţă normală, în comandamente domnea îngrijorarea, iar în rândul populaţiei o stare de nesiguranţă cu grave consecinţe economice", s-a pus problema creării unui serviciu secret, paralel, cu an-

[61] Veniamin Moruzov, *Moruzov despre Moruzov,* în „Strict-Secret", nr. 4, din 5 ianuarie 1991.

[62] Arh. S.R.I., fond „y", dosar nr. 20954, vol. l, f. 9.

[63] Ibidem, dosar nr. 17474, vol. l, f. 12.

gajați civili. Marele Stat Major l-a luat însă sub aripa sa, într-o „dependență totală de subordonare şi o oarecare anchiloză militaristică [ce] nu lăsa SSI elasticitatea necesară unui adevărat serviciu informativ modern“[64], nota Gheorghe Cristescu. Aşa încât în 1922 Consiliul Superior al Apărării Țării[65] i-a acordat mai multă autonomie şi pe plan informativ (față de Marele Stat Major) şi pe plan contrainformativ (față de Siguranța generală). Noi reorganizări s-au produs în 1923 şi 1924, dar ceea ce lipsea noului organism de informații era un şef care să-ți dea un rost. După unele documente, la propunerea generalului Dragu, după altele la cea a amiralului Coandă, în 1924 (sau 1925) în fruntea Serviciului Secret (cum se numise până atunci) a fost numit Mihail Moruzov. Din acel moment, serviciul de informații al armatei (condus de colonelul Alexandru Glatz)[66] şi-a urmat cursul său, devenind Diviziunea II (cu secția informații şi cea de cotrainformații), apoi Secția a II-a, cu mai multe birouri. Inițial, şi SSI a avut tot două secții: de informații şi contrainformații. În 1928, lui Moruzov i s-a cerut să elaboreze un proiect de reorganizare, care să aducă serviciul la nivelul echivalentelor sale din S.U.A., Franța sau Anglia. După cum ne informează colonelul Gheorghe Petrescu, Moruzov a alcătuit „un proiect de reorganizare a tuturor serviciilor de informații, concentrându-le sub o singură direcțiune generală la Preşedinția Consiliului de Miniştri. Evident, proiectul era prea vast şi nu se putea realiza cu mijloacele de atunci“[67]. Deja, în 1928, SSI se mărise considerabil, având un secretariat general, mai multe secții şi o organizare importantă în teritoriu. Deşi continua să funcționeze sub tutela – nominală – a Marelui Stat Major, structural şi operațional SSI devenise altceva decât Secția a II-a.

Nistrul – o frontieră a Europei

[64] Ibidem, f. 14.

[65] *Istoria militară a poporului român,* vol. VI, Editura Militară, Bucureşti, 1989, p. 13-16.

[66] *Direcția Informații Militare...* p. 73-74.

[67] Arh. S.R.I., fond „y“, dosar nr. 88301, vol. l, f. 16.

Una dintre raţiunile pentru care fusese adus Moruzov în fruntea SSI era buna cunoaştere a limbii ruse (Gheorghe Cristescu vorbea chiar despre faptul că Moruzov străbătuse zone întinse din URSS pentru că le descria cu prea multe amănunte, pe care nu le poţi căpăta decât la faţa locului). Principalul pericol pentru statul român rezultat la 1 Decembrie 1918 – nu era nici o îndoială – venea dinspre Răsărit CEKA, apoi OGPU sau NKVD nu neglijaseră spaţiul românesc. Dacă afacerea rublelor eşuase, alte operaţiuni reuşiseră. Astfel, în 1926 (cazul a fost clarificat abia în 1928) serviciul de spionaj sovietic a reuşit să infiltreze o agentă pe lângă generalul Ludovic Mircescu[68] şi să sustragă planul de mobilizare al armatei române. Documentul de 100 file, cu multe anexe, conţinea datele cele mai secrete şi mai complete despre armata română. Generalul Mircescu s-a sinucis, ceea ce evident nu a rezolvat problema[69].

În tot timpul vieţii sale Moruzov a fost un duşman declarat al URSS. Mai mult, după cum nota colonelul Gheorghe Petrescu (care l-a cunoscut bine, fiindu-i nas la cea de-a doua căsătorie), Moruzov era „unul din cei mai înverşunaţi, nu rusofobi, ci ceva mai mult, slavofob... şi-a păstrat această linie de conduită şi a afişat-o cu mult zgomot. Or, acest zgomot era prea răsunător, prea strident; el distona şi cu numele său şi cu originea sa etnică şi chiar dacă el era sincer, dădea de bănuit... După părerea mea însă, ca un observator foarte atent al său, cred că Moruzov ura de moarte regimul sovietic şi ştia sigur că era urât de acel regim şi că i se promisese pieirea“[70].

„Ţinta sa principală – ne spune Gheorghe Cristescu – a fost mereu de a întări acţiunea contrainformativă ce era îndreptată mai ales împotriva URSS. De aceea şi da o atenţie specială agenturii sale din Basarabia... Acţiunea informativă împotriva URSS o conducea personal şi exclusiv şi niciodată nu s-a ştiut unde-şi stabilise «centrul de activitate», care era probabil undeva prin

[68] Generalul Ludovic Mircescu a fost ministru de Război în guvernul prezidat de generalul Alexandru Averescu, instalat la 30 martie 1926 (vezi Stelian Neagoe, *Istoria guvernelor României de la începuturi – 1859 – până în zilele noastre – 1995,* Editura Machiavelli, Bucureşti, 1995, p. 90).

[69] *Direcţia Informaţii Militare...,* p. 75.

[70] Arh. S.R.I., fond „y“, dosar nr. 20954, vol. 21, f. 8-9.

Dobrogea, întrebuințând în misiuni informative pe lipovenii săi, printre cari avea întinse relațiuni. Faptul că adeseori, după ce încasa fondul informativ, pleca la Tulcea cu mulți bani asupra sa vine să confirme acest lucru“[71].

Ceva mai deschis s-a arătat Moruzov în această problemă – dar foarte târziu – față de colonelul Gheorghe Petrescu, căruia i-a dezvăluit principalele sale surse de informații asupra spațiului sovietic. O primă sursă o constituie rețeaua din România a Intelligence Service-ului britanic, care îi asigura practic pe gratis (vom vedea imediat cum) informații pe care englezii le plăteau cu bani grei. O altă sursă era agentura similară franceză, care însă nu asigura informații de aceeaşi calitate. Mai mult, ajunsese să pericliteze agenții britanici şi pe cei ai lui Moruzov, încât acesta i-a îndepărtat pe francezi, blocând pentru o vreme colaborarea cu ei şi în alte domenii. A treia categorie de surse au constituit-o organizațiile naționaliste ucrainene, ce-şi aveau sediile în diferite capitale ale Europei şi care au avut permanent un om de legătură pe lângă Moruzov. A patra categorie o formau organizațiile țariste extremiste. „Mulți din capii şi factorii importanți ai acestei mişcări, care mai târziu au fost victimele asasinatelor şi răpirilor sovietice, au trecut şi prin țara noastră, au luat contact cu Moruzov şi au fost în slujba lui. De la ei primea un bogat material informativ, mai ales politic, şi cred că mai târziu, atunci când Moruzov a dispus de fonduri numeroase, a plătit şi întreținut destul de larg pe aceşti refugiați politici“. Şi, adăuga Gheorghe Petrescu: „Cu aceste mijloace informative şi surse informative a pornit Moruzov..., ca subaltern într-un birou din Marele Stat Major, pentru ca să urce treaptă cu treaptă şi să ajungă în ultimii ani o cvasiomniprezență“[72].

Confidențe i-a făcut Moruzov şi lui Maimuca, în perioada când încerca să îl atragă în cadrul SSI: „M-a pus la curent cu unele situații pe care eu nu le cunoşteam şi anume că Franța şi Anglia consideră granița Nistrului ca o frontieră a Europei şi ca o barieră pentru împiedicarea lărgirii comunismului. Că ei condiționează acordarea de credite şi înarmarea României de modul cum această frontieră a Europei este păzită. Că între Starul Major român şi Statul Major francez

[71] Ibidem, dosar nr. 88438, vol. l, f. 6.

[72] Ibidem, dosar nr. 20954, vol. 21, f. 9.

şi englez şi guvernele respective a intervenit o înţelegere de colaborare informativă, în sensul că frontiera Basarabiei să fie deschisă în anumite sectoare serviciilor informative ale acestor ţări, iar autorităţile de frontieră române să dea un concurs neprecupeţit pentru ca operaţiile de trecere şi primire a agenţilor să se facă în condiţii cât mai mulţumitoare, că această agentură să nu fie supusă nici unui control sau identificare din partea organelor de pază române ale frontierei sau a celor din interior“[73].

Obiectivul principal: spaţiul sovietic

Să zăbovim puţin asupra a două figuri cu care Moruzov a colaborat. Primul personaj este Victor Vasilievici Bogomoletz, rus, născut la Kiev, la 8 mai 1895. Emigrant alb, era medic de profesie. Din 1920, când a părăsit Rusia, s-a stabilit la Istanbul. Acolo a început să lucreze pentru englezi (a colaborat ulterior şi cu italienii, francezii, portughezii şi sovieticii), în 1921 a, sosit la Bucureşti unde conducea secţia sovietică a rezidenturii britanice din România cu sediul în Aleea Washington 5, ce avea în frunte pe ataşatul comercial Gibson. În martie 1923, Siguranţa i-a făcut o percheziţie acasă, găsind informări despre mişcarea comunistă din Bulgaria. Poate în urma percheziţiei, poate din nevoia de a obţine colaborarea Siguranţei, Bogomoletz a figurat ca informator al respectivei instituţii, până în 1928, când, în urma unui conflict, a rupt legăturile. La scurtă vreme a fost preluat de Moruzov, care i-a înlesnit din nou trecerea agenţilor în URSS. În schimb, Bogomoletz îi preda copiile tuturor rapoartelor pe care le redacta pentru Gibson. În 1931, Gibson era mutat la Riga şi l-a luat cu el şi pe Bogomoletz. Peste trei ani, în urma reluării relaţiilor diplomatice româno-sovietice, Bogomoletz revenea la Bucureşti, preluând din nou secţia rusă. În august acelaşi an, Intelligence Service-ul renunţa la serviciile lui Bogomoletz, pe care îl acuza că lucra împotriva intereselor statului britanic. Rezidentului Serviciului britanic de informaţii i se ordona să interzică agenturii să mai ia contact cu Bogomoletz. Peste câteva luni, în 1935, Bogomoletz era la Paris, dându-se drept

[73] Ibidem, dosar nr. 73865, vol. l, f. 313.

reprezentant al statului român[74]. În 1940, potrivit lui Veniamin Moruzov, unchiul său se întâlnea cu Bogomoletz la Paris, în 1943, refugiat în Portugalia, își oferea din nou serviciile SSI, care însă i-a respins oferta ca neinteresantă. Ulterior, poliția portugheză i-a cerut să părăsească țara. Se pare că la intervenția Intelligence Service-ului, a primit viză pentru Egipt. Acolo era semnalat încă, la 15 iulie 1955, într-o notă a Securității din care mai aflăm că în Portugalia Bogomoletz ținuse legătura, prin Victor Cădere, fostul ministru al României la Lisabona, cu Maniu și Antonescu[75].

Un alt personaj interesant cu care a colaborat Moruzov a fost Bruhatov Dimitrie Rostovski[76], tot rus, născut la 20 octombrie 1891 la Moscova. Ajuns la Istanbul în 1921, a fost luat de Bogomoletz la București. A intrat în vizorul Siguranței pentru că era corespondent de presă al ziarului Daily Mail, proprietatea lordului Rothermere, sprijinitor al intereselor Ungariei. Rostovski a reușit să stabilească relații numeroase la București, inclusiv cu cercurile francmasonice, în 1930 era secretar al Asociației corespondenților de presă străini din România. După plecarea lui Bogomoletz la Riga, Rostovski a preluat conducerea secției sovietice a Intelligence Service-ului din București. În 1930 lucra la realizarea unei cărți despre România, având tot sprijinul Consiliului de Miniștri. În 1937, pleca în concediu în Cehoslovacia. Pe dosarul său aflat la Siguranță există o însemnare a lui Eugen Bianu: „Numitul a murit într-un sanatoriu, în anul 1938, în Elveția". Am considerat interesant să prezentăm aceste două figuri și pentru a arăta cu ce fel de oameni colabora Moruzov pentru a obține informații despre URSS. Nu este mai puțin adevărat că și sovieticii au marcat puncte în această competiție. Printre cele pe care am reușit să le aflăm se numără și introducerea maiorului Tulbure în SSI chiar la Frontul de Est – care la rândul său și-a adus și alți „colaboratori" – dovedit ca spion sovietic abia după cucerirea Odessei de către trupele române[77].

[74] Ibidem, dosar nr. 108606, 190-191.

[75] Ibidem, f. 193.

[76] Ibidem, dosar nr. 20989, vol. 2, f. 37-39.

[77] Precizare făcută de colonel (r) Traian Borcescu în cadrul unui dialog pe această temă.

Înverşunarea lui Moruzov contra sovieticilor a mers până acolo încât a căutat să torpileze toate eforturile lui Nicolae Titulescu de reluare a relațiilor diplomatice cu URSS. Episodul ne este relatat de Gheorghe Cristescu. Conflictul lor este alimentat şi de opoziția înverşunată făcută de Titulescu inițiativei lui Moruzov de a-şi introduce oamenii în Ministerul de Externe, sub acoperire diplomatică. Cu ajutorul Palatului, Moruzov a ieşit victorios în final, în această din urmă problemă. Pentru a-l spiona pe Titulescu, Moruzov l-a trimis la Geneva pe Niky Ştefănescu cu o echipă specială, ceea ce a atras protestele lui N. Titulescu şi retragerea echipei. A urmat o confruntare la Ministerul de Externe între Titulescu şi Moruzov, în care şeful Serviciului Secret a încercat, pe baza unui material alcătuit de el, să demonstreze inutilitatea reluării relațiilor diplomatice cu URSS. Titulescu şi-a impus însă punctul de vedere. Moruzov nu i-a rămas dator şi, ne asigură Gheorghe Cristescu, debarcarea lui Titulescu s-a făcut în bună măsură şi cu colaborarea şefului SSI[78].

În ce priveşte activitatea lui Moruzov şi a Serviciului Secret pe Frontul de Est în legătură cu spațiul sovietic, trebuie să mai semnalăm şi un studiu semnat de el şi datat 9 martie 1930 (doc. nr. 1). Moruzov trăgea un serios semnal de alarmă asupra situației din Basarabia, arătând că atitudinea față de provincia revenită la patria-mamă în 1918 fusese cât se poate de greşită. „Prin cele petrecute acolo, s-a săpat o prăpastie între noi şi basarabeni. Guvernele care s-au succedat, preocupate de chestiuni fundamentale în reorganizarea noastră ca stat, au neglijat starea de fapt ce se crea, fără ştirea lor, în această provincie, căreia i se cereau numai majorități în alegeri“. Funcționarii trimişi acolo, inclusiv cei de la Siguranță (aici Moruzov plătea probabil şi nişte polițe) s-au preocupat doar de o rapidă îmbogățire. Erau date apoi, pe multe pagini, cazuri concrete de abuzuri săvârşite de autorități şi de militari contra po-

[78] Arh. S.R.I., fond „y“, dosar nr. 17474, vol. I, f. 18-19. Despre conjunctura politică internă şi internațională, în care s-a produs demisia guvernului liberal, condus de Gh. Tătărescu, la 29 august 1936, şi formarea, în aceeaşi zi, a unui nou cabinet, sub aceeaşi preşedinție, dar fără N. Titulescu Ia Externe vezi şi Ioan Chiper, Florin Constantiniu, *Din nou despre cauzele înlăturării din guvern a lui Nicolae Titulescu (29 august 1936),* în: „Revista de Studii Internaționale“, nr. 2/1969, p. 37-53.

pulației române basarabene. Toată structura Siguranței din Chişinău, demonstra Moruzov, era infiltrată de G.P.U.-ul sovietic: „aproape în total, personalul de siguranță din Basarabia, deşi salarizat de statul nostru, nu era în realitate decât o secție de G.P.U. organizată solid pe teritoriul nostru“. Dacă e să dăm crezare acestor afirmații ale lui Moruzov – şi nu vedem de ce n-am face-o –, atunci va trebui să recunoaştem cu obiectivitate că efectele atitudinii de atunci față de Basarabia le resimțim chiar şi astăzi.

Iată cât de profunde şi actuale sunt uneori învățămintele istoriei! Şi să nu uităm că toate acestea ne transpar peste timp gratie unor documente – scăpate ca prin minune de la distrugere – elaborate de primul serviciu secret de informații român modern, ale cărui baze au fost puse de Mihail Moruzov.

ASPECTE ALE INFORMĂRII OPERATIVE CURENTE ÎN ACTIVITATEA SERVICIULUI SECRET

„S-ar părea că un şef al unui serviciu de informaţii al unei armate nu ar trebui să aibă nişte idei politice proprii, ci ar fi suficient, după nişte directive date şi în slujba unei idei politice dată de conducere, să-şi dirijeze activitatea informativă a organelor sale de căutare. După concepţia mea, aceasta ar fi calea normală şi logică; după concepţia lui Moruzov însă, serviciul de informaţii nu era un organ al conducerii, ci un organ al său propriu, tocmai pentru a ajunge la sau a influenţa conducerea".

(Colonel **Gheorghe Petrescu**)

Reorganizarea Serviciului Secret

Într-adevăr, după confirmarea lui ca şef al SSI (în 1927 sau 1929), Mihail Moruzov s-a amestecat tot mai mult în jocurile politice interne, urmărind să-şi consolideze poziţia şi să câştige cât mai multă influenţă. Depune mărturie în acest sens Ştefan Enescu, multă vreme secretarul său personal: „Situaţia lui Moruzov era foarte şubredă în acea epocă. Un civil, şef al Serviciului Secret al Armatei, fără titlu şi diplome oficiale şi pe deasupra neaparţinând cercurilor şovine, care se considerau singure îndreptăţite să ocupe locuri de răspundere. De aceea, menţinerea lui Moruzov în serviciu era o permanentă luptă, pe care o purta în cadrul armatei, până când a putut prinde momentul favorabil de a se introduce la Palat şi a se impune de acolo. Preocuparea lui principală nu era nici activitatea Secţiei contrainformaţii, nici activitatea fronturilor, ci acele cancanuri politice şi militare prin care să-şi lovească duşmanii şi să-şi înalţe în rang sprijinitorii"[79].

Momentul favorabil avea să se ivească după reîntoarcerea lui Carol al II-lea în ţară. Dar începutul relaţiei cu noul monarh n-a fost prea încurajator. Iată ce ne spune generalul Simion Florescu, şeful Secţiei a II-a pe arunci: „La scurtă vreme după sosirea Re-

[79] Arh. S.R.I., fond „y", dosar nr. 105443, f. 94.

gelui [8 iunie 1930 – n.n.] am primit ordin de la dl general Samsonovici (şeful Marelui Stat Major) să mă îngrijesc de un înlocuitor [al lui Moruzov – n.n.] deoarece M.S. Regele îl suspectează“[80]. Atunci, Moruzov a acționat conform unei tactici pe care avea să o aplice şi în 1934, în cazul Precup. Dăduse încă din 1929 peste firul unei organizații sovietice de spionaj (Vărzaru-Solomon), dar conform principiilor sale o lăsase să funcționeze, urmărind-o de aproape. „Acum însă – ne spune colonelul Gheorghe Petrescu – Moruzov declanşează această descoperire cu răsunet mondial, dovedind prin aceasta nu numai cât de util poate să fie, dar şi sentimentele sale antisovietice“[81]. Totodată, a intervenit pe lângă Vaida-Voievod, care îi era „îndatorat“ pentru unele servicii, cerându-i să îl recomande suveranului. Aşa a ajuns Moruzov să câştige încrederea lui Carol al II-lea şi a principalului său colaborator, Ernest Urdăreanu, mareşalul Palatului. Moruzov trimitea informațiile solicitate direct la Palat, prin Ştefan Enescu, în cea mai mare taină, la început. Apoi, după vreo sase luni, nu s-a mai ferit. Şi Ştefan Enescu şi Gheorghe Cristescu îi atribuie lui Moruzov un mare rol în politica de slăbire a partidelor istorice pusă la cale de Carol al II-lea.

„Şeful Serviciului Secret devine atotputernic în politica internă – ne spune Gheorghe Cristescu. Împreună cu generalul Gavrilă Marinescu şi alți acoliți din Camarilă, desăvârşesc opera de fărâmițare a partidelor aşa-zise istorice, pregătind definitiv instaurarea dictaturii lui Carol al II-lea, care pe de o parte nu mai întâmpină opoziția, forță a politicii interne, iar pe de altă parte, avea ca motiv şi dezordinile interne provocate de impetuozitatea crescândă a legionarismului“[82]. Pentru realizarea acestor obiective, Moruzov a primit fonduri speciale de la Palat, în plus, spune Gheorghe Cristescu, de multe ori Urdăreanu îi transmitea lui Moruzov ordine ca venind din partea regelui şi care erau, de fapt, dorințe ale camarilei regale. Moruzov a încercat, fără prea mare succes, să influențeze o serie de ziarişti străini care să scrie favorabil despre Carol al II-lea. După cum şi-a pus serviciul în mişcare pentru a recupera

[80] Ibidem, dosar nr. 88301, vol. 5, f. 13.

[81] Ibidem, dosar nr. 20954, vol. 21, f. 8.

[82] Ibidem, dosar nr. 88438, f. 22.

clişeele unor fotografii ce circulau la Paris şi o prezentau pe Elena Lupescu, amanta regelui, dezbrăcată.

Vom face referire în capitolul următor la un raport semnat de Mihail Moruzov cu câteva zile înainte de instaurarea dictaturii regale. Dacă analiza era corectă, soluțiile nu făceau decât să vină în întâmpinarea dorinței regelui Carol al II-lea de a instaura dictatura personală. Şi aceasta chiar dacă – aşa cum vom vedea – presiunile Germaniei mergeau în direcția instaurării unui regim de dictatură, de extremă dreaptă. Angajându-se în jocurile politice, Moruzov a angajat şi serviciul din subordinea sa. Consecințele au fost dezastruoase pentru el, dar şi pentru serviciu şi în final pentru țară. Şi toate acestea s-au petrecut pe fondul înrăutățirii continue a contextului internațional.

La numai un an după venirea lui Hitler la putere în Germania, Serviciul Secret de Informații a fost reorganizat şi mult dezvoltat, pentru a face față noilor sarcini ce îi stăteau în față, atât pe plan intern, cât şi extern. Principalul element de noutate îl constituia faptul că între cadrele sale intrau şi militari, detaşați din armată. Secția contrainformații „a primit o organizare națională, după principiile moderne ale serviciilor de informații“[83]. După cum spunea tot Gheorghe Cristescu, secția a preluat de la Siguranță majoritatea problemelor: contraspionaj, curente subversive, supravegherea misiunilor diplomatice străine, a hotelurilor, localurilor, altor locuri de întâlnire, a flotanților sau a străinilor. O altă noutate a fost crearea postului de consilier juridic, începând cu 1 octombrie 1936, care lucra direct cu şeful serviciului.

„Necesitatea înființării acestui post – ne spune Mihail Moruzov în Adresa din 7 februarie 1938 – a fost izvorâtă din însăşi urmărirea afacerilor de spionaj ce intra în atribuțiile serviciului, consilierul juridic, examinând mersul urmăririlor şi culegerea probelor, avizează asupra oportunității juridice de declanşare ale operațiilor, îngrijindu-se ca arestările să nu fie prematur sau tardiv efectuate, în raport cu probele necesare în justiție“[84]. Prin urmare, avem o atestare documentară a eforturilor de a direcționa şi menține întreaga activitate a Serviciului Secret de informații în cadrul

[83] Ibidem, f. 26.

[84] Ibidem, fond “d”, dosar nr. 8098, f. 8.

strict al legii, ceea ce reprezintă un aspect pozitiv, demn de reținut. Regulamentul din 20 aprilie 1934 conținea și un punct 8, pe care îl reproducem integral: „Șeful Serviciului Secret exercită întreaga autoritate asupra personalului ce-i aparține, atât din punct de vedere profesional, cât și disciplinar, având deplină libertate atât în alegerea personalului, având ca normă aptitudini profesionale, cât și a metodelor întrebuințate pentru îndeplinirea misiunilor ce li se încredințează, pe răspunderea sa, fără să angajeze – în cazuri de prăbușiri inerente – ministerul sau statul în general, în cazuri de asemenea prăbușiri, Serviciul Secret va fi considerat ca o organizație autonomă“[85].

La 29 noiembrie 1938, prin Decizia ministerială semnată de ministrul Apărării Naționale, se preciza că misiunea Serviciului Secret era „de a procura informații secrete cu caracter general și militar, astfel ca el să poată corespunde în timp de război nevoilor operative ale armatei“[86]. În sfârșit, la 9 octombrie 1939 se publica în Monitorul Oficial Decretul-lege pentru organizarea și funcționarea Ministerului Apărării Naționale, în care, pentru prima oară, apărea titulatura de Serviciul Special de Informații. Ea nu a fost însă niciodată folosită de Moruzov, impunându-se abia după venirea lui Eugen Cristescu. În ce măsură au ajutat toate aceste reorganizări SSI-ul să-și ducă la îndeplinire scopul pentru care fusese creat?

Germania caută să izoleze România și Polonia

Să încercăm în continuare să vedem – foarte pe scurt – ce semnale a transmis SSI factorilor de decizie politică din starul român și ce măsuri concrete a întreprins pentru a contribui la apărarea siguranței naționale.

Încă din 1934, Italia, Ungaria și Austria încheiaseră un protocol privind „organizarea regiunii dunărene“, îndreptat în primul rând împotriva României, Iugoslaviei și Cehoslovaciei. La 7 noiembrie 1936, la Berlin, Göring avertiza pe Gheorghe Brătianu și Atta Constantinescu: „trebuie să vedeți ce e preferabil – Germania

[85] Ibidem, dosar nr. 8371, f. 19-22.

[86] Ibidem, dosar nr. 8010, f.10-13.

sau Mica înțelegere, Franța, Rusia pentru garantarea frontierei ungureşti“[87].

În februarie 1937, locotenent-colonelul Gh. Ionescu Micandru stabilea un prim contact al SSI cu Serviciul de informații al armatei germane, Abwehr (doc. nr. 3). El nu a fost continuat vreme de doi ani. Nu ştim sigur de ce, dar putem bănui că regele Carol al II-lea – cu al cărui acord se făcuse, desigur, acel pas – a judecat că nu poate aştepta sprijin din partea Germaniei. SSI îl informase că, în martie 1937, Legația germană încheiase un acord cu cea italiană pentru a face schimb de informații asupra României. Un acord similar se încheia între Legația germană şi cea japoneză, la sfârşitul lunii august 1937. De asemenea, potrivit informațiilor culese de SSI, germanii erau foarte interesați să ştie ce anume discutaseră Carol al II-lea în Polonia (iunie 1937), generalul Sichitiu, şeful Marelui Stat Major, în Franța (iulie) şi Gh. Tătărescu cu primul ministru cehoslovac la Sighetul Marmației (septembrie). SSI intercepta la sfârşitul anului 1937 şi o estimare a Legației germane în privința alegerilor ce urmau să se țină în anul următor: „nici unul din partidele de dreapta n-au şanse. Soluția era în acest caz unirea lor sau un guvern naționalist puternic, capabil să orienteze țara spre Germania“[88].

Presiunea germană devenea şi mai puternică în 1938. La Legația germană domina următorul punct de vedere – potrivit unui raport SSI – în privința politicii externe româneşti: „România vrea să fie prietenă cu toate țările şi cu Rusia şi cu Franța, Anglia şi Polonia şi cu Italia şi Germania. O țară ca România nu-şi poate permite luxul să rămână o insulă neutră în mijlocul luptelor pe viață şi pe moarte dintre două ideologii diametral opuse“[89].

În urma supravegherii lui Arthur Konradi, preşedintele din România a N.S.D.A.P., SSI a aflat că acesta propusese Berlinului un plan de dezmembrare a României („Fruhling-Offensive“, Ofensiva de primăvară), în care argumenta astfel avantajele pentru Ger-

[87] Apud Ioan Talpeş, *Măsuri şi acțiuni diplomatice şi militare în vederea întăririi capacității de apărare a țării în fața pericolului hitlerist şi revizionist (1934-1937)* în: „File din istorie militară a poporului român“, vol. 8, Bucureşti, 1980, p. 112.

[88] Arh. S.R.I., fond „d“, dosar nr. 229, vol. 558, f. 333-334.

[89] Ibidem, vol. 577, f. 35-36.

mania: „Susținând agitațiile ucrainene pentru formarea unui stat independent, cu regiuni din nordul Bucovinei, nordul şi sud-estul Basarabiei, s-ar obține pe de o parte un succes de politică externă, pe de altă parte, crearea unui stat vasal – Ucraina. Prin ajutorul dat Ungariei în revendicările asupra unor regiuni ardelene, s-ar putea câştiga simpatia şi receptivitatea la influența național-socialistă a ungurilor. Prin sprijinirea retrocedării Cadrilaterului, Bulgaria şi-ar arăta recunoştința față de Reich, a cărui influență în sudul Europei nu ar mai putea fi periclitată de statele democratice“[90].

În preajma izbucnirii crizei cehoslovace, în vara anului 1938, SSI a intrat în posesia unui raport al ambasadorului german la Moscova, von Schulenburg, care informa că „URSS nu concentrase nici un fel de trupe la granița cu Polonia şi România... că în problema cehoslovacă, cu toate sforțările ministrului Cehoslovaciei la Moscova de a obține promisiuni precise în privința ajutorului militar, guvernul sovietic a răspuns foarte vag fără a-şi lua obligații precise“[91]. După acordul de la München, direcția de marş germană era evidentă chiar şi pentru un profan. Deci nu acest lucru îl vom reține din ampla analiză realizată în ianuarie 1939 de SSI (doc. nr. 4), ci ne vom opri asupra câtorva dintre metodele pe care le anticipau analiştii serviciului. Astfel, se atrăgea atenția asupra întoarcerii pe dos a „principiului autodeterminării popoarelor“ – cel care servise ca bază sistemului de tratate care puseseră capăt primului război mondial –, el fiind folosit acum pentru recroirea hărții politice a Europei. Se atrăgea atenția şi asupra Institutului de studii sud-est europene de la München, care strângea date despre statele din acea parte a continentului şi „la care, crezând că este vorba de un institut cu caracter ştiințific, colaborează şi numeroşi specialişti de la noi“. Raportul scotea în evidență şi eforturile pe care le făcea Germania pentru a izola România şi Polonia de Europa Occidentală, inclusiv prin publicarea unor materiale defavorabile despre români. De asemenea, se arăta că proiectatul canal „Rhin-Main-Dunăre, ce va străbate întreaga Germanie, legând Marea Nordului cu Marea Neagră şi pentru care cel de al III-lea Reich face enorme sacrificii

[90] Ibidem, dosar nr. 162, vol. 14, f. 105.

[91] Ibidem, dosar nr. 229, vol. 957, f. 52, 56.

materiale nu are altă menire decât aceea de a grăbi restabilirea hegemoniei economice germane asupra regiunilor grupate în jurul acestui canal".

Se înşela însă, cum a dovedit-o evoluția istorică ulterioară, raportul asupra viitoarei ținte imediate a Germaniei, considerând că ea urma să fie România, nu Polonia, pe considerentul că Polonia putea opune o rezistență mai puternică. De asemenea, se înşelau analiştii SSI şi asupra raporturilor dintre Italia şi Ungaria. De altfel, Mihail Moruzov a neglijat pericolul pe care îl putea reprezenta conlucrarea italiano-ungară. Deşi avertismente în acest sens a primit încă din 1939 din partea colonelului Gheorghe Petrescu, ataşat militar la Roma (doc. nr. 5-6). Este drept, îi ceruse acestuia să stabilească un contact cu şeful Serviciului de informații italian, dar l-a neglijat apoi. Se pare că pentru Moruzov totul depindea de captarea bunăvoinței Germaniei, care, considera el, având interese divergente în multe alte puncte cu Italia, nu era dispusă să ajungă la un acord în privința României. Este greu de stabilit până unde era dispus Moruzov să meargă față de Germania. Mărturiile care ne-au rămas sunt contradictorii. Astfel, în vreme ce doctorul Frank, afirma că încă din 1938 Moruzov considera alianța cu Germania singura soluție pentru România, ataşatul militar român la Berlin, colonelul Vorobchievici, spunea că în martie 1940 Moruzov era convins că Germania avea să piardă războiul. Peste câteva zile, în Italia, între Veneția şi Milano, acelaşi Moruzov îi declara colonelului Gheorghe Petrescu că în urma vizitei la Berlin „şi-a făcut convingerea că Germania nu poate pierde acest război, aceasta pe baza impresiunilor căpătate şi informațiunilor ce i s-au dat"[92]. A mers apoi în Franța, unde a vizitat şi linia Maginot, a trecut Canalul în Marea Britanic şi, revenit la Bucureşti, a redactat rapoarte în care susține că Aliații nu puteau fi înfrânți de Germania[93]. De fapt, cam aşa s-a desfăşurat şi politica noastră externă în acea perioadă: doi paşi spre Germania, doi paşi spre Franța şi Anglia.

Din iunie 1940, cei doi paşi din urmă nu prea mai aveam către cine să îi facem. Franța capitulase, iar zilele Angliei păreau nu-

[92] Ibidem, dosar nr. 20954, vol. 21, f. 35-36.

[93] Arhiva Națională Istorică Centrală (în continuare se va cita sigla Arh. N.I.C., fond P.C.M. – S.S.I., *Politica externă a României*, dosar nr. 2/1937, f. 146-163, 159-165.

mărate. Germania ne presa fără să ne mai lase vreo posibilitate de manevră.

Avertismente neluate în seamă

La 30 iunie 1940 – deci după pierderea Basarabiei – un raport SSI consemna un mesaj clar pe care germanii se pregăteau să îl adreseze lui Carol al II-lea: „a sosit momentul decisiv: sau se ajunge la o alianță efectivă cu Germania, sau partida integrității României este definitiv pierdută“[94]. România a renunțat apoi la garanțiile engleze – dacă ele mai serveau la ceva concret, în momentul acela, este o altă problemă – fără a obține însă un tratament mai bun din partea Germaniei. Căci iată ce sfat dădea dr. Steltzer, din cadrul Legației germane, la 29 iulie 1940: „ca să se combată comunismul [din România, sprijinit şi de englezii aflați în țară, potrivit aceluiaşi dr. Steltzer – n.n.] este necesar ca să se înceapă cât de curând demobilizarea armatei române“[95].

Într-un articol publicat recent în care se discuta şi problema informațiilor oferite de SSI, în preajma dictatului de la Viena, autorul considera că pe baza documentației existente rezultă că SSI a fost complet surprins de decizia luată în capitala austriacă[96]. Cercetarea arhivelor ne permite să afirmăm azi că la Bucureşti sosise cel puțin un semnal despre ce se pregătea României la Viena. Iată ce declara colonelul Gheorghe Petrescu celor ce anchetau „cazul Moruzov“, după arestarea acestuia: „La sfârşitul lunii iunie, prin buletinul lunar, anunț în mod hotărât că am informații absolut precise că România va fi chemată în curând la masa verde pentru a fi deposedată de o parte din teritoriile alipite, că Italia va sprijini la maximum pe unguri şi că ni se cere un sacrificiu enorm, că Germania, deşi contra voinței şi ideilor ei, va satisface Italia, fiind angajată la această satisfacere prin însăşi condițiunile de intrare în război a Italiei“[97]. Şi-a permis colonelul Petrescu atunci să critice şi atitudinea guvernului român care a făcut totul pentru a îndepărta şi

[94] Ibidem, dosar nr. 229, vol. 558, f. 141.

[95] Ibidem.

[96] „Magazin istoric“ s.n., august 1995.

[97] Arh. S.R.I., fond „y“, dosar nr. 20994, vol. 21, f. 37.

mai mult Italia de noi. „Rezultatul: primesc o comunicare că prin buletinul meu am indispus atât Marele Stat Major, cât şi Palatul şi că situaţia mea este şubredă“. De altfel, colonelul Petrescu, colonelul Vorobchievici şi colonelul Vlădescu, de la SSI au avut o discuţie la 3 august 1940, la Bucureşti. Cei doi ataşaţi militari erau de acord că România putea să nu cedeze nimic ungurilor, dacă ştia cum să joace. Soluţiile propuse de ei sunt discutabile, dar să le amintim totuşi: un guvern legionar sau cvasilegionar, ca o garanţie a ataşamentului faţă de Axă; evitarea unui arbitraj cu participarea Italiei şi acceptarea doar a unuia german; folosirea cărţii petrolului la maximum, prin ameninţarea cu distrugerea puţurilor şi a rafinăriilor de petrol; o atitudine energică din partea suveranului. Cei doi ataşaţi militari nu au avut posibilitatea să ajungă în audienţă la Carol al II-lea pentru a-i prezenta planul lor. A sosit la întâlnirea lor Mihail Moruzov, care a avut mari reticenţe în privinţa rezistenţei şi a adus în discuţie „eventualităţi care ni s-ar crea în viitor pentru a relua Basarabia şi poate şi Republica Moldovenească şi ne arată pe hartă o linie din Transilvania până la care am putea ceda... Siguranţa cu care trăgea această linie era o indicaţie precisă că mai discutase cu cineva această chestiune şi că venea cu ea emanată din foruri înalte“. La insistenţele celor doi ataşaţi militari de a fi primiţi de Carol al II-lea, Moruzov „plictisit, ne răspunde: «nu cred să vă primească. Regele este extrem de ocupat»“[98].

Reamintind că este vorba de o declaraţie dată de colonelul Petrescu – nasul de căsătorie al lui Moruzov – după arestarea acestuia, să precizăm că atunci când s-a referit la schimbarea guvernului, a propus să aibă în frunte un general; în declaraţie apare şi următoarea frază: „numele generalului nu l-am precizat, nu-l menţionez căci vreau să se afle de la alţii, nu de la mine“[99]. Credem însă că avem şi în acest caz – ca şi în celelalte declaraţii ale colonelului Gheorghe Petrescu – o relatare corectă a lucrurilor, aşa cum s-au petrecut.

Ce a urmat se ştie. Moruzov a aflat de numirea generalului Ion Antonescu în fruntea guvernului când se afla la Veneţia, pentru o întâlnire cu amiralul Canaris şi şeful Serviciului italian de infor-

[98] Ibidem, f. 38.

[99] Ibidem.

maţii. A revenit în grabă în ţară. Dispunem de mai multe variante în privinţa momentului şi a locului arestării sale, care nu schimbă însă esenţa problemei. Vrem doar să mai citãm din Constantin Maimuca, unul dintre duşmanii lui Moruzov, care s-a precipitat arunci la generalul Ion Antonescu cu speranţa că va putea pune mâna pe Moruzov. Maimuca era însoţit de coloneii Ştefănescu şi Stancov. „Expunerea a durat lungă vreme, dar nu ne-a dat nici un răspuns din care să putem deduce ce hotărâre a luat sau intenţionează a lua. Ne-a spus însă să aşteptăm mai departe şi să rămânem acolo... S-a retras şi a revenit după un scurt interval, circa o jumătate de oră, spunându-ne: «A venit acum la mine colonelul... (eu nu-mi amintesc numele) [...] trimes de Moruzov, care-şi oferă necondiţionat serviciile lui. Ce părere aveţi dvs.», ne-a întrebat“. Evident, toţi trei l-au sfătuit să nu accepte. „S-a retras din nou pentru ca iar să revie, după un interval mai lung cu altă întrebare. «Acelaşi colonel – spune el – a venit iar la mine. Îmi transmite că Moruzov este în stare să-l găsească imediat pe Horia Sima şi să mi-l aducă pentru a forma guvernul»... Pe la orele patru dimineaţa am plecat de la Preşedinţie, împreună cu cei doi prieteni colonei. Eram amărâţi pentru că aveam impresia că demersul nostru rămăsese fără rezultat. Fostul mareşal nu se trădase cu vreun gest sau vorbă asupra celor ce gândea şi intenţiona să facă. Când am ajuns în dreptul Telefoanelor, apăreau primele ziare de dimineaţă. Am cumpărat Universul şi mare nu ne-a fost surprinderea când am citit că Moruzov a fost arestat în cursul nopţii; era o informaţie dată de preşedinţie“[100].

Arestarea lui Mihai Moruzov a fost urmată de un scenariu pe care îl cunoşteam deja din cazul Eugen Cristescu: anchete, divulgări de informatori (deşi într-o proporţie incomparabil mai mică pentru că Moruzov nu a vorbit), distrugeri de arhivă, scandaluri în legătură cu conturile în străinătate. Eugen Cristescu a murit într-o puşcărie comunistă, Mihail Moruzov a murit la Jilava, împuşcat de legionari.

[100] Ibidem, dosar. nr. 73865, vol. I, f. 325.

CAZUL PRECUP ŞI ASCENSIUNEA LUI MIHAIL MORUZOV

„Afacerea Precup a fost determinantă pentru ascensiunea lui Moruzov, consolidarea poziţiei acestuia, devenind «homo regius», cât şi pentru mersul ascendent al instituţiei ce o conducea şi care de aci înainte va servi în primul rând şi direct interesele şefului statului".

(N.D. Stănescu)

Un ofiţer nemulţumit

În ziua de 12 aprilie 1934, se publica în presă un comunicat din partea Preşedinţiei Consiliului de Miniştri cu următorul conţinut:

„În ultimele zile au fost puse din nou în circulaţie zvonuri de natură să creeze o atmosferă de turburare şi dezordine. Aceste zvonuri pornesc totdeauna din aceleaşi oficine şi urmăresc aceleaşi tendinţe dăunătoare liniştei de care ţara are azi mai mult decât oricând nevoie.

Ceea ce, în mod normal, nu poate fi privit decât ca un fapt divers, este înfăţişat în proporţiile cele mai grave şi, în acelaşi timp, cele mai fanteziste.

Astfel, greşeala câtorva ofiţeri inferiori, implicaţi într-o acţiune al cărei caracter subversiv urmează a fi desluşit de cercetările în curs, este prezentată cu amplificări şi exagerări pe de-a-ntregul inventate.

Guvernul socoteşte de datoria lui să pună în gardă opinia publică din ţară şi din străinătate faţă de această condamnabilă acţiune alarmistă susţinută de duşmanii României"[101].

Aşadar acest comunicat oficial fusese publicat ca urmare a presiunii pe care o exercita presa străină, ce tipărise reportaje din ce în ce mai ample despre complotul condus de locotenent-colonelul Victor Precup şi descoperit la Bucureşti. Episodul respectiv este inte-

[101] „Universul" din 13 aprilie 1934

resant din mai multe motive: mai întâi pentru povestea în sine despre care unii memorialişti au afirmat că a constituit momentul ascensiunii lui Mihail Moruzov, apoi pentru ecoul pe care l-a stârnit în străinătate şi care ne arată că, din când în când, drumul nostru spre Europa trece şi prin Budapesta. Ca urmare, vom înfăţişa în continuare, „cazul Precup", atât cât l-am putut reconstitui din diverse materiale de arhivă, şi ecoul pe care l-a avut el în unele publicaţii din străinătate. Mai întâi, o scurtă schiţă biografică a lui Victor Precup până la data complotului.

Victor Precup s-a născut la 3 aprilie 1889, în comuna Miercurea, judeţul Sibiu. Era fiul lui Dumitru şi al Justinei şi nepotul lui Ştefan Cicio-Pop. La data de 7 noiembrie 1918, era primit în armata română, cu gradul de căpitan şi vechimea în armată recunoscută din 1 noiembrie 1916, când intrase ca ofiţer în armata austro-ungară. Victor Precup trecuse munţii în Transilvania, împreună cu viitorul mitropolit Bălan. Ei au mers la Iaşi pentru a informa despre acţiunile românilor ardeleni şi a cere ajutorul armatei române. Precup s-a reîntors cu un avion la Blaj, aducând celor adunaţi acolo ştirea că românii de peste munţi sunt alături de ei.

În timpul revoluţiei bolşevice a lui Bela Kun, s-a aflat la Budapesta, într-o notă a SSI, din 30 august 1932, semnată de Mihail Moruzov, se specifica, în legătură cu prezenţa lui în capitala ungară: „Cu toată cunoscuta-i verbozitate, până în prezent nu s-a putut afla nimic de la el care să elucideze rostul prezenţei sale acolo"[102].

O notă a Direcţiei generale a poliţiei, Corpul Detectivilor, din 3 septembrie 1943, preciza că „numitul a fost suspectat de organele acestei Direcţiuni generale încă din anul 1921, pe când era maior, fiind bănuit de spionaj"[103]. Nu ni se spune în favoarea cui şi dacă bănuiala s-a confirmat, în 1922 era şef al Biroului 2 Informaţii al Comandamentului militar Chişinău. Acelaşi document citat mai sus arată că „s-a ocupat cu traficul de refugiaţi din Rusia Sovietică şi a lucrat cu rea credinţă în cercetări comuniste, punând în libertate comunişti periculoşi. Totuşi, pare a fi făcut aceste lucruri numai

[102] Arh. S.R.I. fond „y" dosar nr. 175898, vol. 5, f. 17.

[103] Ibidem, vol. 8, f. 302.

pentru că era afacerist“[104]. Despre aceeaşi perioadă vorbea şi Constantin Maimuca: „aflându-mă într-o chestiune de serviciu în biroul colonelului Dumitru, preşedintele Tribunalului Militar de la Chişinău, am văzut pe o canapea mai multe dosare, cea 3-4 volume, intitulate «Colonel Precup». L-am întrebat ce-i cu ele şi mi-a răspuns că i le cere Statul Major şi sunt dosarele procesului Precup. Ajuns la birou, m-am dus direct la arhivă şi am întrebat dacă există ceva lucrări în această chestiune. Mi s-a dat un dosar pe care l-am luat cu mine şi l-am consultat. Din conţinutul lui reieşea că Husărescu avusese repetate conflicte cu Precup, care pe acea vreme era maior, şef al Biroului 2 la Corpul de armată. Din rapoartele aflate în acest dosar se desprindea că maiorul Precup exercita o adevărată teroare la frontiera Nistrului şi că era autorul principal a numeroase asasinate şi jafuri îndreptate contra refugiaţilor ruşi, care treceau frontiera clandestin în România. Aceştia, după ce erau despuiaţi de valorile pe care le aveau asupra lor, erau asasinaţi şi aruncaţi în apă de Precup sau oamenii lui“[105]. În 1923 a fost cercetat de Comandamentul Corpului 3 Armată, dar cauza a fost clasată la 9 decembrie 1925 pentru „lipsă de probe materiale“. Să mai menţionăm că în aceeaşi perioadă, ziarul Adevărul îl critica pentru faptul că îi abona pe evrei la revistele lui A.C. Cuza. Din 1923 era semnalat printre aderenţii unei grupări extremiste.

Peste patru ani, Victor Precup făcea parte din Consiliul de Război care l-a judecat pe Mihail Manoilescu. Acesta fusese arestat, în octombrie 1927, de către Siguranţă, în trenul care îl aducea de la Paris. Avea la el patru scrisori (către I.I.C. Brătianu, Iuliu Maniu, Nicolae Iorga şi Alexandru Averescu) semnate de prinţul Carol, care îşi manifesta intenţia de a se întoarce în ţară. La achitarea lui Manoilescu a contribuit şi Victor Precup prin votul său. După aceea, el s-a deplasat în două rânduri la Paris, sub pretextul că era trimisul oficial al guvernului Maniu, încercând şi reuşind să pătrundă în anturajul lui Carol. În iulie 1929, i-a denunţat lui Maniu complotul pus la cale de un grup de ofiţeri superiori şi generali, în frunte cu colonelul Stoica.

[104] Ibidem.

[105] Ibidem, dosar nr. 73865, vol. l, f. 329.

Rolul lui Precup în actul de restaurație din 1930 este cunoscut[106]. După aceea, el şi-a făcut o publicitate foarte mare, ceea ce a deranjat pe rege. Nemulțumit că nu fusese numit cel puțin ministru de Război, Precup a început să îl frecventeze pe mareşalul Averescu, luându-şi titlul de reprezentant al „ardelenilor conştienți", care – susținea el – vedeau în mareşal pe viitorul preşedinte al Republicii, în paralel, a organizat şi „complotul" pe care îl prezentăm în continuare.

O acțiune premeditată

Căpitanul de jandarmi Mesaros, participant la complot, declara în fața completului de judecată că în 1931 a primit ordin din partea colonelului Gabriel Marinescu, prefectul poliției Capitalei, să observe şi să raporteze tot ce i s-ar fi părut suspect în activitatea lui Precup. Un raport al comisarului regal Hotineanu, din 25 aprilie 1934, preciza că SSI primise primele date despre intențiile lui Precup din partea unui subofițer de la un depozit de muniții din Cluj, plutonierul Țanu. Direcția Generală a Poliției fusese şi ea avertizată de Florian Medrea, colonel în rezervă şi fost inspector regional de poliție la Cluj, că Precup îi propusese să facă parte din organizația sa. Chiar ministrul de interne de atunci, Alexandru Vaida-Voievod, fusese prevenit, dar nu întreprinsese nimic. Un nou semnal primiseră autoritățile din partea locotenent-colonelului Barbu, comandantul unui regiment de jandarmi, căruia Precup îi ceruse în noaptea de 13 spre 14 noiembrie 1933 să îl sprijine într-o preconizată acțiune de răsturnare a regimului existent. Ofițerul îl refuzase şi raportase superiorilor. Totuşi, Precup a fost lăsat în libertate, intensificându-se supravegherea lui. În februarie 1934, SSI a deplasat forțe suplimentare la Cluj, căci acolo se aflau majoritatea aderenților lui Precup[107].

[106] Vezi „Curentul" din 9 iunie 1930; Aron Petric, *Criza dinastică (1927-1930)* în: „Anale de istorie", nr. 2-3/1968.

[107] Arh. S.R.I. fond „y", dosar nr. 20954, vol. 8; vezi documentul „Dezbaterile procesului complotului lt. col. Precup şi alții", f. 10-74.

Ce urmărea, de fapt, locotenent-colonelul Precup? El a afirmat tot timpul că nu a pus la cale un complot, ci că a vrut doar să strângă în jurul său un grup de prieteni oameni de încredere, cu care să îi poată sări în ajutor regelui atunci când va fi nevoie. Fără a o recunoaşte explicit, a lăsat să se înţeleagă că dorea să o elimine din preajma regelui pe Elena Lupescu. Manifesta evidente simpatii pentru P.N.Ţ. şi Garda de Fier şi antipatie faţă de P.N.L. De altfel, la procesul său au depus favorabil atât Iuliu Maniu, cât şi Corneliu Zelea Codreanu. Actul de acuzare şi interogatoriile luate la proces au dovedit că recrutarea colaboratorilor s-a făcut după criterii foarte precise. Aproape toţi cei atraşi i-au solicitat, în prealabil, câte un serviciu personal, pe care Precup s-a străduit să îl satisfacă, legându-i astfel de persoana lui şi cerându-le un devotament deplin, fără a le împărtăşi foarte clar scopul acţiunii.

În zilele de 26-28 martie 1934, la hotelul „New York“ din Cluj, sublocotenentul Năstase – căruia i se întocmiseră anterior acte să fie scos din armată – i-a aranjat o întrevedere cu noii aderenţi recrutaţi. Fiecare s-a prezentat cu câte o rugăminte personală, în plus, între unii complotişti existau şi legături de rudenie: Precup era cumnat cu maiorul Nicoară, acesta văr cu căpitanul Flesariu, sublocotenentul Nicolae Dordea era văr cu Mîndruţiu. În final, potrivit celor recunoscute de maiorul Nicoară în instanţă, Precup conta în vederea executării loviturii în Bucureşti pe 20-30 ofiţeri.

Cu echipa astfel pregătită, Precup a încercat în patru rânduri – potrivit actului de acuzare – să răstoarne ordinea în stat. Prima oară, la căderea guvernului Iorga, în 1932. A doua oară, de Paşti, acelaşi an. A treia încercare a fost, se pare, ceva mai serioasă, căci asupra ei s-a insistat în cursul dezbaterilor de la proces. Ea trebuia să aibă loc în noaptea de 13 spre 14 noiembrie 1933, când I.G. Duca părea pe punctul să îşi depună mandatul încredinţat de rege pentru a forma un nou guvern, condiţionat însă de suveran de participarea lui Goga şi Gh. Brătianu. Cei doi au refuzat şi în dimineaţa zilei de 14 noiembrie 1933, Carol al II-lea a acceptat formula propusă de Duca.

Următorul moment ales de Precup pentru a acţiona au fost sărbătorile de Paşti, din 1934. Citãm din declaraţia lui la proces: „În Joia şi Vinerea Paştilor se vorbea insistent despre o criză de guvern,

în legătură cu sentința în procesul Gărzii de Fier [este vorba de procesul asasinilor lui I. G. Duca]. Am discutat cu prietenii mei aceste svonuri, deoarece dânşii cereau să le dau dispoziţii“[108], a declarat Precup. Pentru a fi siguri că au ales cel mai bun moment, nevasta lui a consultat chiar şi o ghicitoare, cum avea să declare un martor.

Miercuri, 4 aprilie, sublocotenentul Năstase l-a anunțat pe locotenentul Gligor că pleacă la Bucureşti, cerându-i să vină şi el – „aproximativ joi“ – şi să mai aducă alte grenade ofensive, petarde, 4-5 rachete. În cazul în care Gligor nu venea, trebuia să îl trimită pe plutonierul Țanu cu valiza. Lui Orban Iuliu, care avea treabă la Bucureşti şi trebuia să plece marți, Năstase îi propune să vină cu el, miercuri. S-au oprit o noapte la Braşov, unde Orban avea o problemă de rezolvat, şi au ajuns la Bucureşti joi, 5 aprilie, în Gara de Nord s-au întâlnit cu locotenentul Baciu, venit, potrivit propriei declarații, „fără să fiu chemat“. Au convenit să locuiască la Cercul Militar, Năstase a mers până acasă la Precup. Negăsindu-l, a lăsat valiza în grija servitoarei, „înainte de a pleca din casa d-lui lt.col. Precup, am scos ceva din valiză şi cu această ocazie, probabil, servitoarea a văzut conținutul. Am încuiat valiza şi am plecat, recomandând servitoarei să fie cu băgare de seamă şi să nu trântească valiza“. Una dintre variantele care circulau afirma că servitoarei, părându-i-se curioasă valiza respectivă, ar fi semnalat poliției. Pare mai curînd o versiune menită să acopere pe adevăratul informator, dacă nu au fost cumva mai mulți. Peste două ore, Năstase se reîntâlnea cu Baciu la Cercul Militar, căruia îi transmitea ordinul să se ducă la Fericeanu acasă. Vineri după-amiază, Baciu merge la Fericeanu acasă, însoțit de Orban. Nu îl găsesc. Revin peste o oră. Baciu intră în casă, iar Orban rămâne afară. După o vreme, văzând că Baciu nu mai iese, Orban a plecat. Fericeanu s-a reîntors acasă, urmat la scurt timp de Precup. Pe la ora 22.00 Precup pleacă în oraş, însoțit de Baciu, într-o maşină. Baciu s-a reîntors la Cercul Militar, unde a avut surpriza să îl găsească pe Năstase pe care îl credea plecat spre Cluj. La ora 24.00 Baciu s-a dus la culcare.

[108] Ibidem, f. 16.

Într-adevăr, Năstase plecase spre Cluj. El aştepta un nou transport de explozibil din partea lui Gligor. Văzând că nu mai vine, i-a trimis în dimineaţa zilei de 6 aprilie o telegramă semnată „Costică“ în care îi solicita să pregătească valiza, iar el, Năstase, s-a urcat la ora 13.00 în tren. Gligor a făcut rost de 14 grenade defensive, 1-2 metri fitil, 6 cutii dinamită şi şase rachete. A cerut de la maistrul armurier şi o valiză, între timp, Năstase constatase că nu are legătură potrivită ca să fie în timp util, a doua zi, sâmbătă, în Bucureşti cu explozibilul. Aşa că la ora 18.00, Gligor a primit o nouă telegramă, semnată „Victoria şi Costică“, cu următorul text: „Mutarea sigură. Vino cu bagajul“. Dar Gligor ezita. La ora 21.00 se hotărâse să trimită valiza cu un caporal, pentru ca în final să renunţe complet. Dimineaţa a dus materialele înapoi la magazie. Avea să fie arestat în aceeaşi zi, sâmbătă, 7 aprilie, la ora 19.00. Iată deci, de ce l-a găsit, spre surprinderea lui, Baciu pe Năstase vineri noaptea la Cercul Militar, jucând cărţi. Şi ca să încheiem cu ziua de vineri, 6 aprilie, să amintim şi faptul că Precup a fost vineri seara, potrivit propriei sale declaraţii, la Biserica Domniţa Bălaşa, în ţinută obişnuită de stradă, dar că nu a intrat înăuntru, rămânând în stradă. De ce nu a acţionat vineri seara? Nu ştim.

Moruzov prinde ițele complotului

Sâmbătă, 7 aprilie, la ora 7.45, Mihail Moruzov, şeful Serviciului Secret al Marelui Stat Major, s-a prezentat acasă la comisarul regal Romulus Hotineanu, expunându-i întreaga afacere şi cerându-i concursul în arestarea complotiştilor[109]. Din actul de acuzare, rezultă că acţiunea din seara acelei zile urma să se desfăşoare astfel: o parte a complotiştilor urma să lanseze petarde şi grenade şi să deschidă focul de la ferestrele hotelului Bulevard asupra convoiului regal care se îndrepta spre Biserica Domniţa Bălaşa. În acest scop, doi veri ai locotenent-colonelului Precup ocupaseră deja două camere cu vedere spre Calea Victoriei. Deşi au fost audiaţi ca martori la proces, cei doi veri nu au fost inculpaţi sau condamnaţi, în acelaşi timp, ceilalţi complotişti urmau să atace pe demnitarii

[109] Ibidem, dosar nr. 20954, vol. 13, f. 81.

aflați deja la Biserica Domnița Bălașa, în așteptarea cortegiului regal. Se pare că Precup le fixase ca interval de adunare orele 16.00-19.00.

Primii arestați, sâmbătă dimineața, au fost cei de la Cercul Militar. La ora 11.30, Precup s-a întâlnit – întâmplător, avea să declare el – cu maiorul Nicoară și cu Fericeanu, cărora le-a împărtășit rezultatul audienței. La despărțire, Precup a tras „o înjurătură unei persoane cu fustă". Când a ajuns acasă, Precup a fost arestat, în vreme ce i se făcea percheziția, a sosit căpitanul de jandarmi Mesaroș. Acesta fusese de serviciu în noaptea precedentă și ieșise mai devreme, pentru că seara trebuia să meargă cu compania lui la Biserica Domnița Bălașa. Servitoarea l-a avertizat că poliția este în casă și Mesaroș a șters-o în grabă. Tot servitoarea, împreună cu doamna Precup, au luat geamantanul adus de Năstase și au plecat cu el spre casa lui Fericeanu. Acesta nu a primit valiza și le-a îndrumat spre maiorul Nicoară. După ce i-a comunicat arestarea soțului, doamna Precup i-a cerut să trimită valiza la Cluj. Nicoară a luat o mașină de piață și după ce s-a învârtit prin oraș aproape o oră, a ajuns la Chitila. S-a urcat în primul tren, a coborât la Ploiești și l-a depus la magazia de bagaje, recipisa trimițând-o fratelui său la Cluj. Din pușcărie, maiorul Nicoară avea să-i scrie fratelui său ca să îl contacteze pe șeful stației Deva, cumnatul lui Precup, și să-l învețe să spună că îi lăsase lui valiza, duminică 8 aprilie, cu cadouri de Paști.

A urmat comunicatul reprodus la începutul acestui capitol din ziarul Universul. A doua zi, s-a dat publicității un alt comunicat, din partea Ministerului Apărării Naționale, cu numele ofițerilor reținuți: locotenent-colonel Victor Precup, maior Vasile Nicoară, căpitan Octavian Fleșariu, căpitan Ștefan Mesaroș, căpitan Nicolae Nicoară, „locotenent Tiberiu Baciu, locotenent Marian Gligor, locotenent Aurel Neagoe, sublocotenent Nicolae Dordea, sublocotenent Constantin Năstase, sublocotenent Ion Mica. Peste o zi, se publica actul de acuzare, din care dispăreau numele căpitanului Nicoară, locotenentului Neagoe și sublocotenentului Nica, dar apăreau numele civililor: Ilie Mândruțiu, Eugen Fericeanu, Iuliu Orban, Teodor Penciu, Arsenie Strâmbu. La 20 aprilie se deschideau dezbaterile procesului. La ora 8.15, inculpații au fost transportați de la Inspectoratul Jandar-

meriei la Consiliul de Război al Corpului II Armată. Membrii Consiliului erau: general Grigore Corniceanu, preşedinte, colonel Ilie Ştefleа, colonel Aurel Melicescu, locotenent-colonel Vlădescu şi locotenent-colonel Panaitiu.

Acuzator era locotenent-colonelul R. Hotineanu. Sentinţa prevedea 10 ani recluziune, iar pentru ofiţeri şi degradarea. Recursul a fost respins. Ultimul act l-a constituit ceremonia degradării celor opt ofiţeri, în public, la cazarma Malmaison. Din păcate, nu avem suficient spaţiu pentru a reproduce integral cele trei relatări – din Universul[110], Corriere della Sera[111] şi Daily Telegraph[112], pe care le-am găsit. Sunt foarte amuzante, pentru că seamănă una cu cealaltă doar în punctele esenţiale, ca de obicei fiecare ziar oferind propria versiune. Aflăm că ofiţerilor li s-a citit sentinţa, că au protestat tot timpul şi au strigat „Trăiască regele!“, „Trăiască adevărata armată română!“, „Jos Lupeasca!“. „Jos Camarila!“, „Jos jidanii!“, că li s-au rupt (sau şi-au rupt) săbiile şi epoleţii, că asistenţa furioasă i-a huiduit şi în final i-a şi bumbăcit, garda evacuându-i cu greu. Din punctul de vedere al principalilor actori, complotul Precup luase sfârşit.

Un singur aspect mai trebuie lămurit: de ce a fost lăsat Precup în libertate vreme de doi ani de zile, deşi SSI şi Direcţia Generală a Poliţiei ştiau de activitatea lui? Explicaţia furnizată atât de contemporani, cât şi de analiştii care s-au aplecat asupra episodului – în ceea ce îl priveşte pe Moruzov – este că acesta a amânat cu bună ştiinţă arestarea până în momentul care i s-a părut cel mai potrivit: primăvara anului 1934, când se discuta adoptarea unui regulament de funcţionare al SSI şi numirea unui director al serviciului, aflat până atunci în subordinea Marelui Stat Major. Şef al M.St.M. era generalul Ion Antonescu, cu care Moruzov se afla în relaţii proaste. Deci, el avea nevoie de o „bombă“, care să îl propulseze în atenţia regelui ca persoană indispensabilă. Şi i-a oferit „complotul Precup“. Nu întâmplător, comisarul regal Hotineanu nota în raportul său din 25 aprilie 1934: „În momentul arestării... celelalte servicii de informaţii şi siguranţă ale statului nu aveau absolut nici

[110] „Universul“ din 7 mai 1934.

[111] „Corriere della Sera“ din 6 mai 1934.

[112] „Daily Telegraph“ din 7 mai 1934.

o cunoştinţă asupra gravelor evenimente care urmau să se producă în seara zilei de 7 aprilie“[113]. Prin Regulamentul de funcţionare intrat în vigoare la 20 aprilie 1934, directorul căpăta noi puteri, iar serviciul era scos de sub tutela M.St.M. Să mai citǎm şi din memoriile lui Constantin Maimuca, precizând că el i-a fost duşman personal lui Moruzov. „Faptul că Moruzov trecuse peste Direcţia Generală a Poliţiei, avizase Palatul şi Consiliul de Miniştri, această problemă cu caracter intern era de natură a pune într-o lumină proastă conducerea poliţiei din acea vreme... reieşea din toată procedura acestuia, că urmărea un dublu scop şi anume: a-şi consolida situaţia la Palat, arătându-şi devotamentul faţă de rege, într-o formă excepţională, a pune în umbră D.G.P. şi a o acapara încetul cu încetul. De altfel, acest conflict nu a rămas fără urmări. Moruzov a supravegheat activitatea lui Eugen Cristescu şi pe baza informaţiilor date la Palat că urmăreşte corespondenţa d-nei Lupescu, a fost scos de la conducerea Direcţiei Siguranţei şi pus la dispoziţia Ministerului de Interne. Nu a fost destituit cum era vorba la început, decât graţie intervenţiilor lui Franasovici, la care Eugen Cristescu apelase“[114].

Ecouri în presa străină

Cazul Precup are – aşa cum am spus la început – şi o altă latură. Cea a ecoului pe care l-a avut în presa străină. Am avut la dispoziţie doar extrase mai ample din presa engleză, câteva din presa maghiară, din câteva ziare de limbă germană, unul francez şi unul bulgar[115]. Ele sunt însă suficiente pentru a stabili filiera pe care au ajuns informaţii despre complot în Occident, cum au fost denaturate, în mod voit, faptele, pentru a compune acea imagine dorită.

Presa română nu a publicat nimic despre evenimentele de la Bucureşti, până în ziua de 12 aprilie. Dar cititorul avizat descoperă în ziarul Universul – datat miercuri, 11 aprilie – un editorial semnat de directorul ziarului, Stelian Popescu. Acesta, răspunzând unor ci-

[113] Arh. S.R.I., fond „y“, dosar nr. 20954, vol. 13, f. 82.

[114] Ibidem, dosar nr. 73865, vol. l, f. 330.

[115] Ibidem, fond „d“, dosar nr. 8496.

titori care i-ar fi imputat că ziarul nu-i ține la curent cu principalele ştiri, scria: „O spunem şi azi [guvernului], că face o greşeală şi mai gravă împiedicând presa să-şi facă datoria de a spune adevărul asupra celor ce se petrec de câtva timp încoace“. Iar a doua zi, în prima pagină, apărea un articol intitulat Radio Budapesta. Campania împotriva României, din care reproducem un pasaj mai amplu. Se spunea că Radio Budapesta „transmite zilnic tot felul de ştiri tendențioase sau fantastice, relative la situația din Ardeal, în scop de propagandă. Cine urmăreşte activitatea acestui post s-a convins că împotriva României, a guvernului său ca şi a poporului român, se duce o campanie sistematică, alimentată cu minciuni şi calomnii de organele Ministerului Afacerilor Străine maghiar“. Erau reproduse apoi câteva mostre de asemenea ştiri, după care se continua: „În fiecare zi – după cum am spus – Radio Budapesta comunică asemenea «informațiuni» de la «frații ostatici din Ardeal» şi întreține propaganda revizionistă“.

Este adevărat că relațiile româno-ungare cunoşteau o anume încordare. Presa publica periodic articole despre acțiunile revizioniste ale Ungariei la diverse reuniuni internaționale. Mai mult, la sfârşitul lunii martie 1934, la Cluj avusese loc un meci de fotbal între o echipă locală şi alta din Seghedin, prilej cu care suporterii se încăieraseră, fiind necesară intervenția jandarmilor. Presa ceruse interzicerea primirii pe viitor a suporterilor din țara vecină, care se dedau de fiecare dată la acțiuni violente. Dar articolul reprodus de noi era determinat în primul rând de ştirea comunicată de Radio Budapesta, la 10 aprilie, privind arestarea a circa 120 persoane, între care ofițeri, germani şi unguri care au complotat contra regelui. Radio Budapesta pretinsese că ştirea provenea din surse italiene şi engleze. Dar cifra de 120 persoane arestate a fost preluată de presa engleză după ce fusese difuza ta de Budapesta, unele ziare specificând chiar de unde o deține.

Să citățm – pentru conturarea şi mai bine a atmosferei, căci ştirea nu se confirmă, după ştiința noastră, din alte surse – şi o Notă din 20 aprilie 1934: „Centrul de informații al Marelui Stat Major de la Oradea Mare raportează telefonic următoarele: Un agent sosit din Budapesta ne comunică că la 2 aprilie a aflat de la un colonel ungur, de origine sas, că în curând se va produce în România un

eveniment mare. Agentul a constatat că în legătură cu acest eveniment, la 3 aprilie au fost chemați din concediu toți ofițerii şi trupa armatei ungare. Cred că este cazul a se vedea dacă nu există vreo legătură între complotul lt. col. Precup şi măsurile premature din Ungaria".

Dar ce spun ziarele pe care le-am putut consulta? Primul în care am găsit o ştire despre complot este ziarul britanic Yorkshire Observer datat 9 aprilie, în prima fază, toate ziarele sunt deranjate de tăcerea pe care o păstrează autoritățile române. Din Viena sosea chiar vestea că nu se putea obține legătura telefonică cu România. Pe fondul ştirilor care circulau – având drept sursă Budapesta şi Viena – Legația română din Londra dădea următorul comunicat, pe care îl reproducem din ziarul Morning Post, datat 11 aprilie. „Legația română din Londra dezminte categoric ştirea despre un complot împotriva suveranului. Zvonul este de natură senzațională şi nu poate veni decât din locuri interesate". Iar ziarul Bohemia, de limbă germană, din 12 aprilie, consemna: „I s-a interzis presei să dea lămuriri asupra complotului şi din cauza aceasta neliniştea s-a mărit".

După publicarea comunicatului oficial, el este rezumat într-o serie de ziare engleze şi de limbă germană, insistându-se asupra tendinței de minimalizare pe care o fac autoritățile. Deja, Radio Budapesta lansase ideea că au fost arestați 120 ofițeri şi nimeni nu mai credea în comunicatul oficial care vorbea doar de 11 ofițeri. Iată ce scria ziarul maghiar A Mai Nap, din 12 aprilie: „Opinia publică engleză aşteaptă cu nerăbdare ştiri din România, iar ziarele arată că ştirile oficiale ale guvernului român nu mai pot fi crezute, căci dezmințirile acestea sunt cu totul opuse unor anumite fapte îndeobşte bine cunoscute. Cea mai nouă ştire din Bucureşti a lui Daily Telegraph este următoarea: „Față de dezmințirea oficială publicată miercuri seara, conform căreia noile evenimente din România, nu reprezintă decât «o afacere de poliție» şi că ştirile răspândite sunt exagerări tendențioase, trebuie stabilit că sub noile evenimente se ascunde o mişcare politică foarte serioasă". Mai mult, Daily Telegraph, din 13 aprilie, publica ştirea că a fost arestat şi reținut 6 ore corespondentul din Bucureşti al ziarului New York Times, pentru ştirile publicate în legătură cu complotul. Ştim din presa română că ministrul de interne, Inculeț, a convocat la mi-

nister pe toți corespondenții străini, atrăgându-le atenția asupra ştirilor pe care le trimit.

Pe fondul acestor gafe ale autorităților române, Budapesta şi Viena – singurele puncte de unde se pot obține informații despre complot, cel puțin în faza de început – dau drumul exact la acele ştiri care le convin, iar ulterior, presa maghiară le reia citând drept sursă... presa engleză!

Esențial este că din sursele Budapesta şi Viena, imaginea care se conturează este cea a unui complot de mare amploare, în care era implicată armata, ba chiar toată provincia Transilvania, „regiune care de multă vreme este nemulțumită de felul cum este tratată de guvernul român" (Sunday Times din 15 aprilie, de exemplu). Situația politică în țară este confuză, încordată. La Bucureşti se fac descinderi în hoteluri şi biserici (Evening Standard, 10 aprilie), armata este nesigură (Daily Express, 10 aprilie), regele se află la Sinaia unde este păzit de detectivi înarmați, căci nu mai are încredere în armată (Daily Mail, din 14 aprilie, care citează Magyar Saz), şefii partidelor politice i-au cerut regelui s-o părăsească pe Lupeasca, se duc tratative cu principesa Elena, soția lui Carol II, care să revină în țară. „Amănunte din Viena arată că România a scăpat ca prin minune de catastrofă", scria Manchester Guardian din 11 aprilie, în vreme ce Frankfurter Volksblatt, din 18 aprilie, era de părere că posibilitatea izbucnirii unui război civil în România se menține foarte mare în continuare şi Carol al II-lea va pierde, căci armata este contra lui. La 18 aprilie, 8 Uhr Abendblatt citând surse din Budapesta, scria: „Evenimentele din România, din zi în zi, iau un curs tot mai dramatic".

De ce acest interes al presei străine pentru un complot din România? Un posibil răspuns îl găsim în două ziare, Irish Times, din 12 aprilie, şi Sunday Express, din 15 aprilie. Iată ce scria primul: „în împrejurări normale, o revoluție în plus sau în minus în Balcani n-ar putea influența mult politica europeană. Astăzi însă, România, ca membră de seamă a Micii înțelegeri, ocupă o poziție importantă în situația Europei". Urmează un scurt istoric al participării noastre la primul război mondial, după care se continuă: „Împreună cu Cehoslovacia şi Iugoslavia, a format Mica înțelegere, care joacă un rol foarte important nu numai în Balcani, dar şi în afacerile Europei

Centrale, astfel încât stabilitatea ei ca stat este un factor vital în politica europeană. Nici unul din statele balcanice nu se găseşte astăzi într-o situaţie statornică, în Iugoslavia, regele Alexandru exercită o dictatură severă, în Albania există o ură împotriva Italiei care va izbucni mai devreme sau mai târziu. Bulgaria încă nu şi-a revenit din lovitura primită în urma înfrângerii ei în război. Iar Grecia este într-o stare de insurecţie mai mult sau mai puţin continuă. Faţă de planurile germane asupra Austriei şi de cele italiene faţă de bazinul Dunării, este esenţial ca Mica înţelegere să se menţină la maximum de stabilitate". Ziarul îşi continua comentariul, arătând că România era veriga slabă a lanţului, din cauza lui Carol al II-lea şi a metresei lui, Elena Lupescu. Concluzia era: „În aceste împrejurări, nu se poate întreprinde nimic pentru salvarea României, ea trebuie să se descurce singură. Regele e răspunzător în mare parte de nelinişstea ce domneşte în ţară". Iar Sunday Express, din 15 aprilie exclama: „Şi oare fiii noştri vor muri acum la Dunăre şi Tisa pentru că, o dată mai mult, metresa unui rege dezechilibrează pacea şi stabilitatea Europei răsăritene?"

Dincolo de toate dedesubturile şi implicaţiile sale, în epocă, minicomplotul Precup este revelator, mai ales prin această exagerată reverberaţie internaţională, semn al intereselor contrarii ţării noastre extrem de puternice.

Datorită ecoului pe care l-a avut în presa vremii şi faptului că Serviciul Secret reuşise dezvăluirea lui înainte ca atentatul să se producă, Mihail Moruzov şi-a consolidat poziţia, aspect subliniat şi de unul din foştii săi colaboratori, N. D. Stănescu: „Afacerea Precup a avut o anume structură, fiind o «afacere» politică a cărei urmărire şi încheiere cu succes, din punct de vedere profesional, a împiedicat, în primăvara anului 1934, reuşita unui complot ce punea în cumpănă pe însuşi regele ţării. De aceea, importanţa sa pentru istoria Serviciului Secret a fost capitală, prin încheierea ei, Moruzov, câştigându-şi merite şi drept la recunoştinţa regală, ceea ce a avut ca efect o creştere subită şi foarte importantă a fondurilor alocate Serviciului, implicit a posibilităţilor de dezvoltare, iar şeful Serviciului contând de atunci înainte ca «om al regelui»"[116].

[116] „Magazin istoric", s.n., martie 1991, p. 50.

DIN ISTORIA COLABORĂRII S.S.I.-ABWEHR 1937-1940

„În această epocă Moruzov atinsese zenitul carierei sale şi în mod real însemna mai mult ca purtătorul mesajelor ultrasecrete ale lui Carol II, în ale cărui iţe şi combinaţii de cea mai mare taină era introdus, dar ca un factor activ şi probabil uneori şi ca sfetnic".

(N.D. Stănescu)

Din ceea ce ştim că s-a scris până acum, primul contact, între Serviciul Secret de informaţii, condus de Mihail Moruzov, şi Serviciul de informaţii al Wehrmachtului, Abwehr, condus de amiralul Wilhelm Frantz Canaris, era stabilit în anul 1939. Domnul Horia Brestoiu plasa în luna octombrie 1939 prima vizită a maiorului Ionescu la Berlin[117]. Acelaşi moment era indicat şi de Veniamin Moruzov, nepotul lui Mihail Moruzov[118]. Ambii autori considerau că iniţiativa contactării Abwehr-ului a fost ideea regelui Carol al II-lea şi a mareşalului Palatului, Ernest Urdăreanu. În realitate, prima legătură s-a realizat încă din februarie 1937. Darea de seamă asupra călătoriei făcute la Berlin, între 12 şi 24 februarie 1937, întocmită de maiorul Constantin Gh. Ionescu Micandru devansează cu doi ani momentul primului contact, neoficial, stabilit între cele două servicii. A survenit o pauză, pentru care nu avem nici un fel de explicaţie în documente, după care, la 24 iunie 1939, acelaşi emisar sosea la Berlin pentru a reînnoda firul contactelor informative.

Un ofiţer de încredere pentru Moruzov

Înainte de a examina aceste raporturi în intervalul anunţat în titlu – şi nu vom insista decât pe elementele de noutate – credem că

[117] Horia Brestoiu, *Impact la paralela 45°,* Editura Junimea „Iaşi", 1986, p. 258; Idem, *Acţiuni secrete în România,* Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1973, p. 196.

[118] „Strict Secret", nr. 41/1991.

merită să schițăm un portret al maiorului Constantin Gh. Ionescu Micandru.

S-a născut la 13/25 decembrie 1889, la Călăraşi. Tatăl, Gheorghe, şi mama, Măria, erau țărani săraci. A avut doi frați, Vintilă şi Gheorghe, ambii ofițeri. Vintilă, deblocat în 1946, a fost arestat în 1951 şi condamnat la 15 ani muncă silnică pentru „uneltire contra ordinii sociale". Constantin a urmat şcoala militară, ieşind sublocotenent în 1917. A fost repartizat la Corpul moto-militar, cu care a luat parte la campania armatei române din vara anului 1917, pe frontul din Moldova. A participat şi la ofensiva de pe Tisa, din vara anului 1919. La 1 octombrie 1919 a fost mutat, cu gradul de locotenent, la Şcoala Militară de Educație fizică, unde şi-a desfăşurat activitatea timp de şase ani. A fost detaşat, la 10 mai 1925, la Şcoală Militară de Infanterie-Administrație, cu gradul de căpitan, în anul 1933 a fost mutat la Marele Stat Major, ca şef al Biroului Adjutanturei, până în 1936. La 1 octombrie acelaşi an – la intervenția unor prieteni din Marele Stat Major – a fost transferat la Secretariatul general al Serviciului Secret de Informații al Armatei de Uscat (sub această titulatură funcționa SSI în acel moment), în scurtă vreme a ajuns şef al Frontului de Est, din cadrul Secției informații externe, funcție în care a rămas trei ani. În această calitate, a fost trimis în februarie 1937 la Berlin, pentru a face schimb de informații cu serviciul omolog al armatei germane în problema armatei sovietice şi a pericolului ce se contura dinspre Est.

L-a cunoscut pe Mihail Moruzov la 1 octombrie 1936: „în momentul când a avut loc prezentarea de mutare din Marele Stat Major în Ministerul Apărării Naționale (Serviciul Secret) în prezența d-lui secretar general al Ministerului"[119].

Despre şeful de atunci al SSI, Constantin Gh. Ionescu Micandru declara, la 19 decembrie 1940, unei comisii de anchetă ce analiza activitatea lui Moruzov: „nici un fapt nu m-a determinat vreodată să pot trage concluzia că Moruzov ar fi servit şi interese străine... Totuşi, am făcut remarca, pe care am înfățişat-o lui Moruzov şi colaboratorilor mei, că cea mai mare parte a

[119] Arh. S.R.I., fond „y", dosar nr. 80536, f. 9.

informațiunilor privitoare la URSS, care veneau de la «Agentura Paris», fiind scrise în limba rusă veche şi, deci, provenind, probabil, de la o organizație de ruşi albi, aveau de multe ori un caracter tendențios. Desigur că asemenea informațiuni n-au fost exploatate, iar Moruzov n-a obiectat niciodată“[120]. Iar la 14 martie 1941 adăuga: „În general, Moruzov era informat în mod aproape mulțumitor, mă refer în special la informațiile privitoare la Est, care erau difuzate de Frontul pe care îl conduceam. Majoritatea surselor însă erau necunoscute şi nici nu s-au adus în arhiva Serviciului rapoartele acestor surse... Moruzov nu a format elemente care să îl ajute şi, eventual, să-l poată înlocui... Faptul că Moruzov şi-a stabilit locuința alături de Legația sovietică îl consider ca săvârşit fie ca provenind dintr-un sentiment egoist, fie ca urmare a presiunii din partea femeii cu care trăia de a achiziționa o casă foarte scumpă, deoarece nu este admis ca un şef al unui serviciu de informații să neglijeze pericolul pe care îl prezintă o atât de mare apropiere de Legația sovietică. I-am şi atras atenția, direct şi fără menajamente, asupra acestei chestiuni, însă nu cunosc din ce motiv nu a dat urmare acestei sugestii. Nu aş putea însă afirma că scopul stabilirii locuinței sale lângă Legația sovietică ar fi fost ca Moruzov să fie într-o legătură criminală cu membrii acestei Legații, deoarece consider că în cazul când ar fi intenționat să aibe asemenea legături, nu acesta ar fi fost sistemul cel mai nimerit“[121]. Cert este că Moruzov a avut încredere în el, trimițându-l într-o misiune strict secretă, la puțină vreme după ce venise în cadrul Serviciului.

Raporturile cu Eugen Cristescu, devenit din noiembrie 1940 şeful Serviciului Special de Informații, au fost cel puțin normale. Calificativele acordate îl caracterizau pe maiorul Ionescu Micandru ca având „cele mai alese aptitudini militare... Inteligentă vie, judecată profundă... Cultura sa generală foarte frumoasă a determinat ca în cadrul Serviciului să i se încredințeze conducerea uneia dintre cele mai grele secții“[122]. Aceleaşi aprecieri pozitive le formula şi în lucrarea sa memorialistică, scrisă în timpul detenției: „Un ofițer foarte bun, muncitor, foarte corect şi care nu a depăşit niciodată in-

[120] Ibidem, f. 8.
[121] Ibidem, f. 10
[122] Ibidem, f. 36.

strucțiunile de colaborare ce le avea. A fost cel mai bun ofițer «de concept» dintre toți câți i-am avut la SSI“[123].

În vremea războiului, maiorul Ionescu Micandru a condus, într-adevăr, una dintre cele mai grele secții, cea de relații externe, denumită apoi Secția „G“, pentru că relațiile oficiale se reduceau practic la cele cu Abwehr-ul. În septembrie 1940 – devenise între timp locotenent-colonel – a fost chemat să participe la întrevederea dintre Antonescu şi Canaris, împreună cu maiorul Stransky (doc. nr. 40). Li s-au transmis instrucțiuni precise privind modul cum trebuie să țină legătura. După izbucnirea războiului, Ionescu Micandru a fost detaşat la Eşalonul operativ al SSI, care însoțea Marele Cartier General al trupelor române. A rămas efectiv în zona frontului până în noiembrie 1941. În perioada respectivă, în colaborare cu serviciul de informații al armatei germane, a organizat şi condus centrele speciale informative şi contrainformative instalate până pe linia frontului.

În opinia unor colegi – ale căror declarații ni s-au păstrat – el era un om „vândut“ germanilor, secția pe care o conducea cu indicativul „G“, fiind numită şi „T“, de la trădare. Astfel, Constantin Ionescu Micandru era acuzat că îl spiona şi pe şeful său, Eugen Cristescu, raportând nemților orice mişcare a acestuia. I se reproşa şi prietenia cu Stransky, reprezentantul Abwehr-ului, „fiind văzuți în continuu nedespărțiți şi făcând chefuri şi beții până la orgie cu vinuri aduse din Franța învinsă de nemți“[124]. Se mai spunea că dispuneau de mari sume de bani, pentru că Ionescu îl trecea pe listele sale de plată pe „Sandu“ (indicativul maiorului german), iar acesta pe Ionescu. Există şi declarații din care rezultă că maiorul Ionescu Micandru a fost cel care i-a trimis, în septembrie 1940, lui Moruzov – aflat în Italia, la o întrunire cu Canaris şi generalul Mario Roatta, şeful Serviciului secret al armatei italiene – telegrama care l-a readus în țară, pentru a fi arestat şi asasinat, apoi, la Jilava. Astfel de afirmații nu corespund cu adevărul, întrucât, după cum atestă, fără dubii documentele, Ionescu Micandru l-a însoțit pe Moruzov la Veneția, deci era în imposibilitate de a

[123] Eugen Cristescu, *op. cit.,* p. 176

[124] Arh. S.R.I., fond „y“, dosar nr. 80536, f. 58.

transmite din Bucureşti telegrama prin care şeful Serviciului Secret era anunţat despre evenimentele derulate, respectiv preluarea puterii de către generalul Antonescu. Eugen Cristescu l-ar fi ţinut în serviciu, deşi cunoştea totul despre el, doar pentru că era protejatul germanilor şi nu avea de ales. Ionescu Micandru le-ar fi divulgat nemţilor tot ce a reuşit să afle despre încercările lui Cristescu de a stabili legături cu Aliaţii în Turcia. Era comparat cu locotenent-colonelul Proca[125], şeful Secţiei V contrasabotaje, un fanatic adept al naţional-socialismului, Micandru fiind considerat doar un oportunist „gata să se vândă oricui va da mai mult şi cui îi va garanta pentru mai mult buna sa stare“[126]. Evident că şi aceste afirmaţii trebuie privite cu rezerve. Sunt declaraţii date după 1944, când autorii lor căutau să se disculpe cât mai mult, aruncând vina pe oricine altcineva. Cine era mai bine „plasat“ decât omul de legătură al SSI cu Abwehr-ul? Cum să-ţi închipui că lucrase atâţia ani cu germanii şi nu fusese cumpărat de aceştia? Sigur, au fost şi declaraţii favorabile lui (am citat-o deja chiar pe cea a şefului său, Eugen Cristescu). Astfel, inginerul Haralambie, din cadrul SSI, declara că l-a cunoscut din anul 1939, când i-a devenit şef la secţia de legătură cu serviciile de informaţii străine. El îl considera un „ofiţer de stat major cu o inteligenţă vie şi pregătire profesională din cele mai bune; a devenit încă de la sosirea lui în Serviciu unul din cei mai intimi colaboratori ai lui Moruzov, fiind însărcinat de acesta cu misiuni delicate“[127].

Foarte interesantă este şi o notă din 4 iulie 1947, elaborată de SSI, în contextul implicării lui Constantin Ionescu Micandru, în contumacie, în procesul de la Iaşi, pentru condamnarea autorilor pogromului antievreiesc din 1941. În respectivul document se arăta că el îndeplinise în fruntea Secţiei III „G“ doar atribuţiile normale de serviciu, că nu desfăşurase nici o activitate în interesul germanilor şi se excludea categoric orice implicare a lui în masacrele de

[125] Proca Alexandru era şeful Secţiei contrasabotaj. Eugen Cristescu spunea despre el: „Vorbea limba franceză suficient, iar limba germană la perfecţie şi era unul dintre cei mai buni redactori în limba germană. Totdeauna însoţea pe Antonescu în voiajurile la Hitler şi el redacta şi traducea memoriile ce se depuneau acolo“. (Eugen Cristescu, *op. cit.,* p. 175.)

[126] Arh. S.R.I., fond „y“, dosar nr. 80536, f. 58.

[127] Ibidem, f. 11.

la Iaşi, zonă unde nu putea să se găsească în acele zile[128], într-o altă notă, cu destinaţie internă, se prezentau şi persoanele (cel puţin o parte) care întreţineau o adevărată acţiune de „defăimare“ la adresa lui: soţia, care avusese numeroase aventuri extraconjugale şi vânduse din casă toate lucrurile, după ce soţul fusese ridicat, cât şi foste cadre din SSI, care încercau să-şi acopere neglijenţele săvârşite în depistarea la timp şi informarea autorităţilor de stat despre ceea ce se pregătea la Iaşi. Să mai notăm şi faptul că unul dintre cei mai înverşunaţi acuzatori ai lui recunoşteau totuşi că în martie 1941, folosindu-se de legăturile ce le avea printre germani, a intervenit energic pe lângă Gestapo pentru ca acesta să nu îl mai supravegheze pe Traian Borcescu, suspectat pentru legăturile sale cu cercurile filo-engleze.

Foarte interesantă a fost evoluţia lui Constantin Ionescu Micandru în preajma şi imediat după 23 august 1944. La începutul lunii, împreună cu locotenent-colonelul Ernescu, s-a deplasat la Geoagiu, unde se afla dislocată arhiva Serviciului. I se punea în seamă şi distrugerea unor documente de la locuinţa lui Gheorghe Cristescu. La 31 iulie 1944, însă, i se aprobase deja trecerea în rezervă prin demisie, cu gradul de locotenent-colonel. La 11 august 1944, Eugen Cristescu semna o adresă către Ministerul Afacerilor Străine, prin care cerea eliberarea unui paşaport diplomatic pe numele Constantin Ionescu, cu vize pentru Ungaria, Germania, Franţa şi Spania. Tot directorul general al SSI cerea rechemarea vice-consulului Dăscălescu, începând cu 1 septembrie, şi numirea în locul lui a lui Constantin Ionescu; în cazul în care consulatul din Barcelona nu funcţiona, urma să fie la Madrid. Nu a mai apucat să plece la post. După 23 august, a fost văzut la barul Athénée Palace, în compania unor agenţi anglo-americani, între care era menţionat şi numele lui „Gibson [agent al Intelligence Service, corespondent la Bucureşti al ziarului britanic The Times – n.n.] şi alţii, cunoscuţi ca având un trecut de activitate anti-sovietică“[129].

Prin Decizia nr. 50, începând cu ziua de 23 august 1944, a fost angajat temporar în SSI, ca referent tehnic diurnist, retribuit cu 37500 lei, cu vechime de la 1 august 1944. Era trecut pe ştatele de

[128] Ibidem, f. 23-24.

[129] Ibidem, f. 28.

plată cu numele de G. Iorgu. Prin Decizia nr. 72/1 octombrie 1944, a fost licențiat din Serviciu, pentru economii bugetare. La sfârşitul lunii martie 1945 locuia încă în strada Nouă nr. 8, din cartierul Drumul Sării, în martie anul următor, apare menționat ca făcând parte din organizația „Mişcarea națională de rezistență“[130], fiind subşef al Secției Tehnice, cu sarcina de a procura armament şi muniții. Activa sub numele de Ionel Popovici. A controlat mai ales depozitele din zonele Bran şi Timişul de Jos. Prin adresa nr. 80/1946 a Tribunalului Militar al Poporului, se cerea urmărirea, prinderea şi trimiterea lui în judecată. La 8 iunie i se făcea o percheziție domiciliară, în 1949 era deținut la Aiud, condamnat la muncă silnică pe viață pentru crimă de război (masacrele de la Iaşi). Era notat ca având o comportare rea. La 28 iunie 1949, era cerut de către Direcția V din Direcția Generală a Securității Statului, cu ordinul nr. 5/75.153. De acolo a mers la SSI, unde fusese cerut cu adresa nr. 285/2 iulie 1949. Din acel moment, traseul lui este mai greu de urmărit. Era căutat la M.A.I. – Serviciul Penitenciarelor şi la Direcția Lagăre şi Colonii de Muncă, dar nu apărea în nici o evidență, cum că s-ar fi aflat acolo. Am mai găsit doar un certificat de deces, eliberat de Sfatul Popular al Comunei Jilava, raionul Nicolae Bălcescu, cu nr. 28/13 iulie 1950, pe numele Constantin Ionescu, colonel, strada Nouă, nr. 8, Bucureşti, în vârstă de 52 ani, mort în aceeaşi zi în penitenciarul Jilava, moarte verificată de medicul penitenciarului.

Din documente rezultă că nu a avut copii. A fost decorat cu Medalia Comemorativă 1916-1918, cu Bareta Dobrogea, la 7 iulie 1918, cu Medalia Victoria, la 21 iulie 1921, cu Steaua României, clasa IV, cu spade şi panglică, la 27 februarie 1942, Vulturul german clasa I, în grad de comandor, la 4 februarie 1941 şi clasa cu spade, la 5 ianuarie 1942, în fine, în timpul vizitei făcute în Germania, împreună cu Gheorghe Cristescu, în martie 1943, a primit şi Crucea de Fier, clasa II. Acesta a fost deci Constantin Ionescu Micandru (acesta din urmă era numele lui conspirativ, cu care semna uneori documentele), omul însărcinat de Mihail Moruzov, în

[130] Ibidem, f. 29.

februarie 1937, ca împreună cu Niky Ştefănescu* să stabilească primul contact pentru schimb de informaţii cu Abwehr-ul în problema sovietică.

Despre vizita la Berlin ni s-au păstrat două mărturii: o Notă redactată olograf de Niky Ştefănescu atât în manuscris, pe hârtie cu antetul Hotel Central-Berlin, cât şi un exemplar dactilografiat, semnat N.S., şi o Dare de seamă asupra călătoriei făcută la Berlin între 12 şi 24 februarie 1937, redactată şi semnată de maiorul Constantin Ionescu Micandru. Cea din urmă (doc. nr. 3), este mult mai amplă şi mai precisă, cum îi stă bine unui ofiţer de carieră. Aflăm când şi la ce oră au plecat din Bucureşti (12.02.1937, ora 13.30) şi când au ajuns la Berlin (13.02.1937, ora 20.30, era o zi de sâmbătă). Delegaţia, condusă de N. Ştefănescu, mai cuprindea şi doi căpitani ingineri, căci scopul oficial era procurarea de aparatură pentru SSI.

Luni, 15 februarie, N. Ştefănescu a stabilit legătura cu maiorul dr. Krienitz, în baza unei înţelegeri prealabile cu Legaţia germană din Bucureşti. „Un om foarte distins, făcând parte din înalta societate prusacă de aici. Este ajutorul amiralului Canaris, şeful Secţiei a II-a din M[arele] St[at] M[ajor] german, deşi nu este decât maior şi nu face parte din partid. Se spune că are acces la Göring şi Blomberg, unde alţii nu pot intra“. În continuare, munca a fost astfel compartimentată: Niky Ştefănescu a făcut schimb de informaţii pe probleme politice (organizarea Cominternului, „provocările sovietice“) cu şeful Secţiei contrainformaţiilor din Abwehr. El a făcut şi o vizită la sediul Gestapoului, împreună cu cei doi căpitani, unde

* S-a născut la 20 septembrie 1896, la Galaţi. Era fiul lui Grigore şi al Elisei Ştefănescu. Tatăl era ofiţer, mama casnică. Un om de statură potrivită, robust, cu o privire energică, şi-a făcut studiile la Liceul „Vasile Alecsandri“, din Galaţi. Era inteligent şi avea înclinaţii spre limbi străine: cunoştea la perfecţie franceza, rusa, ucraineana şi se descurca în polonă, germană, italiană şi sârbă. A urmat câţiva ani cursurile Facultăţile de drept, dar nu şi-a luat licenţa. S-a angajat, în 1918, în Siguranţa Generală, ca sub comisar. A fost repartizat la Tighina, unde a rămas până în 1919. Avansat subprefect de poliţie, a fost trimis la Cetatea Albă. În 1920 s-a reîntors la Tighina, iar în 1921 era la Hotin. În 1925 a fost avansat comisar special şi mutat la Inspectoratul de siguranţă Chişinău. În 1926 era din nou la Hotin, revenind în 1928 la Chişinău. A lucrat mai multe cazuri de spionaj sovietic. La l ianuarie 1931 trece la SSI, unde devine, în 1933, şeful Secţiei contrainformaţii, până în 1938. Atunci, la cererea lui Armand Călinescu, a fost trecut în fruntea Corpului Detectivilor. A creat acolo Brigada Specială, care avea ca sarcină urmărirea legionarilor. La fel ca şi Moruzov, a căzut victimă asasinatelor făcute de legionari la Jilava în noaptea de 26/27 noiembrie 1940.

au fost primiți de dr. Best, şeful regiunii Berlin, fiind impresionat şi de dotările instituției, dar şi de faptul că „lucrurile sunt astfel organizate încât pe săli nu vezi pe nimeni; nici funcționari şi nici uşieri“[131]. Dr. Best i-a invitat la masă, în sediul Gestapo-ului, exprimându-şi satisfacția pentru acest început de colaborare, având în vedere că România avea frontieră comună cu URSS. La rândul său, Niky Ştefănescu le-a ținut gazdelor o expunere despre istoricul, organizarea şi modul de acțiune al Cominternului.

La rândul său, Micandru s-a întâlnit cu maiorul Froelich, specialist în problemele Armatei Roşii şi ulterior cu alți doi ofițeri de aviație, al căror nume nu îl indică. S-a făcut un intens schimb de informații, rezultând că, în general, informațiile Abwehr-ului corespundeau cu cele ale SSI, „ceea ce a demonstrat buna credință şi seriozitatea schimbului de informații pentru ambele părți“. Ofițerul român a obținut în plus față de ceea ce ştia deja denumirea şi dislocarea tuturor unităților neindivizionate ale Corpurilor de Armată, organizarea de detaliu a unei divizii moto-mecanizate, compunerea organică detaliată a fiecărei brigăzi de aviație. Evident, în afara lui Niky Ştefănescu, nimeni altcineva dintre români – ceilalți doi membri ai delegației sau de la Legație – nu mai ştia cu ce se ocupa maiorul Ionescu Micandru.

Partea germană a avut grijă şi de timpul liber al oaspeților români. Seara, de obicei, erau invitați la cele mai luxoase restaurante, la spectacole. Sâmbătă, 20 februarie, delegația trebuia să se reîntoarcă în țară, dar din cauza absenței din Berlin a ataşatului militar român, plecarea a trebuit amânată. Aşa au luat parte, a doua zi, duminică, la ceremonia consacrată zilei eroilor. Au plecat din Berlin abia luni, 22 februarie, seara, la ora 23.55.

Concluziile lui Niky Ştefănescu şi ale maiorului Constantin Ionescu Micandru coincid: colaborarea cu germanii era bine primită de aceştia, schimbul de informații a fost corect şi în profitul ambelor părți, germanii lăsând impresia că ar fi dispuşi să realizeze „un aranjament precis şi durabil“. Pe baza schimburilor de informații, Micandru rezuma astfel viziunea germană despre Armata Roşie: „Este o armată foarte bine utilată. Materialul, deşi de con-

[131] Arh. N.I.C., fond P.C.M. – SSI, *Politica externă a României*, dosar nr. 2/1937, f. 135-136.

strucție foarte bună, nu are însă «durată» din cauza materialului prim, de calitate inferioară. Se lucrează intens la dotarea armatei, în special cu materialul de aviație şi mecanizat. Este un punct de întrebare, cum vor răspunde masele de țărani într-un viitor război. De aceea, se preconizează ca în caz de război, să se obțină inițial succese răsunătoare prin întrebuințarea în masă a aviației şi carelor de luptă, trupelor de infanterie rămânându-le numai cucerirea şi stăpânirea terenului. Personalul de comandă, momentan, insuficient pregătit; se fac sforțări uriaşe pentru a ridica nivelul intelectual al corpului ofițeresc", în privința perspectivelor continuării schimbului de informații se stabilise ca el să se facă, în condiții de o discreție absolută, alternativ, la Bucureşti şi Berlin. Ceea ce nu s-a mai întâmplat până în iunie 1939.

Documentele păstrate nu ne spun nimic nici despre contextul în care s-a inițiat acest prim contact, nici de ce a fost curmat, de partea română, după cum vom vedea că a rezultat la reluarea lui peste doi ani. Este cu atât mai interesant cu cât vizita la Berlin a avut loc într-un moment de mare tensiune în relațiile dintre Bucureşti şi Berlin, în ianuarie 1937, la trecerea prin capitala germană a trenului care transporta spre țară rămăşițele celor doi legionari căzuți în Spania, Ion I. Moța şi Vasile Marin, autoritățile germane le acordaseră onoruri militare. Iar la procesiunea de înmormântare din Bucureşti (16 februarie) au asistat şi miniştrii Germaniei, Italiei, Spaniei naționaliste şi un reprezentant al Japoniei, fără să fi cerut în prealabil acordul guvernului român, aşa cum impuneau uzanțele diplomatice, în legătură cu acest eveniment, s-au purtat lungi dezbateri în Parlamentul României, la care au participat Armand Călinescu, Nicolae Iorga, Grigore Gafencu şi alții. Partea română a protestat, Berlinul şi Roma exprimându-şi regretul pentru incident[132].

[132] *Politica externă a României. Dicționar cronologic,* Bucureşti, 1986, p. 217. Lucrețiu Pătrăşcanu a interpretat tendențios acest eveniment, calificându-l drept o „mascaradă" cu „o deosebită semnificație politică". (Vezi Lucrețiu Pătrăşcanu, *Sub trei dictaturi,* Editura 100+1 Gramar, Bucureşti, 1996, p. 49). Doctorul Şerban Milcoveanu, care, la acea dată, era preşedintele U.N.S.C.R. (Uniunea Națională a Studenților Creştini Români), ne asigură că procesiunea slujbei religioase la Casa Verde din Bucureştii-Noi şi înmormântarea corpurilor neînsuflețite ale lui Moța şi Marin s-au desfăşurat în ordine. Aproximativ 20 000 de legionari, în cămăşi verzi, au format un impresionant cortegiu,

Este evident că vizita delegației SSI la Berlin fusese hotărâtă dinainte. Credem că este la fel de evident că ea se baza pe o inițiativă politică ce venea din partea – sau avea binecuvântarea – regelui, pentru că este greu de crezut că Moruzov, cu toată libertatea lui de mişcare, s-ar fi putut aventura singur într-un asemenea joc. Scopul acțiunii este evident: tatonarea părții germane – o forță în ascensiune pe arena politică europeană –, găsirea unui aliat contra URSS, o amenințare potențială la adresa integrității României. La rândul lor, germanii erau interesați de o colaborare cu un stat plasat strategic şi care avea o graniță comună cu URSS. De altfel, amiralul Canaris stabilise încă din septembrie 1935 o colaborare cu generalul Mario Roatta şi contacte cu serviciile secrete de informații ungar şi japonez.

De ce nu a fost continuat acest prim contact? Nu putem avansa decât o supoziție. La 23 februarie 1937, guvernul Tătărescu a adoptat noi măsuri contra Mişcării Legionare. Iar sprijinul Germaniei pentru aceasta nu era un secret pentru nimeni. Ca atare, Carol al II-lea a considerat, probabil, că nu se poate aştepta la vreun sprijin din acea parte şi i-a ordonat lui Moruzov să întrerupă contactele cu Abwehr-ul, chiar dacă era un serviciu de informații al armatei germane, care, nu numai că nu avea nimic comun cu Gestapo-ul, dar se afla chiar în rivalitate cu acesta.

„Ne-am împrietenit cu dracul!“

Înainte de a vedea cum a reuşit maiorul Ionescu Micandru să restabilească legătura cu Abwehr-ul, să examinăm puțin contextul politico-diplomatic, în care s-a produs tentativa sa.

După acordul de la München (29-30 septembrie 1938), dar mai ales după ocuparea Cehoslovaciei, în martie 1939, situația internațională a României se modificase substanțial. Principalul pericol extern deveneau revendicările statelor revizioniste, ce priveau şi spre granițele României. Pe lângă strângerea relațiilor cu parte-

care s-a deplasat într-o „tăcere absolută“. Probabil că toate acestea au atras invidia multor politicieni, inclusiv a regelui Carol al II-lea. (Vezi Dr. Şerban Milcoveanu, *Corneliu Z. Codreanu altceva decât Horia Sima,* vol. 1, Biblioteca învierea nr. 7, Bucureşti, 1996, p. 97).

nerii din Mica înțelegere (amputată după dispariția Cehoslovaciei) şi din înțelegerea Balcanică, pe lângă politica tradițională de alianță cu Franța şi Marea Britanie, pentru diplomația românească devenise evidentă necesitatea îmbunătățirii relațiilor cu Germania.

La 15 martie 1939 – după ce în Cehoslovacia germanii au difuzat fluturaşi redactați în limba română – s-a decretat mobilizarea parțială a armatei. Dar la 23 martie s-a încheiat „Tratatul asupra promovării raporturilor economice între Regatul României şi Reich-ul Germaniei"[133], considerat ca o subordonare a economiei româneşti intereselor germane. Nu trebuie să uităm că la 13 aprilie Anglia şi Franța au acordat garanții unilaterale privind frontierele României. Cu toate acestea, la Bucureşti exista un puternic sentiment de insecuritate. El era alimentat, probabil, şi de informațiile venite din Occident. Astfel, domnul Horia Brestoiu reproducea un raport al unui ofițer superior român de informații (locotenent-colonelul Gheorghe Petrescu, doc. nr. 5-6)[134], trimis din Londra la începutul lunii aprilie 1939, care vorbea despre „schimbarea totală de atitudine pe care servicii importante din cadrul Ministerului Apărării Naționale [britanic – *n.n*.] au avut-o ulterior [semnării tratatului economic germano-român din luna martie – n.n.] față de ataşații noştri militari, navali şi aeronautici, de la Londra, cărora li s-a pus în vedere că problema comenzilor de material de război este o chestiune care trebuie tratată de la guvern la guvern şi, în orice caz, mai întâi pe teren politic"[135]. Ofițerul român înțelegea din discuțiile cu britanicii că la Londra se credea că România încheiase şi un acord politic cu Germania şi deci țara noastră era o cauză pierdută pentru Franța şi Marea Britanie. La 3 aprilie, aceeaşi sursă informa: „Din cauză că acordul economic cu Germania nu este încă complet înțeles, iar pe de altă parte, până la clarificarea situației țării față de acordul anglo-francez şi, eventual, polonez, se intenționează ca livrările de armament, pentru țara noastră, să fie amânate. Din contactul pe care l-am avut cu oficialitățile engleze, se pare că Londra

[133] Gheorghe Gheorghe, *Tratatele internaționale ale României,* Bucureşti, 1980, p. 531-532.

[134] Vezi şi "Revista de istorie militară",nr. 2/1995, p. 45-48.

[135] Horia Brestoiu, *Impact la paralela 45°*, p. 61.

intenţionează a ne cere să ne clarificăm hotărât poziţia“[136]. Aceeaşi concluzie rezultase şi din convorbirile pe care le-a avut cu reprezentantul Intelligence Service-ului. Trecând prin Paris, constata „o evidentă răceală şi o rezervă bine marcată“, subliniind că francezii „pe nedrept, au devenit bănuitori în ce priveşte politica noastră, că nu mai au încredere în noi şi că ei consideră neaderarea noastră la pact ca o alunecare spre o politică germanofilă“. Dar ajuns în ţară, acelaşi ofiţer nota: „expansiunea germană spre est... ar fi chiar dorită de Londra-Paris, dacă acest lucru ar satisface Germania şi Italia şi prin aceasta şi-ar asigura integritatea lor continentală şi colonială. Dar Anglia şi Franţa sunt perfect informate asupra intenţiilor italo-germane, care au veleităţi mult mai mari şi care caută neapărat declanşarea unui război în acest an, fiind sigure că îl vor câştiga.

În aceste condiţiuni, Anglia, în special, socoteşte absolut necesar pentru pregătirea războiului... să câştige timp prin atragerea spre est a unor importante forţe germane...“ Dacă mai adăugăm şi confesiunile unui german apropiat lui Hitler şi făcute publice în ziarul New York Herald Tribune, din 8 mai 1939, din care rezultă intenţia Germaniei de a-şi subordona politic şi economic ţările baltice, Polonia, România, Iugoslavia, Ungaria şi Cehoslovacia, este de înţeles dorinţa Bucureştiului de a stabili contacte neoficiale cu Berlinul. Nu ne-am propus – şi nu credem că este posibil, pe actuala bază documentară – să judecăm dacă gestul a fost util sau era mai bine să fi mers până la capăt, cu orice risc, doar alături de Anglia şi Franţa, în general, asemenea discuţii – ce ar fi fost dacă... – nu sunt foarte utile pentru istoric. Dar, în judecarea unei asemenea ipoteze, credem că nu trebuie să se ignore experienţa istorică românească, diferită de cea poloneză, iugoslavă, cehoslovacă, chiar şi ungară şi bulgară: tradiţia clasei politice româneşti de a salva măcar un embrion de organizare statală, prin orice mijloace şi cu orice preţ.

Iată, deci, în ce context geo-politic – la care trebuie să adăugăm şi presiunile tot mai evidente dinspre Răsărit, despre care s-a vorbit mai puţin la noi – este trimis maiorul Ionescu Micandru, la jumătatea lunii iunie 1939, să bată la uşa Abwehr-ului pentru a

[136] *Ibidem,* p. 61-62.

reînnoda, fără altă pregătire prealabilă[137], firul colaborării pe linia schimbului de informaţii privind Armata Roşie şi propaganda Cominternului. Să mai spunem doar că Eugen Cristescu, urmaşul lui Moruzov în fruntea SSI, declara, după război, că acţiunea i-ar fi fost tăinuită şi lui Armand Călinescu, în acel moment prim-ministrul ţării, dar s-ar fi făcut cu ştirea lui Ernest Urdăreanu, mareşalul Palatului[138].

Aşa cum am văzut deja, până la urmă maiorul Ionescu Micandru a făcut apel la colegul său, maiorul Proca, având norocul ca acesta să fie singur la Berlin, ataşatul militar, colonelul Gârbea, fiind plecat în Elveţia, unde asista la manevre militare. I-a spus că venea de la Paris şi că avea o scrisoare din partea unui cunoscut, pentru maiorul von Krienitz. Proca a sunat în ziua de 22 iunie la Biroul ataşaţilor militari din Marele Stat Major, de unde i s-a răspuns, după 3 ore, că persoana respectivă decedase cu câteva luni în urmă. După insistenţe, Ionescu Micandru a obţinut o întâlnire cu căpitanul Graf von Spee, pentru ora 16.00. I-a comunicat acestuia cine era şi cu ce scop se afla la Berlin. Căpitanul german i-a promis că îi va comunica răspunsul la hotel, până la 18.30. Exact la acea oră a primit o invitaţie pentru a doua zi, la 10.00, la Marele Stat Major german.

La 23 iunie s-a întâlnit cu locotenent-colonelul Hanwaldt şi un maior, cărora le-a comunicat că Moruzov considera că relaţiile – deocamdată doar economice – dintre ţările lor se vor dezvolta în viitor şi că inamicul comun era Uniunea Sovietică. Drept urmare, SSI propunea Abwehr-ului o colaborare concretă pentru culegerea de informaţii privind intenţiile statului sovietic. Singura condiţie, colaborarea să fie ţinută în secret chiar şi faţă de corpul diplomatic şi ataşaţii militari din Berlin şi Bucureşti. Partea germană a cerut o serie de precizări privind natura SSI şi persoana şefului său (îi cunoşteau şi unul dintre pseudonime: inginerul Mihail Ştefănescu). Cu multă politeţe, lăudând – exagerând un pic, am zice – rezultatele

[137] Din raportul redactat la întoarcerea în ţară, rezultă că primul contact, cel din 1937, fusese înlesnit de Parizianu, care în 1939 se afla în penitenciar, executând o pedeapsă de 2 ani pentru homo-sexualitate şi trafic de devizie. Se face trimitere şi la o notă specială de a cărei urmă nu am reuşit să dăm (Arh. S.R.I. fond "d", dosar nr.3749, f. 58).

[138] Eugen Cristescu, *op. cit.,* p. 141.

obținute de Moruzov[139], ofițerul superior german i-a promis să-i comunice lui Ionescu Micandru punctul de vedere al Abwehr-ului, în aceeaşi zi, la ora 16.30.

După-amiaza, locotenet-colonelul Hanwaldt i-a spus că organele superioare din Marele Stat Major german acceptau colaborarea, în principiu, fără a putea trece la o colaborare la teren pentru că nemții – declara el – nu dispuneau de elemente specializate pentru acțiunea informativă directă în URSS „...Şi aceasta pentru că membrii emigrației ruse erau în vârstă, iar cei mai tineri nu stăpâneau limba rusă; elementele cehe nu prezentau suficientă încredere, iar cele ucrainene nu ofereau suficiente garanții"[140]. Drept urmare, lăsa să se înțeleagă ofițerul german, Abwehr-ul se baza pe rețelele SSI, urmând să contribuie cu orice sumă de bani i s-ar fi cerut. De asemenea, partea germană era dispusă la un schimb de informații privind: aviația sovietică, unitățile motomecanizate, situația politică internă şi externă a URSS, deplasări şi concentrări etc.

Maiorul Ionescu Micandru a respins orice subvenție din partea Abwehr-ului, arătând că SSI dispunea de toate mijloacele necesare pentru acțiunile informative ce le desfăşura în URSS. Despărțindu-se în cele mai bune relații de colegii săi germani, maiorul Ionescu Micandru a plecat, în ziua de 24 iunie, ora 23.37, spre Helsinki[141].

La sfârşitul lunii octombrie şi începutul lui noiembrie, maiorul Ionescu Micandru s-a deplasat din nou la Berlin. Ne-a lăsat, şi de această dată, un substanțial raport[142], din care vom reproduce doar ideile ce nu şi-au aflat locul în cartea domnului Brestoiu, care îl considera, cum am mai spus, drept primul contact dintre Abwehr şi SSI. Încă de la început, autorul ținea să sublinieze efectele războiului asupra situației din Germania: apariția cartelelor, fără de care nu puteai obține vreun aliment; numărul trenurilor era foarte redus şi

[139] De altfel, pe toată durata cât au făcut schimb de informații, germanii nu au ratat nici un prilej de a-l flata pe Mihail Moruzov.

[140] Emigrația ucraineană fusese masiv ajutată şi infiltrată de Abwehr, dar după încorporarea Ucrainei Subcarpatice la Ungaria, apăruseră fricțiuni.

[141] Arh. M.A.E., fond 71 România, vol. 62, f. 719.

[142] Arh. S.R.I. fond "d", dosar nr. 3749, f. 41-60.

circulau cu mare întârziere; lunea şi vinerea, în restaurante nu se găseau decât salate; pe străzi, noaptea, domnea întunericul şi era o mare problemă să găseşti un taxi. A remarcat, de asemenea, şi contradicţiile existente între diferitele componente ale serviciilor de informaţii germane.

În ziua de 30 octombrie, seara, s-a întâlnit cu maiorul Pruck, omologul său din Abwehr (era şeful Frontului de Est), proaspăt reîntors de la... Bucureşti – venise cu avionul în ziua de 20 octombrie –, unde se interesase de scopul vizitei lui Ionescu Micandru. Pruck i-a mărturisit că propunerea de colaborare pica foarte bine pentru partea germană, a cărei situaţie „politică externă este destul de critică, fiind – la ora actuală – aproape complet izolată". Deja, germanii considerau că „acordul cu URSS a dat rezultate cu totul neaşteptate, răpind Germaniei iniţiativa în nord-estul, estul şi chiar sud-estul Europei". După cum i-a mărturisit maiorul Pruck, chiar Finlanda devenise un semn de întrebare pentru Germania, în Polonia, relaţiile cu sovieticii erau foarte încordate „din cauza zilnicelor incidente de frontieră (mi s-a confirmat că, cu ocazia delimitării frontierei, au avut loc chiar lupte între unităţile germane şi sovietice, cu pierderi simţitoare de ambele părţi, deoarece soldaţii sovietici nu voiau să părăsească unele localităţi, cu toate ordinele date de ofiţerii lor)... În fine, se remarcă o accentuată nemulţumire, datorită faptului că intervenţia – neaşteptată – a armatei sovietice a forţat ca Reich-ul să renunţe momentan, spune maiorul Pruck, la legătura teritorială directă cu România". Şi adăuga în raportul său Ionescu Micandru: „maiorul Pruck s-a exprimat formal: «ne-am împrietenit cu dracul!»; expresiune auzită şi în cercurile germane din Bucureşti, ceea ce denotă că este generalizată în întreaga Germanie".

Analizând o discuţie purtată între doi reprezentanţi ai unor servicii secrete, trebuie să dai dovadă de multă prudenţă, căci prin însăşi natura muncii lor, ei vor căuta să afle mai mult unul de la celălalt, dând în schimb cât mai puţin. Am făcut această afirmaţie, nu atât în legătură cu paragraful de mai sus, cât pentru un alt pasaj al discuţiei purtate în seara zilei de 30 octombrie. „În ceea ce priveşte România – nota maiorul Ionescu Micandru în raportul său – dorinţa maximă [a părţii germane – n.n.] este aceea ca noi să rămânem în graniţele actuale, în cea mai strictă neutralitate, fiind în mă-

sură a le asigura aprovizionările de care au nevoie. Asupra modului cum se va putea realiza acest deziderat, nu mi-a putut răspunde. A lăsat să se înţeleagă că, dacă noi – bine înarmaţi fiind – nu vom ceda eventualelor pretenţi-uni sovietice, URSS – datorită armatei pe care nu poate conta – va ceda în cele din urmă". Este greu de crezut că germanii erau sinceri atunci când făceau asemenea afirmaţii – vom vedea că ele se vor repeta cu regularitate – mai ales când ştim ce prevedea Pactul Molotov-Ribbentrop[143]. Dar ei transmiteau, părţii române exact acel mesaj pe care ea şi-l dorea cel mai mult. Iar oficialităţile de la Bucureşti s-au agăţat cu disperarea înecatului de acest pai. Este foarte grav când un om politic ignoră realitatea şi o înlocuieşte cu fantasme, cu ceea ce i-ar place lui să fie. Dar, pentru un şef al unui serviciu de informaţii, o asemenea greşeală este de-a dreptul mortală.

La 31 octombrie, la ora 10.45, maiorul Ionescu Micandru era prezentat amiralului Canaris. Se mai aflau de faţă: locotenent-colonelul Pickenbrock (şeful serviciului de căutare a informaţiilor din Abwehr) şi maiorul Pruck. Ofiţerul român i-a prezentat Expozeul şefului Serviciului de Informaţii al Armatei Române către domnul şef al Serviciului de Informaţii al Armatei Germane, document care, din fericire, ni s-a păstrat şi care a rămas până acum inedit, din câte ştim (doc. nr. 9). După o scurtă trecere în revistă a unor colaborări anterioare (aflăm astfel că şi în 1938 SSI sesizase Abwehr-ul despre infiltrări sovietice în organele de informaţii germane), Moruzov făcea următoarea apreciere:

„Nu cunosc în totul dedesubturile acordului intervenit între Germania şi URSS. Pe mine însă m-au impresionat primele efecte ale acestui acord. Modul cum aceste efecte se manifestă astăzi mă face să fiu îngrijorat, în cel mai înalt grad, în ceea ce priveşte consecinţele finale ale acordului germano-sovietic. Pe lângă faptul că Germania – după cum începe deja să se constate – are de suportat – fără a putea reacţiona – multe neajunsuri din partea Uniunii Sovietice, se poate afirma cu tărie că, profitând de acordul cu Germania, URSS va căuta să atace România. Repet, încă o dată, nu cunosc dedesubturile acordului dintre Germania şi URSS.

[143] Vezi pe larg Mircea Muşat, *Politica de forţă şi dictat în ajunul celui de-al doilea război mondial,* în „Magazin istoric", nr. 12(273), decembrie 1989, p. 23-32.

Ceea ce însă pot să afirm, bazat pe dovezi de netăgăduit, este faptul că, astăzi, comunismul – înfrânt până ieri, pretutindeni, sub raport doctrinar – a reapărut sub auspiciile Germaniei pe arena Europei şi mai ales a Europei Centrale. Această hienă, îmbrăcată în piele de oaie, readusă pe Vistula şi pe Carpaţi, a ridicat din nou steagul ipocriziei panslave şi, îndreptându-şi privirea către popoarele slave, URSS întinde astăzi un braţ către Polonia, Ucraina [Sub] Carpatică, Slovacia, Moravia şi Boemia şi un alt braţ către Bulgaria, Serbia, Dalmaţia şi Croaţia. De vest nu mai vorbim. După calculele lor, vor fi înghiţite pe nemestecate România, Bulgaria etc. Deci, în necunoştinţă de cauză asupra fondului acordului germano-sovietic, eu nu pot spune decât: să dea Dumnezeu ca din această situaţie să câştige numai civilizaţia“. Şi adăuga în finalul Expozeului: „Tendinţele panslaviste de ieri sunt urmărite astăzi cu aceeaşi asiduitate de către comuniştii ruşi. Că este aşa, reamintim că bolşevicii de astăzi afirmă că împăratul Petru cel Mare a fost primul proletar panslav. De aceea, realizarea visului plămădit de acesta, de la Danzig la Fiume, va fi folosită de bolşevicii de astăzi pentru revoluţionarea Europei, în faţa acestei situaţii, rămâne ca Germania să reflecteze dacă stările actuale îi convin, în cariera mea, de peste 30 ani, în mod permanent la acest Serviciu, niciodată nu m-am încrezut în ruşi. Ei au fost totdeauna aceia pe cari i-am descris mai sus: una gândesc, alta vorbesc şi cu totul alta fac“.

În discuţiile care au urmat, amiralul Canaris a insistat asupra caracterului neoficial al legăturii cu SSI şi a precizat că Führer-ul dispusese ca orice acţiune informativă asupra armatei sovietice să înceteze, continuându-se doar cea asupra activităţii de propagandă comunistă. Dar, în particular, amiralul i-a spus că „în mod foarte secret, avându-se în vedere concubinajul actual pe care Germania îl are cu URSS“, el dorea totuşi să continue schimbul de informaţii asupra Armatei Roşii. S-au pus la punct şi modalităţile concrete de cooperare. De asemenea, Canaris l-a invitat pe Moruzov să vină în Germania.

De aici încolo, schimbul de informaţii a continuat fără întrerupere. Oficial, maiorul dr. Wagner era cel însărcinat să reprezinte Abwehr-ul în această colaborare, dar, aşa cum i se precizase lui Ionescu Micandru la Berlin, Canaris nu avea deplină încredere în

el. Dr. Wagner urma să afle doar problemele de ordin general şi să joace rolul de cutie poştală. Schimbul informaţiilor de importanţă deosebită urma să se facă cu maiorul Pruck, care venise şi înainte la Bucureşti, sub diferite acoperiri. Maiorul dr. Wagner a făcut un prim drum la Bucureşti, între 8 şi 12 noiembrie, când l-a întâlnit prima oara pe Moruzov[144] (şi nu la 23 noiembrie, cum credea domnul Horia Brestoiu)[145], Pruck a venit şi el la Bucureşti, la 22, nu la 15 noiembrie, cum credea acelaşi autor[146], sub numele de Erwin Kampf, pictor „specialist în afişajul de propagandă"[147]. Întâlnirile lui cu maiorul Ionescu Micandru s-au desfăşurat într-o conspirativitate deplină. Pruck aducea cu el şi acordul Abwehr, pentru a se trece la o colaborare la teren cu SSL Printre alte informaţii aduse, se afla şi o listă a agenţilor sovietici din România, identificaţi de Abwehr: „a) cu reşedinţa la Bucureşti: Bachman Leopold şi Isac; Baronov; Braun I.V.; Hotschi; Dalkin; Ofrimov Ştefan (ofiţer în Serviciul special de informaţii sovietic); Gurevici Eftimie (funcţionar la Legaţia sovietică); Hasine Anton (ofiţer în Serviciul special de informaţii sovietic); Lichtenberg Leon; Madrid Cehira Serghievna; inginer Matak; doctor Olavin Gh.; Ostrogradovsky (ofiţer de marină din S.S.I.S.[148]); Rozlovski Vladimir (ofiţer în S.S.I.S.); Vladimirov (funcţionar la Legaţia sovietică); b) cu reşedinţa la Tighina: Bacaleivici; c) cu reşedinţa la Cernăuţi: Krajalia; d) cu reşedinţa la Galaţi: Laszlo Luca (Vasile Luca); e) cu reşedinţa la Chişinău: Ostrovski Pavel; f) cu reşedinţa la Bălţi: Serlov Kazimir; g) cu reşedinţa la Cetatea Albă: Vronski (artist)".

Odată cu maiorul Pruck, s-a aflat din nou la Bucureşti şi dr. Wagner, care, aşa cum s-a spus deja, s-a preocupat în special de protejarea zonei petrolifere române, de posibile acţiuni de sabotaj. Germanii aveau numeroase informaţii că englezii şi francezii im-

[144] Arh. S.R.I. fond "d", dosar nr. 3749, f. 60-69.

[145] Horia Brestoiu, *op. cit.,* p. 145.

[146] *Ibidem.*

[147] Arh. S.R.I. fond "d", dosar nr. 3749, f. 55-62.

[148] Prin această siglă (S.S.I.S) ar trebui înţeles Serviciul Secret de Informaţii Sovietic. Probabil că documentul face referire la I.N.O. (Departamentul de Informaţii Sovietic, 1920-1941) din N.K.V.D. (Comisariatul Poporului pentru Afaceri Interne încorporat Securităţii Statului, 1922-1923 şi 1934-1943).

plantaseră în România o puternică rețea de sabotori, care aşteptau doar semnalul pentru a declanşa acțiunea de aruncare în aer, a câmpurilor noastre petrolifere. Mai mult, ataşatul militar francez a comunicat acest proiect Marelui Stat Major al armatei române, încă din septembrie, primul ministru, Armand Călinescu, comunicase acordul său de principiu cu un asemenea proiect. Anglia şi Franța se angajau să acorde despăgubiri României. Până la urmă însă, la Bucureşti a prevalat punctul de vedere potrivit căruia aruncarea în aer a exploatărilor petrolifere rămânea soluția extremă, după ce se epuizau celelalte şi că decizia nu putea aparține decât guvernului român. Iată de ce dr. Wagner punea atâta accent pe prevenirea oricăror sabotaje în zonele petrolifere şi pe Dunăre, principala arteră de comunicație spre Germania. De la Berlin urmau să sosească şi două comisii tehnice care să examineze soluțiile de adoptat. Să notăm, cu amuzament, că atunci când s-a vizitat zona Văii Prahovei, „pentru a nu se mai da ocazia de a se repeta spectacolul din portul Giurgiu (Ramadam), cu aprobarea domnului şef al Serviciului S. de Informații al armatei române, am luat – ca măsură de prevedere unele dispoziționi care să mascheze insuficiența sigură a organelor de pază şi supraveghere a stabilimentelor şi zonelor petrolifere". Adică, au fost plantați agenți ai SSI, în diverse puncte, care au simulat un control eficient al zonei, în realitate, după cum consemna Ionescu Micandru în raportul său, „în afară de portarii rafinăriilor, se poate afirma cu tărie că nu există nici o altă pază".

La începutul lunii decembrie s-au produs o serie de explozii la rafinăriile de pe Valea Prahovei, iar în gara Băicoi s-au ciocnit trenuri cu petrol ce trebuia să ajungă în Germania. La 8 decembrie, Ionescu Micandru primea un telefon de la Berlin, prin care era anunțat de sosirea maiorului dr. Wagner şi a încă doi oaspeți, pentru ziua de duminică 10 decembrie, în Gara de Nord, ofițerul român a avut surpriza să îl vadă coborând din vagon chiar pe şeful Abwehr-ului, amiralul Canaris, însoțit de locotenent-colonelul Bentivegni, şeful Secției contrainformații ofensive[149]. Cum se ştie deja, Canaris venise personal la Bucureşti, la ordinul expres al lui Hitler, pentru a se asigura că nu se vor mai repeta„actele de sa-

[149] Arh. S.R.I. fond "d", dosar nr. 2946, f. 26.

botaj“ îndreptate împotriva petrolului destinat Germaniei. Pleca cu un avion, de pe aeroportul Băneasa, la 12 decembrie, mulțumit de asigurările date de Moruzov. Peste șase zile sosea la Berlin maiorul Ionescu Micandru, pentru a pune la punct noi măsuri privind întărirea pazei pe Dunăre, în zona petroliferă. Cu maiorul Pruck, Ionescu Micandru a discutat și problema elementelor legionare adăpostite în Germania. Ofițerul german i-a subliniat însă că asta era problema „partidului“, domeniu în care serviciul nu avea nici o autoritate. Și din nou i-a repetat colegului său român „convingerea – care pare a fi și a cercurilor militare germane – că România trebuie și poate să opună întreaga rezistență oricăror pretențiuni din partea Uniunii Sovietice“. Mai mult, Pruck a ținut să adauge că, după părerea lui, Anglia avea să sprijine o agresiune sovietică împotriva României, pentru a bloca livrările de petrol către Germania, în raportul său, maiorul Ionescu Micandru consemna și starea de demoralizare generală: „Nu pare că există speranța unei victorii..., se așteaptă ceva neprevăzut, ceva miraculos, care să pună sfârșit acestei situații. Răspunderea este aruncată în întregime asupra «partidului»... În cercurile militare, situația e considerată ca foarte gravă. Părerea celor cu care am luat contact pare a fi că Germania trebuie să facă ceva pentru a se termina războiul, oricare ar fi rezultatul final“ (doc. nr. 10).

„URSS, odată pornită, nu va mai putea fi oprită“

Contactele dintre SSI și Abwehr au continuat, chiar din prima lună a anului 1940 și aceasta în condițiile în care, la 2 ianuarie, Marele Stat Major al armatei de uscat germane („Oberkomando des Heeres“) trecuse la elaborarea unui plan de atac a României, în ipoteza că aceasta nu și-ar mai fi respectat obligațiile de aprovizionare asumate față de Germania[150]. În paralel, ataşatul aero al Germaniei la Bucureşti, colonelul Gerstenberg, îl asigura pe Mihail Moruzov, la 16 ianuarie, că „Germania dorește o Românie liberă, o Românie a Românilor... Dacă România va continua pe această cale [a apropierii de Germania – *n.n.*], va putea fi sigură de integritatea sa națio-

[150] *Politica externă a României, Dicționar cronologic,* Bucureşti, 1986, p. 233.

nală“. Iar, mai departe, în nota alcătuită de Moruzov pentru informarea regelui (doc. nr. 13), se repeta: „Colonelul Gerstenberg a ținut să-şi precizeze convingerea că cele de mai sus vor aduce, în mod pozitiv, garantarea integrității teritoriale a României față de orice uneltiri dinafară“, în sfârşit, în cursul unei a treia întrevederi, Gerstenberg îl asigura pe Moruzov că față de temerea României că Uniunea Sovietică preconiza o lovitură de forță împotriva României, „Germania nu aşteaptă decât o intervenție oficială din partea României prin care să se solicite sprijinul Germaniei în această chestiune, Germania obligându-se – în acest caz – a satisface în întregime dezideratele României. Este de remarcat că colonelul Gerstenberg a repetat că îndeplinirea întocmai a condițiunilor economice cuprinse în convenția dintre România şi Germania, va garanta integritatea frontierelor României“.

Ce anume determina aceste intervenții repetate ale colonelului Gerstenberg? Aflăm dintr-o notă datată 29 ianuarie 1940, în care se spune că el, împreună cu maiorul dr. Wagner, purtaseră discuții cu Biroul economic al Legației Germaniei la Bucureşti, în urma cărora trimiseseră mareşalului Goring un raport în care subliniau necesitatea oferirii unor garanții de către Germania, pentru România. Şi asta pentru ca guvernul să lase o parte a țăranilor concentrați să se întoarcă la muncile câmpului. Datorită concentrărilor, muncile agricole fuseseră efectuate doar în proporție de 37%, ceea ce afecta, evident, posibilitățile de aprovizionare ale Germaniei, stabilite prin acordul economic din martie 1939 şi pe care românii nu se grăbeau să îl îndeplinească.

Cu acelaşi scop – al verificării posibilităților de aprovizionare – soseau la Bucureşti, la 9 februarie 1940, ministrul von Killinger şi directorul Wesemayer, din Ministerul de Externe german. Şi ei au asigurat autoritățile de la Bucureşti că Germania dorea ca România să rămână în afara oricărui conflict armat, pentru a-şi putea exploata în liniște bogățiile naturale de care ei aveau atâta nevoie. Iar la 14 februarie, maiorul dr. Wagner insista şi el ca România să lase la vatră cât mai mulți dintre cei concentrați, căci n-o amenința nici un pericol. El transmitea respectiva declarație în numele ministrului de externe german, von Ribbentrop, care atrăgea însă atenția

că nu o putea face şi în mod oficial, ţinând cont de relaţiile Germaniei cu URSS.

La 25 februarie, Canaris i-a trimis o invitaţie lui Moruzov pentru a-l vizita la Berlin. Moruzov sosea acolo la 2 martie. Desfăşurarea vizitei ne este cunoscută deja. Să subliniem doar că şeful SSI a plecat din Germania cu sentimentul existenţei unor puternice tensiuni între armată şi Gestapo şi cu convingerea că armata germană era dezavantajată în confruntarea ei cu cea franceză şi britanică (doc. nr. 14). Dar Moruzov a mai avut ocazia să cunoască şi opera colonelului Octav Vorobchievici, ataşatul militar român în capitala Reich-ului.

Iată ce amănunt interesant ne dezvăluie ofiţerul român: „Cu acest prilej [vizita în Germania – *n.n.*] am stăruit să-l conving [pe Moruzov – n.n.] asupra necesităţii imediate de a raporta şi l că ne găseam în momentele ultime, când guvernul României putea salva situaţia, apropiindu-se ferm de Germania. Mai mult, simţind că Moruzov, după părăsirea Germaniei, intenţiona să-şi continue călătoria în Franţa, am luptat din răsputeri să-l abat de la acest plan şi am izbutit să-l determin să-şi amâne drumul în Franţa, după un popas la Bucureşti. M-a ascultat“[151]. La sfârşitul lunii martie şi începutul lui aprilie, Moruzov a mers în Franţa şi apoi în Anglia. Aceste vizite sunt mai puţin cunoscute şi vom insista asupra lor.

În Franţa, colonelul Rivet, şeful Serviciului de informaţii al armatei, i-a mărturisit că are foarte puţin personal şi că cele mai multe informaţii despre germani le-a primit de la SSI. La întrebarea pusă de Rivet, care este atitudinea României faţă de războiul în curs, Moruzov i-a răspuns: „Reiese din însăşi întrebarea dvs. că Franţa cunoaşte prea puţin România. Marea Franţă a acordat – în timpuri normale – o atenţie cu totul secundară Ţării Româneşti şi dacă atenţiunea ei a fost mai vigilentă, a fost numai atunci când împrejurări tragice impuneau“. Subliniindu-i omologului său francez simpatia de care se bucura Franţa în România, Moruzov i-a reproşat dezinteresul acesteia faţă de nevoile de înarmare ale României. „Timp de circa 18 ani am solicitat Franţa să înfiinţeze, pe teritoriul nostru, industrii de război care puteau constitui un quasi

[151] Arh. S.R.I., fond „y“, dosar nr. 20954, vol. 21, f. 53.

monopol pentru capitalul francez, dar constituia, mai ales, o necesitate vitală pentru interesele ambelor țări, dar n-am fost ascultați". Şi adăuga Moruzov: „În fața acestei situațiuni este cazul a nu se mai pune României întrebarea jignitoare: «Ce intenţiuni are», ci întrebarea: «Ce trebuie să facă Franța ca să repare toate greşelile din trecut»". Evident însă, Franța avea în acel moment alte griji. Ofițeri superiori francezi i-au declarat lui Moruzov: „Războiul ne-a surprins nepregătiți... nepăsarea oamenilor politici şi amestecul lor la Departamentul aviației trebuie considerată ca o crimă de înaltă trădare. Războiul ne-a surprins cu 600 avioane de luptă, cu un număr redus de piloți, în schimb cu 82 generali de aviație".

Mult mai optimist s-a întors Moruzov după o vizită făcută pe front, timp de două zile, deşi recunoştea: „nota caracteristică a situației din Franța o constituie însă o criză, o lipsă de personalități, de energii, de oameni de concepție care să stăpânească şi să dirijeze evenimentele, nu să fie dirijați de ele"[152].

Vizita în Anglia a întreprins-o Moruzov la solicitarea unui delegat al Intelligence Service-ului, trimis special la Paris pentru a-l invita. Ea a durat din 31 martie până la 3 aprilie. Englezii erau, ca de obicei, mult mai realişti: „actualul război, pe care îl consideră ca un război de durată, abia a început"[153].

A urmat apoi incidentul de pe Dunăre, provocat de şlepul Termode, pe care britanicii au vrut să îl scufunde în zona Porțile de Fier pentru a bloca navigația pe fluviu, implicit aprovizionarea pe acea cale a Germaniei cu petrol. Nemții, care aflaseră încă din septembrie 1939 de intenția Aliaților, au obligat guvernul român să adopte măsuri care au zădărnicit acțiunea. Oricum, SSI avea propriul om infiltrat în grupul englez, ținând tot timpul evenimentele sub control[154].

Episodul a contribuit însă – alături de tergiversările părții române în a îndeplini toate cerințele economice ale germanilor – la instaurarea unei răceli în relațiile româno-germane. Se adăugau şi zvonurile despre concentrări de trupe sovietice la granița cu Ro-

[152] Arh. N.I.C., fond P.C.M.-S.S.I., *Politica externă a României*, dosar nr. 2/1937, f. 146-163.

[153] Arh. S.R.I., fond „d", dosar nr. 3717, f. 159-165.

[154] Ibidem, dosar nr. 4452, f. 28 şi 47-48.

mânia. Iar atunci când maiorul dr. Wagner l-a întrebat pe von Killinger ce va face Germania în cazul unui atac sovietic asupra României, acesta a zâmbit şi nu i-a răspuns. Pe de altă parte, maiorul Stransky îl asigura pe Ionescu Micandru că Goring afirmase că Germania avea să sprijine România contra oricărui atac. Din documentele pe care le-am consultat nu rezultă însă că s-ar fi instalat o pauză în relaţiile dintre SSI şi Abwehr (notele şi rapoartele se succed normal în toată luna aprilie), aşa cum afirmă domnul Horia Brestoiu în cartea sa Impact la paralela 45°[155].

După vizita generalului von Tippelskirsch – dornic să se convingă şi el care urma să fie atitudinea României în viitor – a sosit, la 3 mai, maiorul dr. Wagner care aducea, din partea lui Canaris, o întrebare directă: cum va reacţiona România în cazul unui atac anglo-francez asupra terenurilor sale petrolifere? Moruzov i-a replicat că un asemenea răspuns îl putea da doar suveranul statului.

La 12 mai, colonelul Gerstenberg revenea cu aceeaşi întrebare, în sfârşit, la 23 mai el îl informa – abia întors de la Berlin – pe Moruzov că în capitala Germaniei sporea starea de neîncredere, în urma absenţei unui răspuns din partea românilor la întrebarea de mai sus. Gerstenberg afirma că Germania urma să îşi asume obligaţii precise privind integritatea României, în cazul unui răspuns pozitiv. El respingea tergiversările, prin trimiterea la Berlin a unor personalităţi, precum Gheorghe Brătianu, dar care nu aveau un mandat precis.

Tensiunea a sporit şi prin descoperirea, în noaptea de 23 spre 24 mai, la rafinăria Standard, în două vagoane germane, a unor lăzi cu arme şi muniţii. Partea germană a pretextat că ele erau destinate exclusiv apărării personalului german.

Într-o întrevedere avută cu colonelul Gerstenberg, mareşalul palatului, Urdăreanu, i-a acuzat pe germani că aprovizionau cu arme pe membrii Gărzii de Fier, ceea ce a provocat reacţia violentă a Legaţiei. La rândul său, von Killinger avea o întrevedere de cinci ore (până la 11 noaptea) cu Moruzov, în cursul căreia îi reproşa atitudinea ostilă a populaţiei faţă de Germania şi-i atrăgea atenţia că România era înconjurată de duşmani: Ungaria, Bulgaria şi

[155] Horia Brestoiu, *op. cit.,* p. 194.

URSS. „Dacă contra primelor două [România – n.n.] va putea face față cu propriile sale mijloace, contra pericolului bolşevic în nici un caz nu“. Concluzia: „Nu rămâne altceva decât a se perfecta, în mod oficial, o legătură corectă şi sigură cu Germania, singura în măsură a-i garanta în mod absolut integritatea teritorială. Totul depinde, deci, de hotărârea României. Trebuie să se țină seama ca să nu fie prea târziu, deoarece URSS odată pornită, nu va mai putea fi oprită prin intervenția Germaniei decât declarându-i război, ceea ce nu este de dorit...“

Mesaj mai clar nici că se putea. El era uşor îndulcit de Canaris, sosit la 28 mai la Bucureşti (doc. nr. 26). Şeful Abwehr-ului informa că el asigurase înaltul Comandament german că poate declanşa în linişte operațiunile pe frontul de Vest, având asigurate aprovizionările din România. Şi spunea: „Germania nu va uita niciodată această comportare a României, în momentele hotărâtoare prin care trece“. Cu ocazia acelei vizite, s-a făcut şi primul schimb oficial de informații privind Armata Roşie. Se părea, deci, că Germania considera definitiv România în sfera ei de influență.

Un eveniment nefericit avea să dea peste cap toate eforturile depuse până atunci. La 19 iunie 1940, într-un vagon de cale ferată rătăcit de înaltul Comandament francez, în timpul retragerii sale precipitate, germanii descopereau întreaga arhivă, intactă, a serviciului francez de informații[156], inclusiv dovada clară a colaborării – şi jocului dublu – făcut de Mihail Moruzov.

Orice intenție ar fi avut germanii de a proteja România în fața presiunilor Moscovei – dacă ar fi avut aşa ceva – s-a spulberat. Iată deci de ce toate eforturile disperate ale Bucureştiului de a obține sprijin din partea Germaniei împotriva agresiunii URSS s-au izbit de un zid.

Mai mult, colonelul Gerstenberg asigura că pretențiile Ungariei şi Bulgariei nu se puteau rezolva decât prin Berlin, deci România putea să stea liniştită. Gerstenberg mai sugera că „cu ocazia deschiderii Parlamentului, România trebuie să declare în mod

[156] Pierre Accoce et Pierre Quet, *La guere a ete gagnee en Suisse,* Librairie Academique, Paris, 1966, p. 43 şi urm.; Vezi şi Horia Brestoiu, *Acțiuni secrete în România,* p. 239-242.

oficial că renunță la garanția dată de Anglia, care n-a ajutat-o în contra agresiunii sovietice în Basarabia“. De altfel, germanii au susținut – invocând un articol de fond apărut în ziarul Times din 29 iunie 1940, cât şi informații culese din cercul Legației britanice la Bucureşti – că Anglia sprijinise URSS în pretențiile sale teritoriale pentru a lovi în interesele germane din România. Iar Gerstenberg îi declara lui Moruzov: „În concluzie, sunt convins că pentru binele României în viitor, singura chestiune importantă este pregătirea pentru războiul care va veni în Est, în care scop este necesar să se realizeze cât mai curând o legătură militară româno-germană“.

Deşi într-o întrevedere avută cu von Killinger la 27 iunie, Carol al II-lea – care îşi anunțase atunci intenția de a rezista cu arma în mână agresiunii URSS cerându-i emisarului german să obțină acordul Führerului, pentru ca Ungaria şi Bulgaria să nu atace simultan cu URSS – afirmase că „dacă eu as fi refuzat garanțiile oferite de Anglia, este foarte posibil ca, până acum, România să fi fost complet distrusă“. La 3 iulie guvernul român făcea totuşi acest pas, renunțând unilateral la garanțiile anglo-saxone.

Pe de altă parte, Moruzov l-a rugat pe dr. Wagner să meargă la Berlin şi să îi aducă un răspuns clar în privința intențiilor viitoare ale Germaniei față de România. Răspunsul adus la 12 iulie, din partea şefului Marelui Stat Major german, Keitel, era: „pot afirma că 99% Ungaria şi Bulgaria nu vor acționa contra României, deoarece interesele Germaniei şi Italiei impun menținerea păcii în Balcani“. Iar Killinger, aflat la Berlin, transmitea: „Problema ungaro-română trebuie să fie soluționată pe cale paşnică... Rog pe domnul Moruzov să comunice atât M.S. Regelui, cât şi domnului ministru Urdăreanu că baza tratativelor cu Ungaria trebuie să fie a i se ceda cât mai puțin teritoriu şi, în schimb, să se retragă întreaga populație maghiară de pe teritoriul României“.

Ce a urmat se ştie. Să mai spunem doar că la 1 septembrie Mihail Moruzov pleca la Veneția pentru o ultimă întrevedere cu Canaris. Era însoțit de locotenent-colonelul Ionescu Micandru. La reîntoarcerea în țară, Moruzov era arestat. La 7 septembrie sosea la Bucureşti amiralul Canaris. „Scopul acestei vizite nu-mi este încă cunoscut“, nota Ionescu Micandru. Să fi venit oare Canaris ca să se asigure personal că Moruzov nu avea să scape nepedepsit pentru

jocul dublu făcut? Pentru a răspunde la o astfel de întrebare provocatoare, va trebui să parcurgem, în continuare, şi alte aspecte din activitatea SSI-ului ori a lui Mihail Moruzov.

„OPORTUNISMUL POLITIC IA PROPORȚII ÎNGRIJORĂTOARE“

„Moruzov era un tip destul de circumspect în actele sale şi, în tot jocul lui politic, primul obiectiv era să-şi apere spatele şi să-şi protejeze retragerea“.

(Eugen Cristescu)

Regele Carol al II-lea a urmărit, încă din momentul revenirii lui în țară, în iunie 1930, instaurarea unui regim de autoritate personală. I-au fost necesari opt ani pentru a-şi pune planul în aplicare. Perioadă în care, profitând şi de slăbiciunile clasei politice româneşti, exploatând cu inteligență contextul politic internațional, a re-

uşit să creeze imaginea unei ţări imposibil de guvernat printr-un sistem parlamentar, singura soluţie fiind instaurarea dictaturii. O dictatură ce avea să-şi schimbe apoi titularul şi coloratura, dar care s-a menţinut până în decembrie 1989.

Conjunctura politică

Încă din primăvara anului 1937, regele Carol al II-lea nota în însemnările zilnice: „Soluţia de mâine e grea, căci ea trebuie să fie radicală, terminarea guvernării liberale trebuie să fie şi terminarea actualului regim politicianist. Trebuie să înceapă o nouă eră pentru ţară, despolitic ianizată şi gospodărească. Simt că asta o cere ţara“[157]. Au fost şi politicieni care l-au sfătuit spre o asemenea soluţie. De exemplu, în audienţa din 19 aprilie 1937, Constantin Argetoianu l-a impresionat pe suveran cu argumentele aduse în sprijinul necesităţii unui guvern de mână forte, în opinia sa, dezmăţul democratic nu era ceea ce trebuia atunci României. Soluţia era ca regele Carol al II-lea să ia personal puterea în mână pentru a instaura „un fel de cvasi-dictatură cu schimbarea Constituţiei“[158]. Punctul culminant al crizei politice a fost atins în perioada noiembrie 1937 – februarie 1938. La 17 noiembrie 1937, s-a instalat guvernul Tătărescu, în cadrul căruia postul cheie de ministru de interne era deţinut de Richard Franasovici, secondat de un alt apropiat al lui Carol al II-lea, Gabriel Marinescu. La 20 noiembrie 1937, guvernul Tătărescu a dizolvat Parlamentul, fixând data noilor alegeri pentru 20 decembrie. A început campania electorală, s-au conturat alianţele politice. Iuliu Maniu, hotărât să lupte cu orice preţ împotriva camarilei regale, nu a ezitat să încheie cu Corneliu Z. Codreanu, Căpitanul Mişcării Legionare, un pact de neagresiune, la care au aderat ulterior Gh. Brătianu şi C. Argetoianu. La o întrunire electorală, Maniu îşi expunea astfel obiectivul electoral principal: „Mi se pare comic ca oamenii să discute despre dreapta

[157] Carol al II-lea, *Între datorie şi pasiune, însemnări zilnice,* vol. l, 1904-1939, Ediţie îngrijită de Marcel-Dumitru Cincă şi Narcis Dorin Ion, Editura Silex, Bucureşti, 1995, p. 162-163.

[158] *Ibidem,* p. 172.

şi stânga, când ar trebui să vorbim cu toţii cum s-o scoatem pe doamna Lupescu din ţară, care a încurcat complet lucrurile şi care cât este în situaţia ei astăzi, în fruntea camarilei, împiedică orice politică serioasă fie de dreapta, fie de stânga“[159]. Interesantă este şi interpretarea oferită de doctorul Şerban Milcoveanu în legătură cu pactul electoral de neagresiune – încheiat la 27 noiembrie 1937 în casa dr. Dimitrie Gerota – între Iuliu Maniu, Corneliu Z. Codreanu şi Gheorghe Brătianu. Scopul tactic era de „a apăra libertatea şi legalitatea alegerilor parlamentare din 20 decembrie 1937“, iar scopul strategic „de a menţine Constituţia din 1923, de a continua regimul democratic şi de a împiedica uzurparea suveranităţii şi instituirea dictaturii de către ex-regele Carol al II-lea“[160]. Se pare, însă, că acest pact electoral a urmat şi un subtil obiectiv de politică externă. Memorialistul citat ne dezvăluie, în acest sens, următoarele: „Raţiunea de stat a României este de se găsi neîncetat în alianţă, valabilă din puncte de vedere militar şi politic, cu cine este realitatea din Occident. La alegerile parlamentare din 20 decembrie 1937, corpul electoral a indicat în linia I pe Iuliu Maniu şi P.N.Ţ. şi în linia II pe Corneliu Z. Codreanu şi M.L. (Mişcarea Legionară – n.n.) pentru eventualitatea că Reich-ul III devine realitatea în Europa“[161].

Pe de altă parte, guvernul a luat măsuri drastice de restrângere a libertăţii de întrunire şi a manifestaţiilor de stradă. Totuşi, pentru prima oară în istoria României, guvernul aflat la putere a pierdut alegerile. Dictonul lui P.P. Carp „Daţi-mi guvernul, vă dau Parlamentul“ îşi pierduse valabilitatea, ceea ce reflecta puternica opoziţie populară faţă de proiectele lui Carol al II-lea. În acelaşi timp, în urma alegerilor devenise imposibilă crearea unei majorităţi parlamentare capabilă să desemneze un guvern. Drumul spre dictatura regală era deschis, dar Carol al II-lea nu ajunsese la capătul lui.

[159] Apud Mircea Muşat, Ion Ardelean, *România după Marea Unire,* vol. II, partea a II-a, noiembrie 1933 – septembrie 1940, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1988, p. 728.

[160] Dr. Şerban Milcoveanu, *op. cit.,* vol. l, p. 106-107.

[161] *Ibidem,* p. 107.

Continuarea jocului democratic se impunea pentru încă o scurtă perioadă.

Suveranul ştia că Berlinul ar fi fost foarte mulţumit dacă ar fi venit la putere în România extrema dreaptă. Aşa că a ales din spectrul politic respectiv gruparea care reprezenta cele mai puţine pericole pentru el: Partidul Naţional Creştin, desemnându-l pe Octavian Goga să formeze noul guvern[162]. Iată şi pasajul din însemnările zilnice ale regelui Carol al II-lea, în care se explică cum s-a ajuns la numirea lui Octavian Goga în fruntea guvernului – după ce naţional-ţărăniştii refuzaseră o combinaţie cu liberalii –, ce s-a urmărit prin această soluţie politică şi condiţiile puse: „Normal, după tabloul prezenţei (sic!) electorale, ar fi trebuit să chem pe Codreanu; nimeni, în afară de legionari, n-ar fi aprobat acest act. Pentru mine era o totală şi absolută imposibilitate. Metodele teroriste ce le adoptase, antisemitismul violent, ideile lor vădit hotărâte în politica externă, răsturnarea alianţelor, legătura antinaţională de a se apropia numai de Germania, în general toate metodele lor radicale şi antisociale.

Mi-a rămas deci o singură soluţie constituţională, aceea de a face apel Naţional-Creştinilor lui Goga şi Cuza. Este desigur o soluţie proastă, dar totuşi cea mai puţin.

Sunt perfect conştient că o guvernare cu aceste elemente, destul de hotărât antisemite, nu va putea fi una de lungă durată şi că după aceea voi fi liber să pot lua măsuri mai forte, măsuri care să descătuşeze atât ţara, cât şi pe mine, de tirania, adesea atât de nepatriotică, a meschinelor interese de partid“[163].

Goga era un duşman de moarte al gardiştilor. Carol al II-lea a manevrat în continuare cu multă abilitate. Astfel, generalul Ion Antonescu a mers la Predeal – unde Codreanu se dusese să schieze – şi i-a propus, din partea lui Goga, un pact de neagresiune. Codreanu a acceptat, rupând astfel înţelegerea similară şi anterioară cu Iuliu Maniu. Apoi, Carol al II-lea a acceptat pe Antonescu ca

---

[162] Rezultatele procentuale au fost următoarele: PN.L. – 35,9%; P.N.Ţ. – 20,4%; Garda de Fier – 15,5% şi Partidul Naţional-Creştin – 9,1%.

[163] Carol al II-lea, *op. cit.,* p. 234.

ministru de război. Era o garanție în plus pentru neintervenția lui Codreanu, dar şi o garanție în ochii Angliei şi Franței, unde Antonescu se bucura de un bun renume, în acelaşi timp, regele i-a plasat în coaste pe generalii Paul Teodorescu şi Alexandru Glatz, oamenii lui devotați.

La 18 ianuarie 1938, guvernul Goga a hotărât dizolvarea Parlamentului şi alegeri pentru data de 2 martie. S-au luat noi măsuri de restrângere a libertăților democratice, între timp însă, a survenit un aspect foarte grav. Situația externă – sau, ca să folosim un cuvânt mai apropiat nouă, imaginea externă – a României s-a deteriorat grav. Franța şi Marea Britanic au protestat în mod public – precedate şi urmate de presa internațională – față de tratamentul aplicat minorităților în România. La sfârşitul lunii ianuarie, Sir Reginald Hoare, ministrul Marii Britanii la Bucureşti, considerând că guvernul Goga nu putea pune capăt agitațiilor antisemite şi nici un guvern nu-şi putea asigura majoritatea, ceea ce ar fi dus la întărirea pozițiilor Gărzii de Fier, spunea că „ar fi de preferat o dictatură veritabilă“[164]. Totodată, Hoare se străduia să modereze tonul protestelor occidentale în legătură cu problema evreiască, fără prea mult succes.

La 31 ianuarie 1938, regele are o întrevedere cu unul dintre sfetnicii săi apropiați, Armand Călinescu. Acesta nota: „țara e bolnavă“. Soluția pe care i-o propunea suveranului: „punerea în vacanță a partidelor“ şi instaurarea imediată a unei dictaturi personale. Carol al II-lea încă ezita.

La 8 februarie, Dinu Brătianu prezenta regelui propunerea constituirii unui guvern de uniune națională. La 9 februarie, a avut loc aşa-numitul „dejun al miliardarilor“, în cadrul căruia s-a decis să se propună regelui instaurarea imediată a dictaturii personale, în aceeaşi zi, regele a pus la punct, împreună cu Armand Călinescu, Gheorghe Tătărescu şi Ernest Urdăreanu, destituirea guvernului Goga şi instaurarea dictaturii personale. A doua zi, s-a suspendat în România sistemul parlamentar şi s-a instaurat dictatura regală, ce avea să dureze până la 6 septembrie 1940.

[164] *Ibidem,* p. 782.

Am făcut această rememorare a principalelor“ evenimente din intervalul noiembrie 1937 – februarie 1938 pentru a putea introduce un document necunoscut – după ştiinţa noastră. Este vorba de Raportul cu nr. 52475, din 4 februarie 1938, semnat de Mihail Moruzov, şeful Serviciului Secret[165]. Pe parcursul a şapte pagini dactilografiate, Moruzov contura un tablou crud al societăţii româneşti, din acel moment, şi, mai ales, al marilor primejdii externe ce se accentuau. Sigur că, cu abilitatea-i recunoscută şi indispensabilă unui bun şef de serviciu de informaţii, Moruzov venea şi în întâmpinarea dorinţelor lui Carol al II-lea. Dar nu este mai puţin adevărat că imaginea corespundea realităţii.

Documentul – unul dintre puţinele păstrate cu semnaţi olografă a lui Moruzov – poartă pe manşeta din stânga primei pagini, următoarele menţiuni: cu data de 5 februarie 1938 „Acest raport mi-a fost prezentat de şeful Serviciului Secret pentru a fi înaintat Domnului Ministru ca urmare a unui raport verbal. Şeful M[arelui] S[tat] [Major], Gl. [de divizie Ştefan] Ionescu [a ocupat această funcţie între 1 noiembrie 1937-1 februarie 1939, *n.n*]“. Este urmată, sub data de 7 februarie 1938, de textul: „şeful Serviciului Secret făcându-mi verbal aceste observaţii şi dată fiind gravitatea lor, i-am ordonat...“. Din nefericire, nu s-a păstrat continuarea rezoluţiei. Credem că ea aparţinea lui Ion Antonescu ministrul de război, care a ordonat redactarea acestui raport în scris, în partea de sus mai apare o apostilă pe care o descifrăm, văzut“ şi îndrăznim să i-o atribuim lui Carol al II-lea. Şi în sfârşit, menţinerea îndosarierii raportului la 12 februarie 1938. Deci, putem presupune că raportul a ajuns pe masa regelui în jurul datei de 8 sau 9 februarie.

Textul lui Moruzov era însoţit de trei anexe. Cea numerotată cu 1 şi cea numerotată cu 3 le-am identificat. Nu putem însă preciza dacă raportul Centrului din Debreţin, adresat unei „Excelente“ – o personalitate politică de la Budapesta –, constituie cea de a doua anexă, sau el făcea parte integrată din anexa 3, iar cea de a doua s-a pierdut. Dar să urmărim documentul, pe care l-am transcris cu respectarea originalului.

[165] Biblioteca Arh. S.R.I. nr. 3/331.

Serviciul de informații către MARELE STAT MAJOR

Am onoarea a raporta:

Din materialul informativ primit de acest serviciu, reiese că situația în țară se prezintă în aşa fel, încât guvernul nu dispune de conjunctura favorabilă care să-i asigure succesul în alegeri.

Deducțiunea de mai sus se bazează pe analiza situației până la 3 februarie a.c. orele 16.

Motivele sunt diferite:

1. Lipsa de omogenitate în sens doctrinar politic;

2. Lipsa unui program studiat şi a unui sistem de aplicare practică, care să nu creeze complicații;

3. Lipsa de cadre proprii în micile oraşe şi mai ales la sate;

4. Lipsa de prestigiu şi de bună credință a cadrelor improvizate, parte din ele provenind chiar din organizațiuni cu alte scopuri politice.

Aducând la cunoştință cele de mai sus, nu socotim că este lipsit de interes să expunem şi situația – din punct de vedere general – care dăinuieşte în țară de câtva timp.

Ea este următoarea:

Din cauza multiplelor grupări politice, împănate cu elemente cu veleități personale şi propovăduind programe lipsite de claritate şi mai ales rău înțelese şi rău interpretate de mase, s-a ivit şi s-a dezvoltat ***oportunismul politic****[*] *care ia proporții din ce în ce mai îngrijorătoare.*

Această stare de lucruri a dus la consecințe din cele mai dăunătoare: Preoții, învățătorii şi funcționarii în general, care constituiau în trecut elementul de disciplină şi morală şi expresiunea conştiinței cetățeneşti, şi-au părăsit îndatoririle lor, înregistrându-se în diverse grupări politice, şi transformându-se – în completă contradicție cu misiunea lor de slujitori ai statului – în instrumente de propagandă în serviciul unor persoane sau grupări politice.

Odată cu aceasta s-a acreditat credința în sufletul celor mai mulți că mijlocul de a-şi crea o situație este de azi înainte numai

[*] Acest caracter de literă s-a folosit pentru sublinierile din textul original.

protectoratul politic şi nu capacitatea sau devotamentul în îndeplinirea îndatoririlor către stat.

Paralel cu demoralizarea aparatului de stat, s-a reuşit să se strecoare în sufletul locuitorilor ţării şi mai ales a elementelor fragile nenumărate axiome, care, fie din cauză ca au fost greşit transmise maselor, fie că au fost rău înţelese în fond, au produs o completă dezorientare în spirite şi o mentalitate din cele mai periculoase.

În opoziţie cu această stare, elementele de ordine, de muncă şi conştiente de datoriile lor cetăţeneşti, încep să fie îngrijorate de nesiguranţa care se aşterne asupra ţării, nesiguranţă care împiedică libera dezvoltare a muncii şi productivităţii lor şi ameninţă să zguduie chiar temeliile statului.

Pesimismul unora sau optimismul altora, nu schimbă însă nimic din acest adevăr şi anume convingerea generală că o stare de lucruri destul de gravă frământă sufletele tuturor locuitorilor acestei ţări şi că în asemenea momente trebuie să intervină ceva salvator.

După părerea multora, chiar dacă s-ar presupune că acest guvern, prin anumite sforţări, ar putea să obţină majoritatea în alegeri, acest rezultat nu va putea crea o situaţie clară şi de linişte şi nu este exclus ca lupta să conţinute şi cu mai mare înverşunare.

Astfel de temeri şi de credinţe încep să se nască în gândul multora ideea că o perioadă de pacificare trebuie să fie întronată cât mai grabnic.

Urmând acestui gând, au început să se emită o serie de păreri, care coroborate, tind în esenţă la următoarele:

Războaiele au creat întotdeauna în statele învingătoare o stare de indolenţă. Datorită acestui fapt, cât şi curentelor şi luptelor politice care s-au abătut asupra ţării noastre, fie de la Est, fie de la Vest, nu s-a putut realiza până în prezent o perioadă de deplină linişte şi de perfectă înţelegere, în care timp să se lucreze la consolidarea ţării în noile sale graniţe şi la rezolvarea tuturor marilor probleme de care statul are nevoie după unificare şi care trebuie ***să rămână deasupra oricăror interese ale partidelor politice****.*

Începuturile de realizări ale diverselor guverne n-au putut satisface interesele totale ale țării, sub toate raporturile, şi credința multora este că, fără această epocă, nu se va putea da statului tăria de care are nevoie pentru a-şi asigura [liniştea – n.n.].

Ceea ce pledează însă în plus pentru realizarea acestei perioade de linişte, pentru redresarea şi consolidarea țării, este şi situația gravă din punct de vedere extern, nu atât sub raportul legăturilor noastre generale şi tradiționale, cât față de ***statele cu aspirații teritoriale şi tendințe sociale asupra țării noastre****.*

Pentru a ilustra acest adevăr, bazat pe realități cunoscute de toată lumea, dăm câteva date din care se constată cum în realizarea aspirațiilor lor, aceste state contează tocmai pe o stare de tulburări ce s-ar provoca la noi.

Din anexele Nr. 1, 2 şi 3[*] *se vede cum pentru pregătirea anumitor situații, țările vizate fac sacrificii materiale considerabile, concentrând toate eforturile pentru ca lovitura ce urmează a se da la momentul oportun, să fie cât mai sigură.*

În fața acestor realități, credem că ne este permis să amintim formula: ***„Este mai uşor a cuceri decât a păstra ceea ce s-a cucerit“****.*

Avându-se în vedere situația îngrijorătoare internă, precum şi aceea şi mai îngrijorătoare externă, s-a ajuns la convingerea că este neapărată nevoie de realizarea unui ***armistițiu politic, a unei pacificări şi reculegeri a spiritelor****, în care timp indiferent deforma, să se treacă la acțiunea de consolidare a țării sub toate raporturile, pentru ca apoi – după această consolidare bazată pe o conlucrare unanimă – să se revină la viața politică normală.*

În perioada de armistițiu politic şi de reculegere, dorită de întreaga țară, ar urma să se realizeze un program de înfăptuiri bazat pe următoarele obiective:

Consolidarea apărării naționale;

Progresul economic şi Progresul cultural.

Apărarea națională.

Să se realizeze în total dotarea armatei cu materialul şi mijloacele necesare, în aşa fel încât armata să fie pusă, atât din punct

[*] Nu se publică în această lucrare.

de vedere calitativ, cât şi cantitativ, în cele mai bune condiţii de luptă într-un eventual război.

Această înzestrare să se bazeze pe organizarea unei temeinici industrii, care să poată produce şi în timp de război armamentul şi cele necesare alimentării lui.

Progresul economic.

Să aibă în vedere organizarea învăţământului în legătură cu agricultura şi cu toate anexele ei ca: creşterea vitelor, pomicultura, apicultura, sericicultura, horticultura, etc., învăţământ care să contribuie la ridicarea materială a populaţiei noastre rurale.

Educaţia agricolă va trebui să tindă mereu la îmbunătăţirea calitativă a produselor agricole.

***Să se înfiinţeze scoli tehnice** care să pregătească elementele specializate necesare organizării industriei naţionale şi care în prezent ne lipsesc aproape complect.*

Acestor şcoli să li se dea un caracter pur practic, deoarece aşa cum funcţionează în prezent, ele au ajuns să producă în loc de specialişti, funcţionari.

Să se creeze o industrie pentru valorificarea produselor agriculturii noastre şi anexelor ei.

Să se îndrumeze organizaţiunilor şi întreprinderilor cooperatiste în sensul strict al valorificării produselor şi ridicării nivelului producătorilor direcţi, prin înlăturarea din aceste instituţii a elementelor intermediare străine de această ramură, care au format aceste organizaţiuni în mijloace de exploatare în interes personal.

Progresul cultural.

Să se readucă clerul şi corpul didactic la apostolatul lor din trecut – când instrucţia maselor se făcea numai pe baza dragostei şi iubirii de Patrie, Rege şi Credinţa strămoşească, factori care în toate timpurile au constituit garanţia cea mai sigură a existenţei noastre ca naţiune şi stat.

În cadrul „Străjii ţării“ să se dezvolte în sufletul copiilor şi tineretului român, dragostea de muncă, cinstea şi spiritul de sacrificiu pentru ţară şi pentru binele obştesc.

Toate sacrificiile făcute pentru înzestrarea materială a armatei, nu vor avea valoare, dacă paralel nu se va întări puterea morală a ţării şi spiritul de disciplină al fiilor ei. În toate şcolile şi

în cadrul tuturor organizaţiunilor tineretului român, trebuie să se reînvie mândria de altă dată, devotamentul şi spiritul de jertfă pentru binele şi apărarea Patriei şi Tronului.

Toate aceste puncte cardinale trebuie să constituie baza nu numai în educarea copiilor şi tineretului, dar chiar şi în aceea a tuturor cetăţenilor ţării, începută atât de strălucit de „Straja ţării".

Tot în această perioadă de pacificare şi de reconstrucţie generală, să se procedeze şi la asanarea morală a corpului funcţionarilor publici, căutând a se restabilii în sânul acestui important corp, principiile de cinste, disciplină, devotament şi abnegaţie, pentru interesele generale şi binele obştesc.

Trebuie să li se creeze tuturor slujbaşilor ţării convingerea că promovarea şi înaintarea lor nu va mai depinde în viitor de diferite influenţe atât de dăunătoare statului şi cetăţenilor săi, ci numai de capacitatea, devotamentul şi randamentul propriei lor munci, îndatoriri conform jurământului depus.

Şeful serviciului
MIHAIL MORUZOV*

* Semnătură olografă cu tuş negru.

NOIEMBRIE 1938 S.S.I. INFORMEAZĂ: MAI ÎNTÂI A FOST CEHOSLOVACIA

„Moruzov a avut previziuni precise asupra pericolelor care constituie o ameninţare permanentă a neamului nostru şi a avut soluţii pe care mult mai târziu le-a adoptat însăşi conducerea statului".

(Locotenent-colonel ION DUMITRESCU)

La 30 august 1940 avea loc la Viena cel de al doilea „arbitraj" (sau dictat), prin care o mare parte a Transilvaniei era cedată Ungariei de către miniştrii de externe ai Germaniei, Joachim von Ribbentrop, şi Italiei, Galeazzo Ciano. Era al doilea „arbitraj" pronunţat de cei doi diplomaţi. Primul avusese loc cu un an, nouă luni şi 28 de zile mai devreme. Ce se întâmplase deci la Viena, la 2 noiembrie 1938 şi mai ales cum se ajunsese la primul „arbitraj"? Cine îi căzuse victimă, pentru că beneficiarul fusese acelaşi.

La sugestia puterilor semnatare ale Acordului de la München din 30 septembrie 1938, între 9 şi 13 octombrie 1938 s-au desfăşurat, la Komaróm, tratativele ungaro-cehoslovace pentru rezolvarea litigiilor teritoriale dintre cele două state[166]. Diplomaţii maghiari pretindeau ca Cehoslovacia să cedeze necondiţionat Ungariei un teritoriu ce se întindea până la linia Bratislava-Nitra-Levice-Rimarska-Sobota-Roznova-Uzhe-rod-Mukacevo, în timp ce delegaţia guvernului de la Praga era de acord doar cu cedarea unei regiuni restrânse – aproximativ 11% din Slovacia –, cu o populaţie de 400 000 locuitori. În cele din urmă, ambele delegaţii au convenit ca problema să fie rezolvată cu sprijinul unui arbitraj al Angliei, Franţei, Italiei şi Germaniei.

Întrucât primele două state şi-au declinat participarea la o nouă conferinţă internaţională ce avea ca obiect o altă rectificare a frontierelor cehoslovace, misiunea de „arbitraj" şi-au asumat-o miniştrii de externe ai Germaniei şi Italiei. Prin sentinţa pronunţată la

[166] Vezi „Magazin istoric", s.n. februarie 1991.

Viena la 2 noiembrie 1938 (eveniment cunoscut în istorie şi sub numele de primul dictat de la Viena), Cehoslovacia a fost obligată să cedeze Ungariei partea de sud a Slovaciei cu un teritoriu de 12 400 kmp şi o populaţie de 1 100 000 oameni.

Primind informaţii din teritoriu că rezultatele obţinute de unguri în Cehoslovacia au repercursiuni negative asupra stării de spirit din Transilvania, analiştii Serviciului Secret de Informaţii român, condus de Mihail Moruzov, au întocmit la 22 noiembrie 1938 un amplu Raport[167], în care sunt reflectate toate detaliile scenariului ce a dus la amputarea teritorială a unui stat vecin, prieten şi aliat României. Bazat pe un imens material documentar şi informativ obţinut de „Frontul de Vest" (una dintre secţiile de informaţii externe ale SSI-ului). Raportul demonstrează că ofensiva diplomatică a guvernului ungar contra Cehoslovaciei a fost secondată de o intensă acţiune defetistă desfăşurată în teritoriile revendicate şi s-a manifestat printr-o propagandă subversivă, de nuanţă iredentistă, prin numeroase acţiuni teroriste conduse de pe teritoriul Ungariei şi cu concursul efectiv al oficialităţilor politice de la Budapesta.

Ceea ce este interesant – şi prin aceasta Raportul ca document istoric, capătă în perspectiva timpului o semnificaţie aparte –, în partea finală se atrage atenţia cercurilor guvernante de la Bucureşti că se impun măsuri energice la graniţa de vest, întrucât un scenariu similar celui aplicat Cehoslovaciei se pregăteşte şi României.

În continuare, redăm pasajele mai semnificative din acest document ce ne dezvăluie faptul că amputarea teritorială a Cehoslovaciei din noiembrie 1938, precum şi cea a României din august 1940, ambele în favoarea Ungariei, s-au făcut după unul şi acelaşi plan, devenit, de altfel, „ o modalitate tipică de acţiune a iredentismului maghiar".

„Încă de la începutul lunii mai a.c. [1938 – n.n.], în regiunile locuite în majoritate de maghiari [din Slovacia şi Rusia Subcarpaticii – n.n.] şi-au făcut apariţia numeroşi indivizi venind din Ungaria, cu scopul mărturisit de a vinde şi distribui cărţi de literatură, broşuri, reviste, etc.

[167] Arh. S.R.I., fond „d", dosar nr. 5513, f. 8-36.

Este de remarcat că tot acest material nu conținea nimic subversiv, nimic compromițător, ci cărți obișnuite de literatură și, pentru a nu da nimic de bănuit, literatura a fost aleasă potrivit gradului de cultură și pregătire a populației în sânul căreia urma să fie difuzată.

În acest scop, înșelând vigilența autorităților și organelor de siguranță cehoslovace, acești vânzători ambulanți – în realitate nu erau altceva decât agenți iredentiști inițiați în metodele de propagandă și instruiți în desăvârșirea actelor de terorism și sabotaj – au putut să ia contact cu populația maghiară, slovacă și ruteană de pe teritoriul Cehoslovaciei.

Din contactul cu masele, acești agenți și-au putut da seama, pe de o parte, de atmosfera care începuse să se creeze în jurul ideii de revizuire a hotarelor statului cehoslovac, iar pe de altă parte, să recruteze elementele de încredere pentru desăvârșirea propagandei și acțiunii de subminare a statului.

Propagandă subversivă

Datorită legăturilor întinse pe care unii din acești agenți – în majoritate studenți, preoți, învățători, ziariști – le aveau peste graniță, au izbutit chiar de la început să solidarizeze o parte a populației rutene și slovace împotriva cehilor.

Odată ce elementele de încredere au fost recrutate, s-a început și difuzarea din Ungaria în Cehoslovacia a materialului de propagandă subversivă propriu-zisă. Astfel, la începutul lunii septembrie, sunt răspândite în principalele centre din Slovacia și Rusia Subcarpatică foi de propagandă cu conținut subversiv.

S-a observat că în urma instrucțiunilor date, tot acest material de propagandă nu a fost împărțit de agenții recrutați, ci aruncat de ei în jurul comunelor locuite de maghiari și slovaci.

Este ușor de înțeles rațiunea pentru care s-a adoptat acest procedeu de lucru; pentru ca agenții recrutați să nu poată fi demascați de organele polițienești și de siguranță cehe, ca fiind elemente puse în slujba intereselor Budapestei.

Din automobile anume închiriate s-au aruncat numeroase manifeste în districtele Rima-Sobota și Feledence, semnate de or-

ganizația denumită „Uniunea pentru apărarea granițelor slovace locuite de maghiari".

În regiunea Khust au fost răspândite numeroase manifeste prin care se îndemna populația să se răzvrătească împotriva autorităților cehoslovace, cu următorul conținut: „Frați slovaci! Visurile noastre naționale s-au îndeplinit. Am creat Slovacia Autonomă. Jos cu cehii! în lături cu Praga! Proclamăm independența noastră! Noi nu vom mai suferi tirania cehă".

În regiunea Uzhorod, pe stâlpii de telegraf a fost arborat tricolorul maghiar, în localitatea Tajti, agenții Budapestei au ridicat arcuri de triumf pentru a întâmpina armata maghiară, în localitatea Vâcz, la învățător, organele polițienești au găsit drapele maghiare. Din acelaşi timp intrau adânc pe teritoriul Slovaciei avioanele, la fel ca şi în Rusia Subcarpatică aruncând material de propagandă cu următorul conținut:

„Frați slovaci!

Distrugeți căile ferate!, distrugeți oficiile poştale! Luptați pentru Slovacia independentă! Dați foc depozitelor militare! Nu este timp, trebuie să vă realizați independența voastră. Părăsiți armata! întoarceți-vă cu toate forțele voastre contra cehilor..."

Propaganda maghiară a utilizat, de asemenea, într-o largă măsură posturile clandestine de radio-emisie. Astfel, în oraşele Rimászombat, Szob, Rozsns au fost instalate posturi secrete de radio-emisie care – lucrând pe aceeaşi lungime de unda cu posturile oficiale slovace (Kosice şi Bratislava) – difuzau ştiri false, pentru a alarma şi pune în derută opinia publică, sau desfăşurau în limba ucraineană şi ruteană o propagandă înverşunată împotriva cehilor.

Aceste posturi secrete de radio-emisie, devenite „grupe de radio", care au activat pe teritoriul ceh înainte de a fi predat ungurilor, mai aveau şi misiunea de a comunica cercurilor interesate din Ungaria evenimentele importante ce se petreceau pe teritoriul aflat încă sub controlul guvernului de la Praga. Astfel, în ziua de 8 noiembrie, postul de radio Budapesta a chemat grupele din Münchás şi Ungvár, făcându-le acestora din urmă oarecare comunicări... S-a remarcat că ori de câte ori organele militare cehe au vrut să ia măsuri pentru a împiedica activitatea subversivă sau să ia măsuri împotriva agenților prinşi, se primeau or-

dine de la autorităţi [le superioare – n.n.] de a se înceta urmărirea, „pentru a se evita conflictele şi a nu se înăspri relaţiile“.

Astfel, populaţia rurală şi în special cea din Rusia Subcarpatică, cu un nivel cultural redus şi lipsită de discernământ, a putut fi uşor câştigată prin promisiuni de către agenţii Budapestei, contribuind într-o largă măsură la accentuarea acţiunii de autonomie preconizată de conducătorii slovaci şi ucraineni.

În aceste condiţii, misiunea agenţilor veniţi din Ungaria, cât şi a celor recrutaţi pe teritoriul ceh, a fost foarte uşoară, căci riscul de a fi prinşi şi pedepsiţi era minim. Către sfârşitul lunii septembrie, când s-a început organizarea unităţilor denumite „Szabad csapatok“ (trupe libere sau neregulate), propaganda a fost continuată de către aceste trupe, la care s-au alăturat numeroşi studenţi, preoţi, ziarişti ele.

În concluzie, se poate afirma că propaganda organizată de agenţii revizionismului maghiar pe teritoriul Republicii Cehoslovace a avut un succes desăvârşit, atingând obiectivele urmărite.

Următoarele fapte ilustrează cum nu se poate mai bine această constatare, în seara de 2 noiembrie a.c., când a luat sfârşit Conferinţa de la Viena şi postul de radio Budapesta a avut rezultatul, oraşul Kosice, în mai puţin de două ore, a fost pavoazat cu drapele maghiare. Edificiile publice, casele particulare, tramvaiele au arborat tricolorul unguresc. Toată populaţia, femei, bărbaţi, tineri, bătrâni, copii şi-au pus cocarde cu culorile naţionale maghiare.

Funcţionarii maghiari şi slovaci de la poştă, gări şi alte autorităţi publice au refuzat a doua zi să presteze serviciul, sabotând operaţiunile de evacuare ce urmau să se efectueze, în vitrinele magazinelor s-a expus fotografia Regentului Horthy, iar pe stradă se distribuiau imnul şi crezul maghiar.

Acţiunea teroristă

Acţiunea teroristă a fost opera unor bande înarmate, organizate pe teritoriul ungar, cu concursul oficialităţii. Misiunea acestor bande era să invadeze teritoriul cehoslovac şi să atace diferite puncte, în scopul de a compromite ideea de autoritate a statului ce-

hoslovac, starea de spirit a populației și a crea condiții favorabile unei eventuale intervenții a armatei regulate.

Încă din luna septembrie, s-au primit informații despre unele trupe, denumite „Szabad csapatok" (trupe libere), în curs de organizare în diferite localități din Ungaria.

Recrutarea acestor trupe s-a făcut inițial din unitățile de asalt ale organizației naționaliste „Nyilas Keresztek" (Crucile cu Săgeți), apoi din membrii diferitelor societăți de tir, de vânătoare și sportive. Ulterior, unitățile constituite astfel au fost completate și încadrate cu ofițeri și subofițeri din cadrele active și de rezervă ale armatei maghiare.

Pentru a masca patronajul oficialității și adevăratul rost al trupelor neregulate, s-au lansat diferite zvonuri, afirmând că aceste unități urmează să întreprindă acțiuni contra evreilor din interior, provocând tulburări care să aducă la guvern partidul național-socialist, apoi s-a afirmat că vor fi întrebuințate la repararea drumurilor și altele asemenea. Trupele neregulate erau plătite cu doi pengo pe zi (circa 50 lei).

S-au identificat în total 11 centre de organizare și instruire a bandelor, cu un total de 18 batalioane, cuprinzând 15 000 de oameni.

[În continuare documentul descrie pe larg toate aceste centre de instrucție, localitățile de cantonament, efectivele, denumirea, ofițerii instructori, comandanții, armamentul și muniția din dotare – n.n.]

Acțiunea din sectorul Feled (8 km. S.E. Rimaszombad) – Volkenee a fost primul atac de bande, marcând începutul acțiunii teroriste și a avut loc la 5 octombrie, în ajunul Conferinței de la Komaróm. Acțiunea s-a desfășurat pe un front de 10 km și a fost condusă de către comandantul companiei 9/7 gr[ăniceri] pază Hanginy. La acest atac au participat și santinelele de la pichetele de grăniceri dintre Uroj și Domohaza.

Posturile de grăniceri cehi complet surprinse, au fost nevoite să se retragă. La dezorientarea lor a contribuit foarte mult și populația maghiară din regiune. Numeroși indivizi circulau prin zonă, strigând: „fugiți că vin batalioanele de unguri!", acreditând zvonul că atacă batalioane și trupe importante.

Nesiguranța trupelor de frontieră cehoslovacă a durat toată noaptea. Abia dimineața şi-au putut da seama de realitate şi au reuşit să reacționeze cu succes, astfel că acțiunea bandelor a fost lichidată prin reprimarea lor. Cele două plutoane de pe direcția principală au ajuns până la calea ferată Feled-Rima-Szécs, unde au fost oprite cu focuri de armă automată de la postul aflat pe mamelonul de lângă Kaczago Puszta. Acțiunea lor s-a soldat cu pierderi: 8 morți, 18 prizonieri şi circa 25 răniți.

De remarcat: pentru a se induce în eroare posturile vecine de grăniceri cehi, unul din cele nouă plutoane s-a retras, prefăcându-se că este o unitate cehoslovacă. Astfel, a simulat un atac către frontiera ungară înaintând în salturi şi trăgând într-un inamic imaginar, până când a depăşit frontiera. Trucul a reuşit complet, căci două posturi cehe care puteau interveni la timp pentru a tăia retragerea bandei nu au intervenit deloc, crezând că este o unitate amică.

În ce priveşte consecințele diplomatice ale acestei acțiuni, ataşatul militar maghiar a formulat scuze la Praga, susținând că acțiunea a fost întreprinsă de comandantul companiei de grăniceri, căpitanul Felecski, din proprie inițiativă, găsindu-se în stare de ebrietate...

Un alt atac terorist a fost întreprins în seara zilei de 11 octombrie, când banda comandată de [sublocotenentul] Molnar a atacat gara Borzava, a aruncat în aer un pod de cale ferată, a oprit un tren de persoane, a distrus acele liniilor de la intrarea şi ieşirea din gară, precum şi toată instalația gării, iar un conducător de tren a fost ucis. Atacatorii erau înarmați cu pistoale automate, grenade de mână şi o puşcă mitralieră.

După săvârşirea atacului, banda a luat cu ea un locotenent din armata cehă şi un jandarm, care se aflau în tren, apoi s-a retras pe teritoriul ungar. Un dezertor din această bandă s-a predat, însă, postului de jandarmi şi a dat informații despre banda comandată de [locotenentul] Prém, în curs de înaintare spre Munkacs. În urma informațiilor luate de la dezertor, în ziua de 12 octombrie s-au luat măsuri de încercuire a ei. Trupele cehe au făcut 16 prizonieri, între care şi [locotenentul] de rezervă Matak din Budapesta. Restul agresorilor au reuşit să fugi pe teritoriul ungar.

O altă bandă care a acţionat în aceeaşi zonă a fost comandată de [locotenentul] Imré. Acţiunea acesteia a fost surprinsă de trupele cehe, în timp ce poposea la marginea unui lăstăriş, la sud de Berehova. Banda, puternic atacată de trupele terestre, în legătură cu aviaţia şi cu tancurile, a intrat în panică, astfel că a început să se retragă. Pierderile suferite de bandă au fost de 60 morţi, precum şi 20 ofiţeri (dintre care doi activi), 62 subofiţeri şi 210 soldaţi prizonieri.

În această bandă s-au mai găsit 9 ziarişti care sunt: Szabo Gyula, Rajkay Laszlo şi Laky Laszlo de la Magyarsag, Meşter Kalman şi Peczka Gabor de la ziarul Virradat, dr. Weninger Géza de la ziarul Jaszlajok, Ledermüller Oliver, de la ziarul Nemzeti Ujsag, Samojay Sandor de la ziarul Magyardolgozo şi Varga Sandor de la ziarul Vasvarmegei din Szombathely.

Acţiuni teroriste de mai mică importanţă s-au desfăşurat şi în următoarele zone:

a) în zona Salanky, o bandă a acţionat în ziua de 13 octombrie, cu care ocazie a fost ucis un gradat şi răniţi 3 soldaţi unguri;

b) în zona Prebenic-Bely, o bandă a atacat în ziua de 14 octombrie şi a capturat 3 funcţionari, iar în lupta dată cu o patrulă cehă a fost ucis un ungur;

c) în zona Perecin a fost semnalată încă de la 12 octombrie o bandă care a trecut frontiera ungară, cu misiunea de a ocupa satele din această regiune, a înarma pe cetăţeni şi a-i răscula împotriva populaţiei nemaghiare;

d) în regiunea Salava au activat terorişti unguri, care nu au putut fi prinşi.

[În continuare, se redă pe larg tot inventarul, armamentul şi muniţia confiscate, documentele aflate la prizonierii capturaţi, precum şi numeroase fotografii ale acestora – *n.n.*]

Îngrijorare în rândul românilor

Ofensiva diplomaţiei maghiare, dublată de propaganda subversivă şi acţiunea teroristă pentru redobândirea teritoriilor revendicate din Cehoslovacia şi-a atins pe deplin obiectivele, în afară de oraşele Nitra şi Bratislava, toate teritoriile cerute i s-au atribuit Ungariei prin sentinţa de arbitraj de la Viena.

Succesul obținut a mărit încrederea revizioniştilor în valoarea lozincilor lansate şi a metodelor de lucru ce au fost utilizate, făcându-i să creadă că este momentul potrivit pentru a întreprinde o acțiune similară, în scopul redobândirii celorlalte teritorii revendicate.

În ceea ce priveşte țara noastră, este de remarcat o profundă îngrijorare în sânul maselor româneşti de la frontiera de vest, mai cu seamă că minoritatea maghiară din România a fost asigurată de Budapesta că în curând va fi pusă pe plan internațional problema Ardealului, care va fi alipit Ungariei.

În adevăr, întreaga opinie publică din Ungaria şi chiar unele cercuri conducătoare nu ezită să afirme că, de îndată ce se va termina ocuparea teritoriilor cedate prin acordul de la Viena, întregul efort diplomatic al Ungariei va fi îndreptat împotriva României, în scopul retrocedării Ardealului.

De asemenea, s-a acreditat părerea că „lupta pentru recucerirea Ardealului, fie pe cale diplomatică, fie în extremis" – pe calea armelor –, va fi cu mult mai uşoară decât aceea dată împotriva Cehoslovaciei. Şi aceasta pentru că în România „elementul etnic maghiar este mult mai numeros, locuieşte în mase compacte în unele județe şi este mult mai nemulțumit din cauza regimului de opresiune exercitat de către autoritățile româneşti".

În acest sens, persoane venite din străinătate şi care au trecut prin Budapesta afirmă că ungurii – în toate manifestațiile lor – prin presă, broşuri, expuneri de hărți, fac cunoscute revendicările lor asupra celor patru județe româneşti de la graniță, ce urmează să li se atribuie fără condiții, şi asupra altor trei, a căror soartă trebuie să o hotărască plebiscitul.

Se pretinde, de asemenea, autonomia politică şi administrativă în acele regiuni din Ardeal, care sunt locurile de mase compacte de unguri. Numeroase hărți, concretizând toate aceste revendicări, sunt expuse nu numai în Ungaria, ci şi în numeroase vitrine ale marilor librării vieneze.

Fără îndoială că, adoptând aceleaşi metode de lucru întrebuințate în Cehoslovacia, propaganda maghiară speră să se poată servi chiar cu mult mai mult folos de elementele iredentiste

şi revizioniste ce locuiesc în Ardeal, în special de cele originare din judeţele locuite de secui.

Este de ştiut că toate aceste elemente au pus în Ungaria bazele unor numeroase organizaţii iredentiste, camuflate ca fiind asociaţii studenţeşti ce poartă denumirea judeţelor de origine. De exemplu: „Grupul din judeţul Trei Scaune", „Grupul din judeţul Mureş" ele.

Una din cele mai importante organizaţii iredentiste identificate este „Asociaţia secuiască şi a studenţilor secui" (Székely Egyctemi és Föikolai Halgatok Egyesület) cu sediul la Budapesta, formată, după cum însuşi titlul arată, din studenţi ce-şi desăvârşesc studiile superioare în capitala Ungariei şi ai căror conducători stau într-o continuă şi strânsă legătură cu cercurile conducătoare maghiare ale Budapestei.

Întreaga atenţie a acestor cercuri se îndreaptă în special către studenţimea pe care o cultivă, o fanatizează şi o pregăteşte la lupta ce se va da pentru înfăptuirea „Ungariei Mari", pentru retrocedarea tuturor teritoriilor ce au aparţinut odinioară „Coroanei Sfântului Ştefan".

Studenţimea, preoţii şi învăţătorii vor fi elementele cele mai utile pentru desfăşurarea propagandei revizioniste şi acţiunii defetiste în sânul maselor maghiare şi secuieşti din Ardeal.

Toţi studenţii, cărora, desigur, în cazul unui conflict armat, le vor veni în ajutor deopotrivă masele minoritare din Ardeal şi elementele instruite, trecute fraudulos peste frontieră, la noi, vor constitui primele grupe de asalt în vederea dezlănţuirii actelor de sabotaj şi terorism, distrugeri de poduri, căi ferate, aruncarea în aer a depozitelor de muniţii, distrugerea oficiilor poştale şi a reţelelor telefonice.

Se afirmă că, atât la Budapesta, cât şi în provincii, se lucrează cu febrilitate la organizarea lor. Astfel, s-au pus bazele primelor grupe de radiotehnicieni formate din studenţi sau absolvenţi ai şcolilor politehnice, care datorită pregătirii tehnice căpătate vor putea fi imediat utilizaţi.

De asemenea, întrucât mulţi dintre aceştia nu au satisfăcut legea recrutării, fiind amânaţi pentru continuarea de studii, se purcede în prezent la instruirea lor pe baze militare.

Având aceste edificatoare exemple este o imperioasă datorie de a lua din timp – adică cât mai neîntârziat – măsurile de a stăvili propaganda subversivă şi a organiza preîntâmpinarea cu toată energia, dintru început, a oricărei încercări teroriste la graniţa de vest a ţării.

Astăzi, mai mult ca oricând, la frontiera de vest a ţării, în toate posturile de conducere, trebuie să fie puşi oameni de mare energie, încredere şi spirit de prevedere".

MIHAIL MORUZOV ÎN MEMORIALISTICA LEGIONARĂ. ÎNTRE FICȚIUNE ŞI ADEVĂR

„Un singur om nu şi-a pierdut capul în această tulburare generală: Moruzov. El spera ca prin capacitatea lui de manevră pe mai multe planuri să poată face tranziția de la un regim compromis la un regim viabil. Cum? Realizând tocmai sudura extremelor, integrând într-un nou sistem ce-a rămas din mişcare şi ce-a rămas din regim, dar păstrând în fruntea lui pe Rege, ca garant al «permanențelor statului».“

(Horia Sima)

La 10 februarie 1938 a fost instaurat în România un regim politic, numit inițial în istoriografie „de dictatură regală“[168], şi mai recent „de autoritate monarhică sau al monarhiei active“[169], care a durat până la 6 septembrie 1940. În opinia profesorului Ioan Scurtu, acest regim a avut „un caracter antidemocratic, hibrid, în care regele era figura dominantă, intervenind efectiv în activitatea de guvernare“[170]. Pe aceste considerente „regimul instaurat de Carol al II-lea nu poate fi numit de «autentică dictatură», în care regele proclamat «capul statului» decide, iar miniştrii execută“. În perioada celor 31 de luni cât a durat acest regim, s-a desfăşurat „un proces de consultare în care, de regulă, punctul de vedere al lui Carol al II-lea era acceptat de guvern“[171].

În demersul nostru ne interesează rolul şi locul lui Mihail Moruzov şi al Serviciului Secret în angrenajul puterii, poziția față de Mişcarea Legionară – cel mai temut adversar politic al regi-

[168] Vezi: Lucrețiu Pătrăşcanu, *op. cit.,* p. 7-146; Eliza Campus, *Criza politică a dictaturii regale,* în „Studii şi articole de istorie“, vol. IV, 1962, p. 3-33; Al. Gh. Savu, *Dictatura regală (1933-1940),* Editura politică, Bucureşti, 1970; Florea Nedelcu, *Viața politică din România în preajma instaurării dictaturii regale,* Editura Dacia, Cluj, 1973.

[169] Ioan Scurtu, *Istoria României în anii 1918-1940 Evoluția regimului politic de la democrație la dictatură,* Editura didactică şi pedagogică, R.A., Bucureşti, 1996, p. 164.

[170] *Ibidem.*

[171] *Ibidem.*

mului carlist – şi cum s-a ajuns la sfârşitul fără glorie al celui care timp de mai bine de 16 ani fusese „eminenţa cenuşie“ a frontului secret din România.

Permanenţele statului

Studiind cu atenţie memorialistica legionară, atât cea elaborată înainte de 1989 cât şi după, constatăm că numele lui Mihail Moruzov apare frecvent. Şi este normal să fie aşa, având în vedere că însuşi Comandantul Mişcării Legionare, Horia Sima, recunoscuse de la început că eroismul legionarilor „se încleştase într-o luptă inegală cu tehnica poliţienească a lui Moruzov“[172].

Din însemnările zilnice ale regelui Carol al II-lea aflăm că, înainte de instaurarea regimului personal, suveranul primea informaţii de la sursa „Haiduc“ – numele conspirativ al prinţesei Lucia Caragea (confidenta intimă a reginei Maria) – despre intenţiile puciste ale Gărzii de Fier sau atentatele puse la cale de gardişti ce vizau suprimarea „Duduii“ (Elenei Lupescu). Chiar dacă regele Carol al II-lea aprecia astfel de informaţii ca fiind exagerate nu pregeta totuşi să ia măsuri de strictă supraveghere a legionarilor. Obsedat parcă de posibilitatea sau iminenţa unor astfel de atentate, suspiciunile suveranului se manifestau chiar şi atunci când gardiştii stăteau cuminţi, percepând situaţia ca o „linişte înaintea furtunii“. Colonelul, devenit ulterior general, Gabriel Marinescu – prefectul Poliţiei Capitalei (din 23 februarie 1937) – era consultat permanent în această chestiune şi avea la dispoziţie fonduri special destinate şi 200 de oameni gata de a interveni la nevoie[173].

Mişcarea Legionară a făcut obiectul preocupărilor lui Mihail Moruzov şi ale Serviciului Secret începând abia cu anul 1938, odată cu instaurarea regimului autoritar al regelui Carol al II-lea. Documentele de arhivă atestă, fără dubii, că s-a produs atunci o nouă reorganizare a Serviciului Secret. S-a întărit în special Secţia a II-a Contrainformaţii, ce a preluat o serie de probleme politice care până

[172] Horia Sima, *Sfârşitul unei domnii sângeroase (10 decembrie 1939 – 6 decembrie 1940),* Ediţia a doua, Colecţia „Omul nou“, 1990 p. 30.

[173] Vezi Carol al II-lea, *op. cit.,* p. 150-152.

atunci erau de competența Corpului Detectivilor[174] din Siguranța statului, în cadrul Grupei a III-a din Secția a II-a Contrainformații funcționa subechipa care se ocupa de „extrema dreaptă", în sensul că procura informații despre activitatea partidelor şi organizațiilor politice interzise prin Decretul-lege din 31 martie 1938[175], printre care: Mişcarea Legionară, Corpul Studențesc Legionar, Partidul Național-Socialist din România (Ştefan Tătărescu), Partidul Muncitoresc Creştin, Uniunea Națională a Studenților Creştini Români, Corpul legionar Moța-Marin (Alexandru Cantacuzino), Corpul foştilor militari etc.[176].

Cu toate acestea, şi avem în vedere documentele elaborate de Serviciul Secret, adică notele, rapoartele, buletinele şi sintezele informative despre Mişcarea Legionară, în perioada februarie 1938 – septembrie 1940, lipsesc din unitățile arhivistice unde ar fi trebuit clasate, ceea ce presupune că ele au fost vizate în primul rând de Mihail Moruzov atunci când a procedat în noaptea de 5 spre 6 septembrie 1940 la distrugerea unor materiale. Ne gândim că ele conți-

[174] Corpul Detectivilor era o structură în cadrul Siguranței, înființată în anul 1931, prin reorganizarea Brigăzilor centrale de siguranță. A desfăşurat activitate de culegere a informațiilor prin toate procedeele: agentură secretă, filaj, supraveghere, interceptări telefonice şi de corespondență etc. Avea, de asemenea, atribuții în domeniul prevenirii şi descoperirii infracțiunilor contra ordinii publice şi a siguranței statului. Era subordonat nemijlocit Direcției Poliției de Siguranță, fiind organul ei informativ de teren, de căutare şi culegere a informațiilor, îşi desfăşura activitatea cu precădere în Capitală, dar acționa uneori şi în provincie prin echipe volante. C. D. era organizat pe grupe, secțiuni, echipe şi birouri. Grupa I urmărea organizațiile şi partidele de dreapta şi extrema dreaptă, asociațiile fără scop lucrativ, sectele religioase nerecunoscute legal, corpurile profesionale şi lojile francmasonice. Grupa a II-a (mai numită şi Brigada Mobilă) se ocupa cu cercetarea infracțiunilor de drept comun (în special furturi, tâlhării, falsuri etc.). Grupa a III-a supraveghea organizațiile şi partidele politice ale minorităților naționale (maghiară, germană, bulgară, ucraineană, rusă, evreiască etc.) suspecte că desfăşoară acțiuni contra intereselor statului. Grupa a IV-a urmărea mişcările şi partidele politice de stânga şi extrema stângă. Grupa a V-a avea atribuții exclusive de filaj. Grupa a VI-a avea în preocupări paza familiei regale şi a înalților demnitari. C. D. a mai avut în schema de organizare şi două echipe speciale: una care se ocupa de problemele economice şi a doua autorizată cu interceptările telefonice. Această din urmă echipă a funcționat în localul Societății Anonime a Telefoanelor, iar interceptările erau solicitate de Direcția Generală a Poliției, Direcția Poliției de Siguranță, Serviciul Secret, Marele Stat Major, Parchetul Militar şi Civil.

[175] „Monitorul Oficial", nr. 75 din 31 martie 1938.

[176] Arh. N.I.C., fond P.C.M. – S.S.I., *Politica internă*, dosar nr. 12/1938, f. 349.

neau probabil listele cu agenţi speciali sau surse ocazionale din rândul legionarilor, eventual date compromiţătoare despre membrii marcanţi ai Gărzii de Fier. Nu i-a fost greu lui Moruzov să intuiască faptul că evenimentele din 3-5 septembrie 1940, care au contribuit decisiv la prăbuşirea regimului carlist, şi numite de principalii protagonşti – generalul Ion Antonescu şi Horia Sima – „revoluţie legionară“[177], vor duce la instalarea unui guvern cu participarea unor reprezentanţi ai Mişcării, într-o atare situaţie, Mihail Moruzov a raţionat şi apoi a acţionat în consecinţă: documentele care-i punea pe legionari într-o postură incomodă trebuiau distruse.

Pentru a avea o imagine cât mai apropiată de adevărul istoric asupra raporturilor dintre Mihail Moruzov şi Mişcarea Legionară, dar şi pentru a încerca o delimitare a ficţiunii de adevăr, va trebui să apelăm, pe de o parte, la izvoarele memorialistice legionare chiar dacă acestea sunt uneori contradictorii şi tendenţioase sau suspecte de a ascunde un interes politic, iar pe de altă parte va trebui să le coroborăm şi să le confruntăm cu alte surse memorialistice şi date atestate documentar. Memorialistica legionară este bogat reprezentată, ca de altfel şi istoriografia problemei, fapt pentru care nu emitem pretenţii de exhaustivitate. Vom avea în atenţie, însă, doar lucrările cele mai semnificative şi recent apărute.

Înainte de a intra în fondul problemei să mai amintim că legionarii arestaţi de regimul comunist şi internaţi în penitenciarul Aiud au fost supuşi în timpul detenţiei la reeducarea prin „autoanaliză“[178], în urma căreia s-a produs o voluminoasă lucrare în două volume cu ferecaturi metalice, scriere ologrfică şi numeroase

[177] **9.** Vezi: Mareşalul Ion Antonescu, *Istoria mă va judeca, Scrieri inedite,* studiu introductiv de general-maior Mircea Agapie. Documente selectate şi pregătite pentru tipar de maior Constantin Hlihor, Bucureşti, 1993, p. 163; Horia Sima, *op. cit.,* p. 434. Lucreţiu Pătrăşcanu, primul teoretician care a analizat, e adevărat dintr-o perspectivă marxistă, regimul de dictatură regală, aprecia că evenimentele din 3-5 septembrie 1940 nu pot fi considerate ca o „revoluţie legionară“, întrucât a fost în realitate o ridicare spontană de protest a unor largi categorii sociale nemulţumite de politica regelui Carol al II-lea, iar generalul Ion Antonescu şi câţiva legionari s-au insinuat în calitate de conducători ai acestor revolte. Mişcarea Legionară – în opinia aceluiaşi autor – era la acea dată prea mult slăbită şi fără influenţa în mase pentru a fi capabilă să organizeze o revoluţie. (Lucreţiu Pătrăşcanu, *op. cit.,* p. 124 şi urm.).

[178] Vezi pe larg la: Constantin Aioanei, Cristian Troncotă, *Modelul reeducării prin autoanaliză. Aiud şi Gherla 1960-1964,* în: „Arhivele totalitarismului“, nr. 2/1994, p. 60-73.

picturi în acuarelă, ce constituie o prezentare caricaturizată a unor momente şi personaje din istoria Gărzii de Fier, în care se simte din plin rolul „educatorilor“ comunişti. Cu toate acestea, lucrarea – care începând cu luna martie 1995 este publicată în foileton, sub titlul „Legionari despre Legiune“, în coloanele revistei săptămânale „Timpul“ – conține şi unele puncte de vedere despre poziția lui Moruzov în structura de putere a regimului carlist. Am considerat necesare aceste precizări întrucât ne vom referi în continuare de mai multe ori la acest text.

Memorialiştii legionari autori ai celor două volume de la Aiud[179] apreciau că Mihail Moruzov ar fi fost un „regizor“ şi „unelttitor mârşav la porunca Palatului“[180], şi că împreună cu Ernest Urdăreanu juca rolul de „prime viori în orchestra odioasă a regelui“, sau chiar că devenise la un moment dat „Conducătorul ocultei Palatului“. La rândul lui, Horia Sima menționa că Moruzov împreună cu Urdăreanu, Elena Lupescu şi Carol al II-lea formau „permanența statului“, în sensul că rămâneau puternici pe pozițiile lor în vreme ce oamenii politici se succedau la guvern, în opinia aceluiaşi memorialist, Moruzov era „un misterios personaj“ care ar fi „exercitat o imensă putere în stat“[181], şi „unul dintre intimii Palatului“[182]. Prin sintagma „permanențele statului“, Horia Sima înțelegea „un cadru imuabil al statului de care depindea angrenajul lui“, iar „Moruzov era unul dintre aceşti favoriți“[183], într-un alt pasaj Horia Sima revine şi precizează că în contextul evenimentelor de la sfârşitul lunii august şi începutul lunii septembrie 1940 „s-a verificat că el [Moruzov – n.n.], împreună cu Niky Ştefănescu nu aparțineau «permanențelor statului» cum îşi imaginau“, întrucât „ei trăiau în lumea zeilor de jos, în timp ce în Olimp guverna numai

[179] În legătură cu *Istoria Mişcării Legionare* scrisă la Aiud de către cei aflați în ultimii ani de detenție, colectivul de coordonare a lucrării a beneficiat de concursul unui număr important de colaboratori: 64 redactori, 15 deținuți care au conceput ilustrația, 34 graficieni, 3 corectori (probabil care au stilizat şi concentrat textele) şi 5 autori ai basoreliefului de pe copertă. Numele lor figurează în deschiderea cărții. („Timpul“, an VI, nr. 11, 22-29 martie 1995).

[180] „Timpul“, nr. 7/1996, p, 12 şi 13.

[181] Horia Sima, *op. cit.,* p. 395.

[182] *Ibidem,* p. 338.

[183] *Ibidem,* p. 221.

treimea Regele-Urdăreanu-Elena Lupescu“[184]. Raporturile dintre Mişcarea Legionară şi „triada“ din conducerea statului mai sunt descrise de Horia Sima în felul următor: „Toate «permanenţele» statului, în frunte cu Regele, jucau cu cărţi măsluite. Voiau să înhame mişcarea la carul regimului pentru a-l scoate din prăpastia în care căzuse, fără să se gândească la ţara şi suferinţele ei. Când însă erau descoperiţi, aşa cum procedasem eu cu demisia mea, atunci dădeau înapoi, în sinea lor se simţeau vinovaţi şi îmi dădeau dreptate, dar nici nu cutezau să facă pasul decisiv, încredinţând guvernul mişcării, de teamă să nu piardă controlul puterii“[185]. Mihail Sturdza, cel care a îndeplinit funcţia de ministru al Afacerilor Externe în guvernul naţional – legionar, afirma şi el că: „Moruzov era până la aşa punct intim cu Carol, încât beneficia de prerogativa atât de rar acordată, de a-l întovărăşi la toate vânătorile regale“[186]. Cel mai prolific memorialist legionar din ultimii şase ani, doctorul Şerban Milcoveanu, prezent deseori în publicistică cu dezvăluiri „şocante“, apreciază că printre „permanenţele statului“ s-au numărat Elena Lupescu, Ernest Urdăreanu, Mihail Moruzov, Gabriel Marinescu şi Jean Pangal[187].

Se pot considera toate acestea suficiente exemple pentru a reliefa că Mihail Moruzov a fost perceput de memorialiştii legionari ca o personalitate importantă, dar şi de temut, a regimului carlist, ceea ce corespunde adevărului. Ficţiunea s-a cuibărit doar în relatările acelora care au căutat cu tot dinadinsul să-i supradimensioneze puterea, plasându-l nemeritat pe locul celor care luau sau sugerau deciziile. Desigur că plasarea lui Moruzov în rândul „primelor viori“, mai poate fi perceput, fără să se forţeze lucrurile, ca având mai degrabă un rol consultativ şi de execuţie.

Oricum, interesantă este disjungerea pe care Comandantul legionarilor o face între Moruzov, pe de o parte, şi Ernest Urdăreanu şi Elena Lupescu pe de altă parte. Faptul că în perioada regimului carlist, situaţia Elenei Lupescu devenise „mai tare decât oricând“, îl

[184] *Ibidem,* p. 426.

[185] *Ibidem,* p. 314.

[186] Mihail Sturdza, *op. cit.,* p. 175.

[187] Vezi Dr. Şerban Milcoveanu, *Corneliu Z. Codreanu altceva decât Horia Sima,* vol. I, p. 110.

remarcase şi fruntaşul naţional-ţărănist Vaier Pop, care, pe acest considerent a şi avut curajul să-i declare limpede suveranului, în audienţa din 23 iulie 1940 – că „regimul totalitar în România este numai o formă fără conţinut, mai mult o parodie decât o realitate“[188]. Moruzov avea o altă opinie despre rolul Elenei Lupescu printre factorii de putere. Ea rezultă din următoarea replică pe care şeful Serviciului Secret se pare că i-ar fi servit-o lui Horia Sima, şi care avea, desigur, scopul de a o proteja pe favorita suveranului: „Dacă doamna Lupescu nu se amestecă în afacerile statului, e o chestiune particulară a Regelui“[189].

În ce priveşte rolul lui Ernest Urdăreanu în angrenajul puterii, mult mai important decât cel al lui Moruzov, este atestat şi documentar. Să amintim mai întâi nota din 3 mai 1940 întocmită de Moruzov (doc. nr. 18) în legătură cu întâlnirea şi discuţiile purtate cu maiorul dr. Wagner. Când ofiţerul german l-a întrebat pe Moruzov – din însărcinarea lui Canaris – dacă România va accepta un sprijin armat german în cazul în care anglo-francezii vor distruge zonele şi stabilimentele petrolifere, şeful Serviciului Secret îi răspunde că problema „depăşeşte cadrul atribuţiilor sale“ şi nu-şi permite să o discute. Canaris ştia prea bine limitele de competenţă ale unui şef de serviciu secret de informaţii, dar i s-a adresat lui Moruzov în speranţa că-l va îndruma spre acea persoană cu care se putea discuta problema, şi în acelaşi timp îi oferea garanţii de păstrare a secretului. Cu ocazia celei de a doua vizite la Bucureşti a amiralului Canaris, 28 mai 1940 (doc. nr. 26), acesta a avut întrevederi, atât cu Moruzov – căruia îi pune la dispoziţie informaţii despre dispozitivele Armatei Roşii la graniţa cu România (doc. nr. 27) –, dar a discutat şi cu Ernest Urdăreanu un set de cu totul alte probleme. Apoi, Canaris l-a rugat pe Moruzov să-i transmită mareşalului Palatului, întreaga sa compasiune şi să-l asigure că, ori de câte ori va veni în România, va discuta separat cu Urdăreanu „chiar şi pentru câteva minute“, întrucât acest lucru este „absolut necesar“. Din consemnările zilnice ale regelui Carol al II-lea, ni se dezvăluie că Urdăreanu şi Canaris discutau chestiunile ce ţineau de noua orientare politică a României, respectiv apropierea de Ger-

[188] Vaier Pop, *Bătălia pentru Ardeal,* Editura Colosseum, Bucureşti, 1991, p. 56.

[189] Horia Sima, *op. cit.,* p. 314.

mania[190]. De asemenea, din Raportul întocmit de von Killinger la 28 iunie 1940 (doc. nr. 33) rezultă că în momentul în care emisarul german i-a prezentat lui Moruzov punctul de vedere al Reich-ului privind atitudinea României – de a ceda – față de agresiunea sovietică, şeful Serviciului Secret îi recomandă o întrevedere cu Urdăreanu, „confidentul regelui", ceea ce înseamnă că nu era de competența sa să se pronunțe într-o chestiune de maximă gravitate pentru soarta țării. Mihail Moruzov nu era omul care să paseze problemele importante de a căror rezolvare putea să profite în consolidarea propriei poziții, dar efectiv chestiunea îi depăşea limitele de competență. E adevărat că acelaşi document mai atestă şi faptul că von Killinger discutase timp de 4 ore cu Moruzov, câteva probleme importante, printre care şi aceea a constituirii în România a noului Partid al Națiunii[191]. Chestiunea era de competența lui Moruzov, numai în măsura în care, în calitate de director general al Serviciului Secret, trebuia să cunoască din timp orice demers politic pentru a fi în măsură să analizeze efectele pe plan intern şi internațional, iar pe baza lor să-şi fundamenteze măsurile de siguranță. La fel trebuie înțelese toate celelalte demersuri ale lui Moruzov, când îl găsim cu un pas înaintea diplomației. Nu el concepea politica externă sau internă a României, dar avea calitatea de a anticipa şi cunoaşte din timp intențiile politice ale monarhului.

Carol al II-lea recunoaşte, la un moment dat, că într-o problemă de stat – numirea unui ministru – a „adoptat ideea Duduii". Au fost şi situații de mare tensiune politică pe plan intern şi în relațiile internaționale, ca de exemplu în ziua de 11 aprilie 1939, când, după ce a primit rapoartele miniştrilor, Carol al II-lea a purtat „o

[190] *Carol al II-lea, între datorie şi pasiune, însemnări zilnice,* vol. 2 1939-1940, Ediție îngrijită de Marcel-Dumitru Ciucă şi Narcis Dorin Ion, Casa de editură şi presă „Şansa", Bucureşti. 1996, p. 178-179.

[191] La 21 iunie se promulgase o lege prin care Frontul Renaşterii Naționale se transforma în partid unic, totalitar. Partidul Națiunii. Circulara nr. l a Partidului Națiunii mai arăta că regele este conducătorul suprem al acestui partid, declarat instituție de drept public. Tot în ziua de 21 iunie Ernest Urdăreanu a fost numit şeful statului major al partidului, iar la 5 iulie Ion Gigurtu a devenit el şeful acestui stat major, în aceeaşi circulară se prevedea funcționarea mai departe a gărzilor naționale sub conducerea generalului Petre Georgescu (Apud Eliza Campus. *Criza politică a dictaturii regale,* p. 14).

lungă discuție cu Urdăreanu şi Duduia asupra situației generale". Urdăreanu era de părere că România trebuia să-şi aranjeze situația față de Germania pentru a putea rămâne neutră într-un eventual conflict, iar în cazul unui atac german armata română n-ar fi putut rezista mai mult de două luni. El era convins că dacă germanii „nu vor fi atacați direct, nu vor mişca". Câtă influență au avut aceste evaluări, făcute de Urdăreanu, ne mărturiseşte însuşi Carol al II-lea: „Duduia şi cu mine suntem de altă părere, deşi recunoscând dreptatea premiselor sale, consider totuşi că e ceva ce lipseşte şi care este peremptoriu pentru răsturnarea logicii mele. N-o pot formula încă, dar o simt în subconştientul şi în sufletul meu şi o simt foarte puternic". Trei zile mai târziu, imediat după aflarea declarațiilor anglo-franceze privind garantarea fără reciprocitate a independenței României, Carol al II-lea s-a consultat mai întâi cu miniştrii, Armand Călinescu şi Grigore Gafencu, după care a analizat situația şi orientarea politicii externe față de Germania cu Ernest Urdăreanu. Întors la culcare „discuția a continuat cu Duduia". Câtă competență avea favorita regelui în probleme de strategie şi politică militară e mai puțin important, dar cert rămâne faptul că nu numai Carol al II-lea o consulta, ci şi ei îi plăcea să se amestece uneori în problemele de stat. Următorul pasaj din mărturisirile lui Carol al II-lea este elocvent: „Pe la 16, Duduia telefonează că trebuie neapărat să mă vază. Începe a discuta despre tema lui Urdăreanu, pare că el a convins-o, atât a pisat-o. Discuția devine amară şi eu mi-am pierdut cumpătul, îmi pare rău. Ei i-a fost teamă că în Consiliul de astăzi [15 aprilie 1939 – *n.n.*], se vor lua hotărâri definitive asupra viitorului". Dar pasajul cel mai semnificativ din însemnările zilnice ale regelui Carol al II-lea, ce atestă că Elena Lupescu şi Ernest Urdăreanu erau oamenii cei mai apropiați şi de încredere este următorul: „După masă, [joi 6 iunie – *n.n.*], confer încă Duduii şi lui Urdăreanu «Comanderia Pentru Merit», Duduii, însemnul special pentru doamne, dar în briliante, foarte frumos lucrat de Weiss. Am convingerea că din toate decorațiile ce le dau, acestea sunt cele mai meritate. Ei, pentru nesfârşitul devotament, credința şi dragostea ce mi-a arătat-o în acest timp, fiind stâlpul moral de care am putut să mă reazem în toate aceste clipe grele. El,

pentru incontestabila muncă depusă în serviciul meu şi al ţării“[192]. Şi parcă în completarea acestor însemnări, Pamfil Şeicaru ne dezvăluie: „ Regele Carol al II-lea, în afară de Siguranţa generală, de Biroul 1 de la Statul Major, unde elementul cel mai preţios era Misa Moruzov, dispunea şi de un Serviciu Secret personal [condus de Ernest Urdăreanu – n.n.], aşa cum Elena Lupescu îşi formase un serviciu secret de informaţii“[193], în faţa acestor atestări documentare, orice încercare de a-l plasa pe Moruzov printre intimii, ori oamenii de încredere ai regelui Carol al II-lea în sensul că se implica în luarea deciziilor sau că le putea influenţa ori sugera, vor fi total ineficiente în stabilirea adevărului istoric, iar despre cei care au făcut deja acest lucru, putem afirma că s-au lăsat prea mult seduşi de ficţiune.

Crime şi atrocităţi

O altă problemă ce trebuie să ne reţină atenţia la acest capitol se referă la crimele săvârşite, atât de partea legionarilor cât şi de cea a puterii, şi care a fost poziţia sau implicarea lui Mihail Moruzov şi a Serviciului Secret în astfel de evenimente.

În perioada regimului „monarhiei autoritare“, pe scena politică românească s-au petrecut într-adevăr câteva evenimente de o cruzime greu de calificat. La 28 noiembrie o echipă de legionari a încercat să-l asasineze pe Florian Ştefănescu-Goangă, rectorul Universităţii din Cluj. În atari împrejurări, regele Carol al II-lea, impresionat şi de faptul că Hitler îi sugerase – în timpul vizitei de la sfârşitul lunii noiembrie 1938, la Berchtesgaden – aducerea legionarilor la putere, ceea ce echivala cu prăbuşirea regimului instaurat în februarie 1938, a decis măsuri represive contra Gărzii de Fier. În noaptea de 29/30 noiembrie 1938 au fost omorâţi de jandarmi – sub motivul „fugii de sub escortă“ –, Corneliu Z. Codreanu, asasinii lui I. G. Duca, aşa numiţii „nicodari“ şi asasinii lui M. Stelescu, „decemvirii“, în timp ce erau transportaţi cu un camion de la închisoarea Râmnicu Sărat la Penitenciarul Jilava

[192] *Ibidem,* vol. 1, p. 328, 331-332 şi vol. 2, p. 182-183.

[193] Pamfil Şeicara, *Istoria Partidelor Naţional, Ţărănesc şi Naţional-Ţărănesc,* vol. I, Madrid, 1966, p. 198-199.

de lângă Bucureşti[194]. Pentru a-şi răzbuna Căpitanul, un grup de legionari conduşi de avocatul Miti Dumitrescu l-a asasinat în ziua de 21 septembrie 1939 pe primul ministru Armand Călinescu[195]. În replică, regele, după ce a numit imediat un nou preşedinte de Consiliu, în persoana generalului Gheorghe Argeşeanu, a luat măsuri drastice împotriva Mişcării Legionare, în urma cărora au fost ucise fără judecată în jur de 500 de persoane[196]. Acestea sunt pe scurt faptele, să vedem ce spun izvoarele memorialistice legionare şi câtă veridicitate li se poate acorda prin confruntarea cu alte surse, în legătură cu implicarea Serviciului Secret şi al lui Mihail Moruzov.

Să consemnăm mai întâi că despre implicarea şefului Serviciului Secret în asasinarea lui Corneliu Z. Codreanu, avem, în afara memorialisticii legionare, informaţii contradictorii ce rezultă din însăşi comportamentul şi afirmaţiile lui Moruzov. Semnificativ în acest sens este următorul pasaj din declaraţia colonelului Gheorghe Petrescu dată la 15 februarie 1941 în faţa judecătorilor de instrucţie:

„Moruzov a plecat la Londra, însoţind pe fostul Rege Carol al II-lea în vizita oficială făcută la 29 noiembrie 1938. S-a înapoiat la Bucureşti (o zi după întoarcerea Regelui), adică în ziua când după-amiaza s-a anunţat la radio asasinarea Căpitanului (C.Z. Codreanu) şi a celorlalţi legionari. În după-amiaza zilei, la Serviciu, îl găsesc pe Moruzov extrem de agitat, foarte nervos şi-mi spune că oamenii noştri politici de la conducere şi-au pierdut capul şi că «asasinatul acesta constituie cea mai mare greşeală politică de când există România». După câtva timp, de la un fost şef al meu, care se întâlnise cu Moruzov întâmplător, aflu că Moruzov a afirmat că asemenea acte sunt de multe ori necesare şi corpului omenesc, sacrifi-

[194] Vezi „Universul“, din 2 decembrie 1948.

[195] Vezi „Universul“ din 23 septembrie 1939.

[196] Vezi pe larg Ştefan Palaghiţă, *Garda de Fier spre reînvierea României,* Buenos Aires, 1951, p. 110-113; Paul al României, *Carol al II-lea, Rege al României,* Editura Holding Reporter, Bucureşti, 1991, p. 202-205; Mihail Sturdza, *op. cit.,* p. 159-160; *Legitimitatea asasinatului în masă,* în: „Gazeta de Vest“, nr. 22/1993, p. 36-37; *Legionarii împuşcaţi la drumul mare,* în: „Gazeta de Vest“, nr. 26/1993, p. 13-18; *Recunoaşterea unui masacru,* în „Almanah Gazeta de Vest“, 1994, p. 99-100.

când un membru, pentru a salva restul şi viaţa individului (parafrazând Evanghelia).

Când a fost sincer Moruzov? Atunci când a făcut afirmaţia de mai sus, sau în urmă, când a făcut una contrarie? în orice caz, nu cred că el să fi avut un rol direct în hotărârea de asasinare care se pare că s-a luat în lipsa lui“[197].

Deci, nici colonelul Gheorghe Petrescu, unul din intimii colaboratori ai lui Moruzov şi cel ce îndeplinise misiuni informative de extremă dificultate în beneficiul starului român, nu ştia adevărul. Din relatările sale fiecare putea să înţeleagă ce vrea, după cum le dictau interesele, câmpul imaginaţiei şi al ficţiunii fiind larg deschis. Eugen Cristescu, cel ce i-a succedat lui Moruzov la conducerea SSI şi care ne-a lăsat câteva pagini critice despre activitatea şi personalitatea fostului şef al Serviciului Secret, s-a situat de partea celor care nu-l concepeau în afara evenimentului. „În perioada de represiune a Mişcării Legionare, 1938-1939, – spune Eugen Cristescu –, aceştia [Niky Ştefănescu şi Gheorghe Comşa transferaţi de la Serviciul Secret la Corpul Detectivilor din Siguranţă – n.n.], cu autorizarea şi îndemnul lui Moruzov, care urmărea să capteze graţiile lui Călinescu, întrebuinţează violenţa sub toate formele, ajungând până la suprimarea mai multor conducători legionari, sub acoperirea «evadării de sub escortă» sau a «sinuciderii prin strangulare»“[198].

Doctorul Şerban Milcoveanu, unul dintre cei mai importanţi memorialişti legionari în viaţă deşi nu formulează clar, sugerează totuşi, în multe din confesiunile şi analizele domniei sale, că o parte din răutăţile care s-au petrecut în societatea românească din acea perioadă au avut la bază colaborarea dintre Mihail Moruzov şi Horia Sima, aspect asupra căruia vom reveni într-un subcapitol separat. Aici ne reţine atenţia menţiunea că: „în noiembrie 1938, prin dezlănţuirea anarhiei în Transilvania, Horia Sima a oferit lui Mihail Moruzov[199], justificarea executării lui Corneliu Z. Codreanu, ca

[197] Arh. S.R.I., fond „y“, dosar nr. 20954, vol. 21, f. 24.

[198] Eugen Cristescu, *op. cit.,* p. 145.

[199] În scrierile sale, dl. Milcoveanu foloseşte frecvent grafia Morusoff. Ne-am permis cuvenita corecţie întrucât numele de Moruzov este atestat atât documentar – în actele de stare civilă – cât şi de semnătura sa olografă.

presupusă singura soluție de a stopa așa-zisa «ordine publică»“[200]. Deci o teză foarte apropiată de cea formulată de Eugen Cristescu. Autorii lucrării publicate sub titlul „Legionarii despre Legiune“, se pare că şi-au „însuşit“ şi ei aceiaşi viziune: „Prin serviciul lui Moruzov, Carol al II-lea avea asigurarea că Horia Sima şi-a dus la îndeplinire misiunea ce-i fusese încredințată, de a provoca condiții favorabile justificării uciderii lui Codreanu şi, că, deocamdată, nu vor întreprinde nimic altceva“[201]. Editorul acestui text pare şi el convins de implicarea lui Moruzov în asasinarea Căpitanului Gărzii de Fier. Ca argument, invocă nota din 11 mai 1949, redactată de un informator al Securității, care stătuse în celulă cu Ion Gigurtu şi în care se relata că fostul ministru „condamnă pe Sima, pe care-l consideră un criminal, ce împreună cu Moruzov, ar fi omorât pe Codreanu, care poate era cinstit“[202]. Prin urmare, afirmațiile lui Ion Gigurtu aflat în detenție par pentru unii credibile pe considerentul că nu ştia cu cine stă de vorbă, iar în calitatea sa de fost preşedinte al Consiliului de Miniştri era îndreptățit – fapt pentru care i se acordă credibilitate – să cunoască multe din culisele puterii. Pentru a păstra echilibrul, să notăm că Horia Sima a negat orice amestec al său în provocarea evenimentelor anarhice din Transilvania care au fost luate ca pretext de către putere pentru asasinarea lui Codreanu.

Într-o lucrare publicată recent, doctorul Şerban Milcoveanu reia şi analizează mai pe larg conjunctura în care s-a produs asasinarea lui Codreanu şi represiunea asupra Mişcării Legionare. Mai întâi, domnia sa precizează că: „În tabăra Puterii de Stat, Armand Călinescu, Victor Iamandi, Gavrilă Marinescu, Mihail Moruzov şi Niky Ştefănescu concepeau progresia în trei etape: a) etapa lagăre-închisori; b) etapa asasinării lui Corneliu Z. Codreanu – Stat Major Legionar; c) etapa masacrării în masă a tuturor legionarilor din lagăre şi din libertate“[203]. Apoi, autorul fixează în timp şi data când şeful Serviciului Secret ar fi conceput planul: „Complotul de uzurpare a conducerii, deci de eliminare a conducerii legionare

[200] „Învierea“, nr. 4/1994, p. 98.

[201] „Timpul“, nr. 5/1996, p. 11.

[202] *Ibidem*, nr/1996, p. 13.

[203] Dr. Şerban Milcoveanu, *Corneliu Z. Codreanu altceva decât Horia Sima.* vol. I, p. 36.

Corneliu Z. Codreanu – ing. Gh. Clime era pregătit de Mihail Moruzov mult înainte, dar practic şi concret a început în iunie 1938 şi a fost identificat şi demascat în iulie 1938"[204]. Coroborând cele două texte şi ţinând cont de faptul că primele arestări masive în rândurile Mişcării Legionare şi internarea în penitenciarele de la Tismana, Dragomirna şi Miercurea-Ciuc s-au făcut la 17 aprilie 1938 – după cum ne spune acelaşi autor[205] –, precum şi de condamnarea lui Codreanu prin procesul din 25-27 mai 1938, înseamnă că Mihail Moruzov nu a fost implicat, cel puţin în prima secvenţă a planului de represiune contra legionarilor, respectiv „etapa lagăre-închisori". Există însă şi un alt pasaj din aceeaşi lucrare în care doctorul Şerban Milcoveanu – reproducând o informaţie aflată se pare de la un martor ocular – ne sugerează că Moruzov n-ar fi fost implicat nici în a doua etapă a represiunii, respectiv asasinarea lui Codreanu şi a Statului Major Legionar. Iată textul: „Aproape patruzeci de ani mai târziu am aflat de la Amedeu Bădescu de faţă la discuţie că «executarea» lui Corneliu Z. Codreanu a fost decisă în dimineaţa de 1 octombrie 1938 în imobilul Ministerului de Justiţie de Armand Călinescu şi Victor Iamandi, cu justificarea: «Englezii i-au dat lui Hitler mână liberă în România. Aceasta înseamnă că va trebui să-i dăm drumul lui Codreanu şi cu popularitatea lui ajunge la guvern în câteva luni. Codreanu trebuie să dispară înainte ca Acordul de la München să-şi facă efectele în România»"[206]. Dacă e să dăm credibilitate acestei afirmaţii, înseamnă că decizia de asasinare a lui Codreanu poate fi pusă în responsabilitatea lui Armand Călinescu – la acea dată Preşedinte al Consiliului de Miniştri – şi lui Victor Iamandi, ministrul de Justiţie, sub presiunea evenimentelor internaţionale. Cu toate acestea, autorul revine imediat şi, în contextul dezvoltării tezei potrivit căreia „regele Carol II era nu numai un mare imoral, corupt şi vicios, dar şi un mare instabil", ajunge la concluzia că „Armand Călinescu, Mihail Moruzov – nu fără consensul lui Victor Iamandi, Gavrilă Marinescu, Niky Ştefănescu şi poate Jean Pangal – au conceput începerea războiului civil dintre Stat şi Naţiune pentru a-l obliga pe

[204] *Ibidem,* p. 90.
[205] *Ibidem,* p. 36.
[206] *Ibidem,* p. 126.

ex-regele Carol II să nu-şi schimbe hotărârea şi să rămână la executarea lui Corneliu Z. Codreanu“[207]. Plasarea lui Mihail Moruzov în rândul celor care l-ar fi influenţat pe regele Carol al II-lea să ia decizia eliminării Căpitanului, ni se pare nejustificată, nu numai pentru că vine în contradicţie cu textele citate anterior, ci mai ales pentru că trebuie să se ţină cont că la acea dată şeful Serviciului Secret nu se afla în ţară, el revenind – după cum am văzut că rezultă din relatările de necontestat ale lui Gheorghe Petrescu – abia a doua zi după producerea asasinatului.

Dar lucrarea doctorului Şerban Milcoveanu ne mai oferă şi un alt argument – în opinia noastră cel mai solid – prin care Moruzov ar trebui mai degrabă exclus decât implicat în luarea ori influenţarea deciziei de asasinare a lui Codreanu:

„În vara 1946, diplomaţii Victor Rădulescu-Pogoneanu şi Grigore Niculescu-Buzeşti mi-au pus sub ochi să citesc următorul pasaj din memoriile lui Armand Călinescu, găsite la 23 August 1944 în casa de fier a locuinţei de la Băneasa a generalului I. Antonescu.

Citez ce-am văzut cu ochii mei:

«Gavrilă la mine: Codreanu şi Maniu.

Eu: numai Codreanu, Maniu nu».

Data textului: «28 Noiembrie 1938».

Nu există decât o singură interpretare şi o singură concluzie. Ex-regele Carol II a vrut asasinarea lui Iuliu Maniu odată cu asasinarea lui Corneliu Z. Codreanu şi a ordonat indirect, sub formă de sugestie, prin «homo regius», generalul Gavrilă Marinescu“[208].

Istoricul Florin Constantiniu a atras atenţia[209], pe bună dreptate, că textul citat de domnul Milcoveanu se aseamănă cu următoarea consemnare din jurnalul lui Armand Călinescu:

„13 noiembrie. Convorbire cu Urdăreanu.

Codreanu şi Maniu. Eu nu la Maniu“[210].

---

[207] *Ibidem,* p. 127.

[208] *Ibidem,* p. 137.

[209] Vezi Florin Constantiniu, *A vrut Carol al II-lea să-l asasineze pe Iuliu Maniu?,* în „CNM“, nr. 262/1996, p. 6.

[210] Armand Călinescu, *Însemnări politice,* Editura Humanitas, Bucureşti, 1990, p. 401.

Foarte posibil ca memorialistul legionar să fi confundat data de 13 cu cea de 28 noiembrie şi pe Urdăreanu cu Gavrilă Marinescu, de fapt tot un „homo regius“. Cert rămâne faptul că Armand Călinescu s-a opus ca liderul P.N.Ț. – Iuliu Maniu – şi el un adversar politic al regelui Carol al II-lea, să fie eliminat fizic împreună cu Codreanu şi că a ținut să consemneze în Jurnalul său cât mai lapidar o problemă secretă. Dar ceea ce ne interesează pe noi în primul şi în primul rând este că numele lui Moruzov nu apare.

Se poate spune că ne aflăm şi în acest caz în fața unor suspiciuni, bazate pe simple deducții speculative în ce priveşte amestecul lui Mihail Moruzov în asasinarea Căpitanului Mişcării Legionare. Foarte posibil să avem de-a face şi cu un reflex al celor interesați să culpabilizeze din orice amănunt pe şeful Serviciului Secret de Informații, făcându-l răspunzător de tot ceea ce se întâmplă rău în societate. Desigur că istoricul trebuie să evite atât postura procurorului cât şi pe cea a avocatului apărării, dar în acest caz, trebuie menționat că memorialiştii anti-Moruzov trec prea uşor peste Declarația maiorului Dinulescu, făcută în fața Comisiei de anchetă instituită de înalta Curte de Casație din Bucureşti, în noiembrie 1940, pentru a stabili adevărul în legătură cu asasinatul din 29/30 noiembrie 1938. În acest document întâlnim formulat cu claritate: „Eu [maior Dinulescu – n.n.] am declarat celor 14 jandarmi [care luaseră parte la execuție – n.n.] că ceea ce făcuseră fusese dispus de către Curtea Marțială şi că a fost o datorie patriotică (sic!) importantă“[211]. Precizarea este cât se poate de limpede, şi greu contestabilă, ceea ce naşte o întrebare firească. Dacă Moruzov ar fi fost implicat în vreun fel în asasinarea lui Corneliu Z. Codreanu, ce a împiedicat Comisia de anchetă să documenteze acest fapt? Avea totul la dispoziție, inclusiv posibilitatea de a-i ancheta pe foştii funcționari ai Serviciului Secret, şi se pare că s-a şi făcut acest lucru, dar n-a rezultat nimic concret. A fost însă implicată Curtea Marțială, ceea ce înseamnă că această instituție avea capacitatea să-şi asume responsabilitatea, într-o perioadă în care era cât se poate de comod să se eschiveze şi să arunce vina pe Moruzov şi pe

[211] *Din luptele tineretului român 1919. Culegere de texte,* Editura Fundației Buna Vestire, București, 1993, p. 982.

Serviciul Secret. Dar n-a făcut-o, din simplul motiv că Moruzov nu a fost „creierul" acțiunii. De altfel, la 2 septembrie 1939, Gheorghe Brătianu a oferit lui Göring următoarea explicație despre lichidarea lui Codreanu: „la întoarcerea regelui în țară, i s-a făcut un raport despre acțiunile Gărzii, care l-a impresionat la extrem şi aşa s-a ajuns la hotărârea decapitării Mişcării Legionare"[212].

Este cazul să aducem în discuție şi un alt izvor memorialistic echilibrat şi valoros prin bogăția de date pe care o pune la dispoziția istoriografiei, şi anume, lucrarea „Fără Căpitan" a lui Constantin Papanace, unul dintre cei mai productivi autori legionari din exil şi care a cunoscut cel mai bine împrejurările şi tensiunile din viața politică românească în care s-a produs asasinarea lui Corneliu Z. Codreanu. După arestarea lui Ion Belgea, în vara anului 1938, Papanace a preluat conducerea Comandamentului de prigoană.

El a fost şi un fel de şef al serviciului informativ al Mişcării Legionare, întrucât a condus în cadrul Comandamentului sectorul de centralizare şi coordonare a informațiilor politice. În lucrarea sa memorialistică aminteşte despre desele ciocniri între legionari şi organele de poliție şi siguranță, de Niky Ştefănescu de la Corpul Detectivilor care conducea metodele brutale în anchetarea legionarilor arestați, dar nu menționează nicăieri despre Moruzov şi Serviciul Secret. Cu excepția unei fine aluzii de la sfârşitul lucrării, Constantin Papanace nu-l face direct responsabil pe Horia Sima de provocarea evenimentelor din Transilvania, care l-au impresionat atât de mult pe Carol al II-lea încât a dat dispoziție să fie asasinat Codreanu. Memorialistul legionar descrie cu lux de amănunte eforturile pe care le-a depus în temperarea „spiritului revoluționar" a lui Alexandru Cantacuzino, Vasile Christescu şi Horia Sima. Aceştia, prin tonul foarte dur şi amenințător folosit în redactarea unor manifeste, circulare şi memorii difuzate legionarilor, precum şi prin planurile aventuriste ce aveau ca principal obiectiv răsturnarea regelui printr-o lovitură de stat se abăteau de la tactica politicii de expectativă, ordonată de Codreanu. În opinia lui Papanace un rol esențial în imprimarea unui spirit activ în cadrul mişcării l-a avut fanatismul ce cuprinsese pe mulți tineri legionari care nu-şi găseau

[212] Apud, Livia Dandara, *România în vâltoarea omului 1939,* Editura ştiințifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1985, p. 74.

„nici un rost să supraviețuiască, Căpitanului“[213]. Iată şi o explicație mai în detaliu pe care ne-o oferă memorialistul: „Căpitanul a răscolit un dinamism în legionari atât de puternic încât numai el îi putea stăpâni. Mereu s-a făcut educația faptei şi a inițiativei. Orice stare pe loc era considerată ca un sacrilegiu pentru legionari. Această tendință intrase în sânge la toți“. „Din toate punctele de vedere – ne mai spune C. Papanace –, psihoza era «dinamică», de multe ori chiar indiferent de direcție“[214].

Există deci şi argumente fundamentate documentar în baza cărora se poate susține că Moruzov nu a fost implicat în asasinarea Căpitanului şi nu a provocat dezordinile folosite ca pretext pentru punerea în aplicare a aşa-zisului plan progresiv „în trei etape“ – un veritabil „război civil între stat şi națiune“ – ce avea ca obiectiv exterminarea Mişcării Legionare.

În legătură cu atentatul din 21 septembrie 1939, a cărui victimă a căzut Armand Călinescu, Radu Lobei, fost şef de cabinet al primului ministru român, îşi exprima opinia într-un articol publicat în ziarul parizian „Le Monde“ din 21 septembrie 1969, că Mihail Moruzov ar fi fost implicat. Doctorul Serban Milcoveanu preia ideea şi încearcă să o explice în sensul că evenimentul trebuie pus în legătură cu colaborarea SSI – Abwehr şi interesele Germaniei în România. Cauza atentatului ar fi constat în intențiile primului ministru român de a pune în aplicare ordinul Angliei şi Franței ca România să-şi autodistrugă întreaga industrie petroliferă, aşa cum procedase şi în primul război mondial[215]. Aceiaşi teză este reluată de domnul Milcoveanu într-un alt pasaj în care vine şi cu amănunte: „Trebuie făcută distincție netă între «creierul care a conceput atentatul» şi «mâna care a executat atentatul», în opinia domniei sale „creierul“ atentatului nu putea fi decât trioul Carol al II-lea, Urdăreanu şi Moruzov. Aceştia au pregătit şi urmărit în teren execuția, după următorul scenariu: „scoaterea din folosință a Cadillac-ului blindat şi înlocuirea şoferului Ion Druță cu

[213] Constantin Papanace, *Fără Căpitan. Conducerea în a doua prigoană,* Editura Armatolii, Cetatea Eternă, 1984, p. 90.

[214] *Ibidem,* p. 92-93.

[215] „Învierea“, nr. 4/1994, p. 7.

şoferul Vasile Joiţa“[216]. Ernest Urdăreanu s-ar fi aflat în maşina nr. 3, în spatele maşinii cu legionari care au executat asasinatul, iar Mihail Moruzov „supraveghind terenul cu o lunetă de la fereastra unei case“[217]. Cu altă ocazie, acelaşi memorialist formulează tranşant: „La 21 septembrie 1939 Horia Sima a oferit lui Mihail Moruzov echipa Miti Dumitrescu pentru atentatul împotriva primului ministru Armand Călinescu, care organiza distrugerea întregii industrii petrolifere române şi care nu putea fi altfel eliminat, întrucât era «omul politic» al Angliei şi Franţei, patroanele României. Iar Mihail Moruzov l-a plătit pe Horia Sima: primo cu eficace imunitate în raport cu aparatul represiv al Siguranţei, Poliţiei şi Jandarmeriei şi secundo cu vidul în ierarhia Mişcării Legionare şi cu recomandarea la Palatul Regal pentru aşa-zisa destindere şi colaborare“[218].

„Teza Lobei – Milcoveanu“, potrivit căreia regele Carol al II-lea, Ernest Urdăreanu şi Mihail Moruzov ar fi fost în spatele atentatului din 21 septembrie 1939 e greu de acceptat în condiţiile confruntării ei cu alte surse documentare. Sunt şi memorialişti care susţin că, atât Carol al II-lea cât şi Moruzov au fost surprinşi de atentatul contra lui Armand Călinescu. Iată ce ne povesteşte Veniamin Moruzov:

„Era ora prânzului. M. Moruzov lua masa la locuinţa lui din str. Sofiei. La un moment dat, muzica de la radioul care funcţiona se întrerupe brusc şi vocea unuia dintre asasinii legionari, care reuşise să se strecoare până la postul de emisie, anunţă «asasinarea premierului român». Moruzov scapă lingura din mână, se repede

[216] *Ibidem*, p. 320.

[217] *Ibidem.*

[218] *Ibidem*, p. 98. Despre o combinaţie Carol al II-lea – Mihail Moruzov în asasinarea lui Armand Călinescu a făcut referire şi dl general (r) Neagu Cosma, reţinând-o însă ca ipoteză şi precizând că nu există dovezi: „Să se fi pus Moruzov de acord cu regele, să sacrifice principalul pion de rezistenţă împotriva legionarilor şi, implicit, al nemţilor, pentru a demonstra Berlinului că el, regele, este gata să facă concesii, dacă i se garantează viaţa şi tronul? Se poate ajunge şi la o asemenea concluzie, deşi dovezi directe nu există. Simple supoziţii bazate pe întâmplările, cel puţin bizare, care au avut loc în tragica zi de 21 septembrie 1939“. [Neagu Cosma, *Culisele Palatului Regal, Un aventurier pe tron. Carol al II-lea (1930-1940),* Editura Globus, Bucureşti, 1990, p. 278].

la telefon şi prin firul cu Siguranța Generală, Grupul[219] Detectivilor, îi strigă în receptor lui Niky Ştefănescu: «ce faceți acolo, dormiți? În timp ce în plină zi, sub ochii voştri, legionarii îşi fac de cap? În câteva momente ne întâlnim acolo!», spune Moruzov şi dintr-un salt îşi ia pălăria de pe cuier, intră în Mercedesul ce staționa în fața casei şi dispare în plină viteză"[220].

Grigore Gafencu consemnează reacția regelui la aflarea ştirii asasinării lui Armand Călinescu, în felul următor: „Regele m-a primit numaidecât. Era alb, ca şi mine, şi, ca şi mine până în fundul sufletului tulburat. – Nu-l pot înlocui cu nimeni!... au fost cele dintâi cuvinte ale lui"[221]. În însemnările sale zilnice, Carol al II-lea îl confirmă din plin pe Grigore Gafencu: „Pierderea aceasta a Preşedintelui de Consiliu, Armand Călinescu, este ireparabilă, n-am găsit la noi în țară pe cineva care să fi corespuns mai bine misiunii cu care fusese însărcinat. Pentru mine personal este o pierdere de neînlocuit, puteam să fiu liniştit cu el, era energic, capabil, spirit politic clar, care vedea departe şi lua măsuri potrivite situației lor. Pe lângă aceasta, îmi va aduce nesfârşite complicații politice, atât interne cât şi externe, înlocuirea lui va fi o problemă între cele mai grele şi delicate"[222].

Interesant şi de data aceasta, Horia Sima oferă altă explicație. El porneşte de la cele două teze contradictorii care au fost formulate şi mediatizate în presă şi la radio după producerea asasinatului. Prima variantă, formulată de propaganda engleză, făcea Germania responsabilă de acest atentat cu scopul de a cotropi mai uşor România[223], asasinarea lui Armand Călinescu reprezentând astfel preludiul invaziei germane în România. Menționăm fugitiv că această explicație a fost combătută chiar şi de Lucrețiu Pătrăşcanu, primul teoretician care a făcut o evaluare a acelor evenimente, e adevărat, de pe o poziție partinică şi militant marxistă.

[219] În realitate este vorba despre Corpul Detectivilor.

[220] Apud, Ion Pavelescu, *Enigma Moruzov. Cel mai mare spion din istoria României,* p. 147.

[221] Grigore Gafencu, *Însemnări politice,* Editura Humanitas, Bucureşti, 1991, p. 327.

[222] Carol al II-lea, *Însemnări zilnice...,* vol. 2, p. 4-5.

[223] Informația a fost semnalată în această formă şi de nota Serviciului Secret din 3 octombrie 1939 (Arh. M.A.E. fond 71, România, voi. 66, f. 669).

Argumentul adus este însă valabil. „Pentru simplul motiv că, în momentul în care s-a produs, Germania era în imposibilitate să provoace sau să susțină în mod efectiv o schimbare de regim în România, în sensul intereselor ei imediate. Singura explicație justă este că acest asasinat a fost opera conducătorilor gardişti, care aveau răspunderea mişcării“[224]. După cum vom vedea imediat, Horia Sima s-a situat pe o poziție identică cu cea a lui Pătrăşcanu.

A doua variantă a fost formulată de guvernul german, pentru a contracara efectele propagandei britanice în România. Potrivit acestei teze complicii Gărzii de Fier la asasinarea primului ministru ar fi fost englezii. La radio s-a anunțat chiar că „elemente din Garda de Fier, agenți ai Intelligence – Service-ului au asasinat pe prietenul Germaniei, Armand Călinescu“, comentariu preluat în zilele următoare şi de presa germană. Opinia lui Horia Sima este că ambele versiuni sunt false: „Nici germanii, nici englezii nu fuseseră amestecați în atentatul contra lui Călinescu. Noi eram victima războiului propagandistic dintre cele două puteri. Căderea lui Călinescu n-are nimic de-a face cu situația internațională din acel moment. Armand Călinescu putea să cadă tot aşa de bine în februarie 1939, în martie 1939, în vara lui 1939. Era un episod al luptei ce-a izbucnit între mişcare şi regimul de teroare al Regelui Carol. Nenumărate încercări de a-l doborî pe Armand Călinescu s-au făcut înainte de Miti Dumitrescu, unele cunoscute, altele mai puțin cunoscute. Mai multe echipe de legionari, formate din elemente tot atât de hotărâte ca şi acelea aflate sub comanda lui Miti Dumitrescu“[225]. Concluzia lui Horia Sima este că după uciderea lui Codreanu, toată lumea se aştepta ca legionarii să-şi răzbune Căpitanul, fapt pentru care „Miti Dumitrescu n-a fost în serviciul nici unei puteri străine, ci şi-a făcut datoria față de Neam (sic!) şi Legiune pedepsind pe ucigaşul lui Corneliu Codreanu“[226].

Această explicație pare a sugera că nu a fost vorba de nici un fel de implicare a lui Mihail Moruzov şi a Serviciului Secret, concluzie formulată să nu uităm de cel mai autorizat şi responsabil om

[224] Lucrețiu Pătrăşcanu, *op. cit.,* p. 115.

[225] Horia Sima, *op. cit.,* p. 25.

[226]53. *Ibidem,* p. 25-26. [Vezi pe larg la Alina Tudor, *Vasile Christescu (1902-1939),* în „Arhivele totalitarismului“, an III, nr. 2/1995, p. 189-191].

de faptele Mişcării Legionare, care, fără îndoială că dacă ar fi ştiut ceva ar fi avut tot interesul să-l dezvăluie. De altfel, Horia Sima şi-a asumat responsabilitatea, recunoscând că asasinarea lui Armand Călinescu a fost „opera" legionarilor:

„Planul de înlăturare a lui Armand Călinescu a fost făurit în ţară, împreună cu Vasile Christescu[227], după asasinarea Căpitanului, care prevedea un mare atac asupra Capitalei, cu toate forţele disponibile din provincie. Acţiunea concepută de comandamentul de prigoană, nu se limita la Capitală, ci trebuia să se desfăşoare în mai toate oraşele unde Mişcarea dispunea de suficiente concentrări. Pe de altă parte se urmărea ca revolta să aibă un caracter naţional. Impresia asupra Regelui şi guvernului ar fi fost mult mai puternică, când s-ar fi aflat că focul s-a aprins din mai multe părţi deodată şi toată ţara s-ar fi ridicat împotriva lui. Atacul era proiectat să se desfăşoare în trei valuri succesive, la scurte intervale: mai întâi grupuri restrânse de legionari pregătite în mare taină, trebuia să-şi facă prima breşă în autoritatea regimului, pe urmele lor să năvălească

[227] Datorită activităţii sale politice în Mişcarea Legionară Vasile Christescu (1902-1939) a intrat temporar într-un con de umbră pentru istoriografia românească. Eminent student al lui Vasile Pârvan, a studiat la Facultatea de Litere şi Filosofie din Bucureşti, arheologia şi istoria antică, studii pe care le-a aprofundat ulterior la Berlin prin specializarea în preistorie. Printre contribuţiile sale remarcabile în domeniul istoriei antice şi arheologiei, bazate pe o bogată documentare amintim: *Viaţa economică a Daciei romane,* Piteşti 1929; *Istoria militară a Daciei romane.* Bucureşti, 1937; *Les stations préhistorique du lac du Boian,* în „Dacia", II (1925), p. 249-303; *Les stations préhistorique de Vădastra,* în „Dacia", III-VI, (1927 – 1932), p. 167-225, *Le trésor de monnaies de Săpata de Jos et la date du limes roumain de la Valachie,* în „Istros", I (1934), l, p 73-83; *Dacia sub Hadrian şi Antonius Pius,* în „Convorbiri literare", LXIX (1936) p. 442-451. Dacă sub aspectul documentării aceste lucrări sunt depăşite astăzi, din punct de vedere al interpretării sunt încă de actualitate, împreună cu Alexandru Cantacuzino a scris lucrarea *Adevărul în Procesul lui Codreanu Z. Corneliu, mai 1938.* Între 25 iunie şi 4 iulie a fost judecat împreună cu alţi fruntaşi legionari la Tribunalul Militar al Corpului II Armată din Bucureşti şi condamnat la 9 ani închisoare. În ziua de 18 iunie a reuşit să evadeze împreună cu Alexandru Cantacuzino, intrând în clandestinitate. La 3 noiembrie 1938 i s-a încredinţat de către C. Papanace conducerea Comandamentului de Prigoană, devenind astfel Comandant al Mişcării Legionare până în ianuarie 1939. Şi-a găsit sfârşitul în împrejurări tragice. La 29 ianuarie 1939, în urma descinderii inopinate a Siguranţei, pentru a se apăra s-a lansat într-un schimb de focuri cu poliţiştii, reuşind să omoare doi, dar fiind răpus de un al treilea, pe nume Otto Reiner, energicul poliţist de la Prefectura Poliţiei Capitalei. Presa carlistă a relatat cu lux de amănunte împrejurările morţii sale, pentru a-i impresiona pe legionarii care urmăreau o eventuală lovitură de stat.

mulțimea legionară şi în cele din urmă, atmosfera revoluționară o dată creată, însăşi masele populare să fie antrenate în luptă“[228].

După cum se poate constata, a existat într-adevăr un plan bine pus la punct, numai că el a vizat o țintă politică foarte clară, şi anume, răsturnarea regimului carlist, ceea ce exclude prezența lui Carol al II-lea, Ernest Urdăreanu şi a lui Mihail Moruzov printre inițiatorii lui. De asemenea, nu trebuie omis din vedere nici faptul că în asasinarea lui Armand Călinescu, un rol important l-a jucat fanatismul ce cuprinsese întreaga Mişcare Legionară, şi în primul rând echipa numită Răzbunătorii ce a executat atentatul, în acest sens, Constantin Papanace, figură importantă a intelectualității legionarismului din epocă, consemna: „Nu cred să fi fost vreodată atâta seninătate în acceptarea morții. Nici o slăbiciune, nici o tresărire a instinctului de viață. Arma lor – propria lor cenuşă, preconizată de [Ion – *n.n.*] Moța – s-a dovedit mai puternică decât toate tancurile şi mitralierele. Poziția ofensivă era bine fixată de jertfa lui Miti Dumitrescu, şi a camarazilor săi“[229]. Acelaşi fanatism, întâlnit, de regulă, la grupurile ce execută atentate teroriste cu țintă politică şi în scop de răzbunare, rezultă şi din relatările autorului legionar Nicu Crăcea. Acesta ne asigură că din echipa care a executat atentatul „erau prezenți numai 8, al 9-lea a venit singur şi s-a predat, ca să fie solitar cu cei care l-au răzbunat pe Căpitan“[230]. E bine cunoscut că cei 9 legionari, dintre care *2* avocați, 2 muncitori şi 5 studenți, s-au predat de bună voie Prefecturii Poliției Capitalei, după care au fost executați la locul crimei şi expuşi privirii trecătorilor timp de 3 zile. Cert este că fanatismul legionarilor se amplificase încă din mai 1938 odată cu condamnarea la 10 ani temniță grea a lui Corneliu Z. Codreanu şi a atins cote paroxistice la aflarea ştirii că fusese împuşcat. „Vestea asasinării Căpitanului – ne spune C. Papanace – a zguduit profund lumea şi, bineînțeles, cu deosebire pe legionari. Mulți nu au mai văzut alt sens pentru existența lor, decât

[228] *Ibidem,* p. 25.

[229] Apud Nicu Crăcea, *Dezvăluiri legionare,* Editura Fundației „BunaVestire“, Bucureşti, 1995, p. 268.

[230] *Ibidem,* p. 246.

răzbunarea“[231]. Chiar şi cerebralul C. Papanace, împreună cu prietenii şi colaboratorii săi apropiaţi dintre legionarii cuminţi, la aflarea vestii despre asasinarea lui Codreanu, au izbucnit: „Ne venea să urlăm, să ieşim pe stradă, să tragem în oricine ne ieşea în cale. În această ţară, în care n-a putut trăi Căpitanul, nimeni nu mai merită să trăiască“[232].

În noaptea de 21-22 septembrie 1939, sub preşedinţia noului prim-ministru, generalul Gheorghe Argesanu, poreclit „Ghiţă Ostaşul“, s-a desfăşurat şedinţa Consiliului de Miniştri. Grigore Gafencu, în calitate de ministru de Externe a sfătuit Consiliul „să nu se facă fapte de sângeroasă răzbunare“ şi „să nu se mai verse sânge între Rege şi ţară“. Răzbunarea cerea din nou răzbunare şi „alunecam astfel pe calea unui măcel între români“. Cu îndreptăţire aprecia diplomatul român că „statul nu poate face decât dreptate“, în cadrul legii[233]. Din păcate opiniile sale erau fie tardiv exprimate, fie că nu au fost luate în consideraţie, întrucât, după cum precizează acelaşi Grigore Gafencu, „generalul Marinescu ne-a lăsat să înţelegem, fără a ne cere de altfel, nici sfatul, nici aprobarea, că represiunea va fi straşnică“[234].

Memorialiştii legionari care s-au „reeducat“ la Aiud, susţin că în cadrul Consiliului s-ar fi prezentat şi o listă cu personalităţile din conducerea Mişcării Legionare care urmau să fie executate fără judecată şi că această listă ar fi fost întocmită de însuşi Horia Sima şi Mihail Moruzov. Ţinta politică a unei astfel de relatări, este prea străvezie. Totuşi se aduce următorul argument: „Faptul că Moruzov, împreună cu Horia Sima, a întocmit lista l-a relatat unul din colaboratorii lui Moruzov, iar existenţa ei la Palat au certificat-o declaraţiile lui Ionel Dumitrescu, fostul secretar al macabrei şedinţe ţinută de acest Consiliu“[235].

Dacă este să acceptăm aceste argumente – trecând evident peste substratul politic al răfuielii între „simişti“ şi „codrenisti“ –

[231] Constantin Papanace, *op. cit.,* p. 119.
[232] *Ibidem,* p. 116.
[233] Grigore Gafencu, *op. cit.,* p. 338.
[234] *Ibidem,* p. 337.
[235] „Timpul“, nr. 7/1996, p. 13.

va trebui să recunoaştem că Mihail Moruzov ne apare cum e şi firesc, ca un simplu executant. I s-a cerut să prezinte o listă cu legionarii marcanți şi s-a supus. Oricum, nu el avea competența de a hotărî efectuarea represaliilor, iar în calitate de şef al Serviciului Secret, singura contribuție nu putea fi alta decât să pună la dispoziția factorilor decizionali, informațiile de care dispunea. Se pare însă că Serviciul Secret condus de Mihail Moruzov nu a fost singura instituție care a dirijat un flux informativ consistent despre fruntaşii Mişcării Legionare către factorii de decizie constituționali ai statului. Spre exemplificare, autorul legionar Nicu Crăcea – vorbind despre noul prim-ministru, generalul Gheorghe Argeşeanu, însărcinat cu represaliile asupra fruntaşilor legionari aflați în lagăre şi spitale, precum şi cu executarea a câte 3-5 legionari de fiecare județ – ne dezvăluie că această acțiune s-a realizat „după listele ce fuseseră întocmite dinainte de Armand Călinescu şi Gabriel Marinescu“[236]. Fără intenția de a-i scuza, se poate spune că generalii Gheorghe Argeşeanu şi Gabriel Marinescu, au fost la rândul lor simpli executanți ai deciziei luate de rege. Fiind un regim autoritar, voința suveranului era lege. Carol al II-lea a fost cel care a hotărât represiunea, aspect ce rezultă din următorul pasaj al însemnărilor zilnice: „Această stare de lucruri nu se poate tolera, vor trebui luate nişte măsuri drastice să se curme această chestie. Lupta s-a deschis din nou, e o luptă pe viață şi pe moarte, este momentul de a hotărî cine pe cine... (sic!)“[237]. Se poate afirma că prin această consemnare. Carol al II-lea şi-a asumat întreaga responsabilitate în fața posterității în ce priveşte represariile nelegale contra Mişcării Legionare. Astfel de procedee, prin care s-a încercat stoparea ascensiunii legionarilor la putere, au avut mai degrabă un efect contrar. Pe de o parte, s-a adâncit şi mai mult prăpastia între tron şi oponenții politici purtători ai martiriului Căpitanului, ceea ce a făcut ca orice încercare de a se realiza o apropiere de perspectivă să fie sortită de la început eşecului, cum de altfel aveau să se petreacă evenimentele în primăvara anului 1940, când perfidia şi lipsa de sinceritate din partea ambelor tabere a ieşit din nou la iveală. Aşa-zisa înțelegere

[236] Nicu Crăcea, *op. cit.,* p. 246.

[237] Carol al II-lea, *op. cit.,* p. 4.

dintre Carol al II-lea şi Horia Sima a fost percepută doar ca un moment de armistiţiu, în funcţie de evoluţia situaţiei internaţionale, fiecare în parte aşteptând doar momentul oportun ca să lovească decisiv pe la spate. Pe de altă parte, represiunea în afara legii patronată de Carol al II-lea a contribuit la martirizarea Gărzii de Fier în general, precum şi a multor legionari în particular – membrii marcanţi sau simpatizanţi ai Mişcării –, care de altfel, judecaţi fiecare în parte după faptele şi crezul lor, poate că n-ar fi meritat o asemenea aureolă.

Memorialiştii legionari, în special cei „antisimişti" s-au străduit cu obstinaţie să-l prezinte pe Moruzov ca un „odios" personaj, implicat în toate grozăviile petrecute în societatea românească din timpul regimului carlist. De exemplu, doctorul Şerban Milcoveanu – care merită desigur consideraţie pentru strădaniile domniei sale de a aduce la lumină multe din tenebrele vieţii politice româneşti, dar care recurge din nefericire prea des la ficţiune, ceea ce mai mult îngreunează misiunea istoricului – fără probe documentare, afirma că profesorul Nae Ionescu ar fi căzut victimă, în ziua de 15 martie 1940, graţie tot unui complot pus la cale de Moruzov. Cu argumente demne de tematica unui roman poliţist, memorialistul ne oferă următoarele amănunte:

„Profesorul Nae Ionescu, care la acea dată era unanim recunoscut drept şeful politic al Mişcării Legionare şi concurentul lui Mihail Moruzov în posibilitatea obţinerii alianţei cu Reichul III. Profesorul Nae Ionescu suferea de cardiopatie ischemică dureroasă şi a fost asasinat de agentul secret Nicolae Terianu, cu două ţigări hipernicotinizate oferite la sfârşitul unei mese drept denicotinizate, deci inofensive. Asasinatul a fost organizat de Mihail Moruzov şi nu cu certitudine, dar cu probabilitate a avut aprobarea ex-regelui Carol al II-lea, care vedea în el o piedică la manipularea legionarilor şi la anexarea Mişcării"[238].

În paginile acestei lucrări, precum şi în anexă am adus suficiente probe documentare ce atestă fără dubii că Mihail Moruzov şi Serviciul Secret realizase o apropiere de Germania încă din februarie 1937, prin efectuarea schimbului de informaţii cu

[238] „Învierea", nr. 4/1994, p. 10-11.

Abwehr-ul, ceea ce exclude orice fel de suspiciune privind o eventuală rivalitate sau gelozie față de un profesor universitar, fie el și de talia unui Nae Ionescu, de așa natură încât să se ajungă la un asasinat. Deci nu asasinatul în sine e contestabil – care la drept vorbind, până la proba contrarie, i se poate da credibilitate –, ci motivația prin care se încearcă implicarea lui Moruzov și a Serviciului Secret.

O altă ficțiune pe care doctorul Șerban Milcoveanu o mediatizează ori de câte ori are ocazia se referă la așa-zisul „testament politic" al lui Mihail Moruzov. Conținutul acestui „testament" – dictat de Moruzov domnului Milcoveanu într-una din zilele când șeful Serviciului Secret se afla arestat la Prefectura Poliției Capitalei – s-ar rezuma la faptul că „Antonescu ucide numai din plăcerea de a ucide" și că „vă va ucide și pe voi legionarii", sfatul său fiind ca legionarii să se ducă la Berlin și să se înțeleagă cu Hitler înainte ca Antonescu să o facă. „Nemții nu au nici un fel de interes în politica internă a țării. Nu-i interesează decât exporturile și politica externă. Vă veți putea înțelege cu ei perfect", ar mai fi spus Moruzov în „testamentul" său dictat domnului Milcoveanu[239]. Teza este desigur contestabilă din multe puncte de vedere. Am mai spus că rolul istoricului nu este de a polemiza cu un izvor memorialistic. El poate să-l accepte sau nu după ce îl supune verificărilor, în atari condiții ne rezumăm a spune doar că e greu de crezut că Mihail Moruzov, care, în timpul arestării și până la asasinarea sa în noaptea de 26-27 noiembrie 1940 în celula nr. 1 de la închisoarea Jilava, a refuzat să facă vreo declarație scrisă sau verbală în fața Comisiei de anchetă, s-ar fi destăinuit unui tânăr necunoscut. El a cerut în timpul anchetei să aibă o întrevedere cu Conducătorul statului, respectiv cu generalul Ion Antonescu, ceea ce nu i s-a permis. Ca urmare, destăinuirile lui Moruzov în fața uni tânăr legionar – Șerban Milcoveanu – care probabil făcea de gardă în fața celulei, și pe care, evident că nu avea de unde să-l cunoască, pentru a-i căpăta încrederea, pare greu credibilă.

Despre afirmația că germanii n-ar fi fost interesați în politica internă a României, probabil că nici domnul Milcoveanu nu crede

[239] Vezi „Arhivele totalitarismului", an II, nr. 4/ 1994, p. 291.

în ea. Față de cele prezentate în capitolul III al acestei lucrări şi de documentele anexei, mai putem adăuga şi alte aspecte. Istoricul german Andreas Hillgruber, bazat pe surse memorialistice (relatările făcute în 28 octombrie 1952 şi respectiv la 10 octombrie 1953 de fostul ministru plenipotențiar la Bucureşti, dr. Wilhelm Fabricius, şi de fostul însărcinat special cu probleme economice la Legația Germană, dr. Herman Neubacher) a arătat că al III-lea Reich a intervenit prin oficialitățile din capitala României pe lângă regele Carol al II-lea pentru ca generalului Ion Antonescu să nu i se întâmple vreun „accident", întrucât ar face o impresie foarte proastă la Cartierul General german[240]. După numirea în funcția de Conducător al statului, prin înalt Decret Regal, primul lucru pe care generalul Ion Antonescu l-a făcut a fost să le mulțumească celor doi miniştri germani, întrucât fără intervenția lor putea să fi avut un sfârşit identic cu cel al lui Corneliu Zelea Codreanu[241].

Deci al III-lea Reich urmărea cu atenție evenimentele din România, iar prin diferite metode intervenea pentru a influența cursul politicii interne în sensul dorit de regimul de la Berlin. Semnificativ în acest sens este următorul eveniment relatat de Lucrețiu Pătrăşcanu:

„În luna iulie 1938, în urma unor percheziții efectuate de siguranță în birourile reprezentanților comerciali ale cunoscutei firme germane «I.G. Farbenindustrie» – la «Romanil» şi «Bayer» – a fost descoperită o bogată arhivă. Au fost găsite câteva dosare, cu o serie de chitanțe şi copii de scrisori, toate relative la finanțarea presei antisemite şi a organizațiilor de extremă dreaptă din România de către centrele de propagandă național-socialiste din Germania. Totalul sumelor distribuite în curs de câteva luni prin intermediul acestor reprezentanți se ridică la peste 4 000 000 lei.

Între documentele confiscate se află şi copia unei scrisori trimise la Berlin din Bucureşti, în luna martie, de către unul din directorii de la «Romanii» prin care se cerea mărirea subvenției acordată Gărzii de Fier, întrucât organizația avea să treacă o epocă plină de greutăți"[242].

---

[240] Andreas Hillgruber, *op. cit.,* p. 110-111.

[241] *Ibidem.*

[242] Lucrețiu Pătrăşcanu, *op. cit.,* p. 49. întrucât L. Pătrăşcanu nu a indicat sursa e

Şi pentru a nu lăsa impresia că admitem teza potrivit căreia, generalul Ion Antonescu, devenit din august 1941 mareşal, ar fi un „vampir" însetat de sânge, precum legendarul Dracula, după cum ni-l prezintă domnul Milcoveanu, va trebui să amintim că în Memoriul adresat Tribunalului Poporului, cel care a îndeplinit funcţia de Conducător al statului român în perioada 6 septembrie 1941-23 august 1944, şi-a asumat întreaga responsabilitate a guvernării, cu

---

greu de stabilit de unde deţinea informaţiile respective, cu atât mai mult cu cât menţionează că datorită intervenţiei Legaţiei germane, cenzura din România a împiedicat să apară vreo ştire, iar presa străină a trecut şi ea sub tăcere chestiunea, în ciuda faptului că agenţia Havas de la Bucureşti întocmise o lungă telegramă cu toate amănuntele despre rezultatul percheziţiei. Ceea ce ştim este că primele indicii despre finanţarea organizaţiilor de extremă dreapta din România de către cercuri politice interesate de la Berlin au ieşit la iveală încă din martie 1937 (vezi Carol II, *op. cit.,* p. 151) şi s-au amplificat în timpul procesului din mai 1938 a lui Codreanu (vezi Kurt W. Treptow, Gheorghe Buzatu, *„Procesul" lui Comeliu Zelea Codreanu – Mai 1938,* Iaşi, 1994, passim). în faţa străinilor, Carol al Il-lea lua apărarea Gărzii de Fier. în însemnările zilnice (vol. l, p. 171), povesteşte că în ziua de 17 aprilie 1937 l-a primit în audienţă pe Arthur Cummings, redactor şef al ziarului „News Chronicle", om inteligent şi „ca toţi occidentalii, foarte interesat despre chestiunea Gărzilor de Fier, pe care le acuză de a fi stipendiate de Germania". Suveranul i-a oferit explicaţii despre originea Mişcării Legionare şi „bunul ei fundament moral", chiar dacă avea o notă antisemită „din cauza ovreiului specific de la noi". Tot cu acea ocazie, Carol al Il-lea a dezminţit în faţa ziaristului britanic că Garda de Fier ar fi stipendiată de germani *(ibidem).* Octavian Goga, în calitate de Preşedinte al Consiliului de Miniştri, s-a pronunţat la 3 ianuarie 1938 – într-o convorbire cu Ministrul plenipotenţiar german, în numele Guvernului român – că solicită sistarea oricărui sprijin din partea Reichului către Garda de Fier (Mircea Muşat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire,* vol. II, partea a II-a, noiembrie 1933 – septembrie 1940, p. 1426). La 20 mai 1938, dr. W. Fabricius raportase la Berlin secretarului de stat Weizäcker: „Procesul împotriva lui Codreanu ca şi a altor conducători ai Gărzii de Fier este pentru noi de-a dreptul penibil, pe de o parte din cauza documentelor găsite la Codreanu, arătând legăturile cu Füherul, pe de altă parte din cauză că în Garda de Fier sunt urmăriţi aceia care ne stau alături din punct de vedere ideologic" (Eliza Campus, *op. cit.,* p. 18). La 26 aprilie 1939, Grigore Gafencu aflase din cele mai înalte cercuri politice ale regimului de la Berlin că „Garda e înmormântată la ei" (Carol al II-lea, *op. cit.,* vol. 1, p. 340). În lucrarea sa memorialistică, Radu Lecca menţiona că ştia de la Friederich Weber, ataşat de presă la Bucureşti al ziarului Wolkischer Beobachter că „partidul legionar, renăscut după dizolvarea sub firma Totul pentru ţară, continuă să primească ajutoare de la Himmler, Goebbels şi Streicher" (Radu Lecca, *Eu i-am salvat pe evreii din România,* Editura Roza Vânturilor, Bucureşti, 1994, p. 100). În schimb, istoricul german Armin Heinen, autorul unei consistente monografii consacrată istoriei Mişcării Legionare, susţine inexistenţa finanţării de către Hitler a Gărzii de Fier, atâta timp cât Codreanu s-a aflat la conducerea ei (Vezi Armin Hainen, *Die Legion „Erzengel Michael" in Rumänien. Soziale Bewgung und politische Organization. Ein Beitrag Zum Problem des internationalen Faschismus,* München, R. Oldenborg Verlag,

excepţia crimelor[243]. Mai mult, mareşalul Ion Antonescu nu a fost deferit Tribunalului internaţional de la Nürenberg spre a fi judecat pentru crime de război. El a fost judecat de un Tribunal „naţional", aşa-zis al poporului, în realitate un tribunal marionetă al regimului comunist instaurat la 6 martie 1945 cu ajutorul ocupantului sovietic. Lipsa probelor a fost atât de evidentă, încât editorii Procesului marii trădări naţionale, publicat sub formă de volum la Editura Eminescu în noiembrie 1946, au fost nevoiţi să recurgă la amputări de texte şi falsuri grosolane, pentru a „convinge" pe cititori[244]. Acum, când s-a realizat publicarea integrală în ediţie critică a documentelor procesului din mai 1946", ne putem da seama de netemeinicia capetelor de acuzare, deopotrivă cu sentinţa care l-a condamnat pe Ion Antonescu la moarte pentru aşa-zise „crime de război" şi un aşa-zis „dezastru al ţării"[245]. Să mai amintim că o dată cu sfârşitul războiului rece, numeroase scoli istoriografice cu tradiţie, atât din Est cât şi din Vest, au abandonat maniera ideologizantă de a reproduce tezele formulate de „Marii învingători" care i-au judecat pe cei învinşi, ceea ce nu exclude ci dimpotrivă implică accentele critice dar de pe poziţii obiective. Există desigur şi excepţii de partea unora care au rămas convinşi de vechile teze, documentele publicate după 1990 neavând pentru ei o altă semnificaţie decât

1986, passim). Pe o poziţie asemănătoare se situează şi istoricul spaniol Francisco Veiga, care consideră că protectorii străini, Partidul Naţional Fascist italian şi Partidul Naţional-Socialist german, i-au ocolit pe legionari, unele sume fiind dirijate prin diferite firme spre Partidul Naţional Creştin al lui Octavian Goga şi A.C. Cuza (Vezi Francisco Veiga, *Istoria Gărzii de Fier 1919-1941. Mistica ultra-naţionalismului,* Editura Humanitas, Bucureşti, p. 251-255). Istoricul american de origine română, Radu Ioanid, deşi nu a acordat un spaţiu mai larg acestei probleme a menţionat-fugitiv că „influenţa nazistă (ideologică şi financiară) asupra fenomenului fascist românesc a fost puternică", „dar ea a fost aproape nulă la apariţia acestei mişcări şi a devenit puternică abia după venirea lui Hitler la putere şi, mai ales, după întoarcerea în România a legionarilor fugiţi în Germania în urma asasinării lui Armand Călinescu" (Radu Ioanid, *Sabia Arhanghelului Mihail. Ideologia fascistă în România,* Editura Diogene, Bucureşti, f.a., p. 54).

[243] Vezi *Memoriul depus onor Tribunalului poporului la 15. V. 1946 de Ion Antonescu,* în „Revista istorică", tom 4, 7-87 iulie-august, 1993, p. 757-769.

[244] Lucrarea a fost retipărită – din motive greu de înţeles – sub titlul *Procesul lui Ion Antonescu,* Ediţie îngrijită de Ioana Cracă, Editura Eminescu, Bucureşti, 1995.

[245] Vezi *Procesul Mareşalului Antonescu. Documente,* Ediţie prefaţată şi îngrijită de Marcel Dumitru Ciucă, cuvânt înainte de Iosif Constantin Drăgan, Editura Saeculum, I.O. şi Europa Nova, Bucureşti, 1995, 2 vol.

că ar ascunde un obscur interes politic de sorginte naţionalistă şi cu un vădit caracter diversionist[246].

Revenind, putem spune că Mihail Moruzov a avut desigur păcatele lui de care nu-l poate absolvi nimeni. Aşa cum am mai spus la locul potrivit, a întocmit dosare despre viaţa intimă a unor personalităţi politice care se situau pe o poziţie contrară, sau incomodă Palatului, pentru a le folosi ca element de şantaj în momentele de oportunitate, ceea ce a făcut să-şi depăşească în acest fel atribuţiile sale de şef al Serviciului Secret, fixate prin regulamente[247]. E adevărat că faptele lui Moruzov, din acest punct de vedere nu sunt singulare, istoria serviciilor secrete de informaţii oferindu-ne şi de data aceasta exemple suficiente. Dar de aici, şi până la a-l face răspunzător pe Moruzov de crimele săvârşite în societatea românească fie de partea legionarilor, fie de cea a puterii, este un drum foarte lung, şi care nu poate fi parcurs decât apelând la ficţiune. La fel ca şi Eugen Cristescu, Mihail Moruzov şi-a făcut de-a lungul timpului numeroşi adversari, care ulterior, în funcţie de interese conjuncturale, au avut posibilitatea ori au fost forţaţi să spună vrute şi nevrute, în vreme ce oamenii lor de încredere din SSI care cunoşteau realitatea au fost împiedicaţi să-şi exprime liber opiniile, iar atunci când au apucat s-o facă în scris, documentele încăpute pe mâna autorităţilor au fost bine ferecate ori împrăştiate în diverse unităţi arhivistice, într-un sistem care şi astăzi îngreunează nespus de mult aducerea lor la lumină spre a fi puse la dispoziţia cercetării, în lipsa lor, memorialistica interesată politic sau care urmăreşte să plătească polițe, ori să recupereze ce se mai poate din prestigiul unei organizaţii politice, face mari deservicii istoriografiei, şi de ce nu chiar memoriei unor personalităţi

[246] De exemplu, chiar în România, domnul Zigu Ornea, ele altfel un reputat autor pe tărâmul istoriografiei, percepe până şi publicarea în ediţie românească a lucrării memorialistice întocmită în anii ’50 de generalul Ion Gheorghe *(Calea României spre statul satelit,* dar cu titlul schimbat. *Un dictator nefericit Mareşalul Ion Antonescu,* ediţie şi studiu introductiv de Stelian Neagoe, Editura Machiavelli, 1996), ca o „reabilitare“ a lui Ion Antonescu, ceea ce în opinia domniei sale ar fi un lucru „grav“ (vezi „România literară“, 14-20 august 1996, p. 9). Dar poziţia cea mai stângistă o întâlnim în lucrarea regretatului Eduard Mezincescu, *Mareşalul Antonescu şi catastrofa României,* Editura Artemis, Bucureşti, 1993.

[247] Vezi Regulamentele de organizare şi funcţionare a Serviciului Secret (Arh. S.R.I., fond “d”, dosarele: nr. 8010, f. 3-4; şi f. 10-13; nr. 8371, f. 19-22.

politice ataşate sincer acelei ideologii, atunci când printre relatările veridice strecoară cu subtilitate ficțiuni.

Agentul dublu

O altă teză întâlnită des în memorialistica legionară se referă la aşa-zisul rol de agent dublu jucat de Mihail Moruzov. Doctorul Şerban Milcoveanu evaluează acest aspect ca având consecințe extrem de grave pentru statul român: „Moartea națiunilor şi dispariția statelor sunt spionii dubli şi cum să nu cadă România când Mihail Moruzov, şeful SSI colabora egal de distrugător cu N.K.V.D., Abwehr şi Intelligence Service“[248]. În lucrarea „Legionarii despre Legiune“, întâlnim teza formulată astfel: „Însuşi Moruzov era un agent dublu, care lucra deopotrivă, atât cu Gestapo-ul, cât şi cu serviciul englez“[249]. Nu e greu de constatat pentru cei avizați că astfel de formulări dezvăluie confuzia care se face între agentul dublu, de obicei o persoană care datorită constrângerii la care e supus ori în schimbul unor mari avantaje materiale transmite informații la două servicii secrete aflate conjunctural într-o poziție de adversitate, cu schimbul de informații, practică veche şi des uzitată în activitatea unor astfel de instituții. Schimbul de informații intră, de regulă, în competența directă a şefului unui serviciu secret şi se realizează în domenii de interes reciproc cu aprobarea factorilor decizionali ai statului. Fără a stărui asupra acestui aspect, ne vom limita a sublinia doar că SSI-ul a făcut schimb de informații mai întâi cu serviciile specializate din Anglia şi Franța, apoi cu cele germane şi italiene. De asemenea, având în vedere tratatele politico-militare ale României cu statele din Mica înțelegere şi înțelegerea Balcanică, SSI a realizat schimburi de informații cu servicii similare din Cehoslovacia, Polonia şi Iugoslavia. Documente de arhivă atestă că SSI a mai făcut schimb de informații şi cu serviciul finlandez şi chiar cu cel japonez. Turcia şi-a organizat serviciile secrete de informații în acea perioadă, luând ca model Serviciul Secret de Informații al armatei române, ceea ce presupune existența unor relații de colaborare în domeniu, bazate pe încredere. Deci nu poate fi vorba

[248] „Învierea“, nr. 4/1994, p. 162.

[249] „Timpul“, nr. 6/1996, p. 12.

de trădare, ci de o practică ce implică o colaborare între servicii secrete de informații, în probleme de interes comun. Mai mult, faptul că Serviciul Secret de informații român a fost solicitat în schimbul de informații, înseamnă înainte de toate că dispunea de un flux informativ de interes sub aspect valoric. Ca urmare, va trebui să recunoaştem cu obiectivitate că ne aflăm în fața unei experiențe a activității SSI, care în mod normal, fără ură şi părtinire, ar trebui nu blamată, ci dimpotrivă valorificată din plin, în părțile ei pozitive, atât sub aspect teoretic, cât şi practic.

Colaborarea „distrugătoare“ a lui Moruzov cu N.K.V.D-ul sovietic, rămâne o afirmație, neputând fi acoperită documentar sau susținută prin argumente logice. I se poate opune tot o sursă memorialistică. Este vorba de relatările lui Gheorghe Kintescu, despre care N. D. Stănescu fost şef al Secției a II-a Contrainformații din Serviciul Secret şi devenit în martie 1945 director general al SSI, spunea că fusese folosit de Moruzov cu bune rezultate în problema „francmasoneriei“[250]. În declarația dată la 18 februarie 1941 în fața judecătorului de instrucție – Al. M. Ionescu –, întrebat dacă ştie ceva în legătură cu activitatea lui Moruzov în calitate de „spion sovietic“, Kintescu răspunde: „Nu am fost aşa [de intim – *n.n.*] în apropierea lui Moruzov pentru a putea să trag o concluzie. Ce pot să spun însă este că *am auzit uneori* (subl. – *n.n.*) vorbindu-se că ar fi agent sovietic, însă prin faptul că dovezi nu auzisem că ar exista, nu am dat importanță. Cu această ocazie îmi vine în minte următorul lucru. Colonelul Aronovici din cavalerie, care a murit mai mult sau mai puțin curios, în legătură cu moartea sa, s-a spus că ar fi fost omorât de oamenii lui Moruzov, pentru că – colonelul Aronovici – ar fi avut dovezi de vinovăție împotriva lui Moruzov“[251].

Deci şi această declarație, formulată într-o atmosferă de vădită ostilitate contra lui Moruzov, nu iese din sfera zvonurilor şi a suspiciunii. Dacă e să aducem în discuție documentele de informare ale Serviciului Secret în legătură cu acțiunile Partidului Comunist din România (doc. nr. 72-76; 87-89; 98; 123; 124; 37)[252], şi relațiile cu

[250] Vezi „Magazin Istoric“, nr. 1/1991.

[251] Arh. S.R.I., fond „y“, dosar nr. 20954, vol. 21, f. 92 verso.

[252] Vezi şi Arh. M.A.E., fond 71 România, dosar nr. 63, f. 300-305; 392-294; 474; 531; 544-545; dosar nr. 64, f. 698; Arh. S.R.I., fond “d”, dosar nr.6319, f. 74-75.

Cominternul, presiunile făcute de Armata Roşie la frontiera de est a țării, dar mai ales concluziile din Expozeul lui Moruzov prezentat lui Canaris (doc. nr. 9), se conturează teza că pe Frontul de Est, existau în problema sovietică surse şi agenți bine plasați, iar pe baza informațiilor furnizate se puteau face evaluări de interes pentru politica şi strategia de apărare a țării. Dacă Mihail Moruzov ar fi fost spion sovietic, notele, rapoartele, buletinele şi sintezele informative ale Serviciului Secret român în legătură cu spațiul şi acțiunea URSS contra României ar mai fi avut consistență? Să-i fi pus N.K.V.D.-ul pe tavă lui Moruzov toate informațiile de care România avea nevoie pentru a-şi fundamenta politica de apărare pe frontiera de Est? Faptul că factorii decizionali ai statului român nu au găsit mijloace preventive şi soluții politico-diplomatice şi militare de aşa natură încât să neutralizeze sursele de risc ce se conturau dinspre spațiul sovietic înainte de a se ajunge la agresiunea din 26 iunie 1940 şi pierderea Basarabiei, nordul Bucovinei şi a ținutului Herța, este o problemă care nu mai ține de competențele Serviciului Secret, ca să nu mai vorbim de aşa zisa „trădare" a lui Moruzov în calitate de spion sovietic.

În ce priveşte raporturile lui Moruzov cu Gestapo-ul, avem la dispoziție până acum doar câteva documente. Raportul întocmit de Niky Ştefănescu în legătură cu vizita făcută la sediul Gestapo-ului în februarie 1937, este un document ce ne dezvăluie că ne aflăm în fața unei acțiuni de acoperire a misiunii lui Ionescu Micandru[253]. Un alt document este Raportul întocmit de Mihail Moruzov despre rezultatele vizitei întreprinse în Germania în perioada 25 februarie-5 martie 1940, şi care face referire la atenția care i s-a acordat din partea Poliției Sociale a Reichului, adică Gestapo-ul (doc. nr. 14). În continuare, Moruzov a întocmit şi nota din 11 martie 1940 (doc. nr. 15) în care precizează că în timpul vizitei în Germania a avut o întrevedere cu dr. Best, şeful Gestapo-ului din sectorul Berlin. Acesta din urmă i-a atras atenția şefului Serviciului Secret român că „ministrul român la Berlin nu era agreat de cercurile oficiale germane din cauza sentimentelor sale francofile, manifestate în mod pronunțat", ceea ce era în detrimentul „bunelor rela-

[253] Arh. N.I.C., fond P.C.M.-S.S.I. *Politica externă a României*, dosar nr. 2/1937.

ții pe care Germania dorea să le aibe cu România“. În schimb, dr. Best îi atrage atenția lui Moruzov că locotenent-colonelul Octav Vorobchievici – ataşatul militar român la Berlin – crease „o excelentă impresie“. Şi tot în legătură cu Gestapo-ul mai poate fi luat în discuție şi un alt document. Astfel, Nota Serviciului Secret din 6 octombrie 1939 fusese obținută pe baza informațiilor primite de la „elementul nostru de legătură cu Serviciul de informații al Japoniei, cu sediul la Bucureşti“. Agentul de legătură japonez atrăsese atenția Serviciului Secret român că ziarista germană Edith von Colier avea în realitate „misiunea de a informa Gestapo-ul asupra activității diferitelor legații din Capitală şi de a supraveghea pe cât posibil activitatea diplomatică a țărilor aliate şi prietene Reichului“[254]. Singura sursă memorialistică despre relațiile lui Moruzov cu Gestapo-ul aparține lui Eugen Cristescu. Acesta ne spune că: „între Gestapo (Geheine Stats Polizei) şi Abwehr existau mari fricțiuni şi ele se resimțeau şi pe teritoriul român. Moruzov colaborase cu Abwerh-ul şi deci era rău privit de Geissler, care avea strânse legături cu legionarii“[255].

În fața acestor atestări documentare se poate formula şi susține teza că Moruzov a colaborat distrugător cu Gestapo-ul? Personal consider că e greu de răspuns afirmativ la o astfel de întrebare.

Colaborarea dintre Moruzov şi Horia Sima

În legătură cu raporturile dintre Mihail Moruzov şi Horia Sima, se poate afirma că memorialistica legionară le-a acordat, de asemenea, spații largi. Doctorul Şerban Milcoveanu apreciază că Horia Sima nu a fost agent sau subaltern al lui Moruzov, ci un ambițios, lacom de putere, care, fără scrupule morale a intrat în „colaborare reciproc avantajoasă“[256]. Este exemplul cel mai elocvent ce ne dezvăluie, pe de o parte, interesul unui memorialist de a reconstitui adevărul istoric, şi, pe de altă parte, perspectiva din care priveşte lucrurile.

---

[254] Arh. M.A.E., fond 71 România, dosar nr. 62, f. 681.

[255] Eugen Cristescu, *op. cit.,* p. 146.

[256] „Învierea“, nr. 4/1994, p. 98.

Să precizăm mai întâi că a-ți ajuta țara prin colaborare cu Serviciul Secret nu e p probă de decădere morală, ci dimpotrivă, în toate timpurile şi în toate statele – după cum dovedeşte istoria serviciilor secrete – o astfel de faptă este privită fie ca un exemplu de patriotism, fie ca o atitudine de loialitate față de interesele statului. Chiar şi cei care, în funcție de propriile convingeri politice ori de conjunctură, nu au agreat un anumit regim sau formă de organizare statală, au recunoscut că sprijinul acordat serviciilor secrete de informații se poate baza înainte de toate pe îndatoririle morale ale bunilor cetățeni. Despre o decădere morală se poate vorbi doar în cazul în care nu se manifestă sinceritate în respectarea acestor principii sau când nu se asigură confidențialitatea legăturii, atât din partea serviciului de informații, cât şi din cea a onorabilului cetățean. Tot astfel mai poate fi caracterizată şi colaborarea cu serviciile secrete când se urmăreşte realizarea propriilor scopuri, prin victimizarea altora.

Despre relațiile cu şeful Serviciului Secret, Horia Sima susține că ele datează din primăvara anului 1940, când, aflat în arestul Poliției Capitalei, Moruzov l-a contactat din însărcinarea Palatului pentru a-i propune un post ministerial în scopul de a se pune capăt conflictelor sângeroase între Mişcarea Legionară şi regimul lui Carol al II-lea[257]. Afirmațiile fostului comandant al Mişcării Legionare se confirmă şi documentar. Este vorba despre Referatul din 31 august 1940 întocmit de Mihail Moruzov (doc. nr. 39), privind clarificarea situației militare a 12 membri de frunte ai Mişcării Legionare, printre care şi Horia Sima, ce apare primul pe listă. Documentul atestă că „pentru aranjarea situației militare Ministerul Apărării Naționale a ordonat detaşarea acestor elemente la Cabinet şi, apoi – în mod secret – repartizați la Serviciul S.“. Încadrat în timp, acest eveniment s-a petrecut „după înapoierea domnului Horia Sima în țară [deci în mai 1940 – *n.n.*], în urma unor aranjamente luate față de Forul Conducător al statului [regele Carol al II-lea – *n.n.*]“, ocazie cu care s-a ordonat „să fie pus în libertate“ şi „să se întreprindă prin elemente fost legionare indicate de d-sa şi pe răspunderea d-sale o propagandă în țară, răspândindu-se formula: «Credință

[257] Horia Sima, *op. cit.,* p. 212–234.

pentru Rege şi în slujba intereselor țării»“. Paralel cu această misiune, celor 12 legionari încadrați în Serviciul S „li s-a dat şi însărcinarea să culeagă informații prin legăturile ce au în toate straturile sociale, în ce priveşte propaganda comunistă, teroristă, iredentistă“. Deosebit de interesantă este şi precizarea că rezultatul activității lor se afla consemnat „într-un dosar alăturat Referatului“, dosar care din nefericire nu se identifică în unitatea arhivistică respectivă, ceea ce presupune că a fost distrus sau sustras în împrejurări greu de reconstituit, în fine, concluzia Referatului întocmit de directorul general al Serviciului Secret este că „toată acțiunea s-a executat conform ordinelor primite şi s-a raportat locului în drept“, şi că „este de neînțeles cum dintr-o acțiune ordonată în interes de stat se interpretează şi [se încearcă – *n.n.*] să se facă deducții“. Argumentele lui Mihail Moruzov se pare că nu au convins, întrucât cei care „interpretau“ şi „făceau deducții“ erau în orice caz mai influenți pe lângă rege. În acest fel ne putem explica şi următorul pasaj din însemnările zilnice ale regelui Carol al II-lea, pentru ziua de 2 septembrie 1940, când suveranul îşi aducea aminte pentru prima oară de Moruzov: „S-au făcut schimbări la Poliție, unde s-a constatat că Moruzov şi Niky Ştefănescu susțineau pe legionari şi, în special, pe Horia Sima; au fost ambii retraşi la M.St.M.“[258]. Iată deci un aspect fundamentat documentar ce vine să susțină că într-un fel este privită realitatea faptelor din interiorul unui serviciu secret de informații şi cu totul altfel din afara lui, respectiv, în cazul de față din punctul de vedere al factorului de putere.

Acceptarea colaborării cu Mihail Moruzov a fost explicată de Horia Sima în felul următor: „El [Moruzov – *n.n.*] vedea în mine elementul indispensabil pentru garantarea Regelui de loialitatea mişcării, fiind legat de el prin recunoştința ce i-o datoram că m-a scăpat de la moarte“[259].

Adevărul e că în activitatea de informații, pe lângă acțiunile pozitive, eficiente şi revelatorii se strecoară şi o grămadă de erori. Una dintre ele, în cazul analizat, se pare că a fost diagnosticul pe care Mihail Moruzov l-a pus în legătură cu colaborarea sa cu Horia

[258] Regele Carol al II-lea, *op. cit.,* p. 253.

[259] Horia Sima, *op. cit.,* p. 228.

Sima. După opinia doctorului Şerban Milcoveanu, greşeala ar fi constat „în primul rând pentru că i-a ignorat ambiția de a deveni el dictatorul Statului Român, în plus de şeful Mişcării Legionare, şi în al doilea rând pentru că i-a subevaluat viclenia de a părea unealtă subordonată până reuşeşte să-i înfigă mortal cuțitul în spate“[260]. Probabil că acest din urmă aspect l-a avut în vedere memorialistul citat, atunci când vorbea despre decăderea morală a lui Horia Sima.

Colaborarea între Horia Sima şi Mihail Moruzov s-a făcut în primul rând pe considerente politice, urmărite de Palat şi într-un plan secundar s-a urmărit şi activitatea de informații specifică Serviciului Secret. Ca om politic, reprezentant de frunte al unei organizații cu o ideologie ultranațională şi practici teroriste, Horia Sima s-a dovedit incapabil de a-şi respecta „contractul“ politic cu Palatul. Ca agent de informații însă nu avem date din care să rezulte că şi-a încălcat contractul cu Serviciul Secret. Nu ne putem pronunța nici asupra calității informațiilor furnizate de el şi ceilalți 11 fruntaşi legionari încadrați în Serviciul Secret, întrucât documentele s-au pierdut, sau în orice caz nu au fost identificate până în prezent. Dar faptul că Moruzov le invocă drept argument – într-un document oficial, pentru a-şi dovedi loialitatea față de factorul de putere constituțional – lasă impresia că materialele informative respective prezentau interes.

Faptul că Horia Sima nu i-a salvat viața lui Moruzov constituie o altă problemă ce necesită un comentariu separat, în primul rând nu era de datoria lui ca agent al Serviciului Secret să încerce o astfel de tentativă. Datoria lui era să ofere informații de calitate şi în domeniile stabilite. În al doilea rând, ajuns vicepreşedințe al Consiliului de Miniştri în guvernul național – legionar instaurat prin înalt Decret Regal, la 14 septembrie 1940, Horia Sima dispunea totuşi de posibilități limitate de manevră pentru a lua pe cont propriu o astfel de acțiune delicată, dar şi periculoasă având în vedere adversitățile greu de reconciliat, între Moruzov şi Ion Antonescu. Şeful Serviciului Secret întocmise un dosar compromițător despre doamna Liță Baranga, mama generalului Ion

[260] „Învierea“, nr. 4/1994, p. 8.

Antonescu, şi-i regizase aşa-numitul proces de bigamie doamnei Maria Antonescu. Se pare însă că nici generalul Ion Antonescu nu rămăsese pasiv în faţa manevrelor oculte ale lui Moruzov. După cum ne informează istoricul american Larry Watts „pledoaria lui Antonescu împotriva lui Moruzov era inatacabilă, întrucât Antonescu strângea de un deceniu dovezi despre delictele sale“[261]. Ion Antonescu dorea astfel să-l aducă pe Moruzov în faţa justiţiei pentru a da socoteală de încălcarea atribuţiilor sale în calitate de şef al Serviciului Secret, în al treilea rând nici Antonescu şi nici Horia Sima nu reuşeau în toamna anului 1940, cu toate eforturile depuse să domolească fanatismul legionar. Unii legionari căutau să se răzbune sângeros pe toţi oamenii devotaţi fostului regim carlist, printre care şi Mihail Moruzov. Pentru a-l salva pe Moruzov, Horia Sima nu putea invoca decât colaborarea sa cu Serviciul Secret, ceea ce era periculos în sensul că-l situa într-o postură dificilă atât faţă de Ion Antonescu cât şi faţă de masa de rând a legionarilor. Oricum, un astfel de demers nu putea fi realizat, chiar dacă ar fi depăşit riscurile de circumstanţă, fără deconspirarea contractului cu Serviciul Secret. Toate acestea au constituit motivele care l-au determinat pe Horia Sima la o atitudine pasivă, sau în ori şi ce caz destul de rezervată faţă de arestarea şi ulterior asasinarea lui Moruzov. în al patrulea rând, un „ghimpe“ împotriva lui Moruzov avea şi amiralul Canaris, şeful Abwehrului, nemulţumit de faptul că şeful Serviciului Secret român s-a dovedit neascultător atunci când, la Veneţia, în ziua de 4 septembrie 1940 fusese avertizat să nu se reîntoarcă în ţară până nu se limpezeşte situaţia[262]. Demnitarul german cunoştea la acea dată şi conţinutul documentelor descoperite de germani în iunie 1940 la Charité sur Loire – datorită neglijentei condamnabile a serviciilor secrete franceze – printre care se aflau şi planurile de incendiere a zonei petrolifere din România elaborate de specialişti anglo-francezi cu acordul M.St.M. al armatei române, pentru sabotarea maşinii de război germane, aspect asupra căruia Moruzov păstrase tăcerea – după cum era şi normal – în relaţiile cu Abwehrul. Dovada, că la 8 septembrie Canaris a venit la Bucureşti,

[261] Vezi Larry L. Watts, *op. cit.,* p. 305-306.

[262] Vezi Mihail Sturdza, *op. cit.,* p. 171.

a luat legătura direct cu generalul Ion Antonescu, perfectând căile de continuare a colaborării între Abwehr şi SSI, dar fără să se intereseze de Moruzov. Acest aspect rezultă din nota de convorbire[263] între amiralul Canaris şi generalul Ion Antonescu, întocmită de colonelul N. Vlădescu, cel care-l înlocuia temporar pe Moruzov la comanda Serviciului Secret. E adevărat că surse memorialistice legionare, în special Mihail Sturdza[264] şi Horia Sima[265], demonstrează exact contrariul, şi anume că amiralul Canaris s-a interesat fie direct fie prin oamenii de încredere despre viaţa lui Moruzov, urmărind să-l salveze. E foarte greu de crezut că dacă amiralul Canaris, prin influenţa şi prestigiul de care se bucura atunci, ar fi fost sincer interesat să-i salveze viaţa lui Moruzov, n-ar fi reuşit. Oricum, în toamna anului 1940 a existat o concentrare de interese mai degrabă contrară decât favorabilă lui Moruzov. Mulţi îi doreau pieirea. Cel mai responsabil este însuşi Moruzov care, în activitatea sa informativă, şi-a depăşit uneori atribuţiile de şef al Serviciului Secret, lansându-se în complicate jocuri politice. Orgoliul său nemăsurat, ca şi aerele de vedetă a frontului secret, i-au creat falsa impresie că este de neînlocuit şi că dintr-o astfel de postură îşi poate permite orice. Cu o astfel de mentalitate n-ar fi reuşit să se impună nici în condiţii normale de pace şi într-un regim stabil. Vremurile i-au fost şi din acest punct de vedere potrivnice. România trecea printr-o profundă criză manifestată atât pe plan intern, cât şi în raporturile diplomatice, iar Europa se afla în plin război. Moruzov a încercat să întrebuinţeze la maximum mijloacele ce i-au stat la îndemână, precum şi întreaga sa experienţă acumulată încă din timpul primului război mondial, şi chiar prestigiul său şi al Serviciului clădite cu atâta trudă, dar n-a reuşit să câştige confruntarea finală cu forţele ostile, pentru a depăşi criza. Aşa se explică şi sfârşitul său fără glorie, deşi pentru tot ceea ce realizase în beneficiul instituţiei şi al statului român ar fi meritat o soartă mai bună.

---

[263] Arh. S.R.I. fond „d“, dosar nr. 3717, f. 31.

[264] Mihail Sturdza, *op. cit.,* p. 173-175.

[265] Horia Sima, *Era libertăţii. Statul naţional legionar,* vol. II, Editura Mişcării Legionare, Madrid, 1986, p. 168-169.

Grava eroare a lui Mihail Moruzov a fost că s-a lăsat prea mult preocupat de jocurile de culise, de câştigarea favorurilor Casei Regale, de compromiterea adversarilor politici ai regelui Carol al IIlea. Prea îndrăgostit de operaţiile pur tehnice ale Serviciului Secret (recrutarea, dirijarea şi infiltrarea agenţilor, combinaţiile şi legendele informative, contrapropaganda şi dezinformarea, interceptările de înscrisuri şi convorbiri etc. În care să recunoaştem era un maestru), Moruzov a neglijat tocmai menirea fundamentală a unui şef al Intelligence-ului: preocuparea pentru analiza profundă şi obiectivă a situaţiei geostrategice şi geopolitice a ţării şi elaborarea prognozelor pe termen scurt, mediu şi îndepărtat pe care să le supună atenţiei factorilor politici constituţionali, responsabili de soarta ţării, iar activitatea întregului aparat de informaţii să fie direcţionată spre un asemenea obiectiv. Că n-a realizat acest lucru, cea mai bună dovadă o constituie însăşi sfârşitul lui Moruzov. Eugen Cristescu a surprins cu realism acest aspect: „Moruzov se încurcase de mult în reţeaua de intrigi politice interne. Conducând serviciul numai pe baze experimentale şi neavând nici cultură politică, nici profesională, confundase informaţia politică cu politica propriu-zisă şi jocul informaţiilor cu jocul politic. El cade astfel şi în cascada de intrigi dintre serviciile străine de informaţii ce-şi disputau influenţa în ţara noastră“[266].

Prevalându-se permanent de necesitatea păstrării secretului în activitatea de informaţii, ceea ce a fost un lucru bun şi de absolută utilitate pentru instituţia pe care a fondat-o şi condus-o, dar coroborat cu comportamentul etalat ori de câte ori i se ivea ocazia de a-şi da importanţă cu aceea ce ştie şi ar putea să realizeze, Mihail Moruzov a creat celor din jur mai multă derută decât claritate. De aici şi câmpul larg lăsat interpretărilor, precum şi felul diversificat în care a fost perceput şi analizat. De asemenea, nu i se poate ierta nici haosul în care a lăsat Serviciul Secret odată cu arestarea sa. Un adevărat director general al serviciului de informaţii, preocupat şi grijuliu de soarta instituţiei, ar fi trebuit s-o pregătească din timp pentru a face faţă sau a se adapta rapid la orice situaţie. Or, după Moruzov, multe aspecte fundamentale din activitatea de informaţii

[266] Eugen Cristescu, *loc cit.,* p. 146.

au trebuit regândite şi reorganizate pe alte baze. Toate acestea au alimentat din plin imaginaţia adversarilor săi şi ai Serviciului Secret, care au căutat să-i proiecteze personalitatea într-o lumină dintre cele mai sumbre şi misterioase. A fost criticat cu asprime pentru nereuşitele lui, dar i s-au pus în sarcină şi alte „grozăvii“ de care însă nu poate fi făcut răspunzător, cel puțin cu baza documentară pe care o aveam la dispoziție.

COORDONATE ALE STRATEGIEI REVIZIONISTE SOVIETICE CONTRA ROMÂNIEI DEZVĂLUITE DE SERVICIUL SECRET

„Dar secretele cele mai importante fuseseră obținute în cea mai mare parte de un om şi agenții pe care îi dirija. Experții care îi cunosc munca îl considerau cel mai mare spion ce a lucrat vreodată pentru România. Avea peste 200 de agenți activi în Rusia, atât înainte, cât şi după război, şi nu exista porțiune din această țară, inclusiv bine păzită zonă a Uralilor, în care să nu fi pătruns".

(Robert Bishop, E. S. Crayfield)

Pierderea Basarabiei şi a nordului Bucovinei în urma notelor ultimative sovietice din 26-27 iunie 1940 a fost precedată de puternice acțiuni de spionaj, diversiune şi propagandă contra României, inițiate de organele specializate ale URSS în baza unui scenariu bine articulat. Studiul atent al fluxului informațional obținut de Serviciul Secret de informații al armatei române demonstrează, în mod incontestabil, că forurile de conducere politică şi militară de la Bucureşti au cunoscut din timp coordonatele scenariului sovietic, precum şi intențiile agresive ale marelui vecin de la răsărit.

Primejdia sovietică şi reacțiile factorilor de decizie

Serviciul Secret s-a dovedit bine informat în legătură cu tratativele germano-sovietice de la Moscova. Prin Nota din 22 august 1939 (doc. 8), Serviciul Secret a informat Ministerul de Externe român, în baza unor informații culese din mediul Legației germane de la Bucureşti, că semnarea pactului de neagresiune între Rusia sovietică şi Germania național-socialistă poate fi considerat deja „un fapt împlinit". Despre intențiile germano-sovietice privind teritoriul polonez, documentul informativ menționa că Germania va recurge la anexarea Danzing-ului prin orice mijloc după care va urma ocuparea Coridorului, precum şi regiunea Pomeraniei şi

Sileziei superioare. La dislocarea Poloniei urma să ia parte şi Rusia sovietică, ce „îşi va atribui provincia polonă care a făcut parte din Galiția de pe vremea imperiului rusesc, precum şi toate localitățile de la frontiera estică, unde populația dominantă este rusească". Situația României devenea foarte critică, întrucât din informațiile obținute de Serviciul Secret rezulta că în temeiul pactului germano-sovietic urma să se „reinstaureze fosta Republică a Ucrainei Mari, înglobându-se şi nordul Bucovinei, pe o linie până la Şiret şi orașul Cernăuți". Atitudinea Germaniei față de România „nu va suferi nici un fel de modificare, mărginindu-se să intensifice propaganda național-socialistă în toate domeniile".

Ceea ce considerăm deosebit de interesant este că Mihail Moruzov va menționa într-un raport că informațiile obținute de Serviciul Secret despre conținutul pactului sovieto-nazist, chiar înainte de a fi parafat, au fost difuzate şi Serviciului secret de informații britanic. La rândul lui, Intelligence Service-ul întocmise, pe baza acestor informații, un referat pe care l-a înaintat guvernului englez, dar fără să i se acorde importanța necesară[267]. Iată, deci, că nu numai Serviciul Secret de informații al armatei române s-a confruntat cu situația paradoxală şi nu de puține ori întâlnită în activitatea de informații. Pe de o parte, serviciile secrete obțin şi difuzează oportun informații de valoare (întrucât în aceasta constă şi rațiunea existenței lor), iar factorii de decizie, în loc să-şi fundamenteze măsurile de apărare şi contracarare în fața pericolelor, rămân impasibili, sau refuză pur şi simplu să dea girul de încredere informațiilor primite, în astfel de situații, survine, inevitabil, întrebarea: ce s-ar fi întâmplat dacă...? Numai că formularea răspunsului nu ține de competența istoricului. Poate doar operatorii analişti ai serviciilor secrete să întreprindă ceva. Oricum, concluzia nu poate fi alta decât necesitatea pentru asemenea instituții de a încerca prin orice mijloace să se facă credibile în fața guvernelor. Poate că Moruzov a înțeles acest lucru, ceea ce ar explica multe din inițiativele sale, unele mai mult, altele mai puțin reuşite. Din nefericire, el rămâne, din acest punct de vedere, acel şef autoritar al serviciului secret care a confundat informațiile despre jocul politic cu politica

[267] Arh. S.R.I., fond "d", dosar nr.3717, f. 159/165.

propriu-zisă. O teză de maximă actualitate, numai că pentru fundamentarea ei, va trebui să recunoaştem, a fost nevoie de experienţa Moruzov. Experienţă pe care mulţi o ignoră, fără să-şi dea seama că necunoaşterea sau neînţelegerea ei riscă repetarea unor erori, care, în momente conjuncturale de criză, pot avea grave consecinţe asupra destinelor ţării. Ceva asemănător s-a petrecut, după cum vom vedea în continuare – în perioada pe care o analizăm.

Declanşarea războiului în Europa prin agresiunea Germaniei contra Poloniei, la 1 septembrie 1939, găsise România promovând o politică de neutralitate şi echilibru. Astăzi ştim că izbucnirea războiului fusese în fond o primă consecinţă a semnării Pactului Molotov-Ribbentrop, la 23 august 1939, şi ratificat simultan de Reichstag şi de Sovietul Suprem, la 1 septembrie[268], eveniment care la rândul lui căzuse ca un trăsnet peste întreaga lume politică, diplomatică şi militară, înaltele cancelarii încremeniseră parcă la această senzaţională ştire fără ca măcar să-i bănuiască dedesubturile. Germania urmărea să-şi asigure flancul estic pentru a căpăta mână liberă în vestul Europei, în vreme ce URSS ţintea planuri de viitor: într-o primă fază dominarea Europei cu ajutorul maşinii de război a lui Hitler şi, ulterior, a doua fază, eliminarea celui de-al treilea Reich ca rival pentru hegemonia deplină asupra continentului[269].

---

[268] Protocolul secret al pactului de neagresiune sovieto-nazist, a rămas până în martie 1946, când a fost dezvăluit în cadrul procesului de la Nürnberg. Întrebat despre consecinţele lui, Ribbentrop a apucat să declare: „Nu încape nici o îndoială că Stalin nu-i poate reproşa Germaniei un război de agresiune, date fiind cele întâmplate în Polonia, căci, dacă e vorba de o agresiune, ea a fost comisă de ambele părţi“ (Joe J. Heydeker. Johannes Leeb, *Procesul de la Nürnberg,* ediţie necenzurată, Bucureşti, f.a., p. 271).

[269] În cuvântarea ţinută la şedinţa secretă a Biroului Politic, din 19 august 1939, Stalin a menţionat la un moment dat: „Repet, este interesul nostru să izbucnească războiul dintre Reich şi blocul anglo-francez. Pentru noi este esenţial ca războiul să dureze cât mai mult, pentru ca ambele grupări să se epuizeze, între timp trebuie să intensificăm munca politică în ţările beligerante, pentru ca noi să fim pregătiţi atunci când se va apropia de sfârşit“ (Joe J. Heydeker. Johannes Leeb, *op. cit.,* p. 279). Concepţia lui Stalin a fost mult deasupra tuturor raţionamentelor făcute la Londra şi Paris, în schimb, la Berlin, Führer-ul gândea la fel de diabolic ca şi Stalin, aspect rezultat din declaraţia făcută, fără înconjur, comandanţilor armatei germane, la 23 noiembrie 1939, în legătură cu pactul sovieto-german: „Tratatele se respectă doar atât cât sunt oportune“ *(Ibidem,* p. 307).

România, nu numai că fusese surprinsă, dar i s-a pus în față o situație de o gravitate fără precedent, întrucât îi modifica poziția politico-militară şi îi anula practic sistemul de alianțe şi acorduri pe care se sprijinea securitatea națională. Ministrul de externe român Grigore Gafencu mărturisea în acest sens: „Potrivit politicii noastre de echilibru, ne-am ferit să ne legăm, fie de Germania împotriva Rusiei, fie de Rusia împotriva Germaniei. Iată însă că ambele puteri răstoarnă vechiul echilibru. Ele se înțeleg între ele şi se învoiesc să impuie voința lor tuturor statelor răsăritene, ca singura lege hotărâtoare. «Neutralitatea» noastră, în fața îndoitei primejdii, trebuie urmărită cu atât mai multă strictețe. Politica noastră de echilibru, la care nu putem renunța fără a pune în primejdie ființa şi neatârnarea noastră, are nevoie însă să-i revizuim toate elementele pe care se sprijină până azi“[270]. Numai că politica de neutralitate adoptată de regimul autoritar al regelui Carol al II-lea – după cum observa pe bună dreptate istoricul Nagy-Talavera – se înclina vizibil către Paris şi Londra[271].

Guvernul prezidat de Armand Călinescu a dat publicității, după şedința Consiliului de Miniştri din 4 septembrie 1939, un comunicat care arăta că țara „își păstrează atitudinea ei paşnică de până acum şi îşi urmează acțiunea de destindere față de vecini“. Premierul român a mai afirmat că România urma să promoveze „o linie de echilibru“. La 5 septembrie, Grigore Gafencu a trimis misiunilor diplomatice ale României din capitalele țărilor componente ale înțelegerii Balcanice o telegramă cuprinzând explicarea sensului declarației Consiliului de Miniştri din ziua precedentă: „Țara noastră înțelege a păstra mâinile libere pentru a strânge legăturile şi a-şi ține angajamentele față de prietenii din înțelegerea Balcanică. Dorim intensificarea sentimentelor de solidaritate“[272]. Poziția guvernului pornea de la următorul considerent dat ca directivă a politicii externe: „În cazul în care o agresiune se produce împotriva României ne vom apăra cu toate forțele; dacă nu se produce, cău-

[270] Grigore Gafencu, *Însemnări politice, 1929-1939,* Bucureşti, 1991, p. 341.

[271] Nicolas M. Nagy-Talavera, *Fascismul în Ungaria şi România,* Bucureşti, 1996, p. 413.

[272] Apud Cristian Popişteanu, *România şi Antanta Balcanică. Momente şi semnificații de istorie diplomatică,* ediția a II-a, Bucureşti, 1971, p. 273.

tăm să nu fim atraşi în vâltoare şi să păstrăm această situaţie cât mai mult pentru ca la momentul oportun, dacă suntem atacaţi, să răspundem împreună cu aliaţii noştri“[273].

Pentru o revizuire a elementelor strategice de bază, absolut necesare continuării politicii de neutralitate şi echilibru, autorităţile româneşti aveau nevoie de informaţii cât mai ample, veridice şi oportune despre acţiunile şi intenţiile revizioniste ale potenţialilor inamici, în aceeaşi măsură interesau şi orientările strategice ale potenţialilor aliaţi, vizându-se cu precădere Germania. Aşa se face că după evenimentele de la sfârşitul lunii august şi începutul lunii septembrie 1939, Serviciul Secret şi-a direcţionat tot mai mult activitatea spre culegerea de informaţii în baza cărora să poată identifica politica şi intenţiile URSS faţă de România. În privinţa cunoaşterii cât mai în detaliu a potenţialului Armatei Roşii, un prim început îl făcuse în februarie 1937 prin schimbul de informaţii cu Abwehr-ul, dar contactul fusese abandonat, după cum am arătat la locul potrivit. Acum trebuiau reluate eforturile în direcţia Frontului de Est, aspect rezultat şi din confesiunile lui Grigore Gafencu. „Rusia a ieşit din amorţeala în care a stat mai bine de 20 de ani – spunea ministrul de externe român. Înaintarea ei spre Marea Baltică, spre Bug şi spre Carpaţii galiţieni poate însemna ocuparea unor poziţii ofensive, după cum poate fi începutul unei acţiuni de expansiune naţională. În amândouă cazurile, primejdia rusească întrece, din nou, în ce ne priveşte, pe toate celelalte. A fost de ajuns ca Rusia să se mişte, pentru ca problema Basarabiei – care nu a fost niciodată dezlegată – să fie aşezată, printr-un consens european şi fără ca guvernul sovietic să fi stăruit cu privire la ea, la ordinea zilei“[274].

Puţin înainte ca România să-şi declare neutralitatea, hotărâre luată în urma Consiliului de Coroană, convocat la Cotroceni[275], la 6 septembrie 1939, regele Carol al II-lea l-a trimis pe Ion Gigurtu la Berlin pentru a transmite guvernului german acceptarea neutralităţii cerută de Reich[276]. Într-o convorbire avută cu Göring, emisarul

[273] *Ibidem,* p. 275.

[274] Grigore Gafencu, *op. cit.,* p. 342.

[275] „Monitorul oficial“, nr. 206, partea I, din 7 septembrie 1939.

[276] Al. Gh. Savu, *Aspecte ale politicii externe a României în preajma declanşării*

român şi-a exprimat îngrijorarea faţă de măsurile de ordin militar adoptate de vecinii României, în privinţa guvernului sovietic, I. Gigurtu preciza că acesta „îşi dezvăluie din ce în ce mai mult intenţiile agresive fată de noi". Goring a răspuns trimisului regal că: „atâta timp cât Reich-ul va fi în relaţii prieteneşti cu Sovietele nu trebuie să ne temem de Rusia"[277]. În ciuda acestor asigurări, guvernul român a procedat la noi măsuri de apărare cu caracter militar la frontiera răsăriteană. Prin Directiva Operativă nr. 6 din 10 septembrie 1939 a Marelui Stat Major s-a constituit Armata a 3-a cu misiunea: să împiedice trecerea Nistrului de către unităţile inamice, să întârzie înaintarea spre vest a forţelor sovietice, în cazul unui atac mai important. De asemenea, Armatei a 3-a îi revenea misiunea ca, în retragerea spre sud, să bareze treptat trecătorile spre vest de Carpaţi, cu scopul de a împiedica pătrunderea forţelor germane în Basarabia, ceea ce înseamnă că autorităţile de la Bucureşti se temeau de un atac concomitent germano-sovietic asupra României[278].

Cu începere de la jumătatea lunii septembrie 1939, Serviciul Secret a obţinut şi alte informaţii mai consistente despre intenţiile URSS. Astfel, un agent al Serviciului Secret, infiltrat în cercurile bine informate din Ungaria, trimitea Centralei de la Bucureşti – la 16 septembrie 1939 – un Raport în care menţiona printre altele: „Informaţiile mele de foarte mare încredere par să întărească ceea ce încă în iunie am raportat în legătură cu relaţiile germano-sovietice, că Rusia este mult mai aproape de Germania ca de Anglia şi Franţa. E lucru ştiut că Rusia concentrează trupe în regiunea Minsk şi deplasează trupe spre Basarabia"[279]. O zi mai târziu, deci chiar în momentul în care Armata Roşie ocupa Polonia răsăriteană, şeful diplomaţiei româneşti, Grigore Gafencu, dădea instrucţiuni ministrului român la Moscova, Gheorghe Davidescu, să sondeze posibilitatea încheierii unui tratat de neagresiune între România şi Uniunea Sovie-

celui de-al doilea război mondial, în „Anale", nr. 1/1966, p. 81.

[277] Arh. M. A.E., fond 71, Germania, vol. 78, f. 97-99, vezi Raportul privind călătoria lui I. Gigurtu în Germania.

[278] Arh. M.Ap.N.-M.St.M., dosar nr. 143, f. 162-165, vezi Nota Marelui Stat Major cu privire la constituirea Armatei a 3-a.

[279] Arh. S.R.I., fond „d", nr. 10518, vol. l, f. 251.

tică, fără a face însă propuneri concrete în acest sens înainte de a se cunoaşte intenţiile Rusiei, pentru a nu ne expune la un refuz sau la condiţii care nu ar putea fi primite[280].

Prin ocuparea părţii răsăritene a Poloniei de către Armata Roşie, sovieticilor le revenise mai mult de jumătate din teritoriul polonez de 386 000 kmp, iar graniţa României cu URSS s-a extins de la 812 km la 1158 km. La 18 septembrie 1939, Germania şi URSS au dat o declaraţie comună care „atesta comunitatea de interese ale celor două state şi voinţa de a instaura în Polonia ordinea revoluţionară prin distrugerea starului polonez“[281]. Toate acestea l-au determinat pe primul ministru român, Armand Călinescu să noteze o zi mai târziu: „înaintarea ruşilor schimbă situaţia. Pericolul german se îndepărtează. Semne neliniştitoare din partea ruşilor. Modificarea dispozitivelor militare şi hotărâm să concentrăm trupele în Valea Şiretului“[282].

Premierul român făcea referire la continuarea măsurilor de restructurare a întregului dispozitiv strategic, forţele militare româneşti fiind concentrate la est de Carpaţii Orientali, unde a fost deplasat Comandamentul Grupului de armate nr. 1 şi Armata 4. Concentrările s-au finalizat odată cu crearea dispozitivului de apărare la începutul lunii octombrie 1939[283]. Despre faptul că România rămăsese fără nici o protecţie în faţa Uniunii Sovietice, situaţie în care se deschidea posibilitatea de a fi transformată în vasala URSS, raportase la Washington şi Franklin Mott Gunther, ministrul S.U.A. la Bucureşti[284]. Precaut, dar şi pentru a linişti temerile sovietice faţă de România, în sensul menţinerii în neutralitate, Grigore Gafencu a transmis o telegramă la Moscova, care se încheia astfel: „în ţară domneşte cea mai deplină linişte şi ordine. Guvernul care reprezintă, în aceste împrejurări, opinia publică în întregimea ei este

[280] *Politica externă a României. Dicţionar cronologic,* p. 231.

[281] I.B. Duroselle, *Histoire diplomatique de 1919 a nous jours,* Paris, 1962, p. 293.

[282] Armand Călinescu, *Însemnări politice 1916-1939,* Bucureşti, 1990, p. 432.

[283] Colonel dr. Petre Ottu, *Aspecte ale activităţii Serviciului de Informaţii al Armatei în primul an al celui de-al doilea război mondial,* în vol. *Istoriografia în tranziţie,* Editura I.N.I., Bucureşti, 1996, p. 114.

[284] Vezi Ion Constantin, *România, Marile Puteri şi problema Basarabiei,* Bucureşti, 1995, p. 45.

hotărât să păstreze mai departe, o strictă neutralitate, să se abţină de la orice act de ostilitate sau de agresiune şi să întreţină cu toţi vecinii raporturi cât mai paşnice“[285].

Declaraţia ministrului de externe român era necesară, întrucât în acel moment survenise şi o stare tensionată în relaţiile cu Germania, datorită refugierii pe teritoriul român a guvernului polonez. La 20 septembrie Bucureştiul a informat guvernul francez că Reich-ul ameninţa cu intervenţia imediată a 30 de divizii germane dacă guvernul polonez primea permisiunea să părăsească teritoriul României. Ameninţarea nu a influenţat însă asupra deciziei de internare a guvernului polonez, când a apărut problema succesiunii. Demersurile întreprinse de Ignacy Móscicki au fost considerate de partea germană ca acte contrare cu principiul neutralităţii în conflictul polono-german adoptat de România. Problema, căreia în perioada următoare i s-a adăugat cea a plecării preşedintelui Móscicki, avea să se răsfrângă asupra raporturilor româno-germane, până în luna decembrie 1939[286].

În ziua de 21 septembrie 1939, opinia publică din România, ca şi cea internaţională, a fost zguduită de aflarea vestii asasinării primului ministru, Armand Călinescu. S-a declanşat – după cum am văzut – şi un adevărat război de presă între Germania şi Anglia. Cele două ţări, aflate deja în confruntarea militară, se acuzau reciproc de acţiuni oculte implicate în asasinarea premierului român. Toate s-au dovedit în cele din urmă simple speculaţii cu caracter diversionist şi propagandistic, întrucât tragicul eveniment a fost în realitate „opera“ legionarilor. Odiosul asasinat a creat însă şi un nou moment de tensiune între România şi marele vecin de la răsărit. Grigore Gafencu stăruise în şedinţa Consiliului de Miniştri să nu se recurgă la represiune decât în cadrul legii. Diplomatul român insistase în adoptarea unei soluţii legale, „pentru a nu se da impresia în străinătate“ că „ne aflăm în faţa unei răzvrătiri“, ceea ce „putea deschide calea ruşilor pentru a intra în ţară“[287]. Opinia mi-

[285] Grigore Gafencu, *op. cit.,* p. 336.

[286] Andrezej Pankoviecz, *Relaţiile româno-germane oglindite în rapoartele diplomaţilor americani, 1937-1941,* în „Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie «A.D. Xenopol»“, XXIV, 1987/2, p. 289.

[287] Grigore Gafencu, *op. cit.,* p. 338.

nistrului de externe nu a fost ascultată, ceea ce a dus la o sângeroasă represiune contra Mişcării Legionare. E drept însă că nici armatele sovietice n-au intrat în Basarabia, şi aceasta nu pentru că URSS promova o politică „pacifistă", de „neamestec în afacerile interne ale ţărilor limitrofe", după cum se înşela Lucreţiu Pătrăşcanu[288], ci din simplul motiv că pregătirile pentru momentul agresiunii revizioniste încă nu fuseseră finalizate.

URSS urma punct cu punct – înţelegerile cu Germania

Mai întâi s-a încheiat la 28 septembrie 1939, la Moscova, Tratatul de prietenie şi frontieră între URSS şi Germania, conform căruia graniţa dintre cele două ţări urma cursurile râurilor San şi Bug. Totodată, se produsese şi o modificare a actului adiţional secret al Pactului Molotov-Ribbentrop, în sensul că Germania accepta ca Lituania, plasată iniţial în zona ei de influenţă, să treacă în cea sovietică, Reichul primind în schimb din zona sovietică regiunea Lublin şi un teritoriu la Vest de Varşovia[289]. Din punct de vedere sovietic, principalul obiectiv al acestor modificări era de a se obţine controlul total asupra celor trei ţări baltice de către sovietici şi a se ceda Germaniei teritorii cu o populaţie poloneză „care se afla într-o stare de tulburenţă endemică"[290]. Noul contract diplo-

[288] Lucreţiu Pătrăşcanu, *op. cit.,* p. 113.

[289] Gen. Oleg Sarin, Col. Lev Dvoretsky, *Război contra speciei umane. Agresiunea Uniunii Sovietice împotriva lumii 1919-1989,* Bucureşti, 1997, p. 73.

[290] Florin Constantiniu, *Între Hitler şi Stalin. România şi Pactul Molotov-Ribbentrop,* Bucureşti, 1991, p. 70. Winston Churchill relatează într-una din lucrările sale memorialistice modalitatea în care URSS a înghiţit micile state baltice ferm anticomuniste: „Prima măsură pe care a luat-o Rusia, după ce împărţise Polonia cu Germania, a fost să încheie trei «pacte de asistenţă mutuală» cu Estonia (28 septembrie 1939 – n.n.), Letonia (5 octombrie – n.n.) şi Lituania (11 octombrie – n.n.). Aceste trei ţări erau cele mai violent antibolşevice din Europa. Toate trei ieşiseră de sub autoritatea guvernului sovietic în cursul războiului civil din 1919 şi 1920, şi constituiseră în maniera dură în care fuseseră conduse revoluţiile în aceste regiuni un fel de societate şi de guvernământ al căror principiu esenţial era ostilitatea faţă de comunism şi faţă de Rusia. De 20 de ani, Riga, în mod special, răspândea în lume un val de propagandă violent antibolşevică prin radio şi prin toate celelalte mijloace... Aceste trei state făcuseră parte din Imperiul Ţarist, ele reprezentau vechile cuceriri ale lui Petru cel Mare. Numeroase trupe ruseşti le-au ocupat imediat, contra lor nefiind nici un mijloc de a rezista eficient. Toate elementele anticomuniste şi antiruseşti au fost lichidate cu ferocitate, după metodele obişnuite. Numeroşi oameni, care trăiseră în libertate în ţara

matic germano-sovietic de la Moscova, încheiat şi cu o fastuoasă recepţie dată la Kremlin în onoarea înaltelor personalităţi ale Reich-ului, a produs o şi mai mare îngrijorare în opinia publică din România. Aceasta cu atât mai mult cu cât chiar în ziua de 28 septembrie, URSS a reuşit să smulgă Estoniei un pact de asistenţă mutuală, prin care trupele sovietice obţineau dreptul de a staţiona în limitele unor baze navale şi aeriene pe teritoriul eston. Celelalte două state baltice, Letonia şi Lituania, au semnat imediat tratate similare cu Uniunea Sovietică, ceea ce dovedea că prin acţiuni revizioniste camuflate sub scutul unor aşa-zise măsuri protecţioniste sau pacte mutuale, guvernul de la Kremlin urma în realitate punct cu punct înţelegerile secrete cu Germania. După cum rezultă din documentele germane provenite din arhiva lui von den Schulenburg – păstrate în castelul Falkenberg – şi publicate de cercetătoarea germană Ingeborg Fleischhauer[291], la 28 septembrie, cu ocazia întrevederii dintre Ribbentrop şi Stalin, s-a discutat şi problema României, întrebat ce intenţii are faţă de România, Stalin a răspuns că „deocamdată guvernul sovietic nu avea nici o intenţie de a se atinge de România. Dar liderul de la Kremlin nu a ezitat să mai adauge, cu ironie, că în acel moment nu se întrezărea „nici un fel de escapadă nici din partea României, nici a statelor baltice, deoarece tuturor acestor state le-a intrat frica în oase“[292], ceea ce, să recunoaştem, nu era departe de adevăr.

„Cu frica în oase“, autorităţile politico-militare româneşti au luat noi măsuri de concentrare a grosului forţelor pe frontul de nord-est. Cu începere din 23 septembrie 1939, dispozitivul strategic

lor natală şi reprezentau clasa dominantă a populaţiei, au dispărut. Ei au fost în mare parte deportaţi în Siberia. Cât despre ceilalţi, au fost trimişi şi mai departe, în ceruri. Această manieră de a proceda se numeşte «pact de asistenţă mutuală»“ (W. Churchill, *L'orage approche. La drole de Guerre,* apud Nicolae I. Arnăutu, *12 invazii ruseşti în România,* Bucureşti, 1996, p. 157).

[291] Este vorba despre două note de conversaţie întocmite de consilierul Gustav Hilger, privind negocierile dintre Stalin, secondat de Molotov şi Ribbentrop, cu prilejul celei de a doua vizite a ministrului de externe german la Moscova (27-29 septembrie 1939), când s-a semnat tratatul de frontieră şi prietenie sovieto-german. (Ingeborg Fleischhauer. *Der deutsch-sowietische Granz und Fraundschaftsvertrag vom 28 September 1939. Die deutschen Aufzeichmungen liber die Verhandlungen zwischen Stalin, Molotov und Ribbentrop in Moskau,* în „Vierteljahreshefte fur Zeitgeschichte“, 39, 1991, 3. Heft, p. 464 şi urm).

[292] Apud Florin Constantiniu, *op. cit.,* p. 132.

de apărare a României destinat a face față unui eventual atac sovietic era de 5 corpuri de armată cu 16 divizii de infanterie, 2 divizii de cavalerie şi o brigadă mixtă munte, ceea ce reprezenta aproximativ 42% din cuantumul forțelor militare disponibile ale României[293]. Probabil că la aceste măsuri se gândea Lucrețiu Pătrăşcanu, atunci când afirma că „regele Carol şi oamenii politici care îl înconjurau şi-au permis în tot cursul iernii anului 1939/40 o politică de permanentă provocare, de fățişă dușmănie împotriva Uniunii Sovietice"[294]. Documentele informative ale Serviciului Secret, după cum vom vedea imediat, contrazic afirmațiile lui L. Pătrăşcanu, în sensul că nu autoritățile româneşti recurseseră la provocări ci dimpotrivă guvernul de la Kremlin. Pe de altă parte, trebuie menționat că România, deşi aflată într-un context geopolitic total nefavorabil, nu şi-a schimbat doctrina militară de apărare – fundamental defensivă –, conform căreia apărarea teritoriului se făcea prin trupe de acoperire, concentrate proporțional cu factorii de risc şi după principiile artei militare, pe cele trei fronturi (de Vest, Sud şi Est), iar prioritățile se stabileau în funcție de intențiile agresive ale unui potențial inamic revizionist, aşa cum se conturau prin informațiile obținute de Marele Stat Major[295].

Neliniştile şi starea de spirit încordată din România, manifestate îndeosebi printre locuitorii Basarabiei, erau explicate în nota Serviciului Secret, din 3 octombrie 1939[296], ca fiind produse de comunicările făcute de Radio Londra în zilele de 25 şi 29 septembrie, cu care ocazie se afirmase că „URSS are mână liberă de la Reich de a ocupa Basarabia". Tot în ziua de 3 octombrie 1939, Serviciul Secret întocmise o altă notă[297]în care sintetiza informațiile obținute din cercurile ucrainene din Cernăuți, şi care contura concluzia că: „Uniunea Sovietică ar fi în aşteptarea unor pretexte pe care le-ar putea utiliza pentru a ordona intrarea armatei sale în Basarabia şi Bucovina". Documentul dezvăluie şi procedeul pe care guvernul

[293] Arh. M.Ap.N., fond 948, dosarele nr. 1062, 1064 şi 1066.

[294] Lucrețiu Pătrăşcanu, *op. cit.,* p. 113.

[295] Vezi pe larg la Petre Otu, *Situația geopolitică a României în anii 1939-1940: Considerații de ordin militar,* în „Geopolitica", vol. I, 1994, Iaşi, p. 475-481.

[296] Arh. M.A.E., fond 71 România, vol. nr. 66, f. 668.

[297] Ibidem, vol. 62, f. 666.

din Moscova urma să-l întrebuinţeze: „În curând urmează a fi trimişi în ţară de către Centrala Cominternului agenţi ucraineni care să agite populaţia contra URSS, formând nuclee de propagandă, iar activitatea acestora să fie luată de conducerea Uniunii Sovietice ca pretext de imixtiune în România“.

Structurile specializate ale Serviciului Secret culegeau informaţii şi din mediile apropiate Ambasadei franceze din Bucureşti. Pe această cale se putuse obţine informaţii potrivit cărora în timpul vizitei ministrului de externe turc, Sarageoglu, la Moscova, M.V. Molotov ar fi făcut unele sugestii pentru a sfătui guvernul român să accepte o eventuală propunere sovietică de a proceda la o rectificare de frontieră în nordul Bucovinei şi în Basarabia în favoarea URSS – în special regiunile cu populaţie ucraineană – cât şi de a consimţi la cedarea Cadrilaterului către Bulgaria. Nota Serviciului Secret din 6 octombrie 1939[298] aducea la cunoştinţa Ministerului de Externe român că, în legătură cu sugestiile lui Molotov, „guvernele din Londra şi Paris au fost întrebate dacă îşi menţin asigurările date cu privire la integritatea teritoriului românesc, la care întrebări, cele două guverne au răspuns afirmativ“, şi că aceste răspunsuri „au fost de natură a determina URSS să nu mai stăruie în proiectul său“. În mediul diplomaţilor francezi de la Bucureşti se comenta că Uniunea Sovietică nu putea stărui în proiectele sale revizioniste pe seama României „deoarece – pe de o parte – s-ar găsi în situaţia de agresor şi prin aceasta ar intra în conflict armat cu Anglia şi Franţa, iar – pe de altă parte –, intrând în funcţiune garanţiile reciproce româno-greco-turce, războiul s-ar generaliza în Balcani, ceea ce, luându-se în consideraţie dorinţa şi interesul Italiei de a se menţine ordinea şi pacea în Peninsula Balcanică, războiul din această parte a lumii s-ar generaliza asupra întregii Europe“. Aceleaşi cercuri diplomatice franceze opinau că Uniunea Sovietică n-ar fi dorit ca printr-un atac împotriva României să indispună Reich-ul sau să apară în faţa proletariatului mondial ca provocatoare directă a unei conflagraţii europene. Documentul informativ al Serviciului Secret conţine şi sugestiile diplomaţilor francezi prin care guvernul român era îndemnat la „o atitudine intransigentă“, în măsură „să înlăture

[298] Ibidem, f. 689-690.

pretenţiile revizioniste, fără ca astfel să se pericliteze pacea în Balcani“. Tot din surse franceze, este vorba despre ataşatul militar al Franţei la Moscova, se confirmau informaţiile deţinute de Marele Stat Major al armatei române despre concentrarea a trei grupuri de armată în apropierea frontierei româno-sovietice, primul la nord de Cernăuţi, al doilea, cu 6 divizii şi alte unităţi, la 140 km la est de acelaşi oraş şi al treilea în lungimea căii ferate Tiraspol-Odessa[299].

Un set de informaţii valoroase, despre intenţiile revizioniste sovietice contra României, fusese obţinut de Serviciul Secret la 17 octombrie 1939, când agentul „Radu“, trimisese pe adresa Centralei de la Bucureşti un amplu raport informativ. „Sunt în fericita situaţie – raporta agentul «Radu» – să cunosc exact scopurile politice de viitor. Acestea, din partea germano-sovietică se concentrează în două puncte: 1) destrămarea imperialismului englez; 2) clădirea unor noi sisteme de dominaţie mondiale“. Înţelegerile dintre Germania şi URSS se întemeiau pe faptul că „sistemul actual colonial şi european de grupare a forţelor nu se mai poate susţine şi din acest motiv, nu numai din cauze politice, ci din cauza sistemului economic ce a corespuns în trecut, în mare, trebuiesc restabilite acele graniţe care au fost înainte de 1914“. Agentul „Radu“ ştia, şi afirma cu cea mai mare siguranţă, că URSS într-un viitor apropiat urma să pretindă României cedarea Basarabiei şi a Bucovinei. Basarabia pentru motivul că a aparţinut Rusiei ţariste, iar Bucovina pentru faptul că a aparţinut Austriei, a căror părţi orientale le-a primit Rusia din Polonia. Se pare că agentul „Radu“ avea cunoştinţe, sau poate doar le intuia din coroborarea informaţiilor procurate, despre conţinutul actului adiţional secret al Pactului Molotov-Ribbentrop, în ce priveşte stabilirea sferelor de influenţă între cele două puteri cu regimuri totalitare. El raporta că „graniţele de interese germano-sovietice se află în nord, acolo unde trupele respective deja se găsesc, pe când în Europa sud-estică vor fi trasate, potrivit Convenţiei, acolo unde sunt hotarele vestice ale Bucovinei şi Basarabiei actuale“[300].

Serviciul Secret obţinuse şi alte informaţii în legătură cu conţinutul actului adiţional secret al Pactului Molotov-Ribbentrop,

[299] Apud Ion Constantin, *op. cit.,* p. 46.

[300] Arh. S.R.I., fond „d“, dosar nr. 10518, vol. I, f. 242.

care însă nu corespundea cu realitatea. Astfel, prin nota din 20 octombrie 1939, se informa Ministerul de Externe român că „una din clauzele secrete ale acordului germano-sovietic prevede renunțarea din partea Reich-ului la agitația sub orice formă a problemei ucrainene şi recunoaşterea Ucrainei Sovietice drept singurul stat legal al poporului ucrainean“[301]. După cum se ştie, aceste probleme nu s-au pus în discuțiile sovieto-germane.

La 26 octombrie 1939, o notă[302] a Serviciului Secret reproducea declarațiile făcute de Vladimir Vladimirov – consulul interimar al URSS la Bucureşti –, în cercurile diplomaților sovietici, în legătură cu panica ce cuprinsese populația din Basarabia. Diplomatul sovietic precizase că atitudinea Uniunii Sovietice față de România rezultă din cele două demersuri ale lui M.V. Molotov, unul „în scris către guvernul din Bucureşti, precum că Sovietele rămân neutre față de România“, şi al doilea verbal „către ministrul Davidescu, în sensul că Uniunea Sovietică n-are nici o tendință agresivă contra României“. Numai că o zi mai târziu, la 27 octombrie 1939, ministrul român la Londra, Viorel V. Tilea, obținuse informații confidențiale din anturajul Ambasadei URSS din capitala britanică, privind intenția guvernului de la Kremlin de a începe tratativele cu România pentru „aranjarea definitivă a chestiunii Basarabiei“[303]. Se atestă astfel ipocrizia guvernului de la Moscova, care una declara oficial pe cale diplomatică şi cu totul altceva gândea şi intenționa să facă. Acest aspect fusese dezvăluit încă din 1936 de Gheorghe Brătianu, care, într-un discurs rostit în Parlamentul României în legătură cu nesinceritatea URSS precizase că „cineva nu poate fi antirevizionist la Geneva şi revizionist la Moscova şi Kiev“[304].

Avem acum şi mai clar conturat fluxul informativ şi percepția politică ce au stat la baza Expozeului (doc. 9) pe care Mihail Moruzov l-a întocmit şi trimis spre informare lui Canaris la sfârşi-

[301] Arh. M.A.E., fond 71 România, vol. 62, f. 743.

[302] Ibidem, f. 804.

[303] Ion Constantin, *op. cit.,* p. 48-49.

[304] Gheorghe I. Brătianu, *Basarabia drepturi naționale şi istorice,* Bucureşti 1995, p. 75. O interpretare asemănătoare o întâlnim şi la omul politic cehoslovac, Thomas Masaryk: „Bolşevismul nu este altceva decât cămaşa țaristă întoarsă pe dos“ (Virgil Rădulescu, *Politica externă a României, iulie 1936,* în „Învierea“, nr. 1/1993, București, p. 44).

tul lunii octombrie 1939, cu ocazia vizitei la Berlin a maiorului Ionescu Micandru. Prin acest document, şeful Serviciului Secret ţinea să-i transmită omologului său german că este „profund îngrijorat“ faţă de intenţiile reale ale URSS şi că avea „convingerea fermă“ că lucrurile stăteau cu torul altfel decât se încerca de către diplomaţia sovietică să se acrediteze oficial. Ca un „adânc cunoscător al problemei panslave şi al doctrinei comuniste“, „ambele altoite pe acelaşi trup al misticismului“, Mihail Moruzov îşi exprima deschis opinia în faţa lui Canaris şi a forurilor responsabile de la Berlin că dacă Germania putea avea cele mai bune speranţe faţă de URSS, totuşi în ruşi, „indiferent de culoare“ nu trebuia să se aibă încredere, „deoarece rusii de ieri, ca şi cei de azi, una gândesc, altceva vorbesc şi altceva fac“. Pentru Moruzov – care în fond exprima modul în care Uniunea Sovietică era percepută la Bucureşti –, marele vecin de la răsărit nu reprezenta decât „o hienă îmbrăcată în piele de oaie“, care „readusă pe Vistula şi Carpaţi a ridicat din nou steagul ipocriziei panslave“. Într-un alt pasaj din Expozeu, Moruzov atenţiona liderii de la Berlin că „tendinţele panslaviste de ieri sunt urmărite astăzi cu aceeaşi asiduitate de către comuniştii ruşi“. Penetraţia bolşevică în Balcani urma să distrugă – în opinia şefului Seviciului Secret – „posibilităţile de aprovizionare ale Germaniei din această parte a Europei“. În faţa unei atari perspective urma ca „Germania să reflecteze dacă stările actuale îi convin“.

Conţinutul Expozeului a fost apreciat atât de amiralul Canaris, cât şi de generalul Keitel, iar prin demersul său, de la sfârşitul lunii octombrie 1939, Mihail Moruzov a reuşit să reia schimbul de informaţii cu Abwehr-ul întrerupt imediat după primul contact din februarie 1937. Prin schimbul de informaţii cu caracter militar serviciile secrete româneşti şi germane urmau să-şi întregească baza documentară privind pregătirile militare sovietice pentru punerea în aplicare a obiectivelor expansioniste ale Moscovei. Deosebit de interesant este şi faptul că schimbul de informaţii între Abwehr şi Serviciul Secret român avea şi consimţământul Führerului, dar care „a dispus ca orice acţiuni informative asupra armatei sovietice să înceteze, continuându-se însă acţiunea informativă asupra activită-

ții comuniste a Uniunii Sovietice în țările ce interesează“[305]. Amiralul Canaris a ținut să-i transmită lui Moruzov că şi domeniul militar va fi prioritar, numai că acest lucru trebuia să se realizeze de către cele două servicii secrete cu foarte mare precauție şi discreție. A fost de altfel şi singurul ajutor pe care Germania îl putea acorda României în acele circumstanțe, fără să indispună Moscova. Se pare că Stalin luase şi el o măsură identică. Pentru a evita provocările care-l puteau nemulțumi pe Hitler şi ar fi putut pune în pericol tratatul sovieto-nazist, Stalin a impus restricții asupra culegerii de informații secrete din Germania. Una din prioritățile stabilite de liderul de la Kremlin, atât pentru rezidența NKVD, cât şi pentru rezidența GPU din Berlin a constat doar în descoperirea secretului Führerului: „Ce face ca să acționeze Partidul Nazist, cum a putut să încalce în picioare aproape întreaga Europă“[306].

Rezistența finlandeză a amânat agresiunea sovietică contra României

Inițiativa şefului Serviciului Secret al armatei române se dovedise oportună, într-o perioadă în care guvernul de la Kremlin acționa intens pe frontul secret. Nota Serviciului Secret din 1 noiembrie 1939 informa că „autoritățile sovietice recrutează printre localnici numeroşi informatori plătiți, în timp ce tinerii ucraineni fugiți din România sunt printre cei trimişi în URSS, unde urmează a fi instruiți pentru a deveni ulterior propagandişti şi spioni sovietici“[307]. Trei zile mai târziu, însărcinatul român cu afaceri la Riga, Grigore Niculescu-Buzeşti, comunica la Bucureşti pe adresa Ministerului de Externe, informații deosebit de grave: „În timpul negocierilor pentru tratatul militar ruso-leton, şeful delegației sovietice, vice-comisarul pentru marina de război, Isakoff, a declarat şefului Statului Major al armatei letone că, la terminarea negocierilor cu Finlanda, se va produce o acțiune sovietică în contra Basarabiei şi că, în acest scop, se găsesc deja importante contingente concen-

[305] Arh. S.R.I., fond “d”, dosar nr. 3749, f. 41- 60.

[306] Apud, Christopher Andrew, Oleg Gordievski, *KGB Istoria secretă a operațiilor sale externe de la Lenin la Gorbaciov,* Bucureşti, 1995, p. 179.

[307] Arh. M.A.E., fond 71, România, vol. 62, f. 858.

trate în zonele militare Harkov şi Odessa“[308]. Pentru a facilita realizarea unui asemenea obiectiv, guvernul de la Kremlin şi-a intensificat acțiunile de diversiune şi propagandă. Nota Serviciului Secret, din 10 noiembrie 1939, informa că „propaganda sovietică în rândurile ucrainenilor de la frontiera Bucovinei continuă prin cele mai variate mijloace“[309]. Se oferea şi un exemplu edificator: „În apropierea satului Crisciatic, din județul Cernăuți, chiar lângă frontieră, autoritățile sovietice au instalat un puternic megafon, cu ajutorul căruia difuzează informații în limba ucraineană destinate minoritarilor ucraineni de pe teritoriul României. Instalarea megafonului s-a făcut în aşa fel, încât ştirile tendențioase să poată fi ascultate de cât mai multă lume, ținându-se seama că în apropierea punctului respectiv funcționează o fabrică de zahăr, la care zilnic vin numeroşi lucrători şi țărani din împrejurimi, aducând sfecla necesară zahărului“. De interes se dovedea şi o altă informație subliniată în document, anume că „soldații sovietici caută să aibă convorbiri cu ucrainenii de pe teritoriul român afirmând că vor veni într-o zi să-i «elibereze» şi pe aceştia, dar că trebuie să mai rabde pană în primăvara următoare“.

Posibilitatea unei acțiuni în forță a sovieticilor pentru revendicarea Basarabiei frământa din plin cercurile politice şi militare româneşti, într-o conferință cu comandanții armatei, primul ministru Constantin Argetoianu a examinat „putința unor invazii ruseşti şi germane“, întrebându-se cu îndreptățire, dar şi în disperare de cauză – fiind pus să aleagă între două rele –, „dacă nu cumva pentru a scăpa de ocupația rusească ar trebui să ne împăcăm cu ideea unei ocupații germane“[310].

În ziua de 17 noiembrie 1939, regele Carol al II-lea l-a primit pe Lloyd Georges, fost premier britanic, trimis de Foreign Office cu o misiune specială de informare în România. Suveranul român a avut ocazia să-i precizeze demnitarului englez poziția României față de pericolul sovietic. „I-am arătat – mărturisea Carol al II-lea – cum, în liniile mari, situația noastră este influ-

[308] Apud, Gheorghe Buzatu, *România cu şi fără Antonescu,* Iaşi, 1991, p. 61.

[309] Arh. M.A.E., fond 71, România, vol. 62, f. 948.

[310] Grigore Gafencu, *op. cit.,* p. 339.

enţată de teama de URSS. Astăzi ei au reluat vechea politică imperialistă, ajutată şi agravată de propaganda comunistă, că toată teama mea nu este astăzi, nici atât timp cât Germania va reprezenta o oarecare putere, ci pe urmă, când poftele bolşevicilor se vor putea declanşa fără nici o teamă. I-am afirmat că hotărârea noastră de a ne apăra fără nici o şovăire împotriva unui atac este definitivă şi că dacă eu am subscris cu hotărâre la politica noastră de neutralitate, nu este atât ca să fim neutri, ci în credinţa că pentru a doua fază a dezvoltării conflictului, să am la îndemână o forţă puternică şi intactă, căci eu cred că după războiul actual va începe un altul, mult mai greu împotriva comunismului întruchipat în Rusia sovietică“[311].

Pentru apărarea frontierelor ţării, la baza căreia punea tot mai mult propriul său efort, dar care implica noi cerinţe de ordin financiar, guvernul român a lansat, la sfârşitul lunii noiembrie 1939, un al doilea împrumut de stat pentru înzestrarea armatei pe timp de 3-5 ani. De la începutul lunii decembrie 1939 şi până la 10 februarie 1940, populaţia ţării a răspuns la împrumutul pentru înzestrarea armatei cu suma de 10 252 321 000 lei. Valoarea subscripţiilor, în proporţie de 94%, provenea de la populaţia care nu era salariată fapt ce atestă larga adeziune de masă a acţiunii respective[312], precum şi starea de spirit total favorabilă rezistenţei armate faţă de orice revizuire teritorială pe seama României.

La 22 noiembrie 1939, maiorul Pruck din Abwehr a sosit la Bucureşti sub acoperirea de pictor specialist în afişajul de propagandă şi sub numele conspirativ de „Ervin Kampf“[313] (doc. 52). Scopul vizitei era întrevederea cu Mihail Moruzov şi autorităţile militare româneşti pentru perfectarea planului de apărare a zonei petrolifere din Valea Prahovei. Dar ofiţerul german a adus şi primul set de informaţii trimis de amiralul Canaris despre dispozitivul Armatei Roşii la graniţa de est a României[314]. Conform acestor infor-

[311] Carol al II-lea, *Între datorie şi pasiune, însemnări zilnice,* vol. 2, Bucureşti, 1996, p. 48.

[312] Vezi pe larg Vasile T. Ciubăcan, *Apărarea frontierei de Vest a României, deziderat naţional. Adeziuni clujene interbelice,* (II), „Acta Musei Napocensis“, XIX, 1982, p. 216.

[313] Arh. S.R.I., fond ‘d”, dosar nr. 3749, f. 55-62.

[314] Ibidem, f. 65-72.

maţii, Armata Roşie deplasase în Galiţia 8 divizii de infanterie şi 9 divizii de cavalerie, în general „trupe active şi în mai mică măsură trupe de rezervă“, în Ucraina se aflau următoarele trupe: Corpul 6 Armată cu 3 divizii de infanterie, la Odessa; Corpul 17 Armată, cu 3 divizii de infanterie, la Vinița; Corpul 2 Cavalerie, cu 3 divizii, la Kamenetz Podolsk; Corpul 7 Armată, cu 3 divizii de infanterie, la Kirovo; Corpul 8 Armată, cu 3 divizii de infanterie şi o divizie motomecanizată, la Jitomir; Corpul 15 Armată, cu 3 divizii de infanterie, la Cernigov. În total, un dispozitiv în apropierea granițelor cu România format din 5 corpuri de armată, cu 35 de divizii, din care 23 de infanterie, 11 de cavalerie şi una motomecanizată. În ce priveşte fortificațiile construite de sovietici, din informațiile oferite de Abwehr Serviciului Secret român rezultă că nu erau „la înălțimea celor anunțate de autoritățile sovietice“. De interes pentru Marele Stat Major al armatei române era şi descrierea fortificațiilor sovietice: „Sunt trei linii fortificate, însă acestea nu sunt continue. În general, fortificațiile se compun din centre de rezistență betonată, însă neunite între ele. Betonul folosit la fortificații nu este de bună calitate. Zidurile care se fac la lizierele satelor de la frontieră nu au scopul de a ascunde lucrările fortificate, ci activitatea din aceste sate“. Probabil că astfel de informații au fost comunicate şi Ministerului de Externe, ceea ce ar explica declarația făcută de Grigore Gafencu, la 29 noiembrie, în Senat că „trebuie să lămurim relațiile cu URSS. Trupele lor ne-au încercuit tot hotarul nordic de la Nistru până la Carpați“[315]. În lunile următoare, acest dispozitiv al forțelor armate sovietice dislocate la granița cu România a fost mult sporit, ceea ce a determinat îngrijorarea şi mai mare a guvernului român.

În ziua de 2 decembrie 1939, maiorul dr. Wagner – ofițerul de legătură al Abwehr-ului cu Serviciul Secret român – a avut o întrevedere cu Mihail Moruzov[316]. Cu această ocazie şeful Serviciului Secret român a rugat pe ofițerul german să-i transmită amiralului Canaris că „prevederile din Expozeul prezentat în octombrie au în-

[315] Apud, Nicolae Ciachir, *Marile Puteri şi România 1856-1947,* Bucureşti, 1996, p. 243.

[316] Arh. S.R.I., fond „d”, dosar nr. 3749, f. 76-95.

ceput să se realizeze“. Moruzov a subliniat că „acțiunea actuală a URSS cuprinde în germene propagarea ideilor comuniste în vederea sovietizării popoarelor cu care vine în contact“. De asemenea, şeful Serviciului Secret a rugat să se transmită mareşalului Goring, care luase şi el la cunoştință despre conținutul Expozeului, că „trebuie să nu se neglijeze pericolul rus, care rămâne permanent, atât pentru România, cât şi pentru Germania“. Părerea lui era că în acel stadiu al relațiilor sovieto-germane, de absolută necesitate şi posibil de înfăptuit ar fi fost un demers al Germaniei față de URSS „pentru garantarea integrității teritoriale a României“, ceea ce venea şi în apărarea intereselor germane.

Demersurile de la Berlin ale şefului Serviciului Secret român nu i-au putut îndupleca pe demnitarii naziști să intervină în favoarea României, întrucât Basarabia fusese cedată zonei sovietice. Guvernul de la Kremlin era hotărât să rezolve chiar la începutul lunii decembrie problema Basarabiei, numai că prelungirea războiului de agresiune colonială dezlănțuit de Uniunea Sovietică împotriva Finlandei – la 30 noiembrie 1939 în urma refuzului guvernului de la Helsinki de a ceda teritoriile solicitate de sovietici ca zonă de apărare – a răsturnat aceste planuri. Elocvente în acest sens sunt consemnările făcute de celebrul ziarist şi istoric american Wiliam L. Schirer, aflat pe atunci la Berlin: „Toată lumea la Moscova, de la Stalin în jos, îşi închipuia că Armata Roşie va fi la Helsinki într-o săptămână de la începerea atacului. Erau într-atât de siguri încât fixaseră data de 6 decembrie în vederea atacului în Basarabia, dar l-au contramandat în ultimul moment“[317]. Desigur că la acea dată autoritățile româneşti nu au cunoscut aceste consemnări din Jurnalul lui Wiliam L. Schirer – care de altfel au fost făcute publice abia în 1954 cu ocazia unei conferințe ținută la Paris de Alexandru Cretzianu –, dar cu certitudine cunoşteau conținutul documentelor informative ale Serviciului Secret al armatei române, din analiza cărora se putea ajunge fără prea mare osteneală la intențiile sovietice, ceea ce a determinat şi reacția lor publică. Grigore Gafencu a declarat la 8 decembrie însărcinatului cu afaceri sovietic la Bucureşti, Pavel Kukoliev, că guvernul român, fiind convins că

[317] Gh. Buzatu, *op. cit.,* p. 61-62.

URSS nu vrea să tulbure pacea între cele două țări, nu va intra în nici o alianță cu o altă mare putere îndreptată contra Uniunii Sovietice[318].

Prin Raportul Serviciului Secret din 9 decembrie 1939 se informa că „rusii se pregătesc să invadeze Basarabia", şi că „în urma panicei ce se crease din această cauză, în mai multe oraşe din Basarabia, intelectuali – în majoritate evrei –, suspecți de multă vreme pentru sentimente comuniste, s-au grupat în comitete «de inițiativă» pentru protecția teritoriului basarabean în timpul evacuării din partea românilor"[319]. Astfel de „comitete de inițiativă" fuseseră deja identificate în oraşele Chişinău şi Orhei, iar pentru Tighina şi Cetatea Albă, investigațiile informative erau în plină desfăşurare în momentul întocmirii raportului. În legătură cu comitetele deja organizate, documentul Serviciului Secret menționa: „S-au distribuit printre membrii organizațiilor comuniste şi printre membrii organizației «Amicii URSS» o insignă de metal, reprezentând stema sovietică în cinci colțuri, care să servească la recunoaşterea între ei. Această insignă urmează a fi purtată vizibil de membrii batalioanelor de execuție înarmate, în perioada evacuării trupelor noastre". Rezultă deci, că pe lângă „comitetele de inițiativă" se creaseră şi formațiuni paramilitare cu rol de a interveni în cazuri deosebite sau de a face presiuni asupra autorităților româneşti şi armatei. Că aşa stăteau lucrurile, ne demonstrează şi următorul pasaj al raportului Serviciului Secret în care se precizează misiunile ce fuseseră fixate „comitetelor de inițiativă": „1) evacuarea edificiilor publice să se facă fără stricăciuni şi absolut intacte; 2) populația să fie cruțată de cruzimi; 3) avuțiile sechestrate (zis rechiziționate) să fie înapoiate; 4) să nu se opună rezistență în oraşe, spre a se evita bombardarea şi distrugerea lor, iar în caz de neexecutare se amenință că se vor pune în mişcare batalioanele înarmate"[320].

Dacă toate aceste planuri nu s-au concretizat în decembrie 1939, datorită prelungirii războiului sovieto-finlandez – care se va încheia abia în martie 1940 – nu înseamnă că sovieticii renunțaseră la principalul lor obiectiv revizionist asupra României, ci doar au

[318] *Politica externă a României. Dicționar cronologic,* p. 232.

[319] Arh. S.R.I., fond „d" dosar nr. 7336, f. 74.

[320] Ibidem, f. 75.

amânat data realizării lui. Până la rezolvarea conflictului cu Finlanda, guvernul de la Kremlin a continuat să exercite alte presiuni, ameninţări şi provocări.

Spionaj şi diversiune sovietică împotriva intereselor româneşti

În paralel cu organizarea „comitetelor de iniţiativă“ pe teritoriul Basarabiei şi Bucovinei, sovieticii şi-au intensificat acţiunile de spionaj. Un raport confidenţial primit de Centrala Serviciului Secret de la structurile informative ale Frontului de Est, menţiona că „Rusia sovietică ar fi trimis în Basarabia un mare număr de agenţi de spionaj, cu misiunea de a culege date şi informaţii asupra mişcării trupelor noastre, a fortificaţiilor ce se fac sau se vor face de-a lungul Prutului, a existenţei nodurilor de comunicaţie şi a podurilor de peste Prut, cu obligaţia de a şi le fotografia, precum şi obţinerea altor date care interesează apărarea naţională“[321]. Informaţiile se dovedeau veridice şi deosebit de interesante, întrucât aduceau detalii noi în legătură cu dotarea şi modul de acţiune al agenţilor sovietici. Aceştia erau dotaţi cu acte false (livrete militare, acte de naţionalitate, buletine de populaţie, adeverinţe că serviseră la diferite întreprinderi etc.) cu antetele, ştampilele şi semnăturile diferitelor instituţii poliţieneşti şi comunale din oraşele din Basarabia, Bucovina sau Transilvania. De asemenea, documentul Serviciului Secret atrăgea atenţia că agenţii de spionaj sovietici „poartă asupra lor mici aparate fotografice, geamantane de mână, au asupra lor sume mari de bani în monedă românească şi se dau drept turişti, circulă prin comunele de pe malul Prutului, începând de la Cernăuţi spre Iaşi-Leova, Cahul-Galaţi“[322]. Acest set de informaţii a întărit convingerea regelui Carol al II-lea, – şeful statului român şi principalul utilizator al fluxului informativ obţinut şi difuzat de Serviciul Secret – că mişcarea comunistă din România trebuia „supravegheată şi dominată cu toată energia“, iar în ce priveşte Basarabia, i-a dat credinţa că „nemţii au abandonat această parte a ţării

[321] Ibidem, dosar nr. 7731, f. 74.
[322] Ibidem.

URSS-ului“[323]. Recomandările făcute de suveran organelor militare au fost că „trebuie mai mult ca oricând ca apărarea noastră să nu se fixeze de la început pe Prut, ci chiar în inima Basarabiei, care, dacă noi n-o apărăm, nimeni, absolut nimeni nu ne-o va apăra“[324].

La 22 decembrie 1939, Serviciul Secret a întocmit Sinteza informativă intitulată „Duplicitatea imperialismului rusesc şi agresiunea contra Finlandei“[325]. Pentru factorii de decizie politică şi militară ai statului român prezenta un deosebit interes concluzia finală a documentului: „Procedeul sovietizării lente, ca prefață a unei anexări ulterioare, prezintă o primejdie pentru toate statele vecine cu URSS, printre care, în primul rând România, față de care Uniunea Sovietică a dus în permanență o politică de notorie duplicitate, încheind – pe de o parte – pacte de neagresiune şi făcând declarații formale «de bună vecinătate», în timp ce – pe de altă parte – nu a încetat nici un moment de a susține, prin bani şi agenți mişcarea comunistă din țara noastră şi de a cere pe toate căile «restituirea Basarabiei»“.

Maiorul Constantin Ionescu Micandru, ofițer de legătură al Serviciului Secret român cu Abwehr-ul, a întocmit la 26 decembrie 1939, un amplu Raport privind rezultatele vizitei sale la Berlin[326]. Documentul atestă că ofițerul român a înaintat maiorului german Pruck, un set de informații despre URSS grupate în trei categorii: „1) propaganda comunistă cu țările din Estul Europei şi Peninsula Balcanică, prin intermediul organizațiilor Cominternului; 2) activitatea diplomatică a URSS în țările slave şi – îndeosebi – în Bulgaria; 3) situația actuală a Armatei Roşii (deblocări, stare de spirit etc., pentru armatele de uscat, aer şi apă)“. În acelaşi timp, ofițerul român a ținut să transmită forurilor competente de la Berlin câteva considerații ale autorităților de la Bucureşti privind subtilitățile politicii sovietice: „Tendința actualilor conducători ai URSS de a apropia elementele emigrației ruse de pretutindeni sub motivul că viitoarea Rusie va avea nevoie de toți fii săi, ceea ce înseamnă că

[323] Carol al II-lea, *op. cit.,* p. 74–75.

[324] *Ibidem,* p. 75-76.

[325] Arh. S.R.I., fond „d“ dosar nr. 7201, f. 60/62..

[326] Ibidem, dosar nr. 2946, f.201-213.

emigrația rusă va căuta să profite de asemenea ocazie pentru a-şi reface situația". În cadrul schimbului de informații, maiorul Pruck i-a pus la dispoziție maiorului Ionescu Micandru câteva documente în limba rusă fotocopiate privind: organizarea Direcției Principale a Siguranței de Stat a URSS („GOGUBEZ"); dislocarea depozitelor de armament; harta cu deblocarea unităților tereste în Rusia europeană. Din punct de vedere politic, maiorul Pruck a făcut câteva aprecieri personale privind atitudinea Angliei în cazul unei acțiuni a URSS contra României, afirmând că această mare putere nu s-ar opune unei ocupări a României cu scopul de a priva Germania de resursele româneşti. În opinia ofițerului german, Anglia se putea opune cu orice preț doar pentru apărarea Strâmtorilor. „Germania – mai aprecia maiorul Pruck – a fost în mod imperios obligată să devină aliata URSS, altfel Uniunea Sovietică ar fi trecut, fără îndoială, de partea Angliei şi Franței, ceea ce ar fi constituit un mare pericol pentru Germania. În orice caz, Uniunea Sovietică nu este considerată ca un aliat loial, ea căutând a submina chiar Germania".

Un alt document de sinteză a fost întocmit de Serviciul Secret la 15 februarie 1940[327] despre „Activitatea regionalei din Basarabia a Partidului Comunist din România în intervalul de timp 9 ianuarie – 9 februarie 1940". Documentul informa printre altele că în comuna Tătăreşti (fost Tătar Bunar), județul Cetatea Albă, minoritarii ruşi şi evrei manifestau o oarecare răceală față de populația românească, atitudine ce trebuia pusă în legătură cu „zvonurile despre eventualitatea ocupării regiunii de către trupele sovietice, când aceşti minoritari doresc să nu poată fi acuzați de către organele sovietice de fraternizare cu românii". Propaganda făcută de comunişti fusese dirijată mai mult la sate „din cauza lipsei unui proletariat urban organizat". Consecințele acestei propagande au constat în vânzările de pământuri agricole la prețuri foarte scăzute, (de la 18 000 la 4-5 000 lei un hectar). Un alt fenomen evidențiat de documentul informativ al Serviciului Secret îl constituia sporirea procentului trecerilor nelegale peste frontiera din România în URSS a tinerilor premilitari şi chiar a soldaților concentrați. Un procent de

[327] Arh. M.A.E., fond 71 România, vol. 63. F. 300-3005.

aproximativ 50% din trecerile clandestine s-ar fi datorat propagandei comuniste despre iminenţa invaziei trupelor sovietice în Basarabia.

Desigur că nu întreaga minoritate evreiască din Basarabia şi Bucovina de Nord – care la acea vreme număra cu aproximaţie în jur de 200 000 de suflete – fusese contaminată de ideile comuniste sau se manifesta duşmănos faţă de regimul de la Bucureşti. La acea dată era în vigoare Decretul-lege din 21 ianuarie 1938 privind revizuirea cetăţeniei române – care la data elaborării viza mai ales evrei – de unde şi anumite rezerve justificate din partea comunităţii evreieşti, dar despre o atitudine în masă antiromânească şi prosovietică nu poate fi vorba. Elocvente în acest sens au fost explicaţiile ziaristei Paulina Appenschlak, care în ianuarie 1940 scria în ziarul „Haboker" de la Tel Aviv: „Nu voi exagera dacă voi spune că, din toţi cetăţenii României, minoritatea evreiască se teme cel mai mult de pierderea independenţei româneşti. De aceea sunt legaţi evreii de ţară şi, în acelaşi timp se tem de orice schimbare, căci orice schimbare loveşte întâi în evrei. De aceste două realităţi, care reprezintă baza loialităţii evreieşti în fiecare ţară, nu au ţinut seama Germania şi Polonia. Astăzi, nu ţine seama de ele guvernul român"[328]. O poziţie asemănătoare avea să o ia şi noul şef rabin al comunităţilor evreieşti din România, în zilele imediat următoare ultimatumurilor sovietice, într-o atmosferă voit ostilă, antisemită şi incandescentă – în care românii dădeau vina pe oricine, fără să-şi vadă propriile erori –, dr. Alexandru Şafran a declarat în Parlament că „evreii nu puteau fi ţinuţi răspunzători pentru situaţia dramatică a ţării"[329].

Cu toate acestea, autorităţile de la Bucureşti se străduiseră să ţină seama de toate detaliile, întrucât politica de echilibru nu permitea excesele sau tratarea diferenţiată a minorităţilor. Dovadă că

[328] Apud Mihai Pelin, *Legendă şi adevăr,* Bucureşti, 1994, p. 21. Totuşi, autorităţile româneşti au dat dovadă de toleranţă, permiţând evreilor emigrarea, din şi prin România, acelor care doreau să se stabilească în Eretz-Israel (Palestina). Din 1939, principalele baze de plecare a navelor cu emigranţi evrei – chiar şi clandestini – din Europa deveniseră porturile Constanţa şi Sulina. (Eugen Glück, *Evreii originari din România în Israel,* în „Revista istorică", tom VI., nr. 1-2, 1995, p. 127).

[329] Alexandru Safran, *Un tăciune smuls flăcărilor. Mentorii,* Bucureşti 1996, p. 54.

regele Carol al II-lea – temător că anul 1940 îi putea aduce o agresiune sovietică – a întreprins o vizită oficială la Chişinău[330], la 6 ianuarie 1940, unde reprezentanţii tuturor minorităţilor l-au asigurat pe monarh de loialitatea şi ataşamentul lor la cauza independenţei şi integrităţii ţării şi că erau gata să o apere în orice împrejurare. Fiind o procesiune religioasă ortodoxă – ziua Bobotezei – evreii nu au fost prezenţi, dar în numele lor ar fi dat asigurări de loialitate reprezentantul minorităţilor ruse[331].

În ciuda acestor asigurări, Serviciul Secret continua să adune informaţii privind acţiunea de influenţare a minorităţilor din Basarabia şi Bucovina, precum şi despre acţiunile diversioniste cu caracter propagandistic şi provocator întreprinse de sovietici. Astfel, prin Nota din 21 februarie 1940[332], se informa că „autorităţile (sovietice din Ucraina de Vest) încurajează răspândirea zvonurilor agresive sau calomnioase la adresa României, afirmând că această ţară pregăteşte un atac contra URSS şi că, din această cauză, va fi «eliberată de forţele sovietice de sub jugul asupririi capitaliste», făcându-se astfel să eşueze «planurile imperialiste» ale Londrei şi Parisului".

În zilele de 2-4 februarie 1940 s-au desfăşurat în capitala Iugoslaviei lucrările sesiunii Consiliului permanent al înţelegerii Balcanice, sub preşedinţia lui Grigore Gafencu. Avea să fie şi ultima reuniune în scurta istorie a Pactului de la Atena. La sesiunea de la Belgrad s-a acordat o atenţie specială problemelor întăririi Pactului în domeniul măsurilor militare, precum şi al dezvoltării colaborării economice. Statele majore ale armatelor celor patru ţări au hotărât să se înceapă de îndată lucrări care să prevadă variantele tuturor agresiunilor posibile în Balcani[333]. În acest timp, ochii vigilenţi ai Moscovei şi Berlinului se aflau aţintiţi spre Belgrad, aspect dovedit şi de reacţiile lor prompte. După relatările agenţiei TASS, care prelua ştirile transmise de Biroul german de informaţii, în zilele conferinţei de la Belgrad, când se credea că înţelegerea Balcanică va lua hotărâri net prooccidentale, „Izvestia" a publicat un co-

[330] Carol al II-lea, *op. cit.,* p. 83.

[331] *Ibidem,* p. 85.

[332] Arh. M.A.E., fond. 71, România, vol. 63, f. 375.

[333] Vezi pe larg Cristian Popişteanu, *op. cit.,* p. 290-294.

mentariu în care releva că „Antanta Balcanică nu s-a lăsat atrasă în acțiuni periculoase“, adică antisovietice sau antigermane, ceea ce evidențiază că oamenii politici de la Kremlin erau foarte atenți față de orice demers diplomatic sau militar al Bucureştiului. În schimb, la Berlin, demnitarii celui de-al treilea Reich, la fel de pragmatici, definitivau planul ataşării totale a României la statele Axei pe calea sprijinirii revizionismului maghiar şi bulgar[334].

Întrucât pe timpul desfăşurării războiului sovieto-finlandez opinia publică din România, orientată de presă, îşi manifestase simpatia pentru eroicul popor finlandez, o dată ce balanța începuse să se încline tot mai mult de partea sovieticilor, tonul diplomaților Moscovei începuse să devină şi mai amenințător. Pavel Kukoliev, însărcinatul cu afaceri al URSS în capitala României, aflându-se într-un cerc față de care nu avea rezerve, a declarat – după cum informa Nota Serviciului Secret din 21 februarie 1940 – că „problema finlandeză o dată lămurită, se vor găsi atunci unii oameni de stat din România, care vor regreta profund atitudinea lor antisovietică de astăzi“. Două zile mai târziu, o altă notă a Serviciului Secret informa Ministerul de Externe român că „elevii din Galiția au început să învețe geografia URSS în şcoală, unde li s-a adus harta Uniunii Sovietice, în care este încadrată Basarabia şi Finlanda“[335].

În perioada 2-8 martie 1940 s-a desfăşurat vizita lui Mihail Moruzov în Germania (doc. 14). Şeful Serviciului Secret a avut întrevederi cu mai multe oficialități ale Reich-ului, printre care cu omologul său, amiralul Canaris. Acesta din urmă i-a făcut câteva comunicări din partea generalului Keitel: „Comandamentul german are continuu în vedere tendințele URSS care au ca prim scop propagarea ideii revoluționare, pe care deocamdată înțelege să o exploateze sub forma ideală a panslavismului în Polonia, Boemia, Moravia, Ucraina Carpatică şi, apoi, în Balcani unde – mai ales în Bulgaria şi Iugoslavia – a început să desfăşoare deja acțiuni pregătitoare“. Expansiunea sovietică în Balcani constituia în opinia autorităților Reich-ului „un act pe care Germania nu-l poate admite“. În consecință, Canaris a sugerat din partea generalului Keitel că în

[334] Vezi Andrezej Pankowiecz, *op. cit.,* p. 289-290.

[335] Arh. M.A.E., fond 71, România, vol. 63, f. 383.

acea conjunctură interesul României era să fie „cât mai corectă față de Germania“. Temerile germane, că România nu putea fi sinceră, obligau Reich-ul la o poziție rezervată, întrucât „în momentul când Germania va fi antrenată într-un război, [România – *n.n*.] îşi va schimba atitudinea făcând jocul francezilor“. De aici putem deduce că vizita lui Moruzov în Germania s-a soldat cu obținerea a două mesaje clare: revizionismul sovietic era perceput şi la Berlin ca o revitalizare a ideologiei panslave, iar în fața acestui pericol care atingea şi interesele Reich-ului în Balcani, Germania, deşi rămânea vigilentă, totuşi nu era încă dispusă să ajute România. Numai că temerile germane față de o eventuală lipsă de loialitate a României constituiau în fond doar o simplă acoperire diplomatică a interesului Germaniei de a nu deranja Moscova, adică de a rămâne în limitele stricte ale Pactului din 23 august 1939. Mesaje asemănătoare a mai primit Serviciul Secret şi în săptămânile următoare. La 9 aprilie 1940, când maiorul german dr. Wagner l-a întrebat pe Killinger, din partea lui Moruzov, ce atitudine va lua Germania în cazul în care e atacată de URSS, ofițerul german nu numai că nu a primit răspuns, dar a suportat şi o admonestare[336]. Asemănător şi la 18 aprilie, când colonelul Gerstenberg, întors de la Berlin, i-a comunicat lui Moruzov din partea mareşalului Göring că „cel puțin față de relațiile actuale, Uniunea Sovietică nu va întreprinde nici o acțiune fără ca Germania să fie în prealabil, avizată“[337].

Propaganda sovietică şi acțiunile de intimidare

Pe lângă neutralizarea Germaniei, scenariul sovietic proiectat în vederea realizării obiectivelor revizioniste ale Kremlinului, inclusiv încorporarea Basarabiei şi a Bucovinei, cuprindea şi o vastă acțiune de pregătire a opiniei publice internaționale, în acest scop au fost folosite aşa numitele „Societăți ale Basarabenilor“, în fond oficine de spionaj, propagandă şi influență, constituite încă din decembrie 1939 în întreaga lume. Nota Serviciului Secret din 7 martie 1940 informa că „luaseră naştere în Statele Unite patru mari

[336] Arh. N.I.C., fonf P.C.M.-S.S.I., *Politica externă a României*, dosar nr. 2/1940, f. 212-214.

[337] Ibidem, f. 215.

centre de acțiune [la New York, Sân Francisco, Chicago şi Saint Louis – n.n.], care au primit misiunea de a organiza propaganda în favoarea «autodeterminării poporului basarabean»“[338]. Documentul sublinia că „elementul evreiesc predomină în propaganda «Societății Basarabenilor» pe teritoriul Statelor Unite, acțiune care are drept scop «eliminarea Basarabiei de sub jugul ocupației româneşti», încercând să pregătească opinia publică americană pentru eventualitatea unui atac sovietic contra României“. Astfel de „societăți“ reuşiseră să organizeze la New York şi Chicago mai multe întruniri, cu care ocazie se răspândiseră manifeste intitulate „Tragedia Basarabiei“, iar oratorii au vorbit despre „îndobitocirea şi asuprirea poporului basarabean“. Pancardele agitate la asemenea întruniri conțineau lozinci incitante precum: „Basarabia moare de foame şi de boli“, „Regresul Basarabiei sub ocupație românească“ şi altele de acest gen. În oraşul New York, delegația „Societății Basarabenilor“ s-a prezentat primarului şi i-a înmânat un lung memoriu despre situația din Basarabia în care se cerea printre altele ca „populația acestei provincii să dobândească dreptul de a-şi hotărî singură soarta pe cale de plebiscit şi sub garanția unor Puteri neutre“. Acelaşi memoriu atrăgea atenția autorităților oraşului New York, că membrii „Societății Basarabenilor“ „nu sunt comuniști, ci democrați şi partizani ai autodeterminării poporului şi creării Republicii Democratice Basarabia“. Serviciul Secret deținea informații potrivit cărora la mijlocul lunii martie 1940 urmau să se desfăşoare mari întruniri „în diferite centre din Statele Unite spre a se actualiza «problema basarabeană», unde se vor rosti discursuri în limba engleză şi se va proceda la colectarea unui «fond pentru libertatea Basarabiei»“.Toate acestea se petreceau – după cum i se raportase regelui Carol al II-lea de un emisar român întors din SUA – pe fondul unei „lipse totale de propagandă românească“ în acest spațiu[339].

Prin nota din 8 martie 1940, Serviciul Secret informa Ministerul de Externe român că în urma ocupării Galiției de nord de trupele sovietice „elementele de stânga din Bucovina şi Basarabia, în special cele de origină etnică evreiască şi ucraineană, începuseră să

[338] Arh. M.A.E., fond 71, România, vol. 63, f. 544-545.

[339] Carol al II-lea, *op. cit.,* vol. 2, p. 100.

desfăşoare o susţinută activitate comunistă“[340]. Autorităţile româneşti au trecut la arestări, fiind neutralizate 3 organizaţii comuniste: una cu sediul la Nepolcăuţi, condusă de dr. Denber Mendel; a doua din comuna Nemţeşti, condusă de Latec Wilhelm; a treia din comuna Dubăuţi, condusă de Moisiuc Cornel. Toate aceste organizaţii aveau ramificaţii şi celule în mai multe comune basarabene. „Cu ocazia arestărilor efectuate – menţiona documentul – şi în urma cercetărilor întreprinse s-a mai descoperit că elementele comuniste, scontând pe o eventuală părăsire de către autorităţile româneşti a Bucovinei şi Basarabiei, plănuiseră din rândurile lor un întreg aparat administrativ pentru înlocuirea celui românesc“. Un rol important în mişcarea comunistă din Bucovina şi Basarabia „îl joacă voiajorii comerciali evrei, care sunt folosiţi pentru întreţinerea legăturilor între diferitele organizaţii şi pentru trimiterea materialului de propagandă“.

Acţiunile, cu caracter revizionist, sovietice contra României au fost impulsionate şi prin cuvântarea comisarului poporului pentru Afacerile Externe al URSS, V.M. Molotov, din 29 martie 1940, când a menţionat la un moment dat că între România şi URSS nu există un tratat de neagresiune datorită „existenţei unei chestiuni litigioase nerezolvate“, şi că nu poate numi un ministru în România din pricina „cazului Butenko“[341]. În faţa acutizării acţiunilor revizioniste care căpătau acum şl girul oficialităţilor de la Kremlin, Grigore Gafencu a prezentat un Expozeu în cadrul şe-

[340] Arh. M.A.E., fond 71, România, vol. 63, f. 567-569.

[341] Aşa-zisul „caz Butenko“ a fost provocat de faptul că Theodor C. Butenko, însărcinat cu afaceri ad-interim la Legaţia sovietică din Bucureşti, dispăruse la 6 februarie 1938 din România şi se stabilise la Roma, unde prin declaraţii şi publicaţii a demascat crimele şi atrocităţile comise de regimul bolşevic din URSS. Sovieticii au protestat faţă de modul „nesatisfăcător“ în care autorităţile româneşti conduseseră cercetările, într-un articol din „Pravda“ se afirma că Butenko căzuse victimă fasciştilor români ajutaţi de puteri străine. În momentul când Butenko a reapărut la Roma, presa sovietică a afirmat că sub acest nume se ascunde un „escroc alb“. Şeful diplomaţiei italiene, Galezzo Ciano, a afirmat într-o discuţie cu ministrul român la Roma, Râul V. Bossy, că pentru Moscova „dispariţia lui Butenko este un pretext ridicol de-a căuta cearta cu lumânarea“ *(Basarabia 1940. Documente,* Chişinău, 1991, p. 16-17). Suspiciunile faţă de guvernul român s-au menţinut până în iunie 1940 când URSS şi-a numit un nou ministru plenipotenţiar, în persoana lui Anatoli Lavrentie (Mihai Pelin, *Dispariţia şi reapariţia lui Theodor Butenko,* în *Antonescu, Mareşalul României şi războaiele de reîntregire,* vol. 3, Veneţia, 1987, p. 31-44).

dinței secrete a Comisiei externe a Parlamentului. S-a recurs la ședința secretă, deoarece guvernul României evita să ia poziție publică în legătură cu această problemă. Gafencu a arătat că România şi-a asigurat şi promovat întotdeauna interesele sale, folosind în mod abil contradicțiile existente între marile puteri. Diplomatul român aprecia că partea referitoare la România din cuvântarea lui Molotov nu trebuia luată „prea tragic", întrucât nu constituia nimic mai mult decât o rezervare de drept în care n-ar exista de altfel „nimic nou". Bazându-se pe faptul că Pactul Briand-Kellog şi Convenția cu privire la definirea agresorului erau în vigoare, Gafencu aprecia că „România nu este amenințată de un atac armat". În opinia lui „apărarea intereselor româneşti era asigurată de relațiile externe valoroase ale țării"[342]. Contrar declarațiilor liniştitoare ale ministrului de externe român, deputații basarabeni care au luat cuvântul au arătat că în rândul populației din Basarabia există o „neliniște extraordinară", care s-a amplificat după cuvântarea lui Molotov. Minoritarii ruşi şi ucraineni se agitau mai tot timpul „peste hotare". Românii basarabeni erau terorizați de pericolul începerii atacului Armatei Roşii. Într-o asemenea atmosferă, viața nu putea decurge normal, fapt pentru care deputații basarabeni au cerut guvernului să găsească modalitatea liniştirii populației şi restabilirii încrederii[343].

Îngrijorarea românilor basarabeni era îndreptățită. Serviciul Secret obținea noi informații privind acțiunile puse la cale contra României. În Nota din 5 aprilie 1940 se afirmă că „Rusia sovietică a hotărât să intensifice la maximum serviciul de spionaj şi propagandă comunistă în statele din Balcani şi în special în România, Bulgaria şi Iugoslavia". Din informațiile Serviciului Secret rezulta că la Bucureşti funcționa „Biroul Interbalcanic de Agitație al Minoritarilor", condus de comunistul Bremmer. Acesta ținea legătura cu agenții comunişti rezidenți Strafcovici din Balcic, Foos şi Gregorof din Ankara, şi Naghi din Cluj. Bremmer mai ținea legătura şi cu Moscova prin agenții Ilieff şi Cavacoff de la care primea instrucțiuni şi directive. Serviciul Secret aflase că „pentru România au instrucțiuni să provoace nemulțumiri şi agitații printre locuitorii în-

[342] *23 August 1944. Documente,* Bucureşti, 1984, vol. I, doc. nr. 44, p. 58-59.

[343] *Ibidem,* p. 59.

treprinderilor şi fabricilor care lucrează pentru armată“[344]. Erau vizate în special obiectivele de importanţă strategică, adică porturile Constanţa şi Galaţi, Valea Prahovei, Valea Jiului, uzinele din Reşiţa, Braşov şi Cugir, precum şi atelierele C.F.R. din Bucureşti.

Un moment important în descifrarea politicii URSS faţă de România l-a constituit vizita lui Mihail Moruzov în Anglia, în zilele de 31 martie – 3 aprilie 1940), la invitaţia Intelligence-Service-lui[345]. Vizita a avut un caracter strict secret, iar patru din cele cinci probleme examinate de Moruzov cu şeful Serviciului de informaţii britanic vizau Uniunea Sovietică: 1) acţiunea URSS în legătură cu problema panslavă; 2) rolul Internaţionalei a III-a în conlucrarea dintre Germania şi URSS; 3) Germania şi URSS sub raportul ideologiei politice; 4) scopurile urmărite de Germania în URSS şi de URSS în Germania. La întoarcere, Moruzov a întocmit un amplu raport pentru informarea factorilor de conducere politică şi militară de la Bucureşti, în care a prezentat principalele concluzii rezultate „din discuţiile“ şi „materialul informativ examinat“. Cei doi şefi ai serviciilor secrete român şi englez căzuseră de acord asupra următoarelor aspecte: 1) problema panslavă trebuia înglobată în acţiunea politică a URSS, ceea ce constituia o primă etapă a expansiunii sovietice în Europa, fapt ce constituia în privinţa României obiectul unei atenţii deosebite; 2) Internaţionala a III-a îşi păstra structura din trecut şi obiectivul strategic, adică revoluţia mondială şi dictatura proletariatului, dar pentru a nu pierde încrederea maselor şi a da o aparenţă de sinceritate în colaborarea cu Germania, recurgea la o vastă acţiune de propagandă pentru lămurirea ruşilor de pretutindeni că acordul dintre Germania şi URSS a fost o necesitate impusă de războiul dintre grupul statelor revoluţionare şi cel al statelor conservatoare; 3) din punctul de vedere al ideologiei politice nu se manifesta nici un fel de tendinţă de unificare între naţional-socialism şi bolşevism, ambele state cu regimuri politice bazate pe ideologii totalitare – Germania şi URSS – căutau să se menajeze reciproc oficial, dar fără sinceritate; 4) prin Pactul de neagresiune şi politica de menajare reciprocă, Germania urmărea să aibă spatele acoperit pentru acţiunile în Vest, iar URSS să capete li-

[344] Arh. S.R.I., fond „d“, dosar nr. 10623, vol. 4, f. 130.

[345] Ibidem, dosar nr. 3717, f. 159-165.

bertatea de a-şi dobândi teritoriile pierdute în urma primului război mondial, în plus față de aceste concluzii, Moruzov a consemnat în raportul său că Anglia urma să realizeze o concentrare maximă de forțe abia începând cu primăvara anului 1941, ceea ce însemna că pentru ea războiul „abia începuse". Cu alte cuvinte, doctrinei germane a războiului fulger, britanicii urmau să-i opună doctrina „războiului de durată", cu posibilități reale de a realiza nu numai o concentrare progresivă de forțe şi mijloace de luptă, ci şi noi aranjamente politico-diplomatice pentru învăluirea Germaniei, principalul ei inamic. Relațiile „nesincere" dintre Germania şi URSS constituiau desigur o speranță pentru englezi în reuşita unei astfel de doctrine politico-militare, dar îngreunau nespus poziția statului român, pentru că, în ciuda presiunilor revizioniste sovietice, România nu se putea arunca în brațele Germaniei, întrucât ar fi devenit adversara Angliei. Avem în acest fel şi explicația poziției guvernului de la Bucureşti în menținerea României pe o linie de echilibru şi neutralitate, dar cu o vigilență sporită la granița de est, întrucât în cazul unei agresiuni nu se putea baza decât pe forțele proprii.

Interesant este că doar la câteva zile după ce Moruzov părăsise Londra, Foreign Office a organizat, între 8 şi 11 aprilie, o discuție împreună cu conducătorii misiunilor diplomatice din țările Europei de sud-est pe tema posibilității extinderii garanției britanice față de România în cazul unui atac sovietic. Consfătuirea a formulat concluzia că Anglia „va acorda ajutor României după posibilități, dar că gradul şi caracterul ajutorului vor depinde de atitudinea Turciei, Italiei şi Bulgariei", numai că astfel de condiții erau greu de realizat[346].

Informații îngrijorătoare despre acțiunile sovietice împotriva României au fost aduse şi de ataşatul militar italian ce fusese mutat de la Moscova la Bucureşti, şi pe care le-a pus la dispoziția Marelui Stat Major român cu care promitea „o colaborare sinceră şi caldă", în cadrul întrevederii pe care a avut-o la 9 aprilie cu regele Carol al II-lea, ofițerul italian a afirmat că URSS duce în România şi mai ales în Basarabia „o acțiune de spionaj şi de propagandă în pro-

[346] Apud, V.Fl. Dobrinescu, *Bătălia diplomatică pentru Basarabia,* 1991, p. 146.

porții «planetare» şi că cea mai mare primejdie o reprezenta Armata Roşie care ar fi putut mobiliza uşor la acea dată «12 000 000 de oameni perfect armați»". Conducătorul URSS, I.V. Stalin, era apreciat ca „un şef incontestabil, urmat fără şovăire de tineret". Problema era, în opinia ofițerului italian, că „nimeni nu poate fi sigur de politica lui [Stalin – n.n.], care, cu imensa lui inteligență şi completa lipsă de scrupule, o poate schimba dintr-o clipă în alta". URSS începuse să fie tot mai mult receptată ca un stat naționalist, iar marele merit al lui Stalin ar fi constat în faptul că redase poporului „un simț patriotic" şi că s-a „ataşat vechii politici a lui Petru cel Mare şi a Ecaterinei a II-a". Concluzia ataşatului militar italian, subliniată în fața suveranului român, era că „totuşi conducătorii [sovietici – n.n.] nu uită niciodată scopul lor final: bolşevizarea lumii"[347]. Astfel de informații nu aduceau nimic nou, ele constituiau doar o confirmare a buletinelor, notelor, rapoartelor şi analizelor informative difuzate de Serviciul Secret Marelui Stat Major al armatei române.

La 10 aprilie 1940, Molotov l-a convocat la orele 22,30 pe Gheorghe Davidescu, şeful misiunii diplomatice a României în capitala URSS, pentru a-i înmâna o listă cu 15 cazuri de incidente provocate – în opinia guvernului sovietic – de trupele române care ar fi „tras peste frontieră". „Astfel de incidente – preciza diplomatul sovietic – nu trebuie să se repete. Nimic bun nu poate rezulta din ele"[348]. O altă sursă memorialistică dezvăluie că Molotov i-ar fi spus ministrului român că „incidentele depăşesc orice limită", iar „guvernul sovietic nu va tolera repetarea unor asemenea cazuri"[349]. Gheorghe Tătărescu avea să precizeze că „o parte din aceste incidente erau provocate de înşişi soldații sovietici, o parte era inventată pe de-a întregul şi o altă parte nu erau decât exagerări tendențioase ale unor acte cu caracter polițienesc, perfect legale ale grănicerilor şi trupelor noastre"[350].

---

[347] Carol al II-lea, *op. cit.,* p. 139.

[348] Gheorghe Tătărescu, *Memoriu privind politica externă a României în perioada septembrie 1939 – iunie 1940* (redactat Poiana Gorj, 1 mai 1943) în V.Fl. Dobrinescu, *op. cit.,* p. 177-178.

[349] Nicolae I. Arnăutu, *op. cit.,* p. 158.

[350] V.Fl. Dobrinescu, *op. cit.,* p. 178.

Posibil ca avertismentul oficialităților sovietice – bazat pe acțiuni de provocare – să nu fi fost întâmplător. El poate fi pus în legătură cu intensificarea propagandei comuniste în teritoriile din stânga Nistrului cu scopul de a influența opinia publică spre o direcție favorabilă viitoarelor demersuri politico-diplomatice utile Kremlinului. Astfel, prin Nota din 19 aprilie 1940, Serviciul Secret informa că elementele comuniste răspândiseră zvonul – pentru a crea o stare de agitație în rândul populației româneşti – potrivit căruia în urma finalizării războiului cu Finlanda, URSS urma să revendice Basarabia. Avându-se în vedere forța militară covârşitoare a sovieticilor, România urma să fie pusă în situația de a ceda teritorii fără luptă[351].

Populația Basarabiei continua să fie stăpânită de frică şi panică. Nota Serviciului Secret din 25 aprilie 1940 informă despre starea de spirit a basarabenilor provocată de discursul lui Molotov, care ar fi dus la apariția tendinței de lichidare a bunurilor, spre a se stabili în Vechiul Regat, iar țăranii agricultori ezitau chiar a face culturi de primăvară[352]. La fel de pesimişti se dovedeau şi minoritarii ruşi din Basarabia. În rândurile lor se acreditase ideea că „situația economică precară a provinciei basarabene favorizează propaganda comunistă", iar „în caz de conflict armat cu Uniunea Sovietică, trupele române se vor retrage pe linia Prutului pentru a evita o încercuire din partea trupelor sovietice din direcția Galiției Orientale şi a litoralului Mării Negre, între limanul Nistrului şi Dunăre"[353].

Din buletinele informative întocmite de Serviciul Secret, rezultă că în luna aprilie, sovieticii concentrau trupe la frontierele cu România, socotite la 300 000 soldați, plus 100 000 lucrători la fortificații, în luna mai, forțele sovietice se compuneau din 28 divizii de infanterie, 9 divizii de cavalerie şi 10 brigăzi mecanizate. Flota sovietică din Marea Neagră se afla în stare de veghe, iar „avioanele şi bombele" erau „gata de a intra în acțiune"[354]. Din surse italiene rezultă că după războiul cu Finlanda, URSS începuse

[351] Arh. M.A.E., fond 71, România, vol. 64, f. 474.

[352] Ibidem, f. 531.

[353] Ibidem, f. 530.

[354] Arh. N.I.C., fond P.C.M.-S.S.I., *Politica externă a României*, dosar nr. 2/1940, f. 279, 280.

să maseze forțe apreciate la nivelul a 28-30 divizii de infanterie, 7-8 divizii de cavalerie şi de la 6 la 8 divizii motorizate[355].

La începutul lunii mai, strategii de la Moscova au căutat să acționeze şi prin rețelele comuniste din România. Astfel, în „Directivele din 8 mai 1940 ale Cominternului pentru Partidul Comunist din România", se arăta că în fața poporului român, a clasei muncitoare şi a Partidului Comunist stă sarcina de a nu admite „transformarea României într-un cap de pod al Angliei şi Franței pentru un război împotriva Germaniei şi URSS"[356], cerându-se ca lozinca „apărării granițelor" să fie demascată „ca o continuare a politicii de apropiere de Anglia şi Franța şi a războiului împotriva Germaniei şi URSS". Această încercare de a impulsiona activitatea comuniştilor români este confirmată şi de Beria, şeful serviciilor secrete sovietice, care, la 27 iunie 1940 îl informa pe Stalin că în Basarabia avea loc „o activizare a partidului comunist", arătând că în diferite orașe se răspândeau foi volante ce cheamă la luptă împotriva guvernului român şi la stabilirea de relații prieteneşti cu Uniunea Sovietică[357]. Este greu de spus dacă într-adevăr sovieticii se aşteptau la rezultate spectaculoase de pe urma acestei manevre diversioniste, având în vedere că aşa-zisul Partid Comunist din România – după cum rezultă din documentele Cominternului puse recent în circuitul cercetării – în acea perioadă trecea prin momentele cele mai grele, din toate punctele de vedere: lipsa unei baze sociale de masă, lipsa de fonduri, lipsa de credibilitate şi audiență în rândurile poporului român, reducerea efectivelor ca urmare a masivelor arestări efectuate de Siguranță, manifestarea unor curente care susțineau trecerea la activitatea diversionist-conspirativă ceea ce-i apropia pe comuniști de legionari. Existau şi deosebiri de vederi între comuniştii din România şi cei de la Moscova, fapt pentru care Kremlinul manifesta o atitudine prudentă[358].

O notă a Serviciului Secret, din 9 mai 1940 (Doc. 98), informa Ministerul de Externe român despre declarația lui Pavel

---

[355] Ion Constantin, *op. cit.,* p. 56.

[356] Apud Cristian Popişteanu, *op. cit.,* p. 268-269.

[357] Ion Şişcanu, *Raptul Basarabiei 1940,* Chişinău, 1993, p. 23.

[358] Vezi pe larg Tatiana A. Pokivailova, *1939-1940 Cominternul şi Partidul Comunist din România,* în „Magazin istoric", s.n., martie 1997, p. 45–48.

Kukoliev făcută unui grup de funcţionari ai Legaţiei sovietice în care s-a subliniat printre altele că „Uniunea Sovietică ţine mult la păstrarea statu-quo-ului în România şi pentru acest motiv nu a ridicat chestiunea Basarabiei. În acesta privinţă, URSS a răbdat 20 de ani şi mai poate avea răbdare 20 sau 30 de ani“[359]. Desigur că o astfel de declaraţie nu mai liniştea pe nimeni. Sovieticii se dovedeau aşa cum îi caracterizase Moruzov: una spun, alta gândesc şi cu totul alta fac.

O dată ce primejdia sovietică devenise iminentă, autorităţile politice şi militare de la Bucureşti au întocmit, în mai 1940, planurile de evacuare a teritoriilor revendicate de ruşi, intitulate codificat „Tudor“ şi „Mircea“. Ele au fost înaintate principalelor instituţii publice din ţinuturile şi judeţele periclitate, pană la nivelul primăriilor locale. Ambele planuri – din care cel dintâi era de bază, al doilea conţinând prevederi suplimentare pentru evacuarea pe timp de noapte – preconizau că „în principiu, organele militare şi administrative nu părăsesc teritoriul lor decât atunci când trupele operative sunt pe punctul de a-l evacua în întregime“[360].

Măsurile erau de oportunitate, întrucât pe filierele Serviciului Secret continuau să se obţină informaţii despre noi concentrări de unităţi militare la graniţa de nord-est a României. Din alte informaţii trimise de amiralul Canaris lui Moruzov rezulta că la începutul lunii iunie 1940 (doc. 27), totalul forţelor Armatei Roşii din vecinătatea frontierelor cu România erau: 30 divizii infanterie, 12 divizii cavalerie şi 6 brigăzi mecanizate, în Districtul Militar Special Kiev; 7 divizii infanterie şi 2 brigăzi mecanizate, în Districtul Militar Odessa; 4 divizii infanterie şi 2 brigăzi mecanizate, în Districtul Militar Harkov. Deci, un total de 42 divizii infanterie, 12 divizii cavalerie şi 10 brigăzi mecanizate. După cum atestă documentele militare provenite din arhivele sovietice, dispozitivul Armatei Roşii la graniţa cu România era compus – în lunile mai-iunie – din 40 de divizii, 14 brigăzi blindate, 30 de regimente şi 4 divizioane de artilerie[361]. Un astfel de dispozitiv întrecea cuantumul to-

[359] Arh. M.A.E., fond 71, România, vol. 64, f. 698.

[360] Apud Mihai Pelin, *Legendă şi Adevăr,* p. 25.

[361] Vezi pe larg la Ion Sişcanu, *Ocuparea Basarabiei, Herţei şi Nordului Bucovinei,* în „Revista de istorie militară“, nr. 4(10)/1991, p. 17-19.

tal al forțelor românești pe întreaga țară (32 divizii de infanterie, 41/3 divizii de cavalerie, 4 brigăzi mixte munte, o brigadă motorizată şi o brigadă fortificații)[362]. Ceea ce este şi mai interesant, concentrarea de forțe sovietice la granița cu România nu constituia nici un secret, întrucât sovieticii nu luaseră măsuri ca acțiunile să se petreacă în ascuns, fapt ce ne duce cu gândul că urmăreau prin aceasta să-şi descurajeze adversarul. Concludent în acest sens este raportul generalului V. Melikov trimis comisarului adjunct al apărării URSS, E. Sciadenko: „Concentrarea şi desfăşurarea trupelor şi mijloacelor de atac pe linia de plecare, linia Nistrului, a decurs fără nici un fel de camuflaj; armonicile, cântecele cu glas tare, zgomotul, iar noaptea farurile miilor de maşini de toate tipurile, le comunicau clar românilor pe celălalt mal că noi aduceam la Nistru, zi şi noapte, forțe colosale. De aceea n-a existat elementul surpriză, totul a decurs în mod deschis“[363]. O astfel de concentrare de forțe armate sovietice la granița cu România, mult sporită la începutul lunii iunie 1940, față de perioada anterioară, fusese semnalată şi de raportul lui Dan Telemac, şeful secției consulare a Legației române din Moscova[364]. Mai mult, intensificarea acțiunilor de recunoaştere şi cercetare a terenului pe malul Nistrului, efectuarea de lucrări pregătitoare pentru forțarea fluviului, încălcarea spațiului aerian românesc prin zboruri ilegale ale aviației sovietice fuseseră semnalate Marelui Stat Major al armatei române prin materialele informative întocmite de structurile specializate ale Frontului de Est. Intensele pregătiri militare ale URSS fuseseră observate şi de consulul american la Moscova, M. Ward, care, în drumul său spre Lvow, aflase că ofițerii sovietici se pregăteau pentru „eliberarea Basarabiei“[365].

Planificarea strategică a invaziei Armatei Roşii

[362] Arh. M.Ap.N., fond M.St.M., Secția 3, dosar nr. 1591, f. 335; doar nr. 1685, f. 27 şi 31-32.

[363] Ion Sişcanu, *op. cit.,* p. 19.

[364] Ioan Scurtu, Constantin Hlihor, *Complot împotriva României, 1930-1047,* Bucureşti 1994, p. 14; Ion Constantin, *op. cit.,* p. 59.

[365] *Ibidem.*

Ceea ce n-au ştiut factorii de decizie de la Bucureşti şi nici Serviciul Secret nu a informat – aşa cum rezultă cel puţin din stadiul actual al cercetărilor – este că la nivelul Comandamentului sovietic al Frontului de Sud, aflat sub comanda generalului Jukov, s-au întocmit două variante ale planului de operaţii: prima, la 17 iunie 1940 (şi prezentată Stavkăi, la 22 iunie 1940), iar cea de a doua ulterior. Ambele variante aveau în vedere cele două ipoteze, adică acceptarea sau respingerea de către România a pretenţiilor sovietice[366]. Prima variantă se aplica în eventualitatea în care România nu ar fi consimţit să-şi retragă trupele peste Prut. Într-o atare situaţie, Directivele Comandamentului sovietic al Frontului de Sud prevedeau o acţiune ofensivă energică, în cadrul căreia armatele a 12-a şi a 9-a, susţinute de lovitura auxiliară a Armatei a 5-a, cu direcţia efortului principal orientată spre oraşul Iaşi, urmau să nimicească gruparea principală de nord a trupelor române. Armata a 9-a avea fixată ca misiune ocuparea sectorului Chişinău, apoi împreună cu armatele a 12-a şi a 5-a trebuia să definitiveze încercuirea unităţilor române în Basarabia de nord. Varianta a doua prevedea rezolvarea pe cale paşnică a încorporării Basarabiei şi nordului Bucovinei, prevăzându-se doar o introducere rapidă a unei părţi a trupelor sovietice concentrate pe Nistru, în scopul ieşirii neamânate pe râul Prut, pentru a controla retragerea românilor. În ambele variante, planul sovietic prevăzuse paraşutarea unităţilor de desant, care aveau misiunea de a încercui inamicul şi a organiza diversiuni în spatele frontului român[367]. Deşi nu au fost cunoscute planurile sovietice, Marele Stat Major român a apreciat corect, în baza informaţiilor obţinute, valoarea forţelor adverse. Aşa se explică faptul că planurile de apărare au fost adaptate, prevăzându-se pe forme variate de teren, evitarea încercuirii unor forţe în nord-estul Basarabiei. S-a remarcat că, la nivel strategic şi tactic, dispozitivul prevăzut a fi realizat era în acord cu principiile artei militare statuate în acel timp.

[366] Gh. Buzatu, *Rolul factorului geopolitic în determinarea opţiunii României privind evacuarea Basarabiei şi a Bucovinei de Nord în 1940.* în „Geopolitica“, vol. 1, Iaşi, 1995, p. 490.

[367] Ion Sişcanu, *op. cit.,* p. 18.

Autoritățile de la Kremlin nu aşteptau practic decât ivirea unui moment favorabil pentru a transmite ordinul de declanşare a Planului de ocupare a Basarabiei şi Bucovinei de Nord. Un astfel de moment s-a ivit la jumătatea lunii iunie 1940, o dată cu ocuparea Parisului de către trupele germane. Profitând de conjunctura creată, guvernul sovietic a adresat mai întâi guvernelor Lituaniei, Letoniei (la 14 iunie) şi Estoniei (la 16 iunie) cererea de a permite Armatei Roşii să intre pe teritoriul lor. O astfel de cerere urma să fie adresată şi României, aşa cum avea să sublinieze şi Marele Stat Major, la 19 iunie, pe baza informațiilor primite de la structurile informative din subordine, inclusiv de la cele ale Serviciul Secret, în lucrarea „Considerațiuni politico-strategice privind situația României după capitularea Franței"[368]. Deci, după 22 iunie 1940, agresiunea sovietică contra României nu mai era decât o chestiune de zile şi ore. Inițial, URSS voia să anexeze toată Bucovina, la 23 iunie, apoi față de poziția Germaniei, a cerut numai nordul provinciei.

În seara zilei de miercuri, 26 iunie 1940, cu câteva ore înainte de primirea ultimatumului sovietic, regele Carol al II-lea nota că la Marele Stat Major a fost panică, întrucât „se aştepta cât mai curând la un atac din partea Sovietelor". Panica fusese creată de comunicarea făcută de Fabricius la ora 12,50 primului ministru român, Gheorghe Tătărescu, potrivit căreia Molotov îi declarase lui Schulenburg că trupele sovietice vor trece a doua zi granița României, dar că aceasta nu va răspunde afirmativ la cererile sovietice. „De aceea – ar mai fi precizat demnitarul german – este în interesul României de a primi fără rezervă condițiile ruseşti"[369]. Se confirmă astfel şi informațiile venite prin filiera Serviciului Secret. La 25 iunie 1940, Moruzov avusese o întrevedere cu von Killinger. Întrebat de şeful Serviciului Secret român „Ce atitudine va lua Ger-

[368] Vezi „Revista de istorie militară", nr. 4(10)/1991, p. 15. „Documentul făcea o remarcabilă analiză a intențiilor sovietice, apreciind că URSS urmăreşte anexarea Basarabiei şi nordul Bucovinei înainte ca Germania să-şi disponibilizeze forțele de pe frontul de vest. Autorii (autorul) documentului apreciau că există o înțelegere germano-sovietică privind anexarea Basarabiei de către Moscova şi că ea va rămâne probabil în vigoare chiar dacă Berlinul nu mai dorea acest lucru" (Colonel dr. Petre Otu, *Aspecte ale activității Serviciului de Informații al Armatei în primul an al celui de-al doilea război mondial,* p. 118).

[369] Nicolae Ciachir, *op. cit.,* p. 252.

mania dacă România va fi atacată?“, diplomatul german ar fi răspuns: „Germania nu va putea face altceva decât să exprime unele deziderate [față de – n.n.] URSS, o acțiune militară în est fiind pentru moment imposibilă, armata germană trebuind să termine războiul contra Angliei“[370].

După sosirea primei note ultimative sovietice, s-a decis mobilizarea şi realizarea dispozitivului în vederea „primirii bătăliei pe Nistru“. Deşi marile unități române au început deplasările, la scurt timp, pe baza hotărârii adoptate în Consiliul de Coroană, s-a dispus evacuarea[371]. Ceea ce a urmat se ştie. România şi-a retras armata şi administrația din Basarabia şi nordul Bucovinei, iar Uniunea Sovietică a anexat un teritoriu românesc de aproximativ 50 000 kmp, cu o populație de circa 3,4 milioane locuitori, din care majoritatea erau români[372].

Documentele Serviciului Secret de informații al armatei române, prin care s-a realizat informarea operativă curentă, deşi conțin informații valoroase despre acțiunile revizioniste sovietice, nu au făcut evaluări potrivit cărora în situația în care România ar fi

[370] Este vorba despre Raportul din 28 iunie 1940 întocmit de Killinger pentru informarea demnitarilor de la Berlin, intitulat *„Criza rusă şi întrevederile de la Bucureşti“* identificat în Arh. N.I.C., fond P.C.M.-S.S.I., *Politica externă a României,* dosar nr. 2/1927, f. 279-288. Acest document a fost publicat în *Documents on German Foreign Policy,* 1918-1945, vol. X, doc. 67. Pasajul privind răspunsul dat de Killinger lui Moruzov a fost tradus şi folosit de A. Simion astfel: „Eu nu i-am putut răspunde decât că noi nu putem avea nici o pretenție de la ruşi, care în acest război ne-au protejat în spate; noi nu putem decât să ne exprimăm anumite dorințe față de ei. Un ajutor direct împotriva Rusiei ar fi o prostie. Noi... nu dorim deloc să ne descoperim spatele şi să renunțăm la protecție de dragul României“ (A. Simion, *Dictatul de la Viena,* ediția a II-a, Bucureşti, 1996, p. 147). Oricum, mesajul lui Killinger era foarte clar: Germania nu era dispusă să ajute România în cazul unei agresiuni sovietice.

[371] Colonel dr. Petre Otu, *op. cit.,* p. 120.

[372] Teritoriul anexat de URSS reprezenta 50 762 km^2 (după Anton Golopenția, *Populația teritoriilor românești desprinse în 1940,* în „Geopolitica şi geoistoria“, 1, 1941, p. 35-49) şi 50 135 km^2 (după dr. Sabin Manuilă, *Studiu etnografic asupra populației României,* Bucureşti, 1940). Numărul populației se ridica la 3 409 669 locuitori, din care 1 787 364 (52%) erau români, 899 667 (26%) ruşi şi ucraineni, 275 419 (8,1%) evrei, 163 828 (4,8%) bulgari, 111 342 (3,3%) germani şi 172 048 alte naționalități. Ca teritoriu, acesta însemna toate cele 9 județe ale Basarabiei, județele Cernăuți şi Storojineț, la care se adaugă o parte din județul Rădăuți plus ținutul Herța. Apud Acad. Vladimir Trebici, *Pierderile teritoriale ale României în vara anului 1940: bilanț demografic,* în „Studii şi cercetări socio-umane“, nr. 1, Editura I.N.I., Bucureşti, 1996, p. 22.

încercai o rezistență armată la est, ar fi fost atacată concomitent la vest de Ungaria şi la sud de Bulgaria, aşa cum a prezentat situația la Consiliul de Coroană, din 27 iunie 1940, generalul Florea Țenescu, şeful Marelui Stat Major, şi care se pare că a avut o influență decisivă asupra soluției adoptată de guvernul român. Germania, la remorca căreia se aflau şi cele două state revizioniste mai mici, Ungaria şi Bulgaria – care singure sau amândouă concomitent, nu se puteau încumeta la un atac contra României –, era prea mult interesată de petrolul românesc pentru a permite transformarea României în teatru de război[373]. După cum s-a afirmat în istoriografia română, în urma unei minuțioase analize a situației României din perspectivă geopolitică, soluția aleasă atunci a fost păstrarea ființei de stat şi implicit putința redobândirii teritoriilor pierdute[374].

În baza acestor atestări documentare, în care un rol important revine documentelor întocmite de Serviciul Secret de informații al armatei române, confirmate pe deplin şi de alte surse diplomatice şi memorialistice interne şi externe, se poate reconstitui în părțile esențiale strategia guvernului de la Kremlin în realizarea politicii revizioniste, adică intrarea în stăpânire, sau luarea sub control, a unor teritorii ce fuseseră înglobate cândva Imperiului Țarist: 1) revitalizarea ideologiei panslaviste care să atragă colaborarea şi sprijinul ruşilor din exteriorul URSS; 2) reîmpărțirea sferelor de influență cu Germania, ceea ce s-a realizat prin pactul Molotov-Ribbentrop şi Tratatul de prietenie şi stabilire a frontierei sovieto-germane; 3) pregătirea opiniei publice prin acțiuni de propagandă şi influență; 4) activizarea comunităților minoritare din teritoriile revendicate, îndeosebi a ucrainenilor, ruşilor şi evreilor, prin organizarea lor politică în comitete şi asociații de inițiativă precum şi atragerea lor la ideologia comunistă în vederea creării unor baze de sprijin (obiective realizate prin acțiuni de spionaj şi diversiune); 5) deplasarea treptată şi neacoperită a unei puternice forțe armate în apropierea granițelor teritoriilor ce erau revendicate,

[373] Vezi pe larg la Gh. Buzatu, *op. cit.,* p. 482-503.

[374] Petre Otu, *Situația geopolitică a României în anii 1939-1940. Considerații de ordin militar,* p. 481.

atât pentru ocuparea unui dispozitiv strategic ofensiv cât şi pentru descurajarea adversarului; 6) perfectarea unor planuri de acţiune militară pentru orice ipoteză (rezistenţă sau acceptarea cedării teritoriale); 7) declanşarea operaţiilor militare într-un context internaţional favorabil şi coordonat cu acţiunile Reichului în Europa occidentală. În faţa unui asemenea scenariu, realizat punct cu punct, se poate spune că după formularea celor două note ultimative adresate României, armatei sovietice nu i-a mai rămas altceva de făcut decât să îndeplinească o simplă formalitate.

Reuşita unui asemenea scenariu pe seama României a fost posibilă datorită a două cauze fundamentale: situaţia geopolitică total nefavorabilă intereselor româneşti şi criza internă de sistem. Astfel, pe plan extern, prin promovarea unei politici de neutralitate şi echilibru, dar „înclinată spre Anglia şi Franţa", România s-a aflat izolată între cei doi coloşi revizionişti, Germania şi URSS, niciodată împăcaţi cu clauzele sistemului Versailles. Orice încercare de rezistenţă armată din partea României putea avea consecinţe dintre cele mai tragice. Nu erau întrunite condiţiile şi elementele pentru o rezistenţă de tip finlandez, iar o schimbare a politicii şi strategiei militare româneşti în domeniul apărării independenţei, suveranităţii şi integrităţii teritoriale însemna în fond a alege între două rele: 1) alianţa cu Germania, care, înainte de a se cunoaşte deznodământul operaţiilor militare în Europa occidentală şi nordică, punea România în postura deloc dorită de a fi adversara Angliei şi Franţei, cele două mari puteri care ne sprijiniseră în formarea şi recunoaşterea unităţii naţional-statale şi ne oferiseră garanţii de securitate; 2) alianţa cu URSS prin care se risca pierderea de jure şi definitivă a teritoriilor revendicate de sovietici şi nerecunoscute de diplomaţia Kremlinului în perioada interbelică, precum şi deschiderea drumului spre bolşevizarea României. Pe plan intern marile carenţe în înzestrarea şi pregătirea militară, desele remanieri şi schimbări de guvern în perioada regimului dictaturii regale, recurgerea la măsurile de represiune în afara cadrului legal, precum şi menţinerea legilor antisemite demonstrează laolaltă slăbiciunile regimului politic din România, incapabil de măsuri prin care să mobilizeze întregul potenţial naţional la o politică coerentă de apărare. Chiar Frontul Renaşterii Naţionale, organizaţie politică menită a mobiliza toate

energiile naționale în jurul tronului, a reprezentat pentru suveran o mare deziluzie, fapt pentru care din 22 iunie 1940 a fost înlocuit cu Partidul Națiunii, care se dorea organizat, cum dovedesc documentele Serviciului Secret, după modelul nazist (doc. 33). A fost însă şi târziu şi inutil. Deşi au cunoscut din timp intenţiile revizioniste sovietice şi mijloacele folosite pentru realizarea lor, precum şi atitudinea rezervată a Germaniei de a ne veni în ajutor, în cazul unei agresiuni sovietice, autorităţile româneşti au dovedit imobilism, aşteptând parcă implacabil deznodământul operaţiilor din Europa occidentală. Regele Carol al II-lea, în jurul căruia gravita fundamentarea oricărei decizii politico-diplomatice şi militare, a sperat prea mult într-o victorie anglo-franceză, cum singur a mărturisit. Căderea Parisului la 14 iunie 1940, apoi capitularea Franţei peste opt zile, a însemnat „un strigăt de durere“ şi pentru România[375]. Cel mai bine a explicat acest lucru Alexandru Cretzianu, secretar de stat la Ministerul de Externe: „În România, ca şi în multe alte părţi din Europa, invincibilitatea armatei franceze a fost multă vreme o dogmă, o axiomă, un element fundamental în orice discuţie politică. Chiar şi puţinii germanofili din mijlocul nostru n-au presupus niciodată posibilitatea că forţele lui Gamelin vor fi zdrobite şi puse pe fugă de către Wehrmacht în numai câteva zile de luptă. Nu voi încerca să descriu aici măsura influenţei înspăimântătoare pe care a avut-o prăbuşirea Franţei asupra noastră“[376]. Deci, România, care din februarie 1938 recursese la un regim politic totalitar – dictatura regelui Carol al II-lea – mai spera încă, în primăvara anului 1940, într-un sprijin al Angliei şi Franţei, două ţări tradiţional democratice. Cu îndreptăţire se poate reproşa oamenilor politici români aflaţi atunci la conducerea ţării că nu au mizat pe „cartea petrolului“ şi nu au ţinut seama în mod serios de starea de spirit generalizată în rândul maselor, de a se rezista în faţa oricăror pretenţii teritoriale. Mai mult, ei nu şi-au dat seama că o cedare teritorială fără rezistenţă armată poate aduce după sine, în mod firesc, alte compromisuri de acelaşi fel. Ocuparea ţinutului Herţa de către sovietici, teritoriu nespecificat în notele ultimative din 26-27 iunie

[375] Carol al II-lea, *op. cit.,* p. 191.

[376] Apud Al. Cretzianu, *The Lost Opportunity,* London, 1957, p. 24-25.

1940, apoi cedarea nord-vestului Transilvaniei prin arbitrajul de la Viena (din 30 august 1940), a Cadrilaterului (județele Durostor şi Caliacra din sudul Dobrogei) în urma tratativelor de la Craiova din 16 august–7 septembrie 1940, precum şi ocuparea unor insule de pe Brațul Chilia al Dunării de către Armata Roşie nu constituie altceva decât consecințele primului compromis făcut în iunie 1940, de a ceda teritorii fără luptă.

După prăbuşirea regimului autoritar al regelui Carol al II-lea, la 6 septembrie 1940, România s-a orientat spre Germania, putere politică şi militară care controla autoritar la acea dată situația din Europa occidentală, garantase frontierele statului român (prin arbitrajul de la Viena din 30 august 1940), iar în eventualitatea ruperii pactului cu URSS se deschidea perspectiva participării armatei române alături de puterile Axei la eliberarea Basarabiei şi a Bucovinei de Nord. În contextul unei politici cât mai coerente şi obținerii victoriei într-o astfel de campanie devenea posibilă renegocierea teritoriului cedat Ungariei la 30 august 1940. Era singura soluție strategică şi politico-militară bazată şi pe un fierbinte patriotism ce putea permite României refacerea tuturor granițelor țării. Ea a fost încercată, dar nu şi realizată de generalul Ion Antonescu, Conducătorul statului român în perioada 6 septembrie 1940-23 august 1944.

În acest context, credem că nu este lipsită de interes precizarea că nici Carol al II-lea şi nici generalul Ion Antonescu n-au ratificat arbitrajul de la Viena, iar textul nu a fost publicat în „Monitorul Oficial“.

ANEXĂ
DE
DOCUMENTE

Lista documentelor

1. *1930 martie 9, Bucureşti.* Memoriu întocmit de Mihail Moruzov privind situaţia din Basarabia rezultată în urma cercetărilor efectuate de Serviciul Secret

2. *1934, Bucureşti.* Raport întocmit de Mihail Moruzov privind istoricul şi importanţa Serviciului Secret de informaţii al armatei

3. *1937 februarie 26, Berlin-Bucureşti.* Dare de seamă întocmită de maiorul Constantin Gh. Ionescu Micandru privind călătoria la Berlin şi rezultatele obţinute în urma schimbului de informaţii cu Abwehrul

4. *1939 ianuarie 5, Bucureşti.* Studiu întocmit de Serviciul secret de Informaţii al Marelui Stat Major, intitulat "Expansiunea germană în sud-estul Europei către gurile Dunării"

5. *1939 martie, 21 Bucureşti.* Notă a Serviciului Secret privind misiunea locotenent-colonelului Gheorghe Petrescu întreprinsă în Germania, Anglia şi Franţa

6. *1939 martie 21, Bucureşti.* Raportul locotenent-colonelului Gheorghe Petrescu în legătură cu rezultatele misiunii informative întreprinsă în Polonia, Cehoslovacia, Germania şi Franţa

7. *1939 iunie 24, Berlin.* Raport informativ întocmit de maiorul Constantin Gh. Ionescu Micandru despre rezultatele misiunii sale la Barlin

8. *1939 august 22, Bucureşti.* Notă a Serviciului Secret prin care se informează despre pactul de neagresiune germano-sovietic şi consecinţele ce pot decurge pe plan intern şi internaţional

9. *1939 octombrie, Bucureşti, Berlin.* Expozeu întocmit de Mihail Moruzov pentru informarea amiralului Canaris, privind raporturile româno-germane în perspectiva intensificării pericolului sovietic

10. *1939 decembrie 11, Bucureşti.* Notă întocmită de Mihail Moruzov despre primul contact direct cu amiralul Canaris

11. *1939 decembrie 12, Bucureşti.* Raport întocmit de Mihail Moruzov privind problemele discutate şi măsurile examinate cu ocazia vizitei la Bucureşti a amiralului Canaris

12. *1940 ianuarie 16, Bucureşti.* Notă întocmită de Mihail Moruzov privind discuţiile avute cu colonelul german Gerstenberg

13. *1940 ianuarie 19, Bucureşti.* Notă întocmită de Mihail Moruzov în legătură cu cele discutate împreună cu colonelul Gerstenberg, în cadrul celei de a treia întâlniri

14. *1940 martie 9, Berlin-Bucureşti.* Raport întocmit de Mihail Moruzov privind rezultatele vizitei întreprinse în Germania, în perioada 29 februarie- 5 martie 1940

15. *1940 martie 11, Berlin-Bucureşti.* Notă întocmită de Mihail Moruzov privind comunicările făcute de dr. Best, şeful Gestapoului din zona Berlin

16. *1940 aprilie, Bucureşti.* Raport întocmit de Mihail Moruzov privind concluziile rezultate din vizitele întreprinse în Germania, Franța și Anglia

17. *1940 mai 2, Bucureşti.* Notă întocmită de Mihail Moruzov privind vizita la București a generalului Kurt von Tippelskirch

18. *1940 mai 3, Bucureşti.* Notă întocmită de Mihail Moruzov privind discuțiile cu maiorul dr. Wagner, cu ocazia întoarcerii acestuia de la Berlin

19. *1940 mai 5, Bucureşti.* Notă întocmită de maiorul Constantin Gh. Ionescu Micandru prin care-l informează pe Mihail Moruzov despre mesajul venit de la amiralul Canaris

20. *1040 mai 12, Bucureşti.* Notă întocmită de Mihail Moruzov privind rezultatele întrevederii cu colonelul Alfred Gerstemberg

21. *1940 mai 14, bucureşti.* Notă întocmită de Mihail Moruzov privind rezultatele întrevederii cu colonelul Wahle

22. *1940 mai 16, Bucureşti.* Notă întocmită de Mihail Moruzov privind rezultatele întâlnirii cu colonelul Alfred Gerstenberg

23. *1940 mai 16, Bucureşti.* Anexă a notei întocmită de Mihail Moruzov cu măsurile de apărare a zonei Ploiești

24. *1940 mai 24, Bucureşti.* Notă întocmită de Mihail Moruzov privind convorbirea cu colonelul Alfred Gertenberg

25. *1940 mai 25, Bucureşti.* Notă întocmită de Mihail Moruzov despre întrevederea cu von Killinger

26. *1940 mai 29, Bucureşti.* Notă întocmită de Mihail Moruzov referitoare la vizita efectuată la București de amiralul Canaris

27. *1940 iunie 1, Bucureşti.* Notă, însoțită de trei anexe, întocmită de Mihail Moruzov, refritoare la conținutul schimbului de informații cu amiralul Canaris, despre unitățile militare sovietice din vecinătatea frontierelor cu România

28. *1940 iunie 8, Bucureşti-Berlin.* Notă întocmită de Mihail Moruzov, cu două anexe, privind conținutul scrisorilor primite din partea doamnei și domnului amiral Canaris

29. *1940 iunie 11, Bucureşti-Berlin.* Notă întocmită de Mihail Moruzov, însoțită de o anexă, referitoare la scrisoarea primită din partea generalului Keitel

30. *1940 iunie 15, Bucureşti.* Raport întocmit de Mihail Moruzov prin care propune decorarea amiralului Canaris și a maiorului dr. Wagner pentru serviciile aduse României

31. *1940 iunie 28, Bucureşti.* Notă întocmită de Mihail Moruzov despre conținutul discuțiilor avute cu colonelul Gerstenberg

32. *1040 iunie 28, Bucureşti.* Notă întocmită de Mihail Moruzov despre conținutul convorbirilor avute cu ministrul german la București, von Killinger

33. *1940 iunie 28, Bucureşti.* Raport întocmit de von Killinger despre conținutul întrevederilor avute cu Mihail Moruzov și Regele Carol al II-lea

34. *1940 iunie 29, Bucureşti.* Notă întocmită de Mihail Moruzov despre pretențiile lui Horia Sima și necesitatea clarificării raporturilor româno-germane

35. *1940 iulie 12, Bucureşti.* Notă întocmită de Mihail Moruzov cu privire la expunerea
făcută de maiorul dr. Wagner
36. *1940 iulie 24, Bucureşti.* Notă întocmită de Mihail Moruzov despre conținutul convorbirii cu maiorul dr. Wagner
37. *1940 iulie 29, Bucureşti.* Notă întocmită de Mihail Moruzov despre comunicarea făcută de dr. Wagner
38. *1940 august 31, Bucureşti.* Raport întocmit de Mihail Moruzov în care explică situația lui Niky Ştefănescu şi propune reabilitarea sa
39. *1940 august 31, Bucureşti.* Referat întocmit de Mihail Moruzov despre clarificarea
situației militare a 12 membri de frunte ai Mişcării Legionare
40. *1940 septembrie 6, Veneția-Bucureşti.* Raport întocmit de locotenent-colonelul Constantin Gh. Ionescu Micandru despre rezultatele întrevederii de la Veneția între
Moruzov şi Canaris
41. *1940 septembrie 7, Bucureşti.* Raport întocmit de colonelul N. Vlădescu despre anunțarea vizitei amiralului Canaris
42. *1940 septembrie 11, Bucureşti.* Notă privind conținutul discuțiilor între amiralul Canaris şi generalul Ion Antonescu
43. *1940 decembrie 4, Bucureşti.* Declarația lui Constantin Gh. Ionescu Micandru în legătură cu activitatea sa în Serviciul Secret şi relațiile cu Moruzov

1

9 martie 1930

M[arele] S[tat] M[ajor]
S[erviciul] S[ecret]

Am onoare a depune alăturat memoriul asupra situației din Basarabia, ca rezultat al cercetărilor făcute în această parte a țării.

Şeful Serviciului Secret
M. Moruzov

Asupra situației din Basarabia au apărut în ultimul timp diverse comentarii, unele cu caracter destul de alarmant, ca să provoace îngrijorare în toate cercurile din țară şi anumite impresii în străinătate.

Pentru lămurirea acestei chestiuni am întreprins personal cercetări pe întreg teritoriul acestei părți de țară, ajutat de o echipă formată din cei mai buni agenți ai acestui serviciu şi ca cercetarea să fie cât mai completă am apelat la toate sursele informative, vizând în special elementele şi grupările locale în posibilitatea de a ne furniza datele necesare acestei cercetări.

Astfel, am luat contact cu membrii mai importanți ai partidelor din opoziție, cu elemente a diferitelor categorii sociale, ca proprietari, industriaşi, negustori, cât şi cu corespondenții de ziare. O atenție deosebită am dat şi funcționarilor publici, preoților, corpului didactic, magistraților cât şi organelor informative civile şi militare, îndeosebi ale Siguranței statului.

Cele obținute din toate aceste surse au fost verificate de către echipa specială şi fiecare caz în parte, în mod suplimentar, controlat personal şi de mine.

În cercetarea întreprinsă nu m-am mărginit numai să înregistrez cele constatate, ci am căutat să aprofundez chestiunile, studiind faptele cât şi cauzele în toată complexitatea lor.

Bazat pe acest material informativ verificat, situaţia din Basarabia se prezintă astfel:

De la realipirea acestei provincii, au urmat trei faze bine distincte:

I-a) a entuziasmului naţional, care a ţinut până la ănfăptuirea actului unirii;

a 2-a) a organizării sdministrative, înfăptuite la adăpostul stării de asediu;

şi a 3-a), actuala, a trecerii la situaţia normală prin ridicarea stării de asediu.

Asupra fazei I-a, nu este nimic de comentat, decât ca act istoric.

Faza a 2-a trebuie să fie examinată cu toată obiectivitatea, pentru ca să ne putem da seama de repercursiunile şi asupra populaţiei locale, deoarece în Basarabia, această perioadă de reorganizare şi consolidare administrativă, aşa cum s-a făcut, ne-a adus cel mai mare rău, căci în acest timp, prin cele petrecute acolo, s-a săpat o prăpastie între noi şi basarabeni.

Explic:

Guvernele care s-au succedat, preocupate de chestiuni fundamentale în reorganizarea noastră ca stat, au neglijat starea de fapt ce se crea, fără ştirea lor, în această provincie, căreia I se cereau numai majorităţi în alegeri, în urma cărora localnicii comunicau doar ştiri liniştitoare asupra stărilor din această provincie, pe când în realitate se petreceau următoarele:

La realipirea acestei provincii, în Basarabia au fost trimişi – la întâmplare – ca funcţionari, oricine.

Făcând o statistică a acestor elemente, am fi foarte mulţumiţi dacă 10% din ei şi-ar fi îndeplinit în mod conştiincios datoria. Restul însă, în unire cu elemente locale, de aceeiaşi categorie, au format pur şi simplu asociaţii, şi abuzând prin funcţiile ce deţineau, au comis abuzuri, au discreditat şi pe cei din restul regatului, lăsând şi urme adânci de nemulţumire în populaţie.

Nu e locul să înşir tot ce s-a comis, readu doar câteva cazuri tipice, unul constatat acum la Ismail:

Un perceptor a fost prins operând cu două feluri de registre. Unul cu chitanţiere de control, oficiale, altele false. După un timp, pe bază de garanţii, a fost pus în libertate. Actulmente, el colinda satele şi ameninţă pe locuitorii care au reclamat să revină asupra unor declaraţii, căci, zice el, în curând se va aplica din nou starea de asediu, el va reveni la postul său şi îi va aranja aşa cum ştie el.

Un alt caz:

Actualul ataşat militar la Constantinopol, maiorul Chiriacescu, mi-a istorisit următoarele în 1928, în prezenţa domnului colonel Glatz[377]:

"Am fost căsătorit cu o basarabeancă, fiica unui fost înalt demnitar la Curtea Imperială Rusă, care trăieşte acum la proprietatea sa din judeţul Soroca. Cu ocazia unei vizite făcute acestuia, mi s-a plâns că jandarmii I-au ridicat, din curtea proprietăţii, cantităţi mari de finețe, fără nici o discuţie şi plată. Înapoindu-mî la Bucureşti, am adus cazul la cunoştinţa ministerului, care a ordonat o anchetă. Cu o zi înainte de a se trece la cercetări, s-au prezentat jandarmii noaptea la d-sa, spunându-i: dacă nu va retrage declaraţia, i se va da foc casei şi nici d-sa nu va scăpa cu viaţă. A doua zi, înaintea autorităţii a renunţat nu numai la reclamaţie, dar ceva mai mult, a făcut apel la mine ca să nu mai fac demersuri, căci ăl expun la consecinţe distrugătoare".

Ce a determinat pe jandarmii, grade inferioare, să facă abuzuri nu ştiu, dar ştiu că comandantul companiei de pe atunci al judeţului Soroca, dispune azi de cîteva milioane

[377] Este vorba despre colonelul Alexandru Glatz (1882-1952), şeful Secţiei a II-a Informaţii din Marele Stat Major.

şi bazat pe faptul că am fost colegi de liceu, mi-a oferit 500 000 lei, ca să intervin pentru avansarea sa, în mod excepţional, la gradul de maior.

Un alt caz:

O cunoştiinţă de-a mea, după o şedere de 2 ani ca preceptor în Basarabia, s-a înapoiat cu o avere care m-a minunat.

Cazului de la Tatar Bunar[378] s-a dat numai o importanţă unilaterală, trecându-se peste cauze care şi ele prezentau o deosebită importanţă. Expun aici informaţii care evidenţiază şi o latură a abuzurilor comise în această împrejurare, tolerată şi acoperită deci, la mijloc fiind şi altele mai mari, care nu permiteau evidenţierea lor.

În chestia abuzurilor săvârşite în Basarabia, Marele Stat Major în diferite rânduri, a fost nevoit să intervină ca să pună capăt unor anumite fapte abuzive.

De exemplu:

Locuitorii riverani nu-şi puteau adăpa caii în Nistru pentru că ăntârziaseră să are zeci de hectare pentru comandanţii companiilor de grăniceri; nu puteau muia cânepa, până când nu isprăveau de treierat pentru aceiaşi comandanţi; nimeni nu avea posibilitatea să viziteze cetatea de la Soroca, căci acolo tot comandanţii grănicerilor ţineau crescătorii de râmători; pescarii de la Vâlcov şi din întreaga regiune nu mai puteau pescui deoarece nu mai erau în stare să satisfacă nenumăratele cereri ale comandantului plutonului de grăniceri local, care nu se mulţumea câteodată nici prin a primi munimum 50-60 000 lei lunar ce se stabilise. După ce ofiţerul a fost mutat şi trimis înaintea judecăţii, s-a constatat că i s-a dat 1 560 000 lei într-un singur an, bani storşi prun diverse sisteme, de la pescari.

Mi-a fost penibil să asist când preşedintele Cooperativei "Morun" din Vâlcov (cooperativă care dispunea de un capital de 22 000 000 lei), s-a dezbrăcat şi mi-a arătat urmele adânci lăsate de bătăile siferite atunci când a încercat să reclame cazul expus celor în drept. Ca încheiere asupra acestui capitol, mai e de relevat şi următoarea chestiune importantă:

Serviciul de Siguranţă al Statului din Basarabia a cărui menire era, mai ales aici, să vegheze asupra întregii situaţii din această provincie, a abandonat înalta sa menire şi invidios de afacerile rentabile ale altora a încercat să bată recordul în această materie.

Insinuările, ticluirile, provocările au luat proporţii fantastice, a căror faimă a trecut şi peste hotare, cu deosebire în cazul tipic cu proclamarea Marelui Duce Chiril, ca Împărat al Rusiei.

Faptul s-a petrecut astfel:

La Chişinău s-a înjghebat o grupă de provocatori, în frunte cu refugiatul rus Acaţatov. Siguranţa locală a emis un act, următor căruia, aceştia ar fi venit din Rusia în secret şi ar aparţine unei mari organizaţii naţionaliste locale, cu scop de a proclama pe Marele Ducele ca Împărat al Rusiei.

Înarmaţi cu actele Siguranţei, această grupare, pe lângă care s-a ataşat şi un preot originar din Basarabia, purtătorul unei icoane zisă făcătoare de minuni şi adusă special din Rusia, în realitate însă sustrasă din casa unei vădive din Chişinău, au plecat la Nisa, unde s-a citit Marelui Duce proclamarea ticluită, de Împărat al Rusiei, încredinţându-i-se şi icoana în chestiune, obţinându-se cu această ocazie o însemnată sumă de bani.

[378] Evenimentele petrecute în perioada 12-18 septembrie 1924, cunoscute fie sub numele de "revoluţia din sudul Basarabiei" sau "atacul terorist al bandelor bolşevice", prin care s-a încercat înlăturarea autorităţilor româneşti şi instaurarea unui nucleu de conducere comunist (Vezi pe larg la dr. Anton Moraru, *tatar Bunar, răscoală sau export de revoluţie?*, în "Revista de istorie militară", nr. 6/1990, p. 40-45; *Totalitarismul de dreapta în România, origini, manifestări, evoluţie, 1919-1927,* Bucureşti, 1996, doc. 89, p.432-437.

În posesia acestui document, Marele Duce s-a adresat Curții Regale a Marii Britanii, cerând sprijin pentru o eventuală înfăptuire. Curtea britanică a cerut informații la Intelligence Service, care, procedând la verificare, a constatat cele de mai sus.

Oricine a avut nevoie să procure acte, aranjări de refugiați, de traficat refugiații sau să îndeplinească vreo misiune în interesul altor state, s-a adresat Siguranței din Basarabia, de care a fost servit cu prisosință.

Ca să evidențiez modul cum a funcționat centrala acestui serviciu din Chișinău, adică Inspectoratului General de Siguranță de sub conducerea dlui Husărescu, redau și următoarele date, de extremă importanță:

Cu ocazia prinderii spionului Tibacu, de către grăniceri, acesta a declarat:

"Inspectoratul de Siguranță din Basarabia, de fapt, a fost condus de G.P.U. din Odessa, iar activitatea acestui serviciu se expunea în scris și de regulă în trei exemplare: unul se trimitea la București, altul pentru arhivă și al treilea se trimitea la G.P.U. din Odessa".

Din cercetările întreprinse s-a constatat că:

Spionul Caraman îndeplinea funcția de subșef al biroului de informații pentru Rusia la acest Inspectorat;

Cernah, un însemnat funcționar al G.P.U. din Odessa, figura ca agent la Chișinău;

Crainic, subșeful Serviciului de spionaj al frontului de Est, depinzând de G.P.U. din Odessa, a venit la Chișinău conducând personal serviciul său din chiar biroul Inspectoratului de Siguranță din localitate și asta în calitate de funcționar al statului nostru.

S-a constatat că tot G.P.U. din Odessa scotea la Chișinău un ziar "Ultro", figurând aici sub tutela altora, dar care de fapt era oficiosul lor condus de Stainhaus, tot de la G.P.U. Acesta, după verificările făcute, a figurat și el ca funcționar al Siguranței din Chișinău.

S-a mai constatat că secretarul comisiei mixte, comisarul Angica de la acelaș inspectorat, era tot agentul lui G.P.U., nu mai notez alte elemente ca dactilografi etc., recrutați la Chișinău, apoi răspândiți și în alte regiuni, așa cum a fost trimis Tibacu la București, socotit ca de prisos la Chișinău.

Rezultă deci, că aproape în total, personalul de Siguranță din Basarabia, deși salarizat de statul nostru, nu era în realitate decât o secție a G.P.U. organizată solid pe teritoriul nostru.

Din dosarele Marelui Stat Major ar reieși acum explicația faptelor că oamenii urmăriți de serviciile de informații militare, la care s-au găsit arme explozibile, conducători de case de spioni, curieri, etc., găseau orotirea la acel Inspectorat. Menționez între altele cazul de la Jarova, unde cei urmăriți s-au înapoiat cu acte de la Siguranță, astfel că de ei să nu se mai poată atinge nimeni.

Ani de zile trupele noastre din Basarabia nu s-au putut bucura de concedii, ba chiar am fost nevoiți să recurgem și la concentrări și chiar la mobilizări deghizate, bazați pe anumite știri alarmante, date de acest inspectorat de siguranță, sigur emanate de la G.P.U. și transmise prin acest organ informativ al statului, cu scop:

Să ne țină sub o continuă încordare, provocând nemulțumire printre trupe și corpul ofițeresc, care nu s-a putut bucura de concedii, ani de zile;

Să se influențeze masele pentru formarea unui anumit spirit în sânul populației, prin aplicarea măsurilor excepționale; în fine

Să se formeze o anumită opinie în cercurile externe – cu consecințe dezastruoase, mai ales din punct de vedere al creditului nostru extern și al întregii noastre vieți economice, în general.

Actuala fază, prin care trece Basarabia, după ridicarea stării de asediu, o putem denumi – faza lichidării trecutului – prin trecerea la starea normală, sub toate raporturile.

Odată cu această fază, era firesc să se ridice două chestiuni:

Reacţia maselor din cauza faptelor petrecute;

Ca toate organizaţiile conspirative să iasă la iveală şi să treacă la acţiuni făţişe.

În legătură cu prima chestiune, au urmat unele incidente, care au fost, cred date uitării, că deşi pământul Basarabiei a făcut parte din teritoriul pe care s-a desfăşurat o acţiune revoluţionară, totuşi, exceptând elementul minoritar, moldoveanul basarabean a păstrat şi păstrează aceleaşi mari calităţi moştenite de la strămoşi, între altele, plăcerea de a se răfui la timp cu cei ce I-au făcut vreun rău, ca apoi, repede, să uite modul cum s-au desfăşurat aceste manifestaţii, ele aproape n-au prezentat o importanţă deosebită.

Am fost mişcat văzând cum tinerii moldoveni din Basarabia, în cântece şi urale, însoţiţi de părinţii lor, se prezentau cu zile întregi mai înainte la cercurile de recrutare, pentru ca să-şi facă datoria de ostaşi ai ţării; în toate gările mici sau mari, o lume imensă era adunată, atât ziua cât şi noaptea, ca să-şi petreacă copiii, rudele ori pe prietenii lor, care plecau să-şi dea, fără şovăială, tributul pentru apărarea ţării.

În ceea ce priveşte partea a doua, chestiunea trebuie să fie examinată cu toată seriozitatea şi să i se dea toată importanţa cuvenită, căci tot răul real ce-l reprezintă pericolul de astăzi rezidă tocmai aici.

Este vorba de acţiunea comunistă.

Din cercetările întreprinse, pot afirma că, sub acest raport, în Basarabia nu există comunism, căci dacă ar exista, aceasta ar însemna că ideea principală comunistă este predominantă şi în jurul ei se dă lupta pentru realizarea acestui principiu, ori, aceasta nu există.

Există însă altceva şi anume, comuniştii, de diferite categorii, pe care ăi voi enumera şi care dacă deocamdată nu reprezintă o mare forţă, dar prin forma în care acţionează, cât şi prin sistemele la care recurg, pot provoca acţiuni din cele mai dăunătoare în ceea ce priveşte ordinea şi siguranţa însăşi a statului nostru.

În Basarabia există trei categorii de comunişti:

1. Comuniştii huligani, produs, îndeosebi al vieţii din trecut a stăpânirii ruseşti şi părtaşi activi în acţiunile din perioada revoluţionară;

2. Muncitorii propriu-zişi de la oraşe, care sunt îmbibaţi de aceste idei; şi

3. Cea mai importantă categorie a tineretului comunist, format, îndeosebi, din evrei de ambele sexe care, prin modul de organizare, prin îndrumarea sistematică, cu care sunt pregătiţi, cât şi prin modul cum se manifestă, reprezintă o forţă capabilă să se dezvolte şi să înfăptuiască anumite acţiuni în conformitate cu programul revoluţionar al Internaţionalei a III-a, influenţat de principiile lui Buharin.

Categoria I-a este formată din trântori, din cei certaţi cu justiţia sub diferite forme ca: participanţi la acţiuni revoluţionare, agitatori, spioni tâlhari etc., iar numărul acestora se ridică la circa 2 000, în întreaga Basarabie.

Categoria a II-a e alcătuită din muncitori, în sânul cărora a predominat întotdeauna anumite idei de nuanţe socialiste şi al căror număr se ridică în Basarabia la circa 3 000.

Categoria a III-a, a tineretului comunist, e reprezentată din punct de vedere numeric, prin circa 10 000.

Atât huliganii, muncitorii, cât şi tineretul comunist sunt recrutaţi din elementul orăşenesc. Elementul de la sate însă nu este contagiat şi cu greu se poate acapara, date fiind însăşi condiţiile de viaţă caracteristice elementului sătesc, care sunt în contradicţie completă cu ideologia bolşevică şi au ca dovadă lupta ce se dă în Rusia între ideea comunistă şi principiul conservativ de viaţă al sătenilor.

Urmează deci, să descriu activitatea comuniştilor la oraşe, în situaţia de astăzi.

Programul lor de activitate şi transpunerea în practică a ideilor lor pe teritoriul Basarabiei, evolutiv, este următorul:

La început, această activitate consta în înjghebarea la oraşe de nuclee comuniste, sub orice formă şi cu efecte diverse. În ultimul timp însă, s-a trecut la sistematizarea acestor organizaţii, în care se instruiesc, conform celor mai perfecte sisteme, contingente întregi de luptători, pentru promovarea programului integral comunist.

Cea mai mare importanţă ce o dă tehnica de organizare a partidului comunist constă în acapararea tineretului, care, prin flexibilitatea şi uşurinţa judecăţii, constituie elementul cel mai necesar pentru a lupta cu entuziasm întru desfăşurarea ideilor bolşevice. Elementul predominant, care formează tineretul comunist, îl dau evreii, cu 85%.

Explicaţia acestui fapt este că tot acest element în Rusia actuală reprezintă factorul de căpetenie, în ce priveşte rolul de conducere al noului stat sovietic şi cum mulţi din evreii basarabeni au rude şi prieteni în Rusia, cu care se găsesc în corespondenţă, aceştia le trimit ştiri din cele mai optimiste de acolo, ănsoţite de fotografii reprezentându-I în marile lor funcţii, ca militari superiori etc., având alături şi nelipsiţi dolari, puşi la îndemână de serviciul de propagandă sovietic. Aceasta a făcut să se trezească în sânul elementului tânăr, în opoziţie cu cei bătrâni, speranţa că într-o zi vor deveni şi ei viitori comandanţi, comisari, diplomaţi etc., deci iluzii care prind şi sunt uşor de menţinut, în faţa realităţii deja înfăptuite în statul sovietic.

Şcolile secundare evreieşti din Basarabia, sub îndrumarea unora din profesori, constituie adevărate pepiniere pentru recrutarea acestor elemente şi nu la puţini din ei această idee începe să ia formele fanatismului. Tot din rândul acestor tineri, ai tineretului comunist, se recrutează şi cei mai abili spioni, în slijba statului sovietic. Dau ca exemplu cele petrecute acum doi ani, când s-a descoperit o organizaţie vastă de spionaj şi din cercetările făcute s-a constatat următoarele:

Nisim Boi, student evreu, însoţit de un specialist trimis de Serviciul de spionaj militar din Moscova, în prejma încorporării contingentului, au sosit la Chişinău şi au ales din sânul tineretului comunist cele mai bune şi devotate elemente. Aceştia, în momentul repartizării la diferite unităţi, au primit anumite însărcinări în materie de spionaj şi prin acestea au reuşit să procure acestui serviciu de spionaj, interesante informaţii cu caracter militar.

Deci, pe lângă pericolul că acest tineret comunist erecrutorul elementelor noi de propagandişti, de aţâţători etc., el mai constituie, paralel cu aceasta şi o adevărată armată de spioni, fanatici, care au misiunea de a procura orice informaţii pentru nevoile statului sovietic.

Sistemul de propagandă prin radio constituie încă un mijloc de peopagandă şi de aţâţare.

Comuniştii, pentru ca să-şi valorifice existenţa şi ca o încurajare a altor elemente îndoielnice – au trecut la fapte – în ultimul timp prin demonstraţii la Chişinău, Ismail, Bălţi şi Soroca. A rezultat deci, că nucleele lor principale se află la oraşe şi la aceste mişcări au participat numai dintre orăşeni, lipsind elementul sătesc.

În programul lor de acţiune, este prevăzut ca aceste nuclee să se răspândească treptat în târgurile din Basarabia, de unde apoi să-şi întindă antenele şi la ţară; sub diferite forme, care deşi în fond sunt în contradicţie cu ideologia comunismului, totuşi să provoace, cu orice preţ şi la momentul oportun, acţiuni pentru anumite scopuri urmărite de URSS.

În primul rând, prin toată acţiunea tacticii emanate de la serviciul de propagandă al Internaţionalei a III-a, sunt vizate regiunile locuite de minoritari, de preferinţă cele cu element rusesc, ucrainean, cât şi cele cu elementul bulgăresc, masat în sudul Basarabiei.

Manifestările desfăşurate în oraşele mai principale, prin forma luată, au indignat în mod firesc opinia publică şi mai ales acolo unde autorităţile locale n-auprocedat cu severitate impusă în asemenea împrejurări. A impresionat adânc faptul că la Soroca, prefectul judeţului a stăruit ca cei doi elevi ai liceului israelit să nu fie daţi în judecată, prinşi lipind afişe revoluţionare prin oraş.

Presa a început să descrie pericolul apărut.

În mod surprinzător, ănsă, în momentul când se dezbătea chestiunea, ziarele au început să publice, din surse oculte şi ştiri alarmiste, iar concomitent cu ele, basarabia a fost inundată de manifeste incendiare. Presa a interpretat aceste manifestaţii ale comuniştilor în sensul că ele ar fi premergătoare unui atac iminent al satului sovietic, care, în acest scop a şi început să-şi concentreze spre Nistru trupe numeroase.

Deci, pe când nucleele comuniste din Basarabia porneau la demonstraţii – bazate pe propriile lor forţe – desigur împinse la acest atac şi de către Soviete, au avut ocazia să profite şi de campania electorală, şi mai ales prin apariţia ştirilor alarmiste. Aceste nuclee au găsit, astfel, momentul cel mai prielnic ca să întreprindă imediat cea mai viguroasă acţiune pentru a putea acapara cât mai mulţi partizani.

Redau un fapt:

Un muncitor din Ismail, originar din Tulcea, întâlnindu-mă aici şi cum în fond este un om corect sufleteşte, mi-a mărturisit că, într-o zi, a fost întâlnit de un comunist localnic, care având cu sine o serie de ziare ce conţineau articole despre un inevitabil atac sovietic, i-a spus: "Iată ce scriu ziarele burgheze. Peste cîteva zile, deci, Basarabia va fi eliberată de Armatele Roşii. Tu ce faci? Eşti cu noi sau contra noastră şi în acest caz, să te scriu pe lista neagră".

În urma ştirilor alarmiste publicate prin ziare, a urmat o adevărată panică printre elementele productive, proprietari, comercianţi şi industriaşi şi dat fiind că în aceste locuri s-a mai desfăşurat nu de mult un atac revoluţionar, cu toate grozăviile inerente lui, această panică a produs, cum era firesc, adevărate dezastre băneşti care au zdruncinat adânc întreaga viată economică a acestei provincii; efectele ei, încep să se resimtă acum şi în restul ţării.

În Basarabia, mulţi proprietari, negustori, industriaşi, au început să lichideze grăbit afacerile lor, iar de la bănci să-şi ridice depunerile.

La Bucureşti chiar, au început să se resimtă grav urmările acestui fapt. Mai înainte de el chiar, îndeosebi la noi, se resimţea lipsa unui credit larg şi pe termen lung. Acum, această panică a provocat o nouă lovitură, o nouă stagnare în dezvoltarea economică, cu tot cortegiul ei de nenorociri.

Banca Marmoroş Blank a fost asediată de deponenţi, restituind peste 700 000 000 lei. La fel se face şi la alte bănci.

Nu ştiu dacă Siguranţa sau alte organe informative au stabilit de unde şi cum a pornit semnalul acestei alarme, în orice caz însă, credem că dacă n-a fost la mijloc şi tactica statului sovietic, în mod precis însă, de pe urma acestui sistem de panică, au putut să profite ţările, care sunt interesate în a ne lovi îndeosebi din punct de vedere economic şi politic.

Mai e de relevat că pe teritoriul Basarabiei se dau acum lupte electorale. De câteva luni se succed alegerile şi cum era şi firesc, s-a ivit prilejul să se răscolească durerile trecutului, cât şi marile nevoi actuale. S-au scos la iveală şi s-au exploatat de către grupările politice, toate abuzurile, toate nedreptăţile, justificate sau nu; dar mai ales, a fost ataţată populaţia pe baza noilor impozite; şi a accentuat, prin aceasta, starea grea în care se găseşte populaţia de peste Prut, care ani de zile a suferit de secetă, se află plină de datorii şi, din cauza scăderii actuale de preţuri la cereale, ea nu s-a putut încă vindeca atâtor ani vitregi.

Cu această ocazie, unele grupări politice pe seama cărora s-a aruncat, cu drept sau fără, o serie de învinuiri, n-au putut să-şi desfăşoare propaganda electorală.

Au avut loc incidente numeroase ca: izgonirea din sate, de la secţiile de votare etc., incidente obişnuite în luptele electorale, care însă, în loc să fie luate ca atare, au fost denaturate, în sensul că ele ar fi fost efectul acţiunii comuniste etc.

Redau un fapt:

Şeful unui partid politic din Ismail mi-a afirmat că, în satul Vaisal, locuitorii cu steagul roşu ar fi manifestat prin sat şi la secţia de votare, clamând lozincile revoluţionare. Acest lucru mi l-au afirmat şi cei de la siguranţa locală.

Această chestiune importantă, cercetând-o la faţa locului, am constatat că locuitorii şi-au făcut un steag lipind afişe de culoare roşie, pe care au desenat steagul Partidului Naţional-Ţărănesc, un cerc (roată), cu care au manifestat în adevăr prin sat strigând însă „Trăiască Partidul Naţional-Ţărănesc etc. Că aşa a fost, reiese chiar din expunerea magistratului care a prezidat alegerile. Acesta mai arată că a fost impresionat de modul cum s-au desfăşurat alegerile din raza sa, ca linişte şi ordine.

Întrebând apoi atât pe şeful partidului local, cât şi şeful siguranţei pe ce şi-au bazat afirmaţia lor, dacă a asistat vreun agent sau cineva la aceste afirmaţii etc., s-a răspuns că nu, şi că totul se mărgineşte la: „aşa am auzit vorbindu-se".

Tot ştirile alarmiste au dat loc să se răspândească pe întregul ţinut al Basarabiei tot felul de versiuni cu caracter de actualitate, fie semănând îngrijorare, fie ca să se impresioneze anumite cercuri, asupra unor tendinţe periculoase.

Astfel, la Călăraşi (Lăpuşna) s-a spus că o femeie ar fi mărturisit stăpânului său, că ea s-a înscris la comunişti şi că în fruntea listei întocmite de aceştia printre persoanele ce urmează să fie executate la venirea lor, ar fi şi el. Din cercetările făcute a reieşit că acest fapt a fost comunicat de preotul din localitate, Nico, din acel târg, unui proprietar, şi că totul se reduce la aceasta.

S-a mai răspândit ştirea că în Basarabia au început să se organizeze grupări ateiste şi că un membru al acestei organizaţii, Andrei Feodorov, fost ofiţer ţarist, a încercat ca un act demonstrativ să aprindă o ţigară de la o lumânare în biserică. Din cercetările făcute s-a constatat că Feodorov este de meserie brutar, alcoolic, fost condamnat pentru diferite infracţiuni, în stare de ebrietate a intrat în biserică, a încercat să-şi aprindă ţigarea de la o lumânare şi că toată întâmplarea este faptul izolat al unui huligan, ce nu aparţine nici unei organizaţii.

Pentru acest fapt a fost judecat şi condamnat la o lună de zile închisoare.

CONCLUZII

Din toate cele expuse apare în mod evident că:

În Basarabia nu există comunism, dar există comunişti, care se consolidează prin nucleele lor; şi a căror tendinţă evidentă este, ca să-şi întindă activitatea de la oraşe spre târguri şi prin aceasta să pătrundă şi în masa sătească.

Că în Basarabia s-a provocat o panică, venită de aiurea prin răspândirea de ştiri alarmiste, ştiri care au dat prilejul cel mai favorabil acestor nuclee comuniste să-şi dezvolte acţiunea lor în modul cel mai larg şi cu o îndrăzneală menită să impresioneze adânc masele productive ale acestei provincii.

O imperioasă necesitate de stat impune să se examineze cu toată atenţia cuvenită acestei chestiuni importante.

E neapărată nevoie să se pună capăt comuniştilor aţâţători din Basarabia, recrutate din elementele neproducătoare şi distructive şi să se împiedice ca acest curent să infecteze populaţia de la sate, care, date fiind anumite greutăţi pe care le mai are de suportat,

ar putea dacă nu conştientă de ideologia şi consecinţele acestei propagande, să fie împinsă totuşi, prin amăgiri prielnice şi adaptate nevoilor, la acte nedorite;

Să se pună stavilă sistemului alarmist, care a devenit o obişnuinţă fără restricţii, întrucât, lăsat aşa, acest sistem provoacă continuu nu numai panică şi piedici în dezvoltarea economică şi internă a ţării, dar şi anumite impresii în străinătate care ne periclitează creditul, ceea ce e firesc cu această stare de nesiguranţă continuă, ce mereu se trâmbiţează în orice împrejurare;

Să se concentreze toate forţele vii ale acestui stat, ca tocmai acolo unde duşmanul cel mai înverşunat caută să sădească şi să exploateze ura în conştiinţele cetăţeneşti, să se ia măsuri neîntârziate ca atât cultul, instrucţia, cât şi aparatul administrativ să-şi îndeplinească datoria în mod cât mai conştiincios; rezultatul ar fi ca prin aceste măsuri, minciuna, ura şi calomnia – s-ar zdrobi de zidul format de aceşti buni fii ai ţării.

Acolo e nevoie ca şi bisericile şi şcolile să se transforme în adevărate focare de apostolat, acolo se simte nevoie ca administraţia, justiţia să fie un exemplu şi o garanţie pentru cetăţean, că bunul şi viaţa lui sunt bine păzite; acolo se simte nevoie ca consilierii agricoli să dezvolte cât mai larg activitatea, pentru ca să se pună în valoare pământul atât de productiv al acestei regiuni, să se dezvolte grădinăritul, pomicultura etc., să se facă împăduriri, căci impresionează destul de dureros pe oricine străbate sute de km, îndeosebi în sudul Basarabiei, fără a putea găsi adăpostul unui cât mai neînsemnat pomişor; acolo se simte nevoie de o serioasă şi folositoare propagandă duşmănoasă şi nefolositoare a altora.

Ca încheiere, şi în legătură cu expunerile făcute, e de relevat şi faptul că dacă timpul a cerut ca şi acestei provincii să i se acorde toate libertăţile, fără vreo deosebire de restul ţării, făcătorii răspunzători nu pot lăsa la voia întâmplării acţiunile clandestine sau cele abuzive săvârşite de unele organe ale sale; de aceea, s-ar impune imperios ca în această parte a ţării să se organizeze de urgenţă un serviciu informativ, cu concepţii moderne, cu noi elemente, a cărui menire să fie de a urmări şi descoperi toate uneltirile ce se urzesc de elementele mai sus menţionate, sub influenţa îndeosebi a Rusiei Sovietice; de a aduce la cunoştinţă toate actele abuzive săvârşite de organele sale; iar înaltul guvern, la rândul său, ţinut în curent în continuu de acest aparat, în deplină cunoştinţă asupra realităţilor, în toate domeniile, să poată aviza la timp şi sever asupra tuturor acestor fapte, ca astfel să se poată realiza o operă naţională de consolidare temeinică, având la bază, dreptatea şi sancţiuni pentru toţi.

Şeful Serviciului S.
Mihail Moruzov

Biblioteca Arh. S.R.I. dosar nr. 4/311, f. 15-37.

2

Ministerul Apărării Naţionale **[1934]**
Serviciul S

EXPUNERE ASUPRA SERVICIILOR DE INFORMAŢII ALE ARMATEI
– Istoric –

Până la războiul balcanic din 1913, armata noastră n-a dispus de un Serviciu de informaţii propriu-zis, din motivul că pe lângă factorul tactic n-a existat şi un aparat tehnic specializat în materie de informaţii, aşa cum exista pe lângă alte armate, în anul 1913, când armatele noastre au trecut în Bulgaria, s-a simţit pentru prima oară necesitatea unui asemenea serviciu, atât pentru operaţiile noastre din Bulgaria, cât şi pentru cunoaşterea situaţiei armatelor celorlalte ţări şi atunci s-au luat primele măsuri pentru organizarea acestui serviciu, atât în Bulgaria cât şi spre Rusia, dar cu toate sforţările depuse de subsemnatul, nu s-a putut atinge nici măcar în parte scopul urmărit, din motive că:

Un serviciu tehnic de informaţii nu se poate improviza.

După terminarea războiului balcanic, s-a reluat în studiu această problemă. Ministerul de Război a destinat în acest scop o sumă de 600 000 lei (circa 24 000 000 de astăzi) şi s-a păşit la realizarea aparatului tehnic, subsemnatul fiind însărcinat cu înfiinţarea lui. Dar de-abia a luat serviciul fiinţă, abia s-au început primele recrutări şi formări de elemente, că Secţia a II-a din Marele Stat Major şi-a schimbat opinia, preluând asupra sa şi latura tehnică a Serviciului S.

Rezultatul:

Neputându-se crea un aparat tehnic de specialitate în sensul stric profesional s-a ajuns în scurt [timp] la inactivitate şi la nevoia de a se recurge la cooperarea cu Siguranţa Generală a statului, unde se înfiinţează Biroul mixt.

Rezultatul acestei colaborări a fost nul.

Motivul:

În loc să se creeze elementele proprii în această materie, s-a recurs la elemente de ocazie, fără nici un fel de pregătire şi fără experienţă în materie, şi în momentul când am intrat în războiul din 1916, acest Serviciu s-a dovedit inexistent. Mulţi au fost nevoiţi să tragă consecinţele, îndeosebi generalul Nicoleanu[379], care îşi asumase răspunderea în ce priveşte agentura.

După primele operaţiuni, s-a recurs la adoptarea proiectului conceput în 1913, adică:

Crearea unui aparat tehnic de informaţii.

Subsemnatul însă, chemat să-l înfăptuiască, nu mi-am putut asuma întreaga răspundere, pentru că după cum am arătat mai sus, *un asemenea aparat nu se poate improviza.* În schimb, am primit să înjghebez un aparat tehnic pe frontul dobrogean şi ţărmul Mării Negre, cu sediul la Ismail-Sulina. Mulţumită faptului că în această regiune am putut concentra elementele abandonate în anii 1914-1915 s-au putut realiza acţiuni care pot constitui una din paginile cele mai frumoase ale Serviciului de Informaţii de pe toate fronturile. În primăvara anului 1917[380] va fi gata lucrarea completă asupra activităţii acestui Serviciu, în acea perioadă.

Redăm pe scurt câteva fapte din care se poate aprecia activitatea şi eficacitatea acestui serviciu tehnic:

S-au organizat două incursiuni mai principale: prima, pentru capturarea colonelului german Friederich von Mayer, care conducea aparatul informativ german pe frontul dobrogean şi ţărmul Mării Negre, la 78 km *înapoia frontului.* Operaţiunea a reuşit şi acest ofiţer a fost adus viu în zona noastră de operaţii. S-a acordat Virtutea Militară celor care au participat la această întreprindere.

A doua: s-a capturat şi distrus un punct întărit la Murighiol, prin strecurarea printre liniile de apărare ale frontului inamic; idem la Beştepe, etc.

---

[379] Este vorba despre generalul Eraclie Nicoleanu, viitorul prefect al Capitalei în perioada 1918-1930.

[380] În textul original era trecut greşit anul 1915.

S-au arătat[381] 156 spioni din 178 câți au fost trimiși de serviciul de informații germane în această zonă.

Inamicul n-a reuşit să distrugă nici un depozit de muniții, de aprovizionare, nici case, cum s-au petrecut lucrurile în zona celorlalte fronturi.

În perioada de armistițiu, acest aparat a îndeplinit, cu deplin succes, misiuni grele şi riscante ca:

1) Executând un ordin al Marelui Cartier, s-a putut împiedica încheierea unui acord între Armata Roşie şi Armatele Centrale de pe frontul dobrogean prin faptul că subsemnatul şi cu alte două elemente din acest serviciu am izbutit să intrăm în compunerea delegației ruse şi, prin diferite uneltiri, am zădărnicit stabilirea acordului. Prin aceasta s-a adus un real serviciu Armatelor Aliate de pe frontul Salonicului la care se referea acordul ce urma să se încheie, deoarece comandantul Statelor Centrale stabilise înțelegerea cu delegația Armatei Roşii, ca aceasta din urmă să trimită delegați pe frontul Salonicului, unde se aflau două divizii ruseşti care se învoise deja cu comandamentul Statelor Centrale să se predea în întregime, dar aşteptau numai sosirea delegaților Armatei Roşii. Prin tot felul de tergiversări înscenate de subsemnatul şi de elementele tehnice ale Serviciului, înainte de sosirea delegaților de la Moscova, s-a putut telegrafia Marelui Cartier General român, prin amiralul Coandă, pe arunci comisar al guvernului pe lângă forțele ruse de pe Dunăre şi Marea Neagră, la Marele Cartier al nostru, anunțând la rândul său Marele Cartier Aliat, cele două divizii au fost retrase la timp şi lovitura pusă la cale de Comandamentul Armatelor Centrale prin defecțiunea ce organizase a putut fi dejucată în timp util.

În perioada reluării Basarabiei, acest Serviciu a adus un aport însemnat acțiunii armatei noastre prin aceia că s-au putut salva: ofițeri, trupe şi demnitari ai țării căzuți în mâinile bolşevicilor;

2) S-au putut dejuca toate acțiunile armatei bolşevice şi acapara toate depozitele ruseşti, subsemnatul reuşind, din Ordinul Marelui Cartier, ca prin diferite maşinații să devin comandant al trupelor roşii, care au fost apoi dizolvate.

În legătură cu această opțiune, se ataşează, pe lângă actele care confirmă în toate amănuntele, un singur raport al Comandamentului Detaşamentului de Sud, care justifică în totul cele expuse (A se vedea anexa)[382].

Regret un singur lucru şi anume:

Din cauza unei înțelegeri, luptele de la Vâlcov au fost provocate prin surprindere şi prin ordin, neaşteptându-se realizarea unui aranjament făcut de mine, aranjament în virtutea căruia organizasem cumpărarea cu două milioane lei a câtorva contratorpiloare, canoniere, a atelierului naval, a o serie de vedete, şlepuri cu muniții şi alte vase care formau flota rusă de pe Dunăre şi Marea Neagră, în punctele Chilia, Vâlcov şi Sulina. Prin dezlănțuirea luptelor, acest aranjament a fost zădărnicit. Dacă aş fi fost lăsat să duc la bun sfârşit combinația mea cu comisarul flotei Cumkov, pe care-l recrutasem pentru serviciul meu, astăzi flota noastră ar fi putut dispune de acele vase.

Ca încheiere, în ce priveşte aportul adus de Serviciul S. în această regiune, este suficient să adaog că şi celelalte servicii de pe lângă celelalte armate, s-au oferit să lucreze sub directivele noastre. A se vedea rapoartele de pe acele vremuri.

*

Imediat după terminarea războiului mondial Ministerul Apărării Naționale şi Marele Stat Major reiau în studiu crearea Serviciului tehnic de informații al armatei, de data

[381] Are înțeles de neutralizat.

[382] Nu se publică în această anexă de dcumente.

aceasta în mod hotărât pentru fixarea lui pe o bază definitivă, în care scop am fost însărcinat cu organizarea acestui serviciu.

Această hotărâre a fost luată în urma nevoilor rezultate în perioada războiului, cât şi după război, când, din lipsa unui aparat informativ tehnic, nu se avea posibilitatea de a se verifica o stare de alarmism şi încordare, mai ales în regiunea de Est, din care. cauză ani de zile armata nu s-a putut bucura de o viaţă normală, în comandamente domnea îngrijorarea, iar în rândurile populaţiei o stare de nesiguranţă cu grave consecinţe economice.

Este ştiut faptul că din lipsa de informaţii precise nu o dată a fost nevoie să se recurgă la anumite măsuri cu caracter militar, care sporeau alarmismul şi provocau un surplus de cheltuieli iniţiale.

După înfiinţarea Serviciului Secret şi activitatea desfăşurată de el, starea de alarmism a încetat imediat, redându-i armatei putinţa de a cunoaşte situaţiile reale şi ţării liniştea necesară.

Principii de organizare.

În urma studiilor şi experienţelor făcute în decurs de ani de zile, s-au stabilit următoarele principii, care vor constitui doctrina în materie informativă, şi anume:

I. *Crearea serviciilor secrete de informaţii operative, la frontiere, care să fie conduse, din punct de vedere tactic de ofiţeri după directivele Marelui Stat Major, Serviciul „S" purtând numai răspunderea elementelor de agentură, din punct de vedere tehnic.*

Aceste servicii urmează a fi conduse după directivele şi pe răspunderea directă a Marelui Stat Major, având următoarele misiuni:

1) Studiul ofensiv şi defensiv al zonelor ce li s-au destinat.

2) Semnalarea imediată a oricăror mişcări din zonele respective.

3) Pregătirea elementelor din corpul ofiţeresc, capabile să constituie aportul Serviciului de Informaţii operativ, în caz de război.

II. *Crearea unui Serviciu de contrainformaţii operative, sub conducerea directă şi pe răspunderea M.St.M., cu trei Centre: Est, Vest şi Sud, având misiunea să pregătească aparatul de contrainformaţii necesar armatelor de operaţiuni în caz de război.*

III. *Crearea unui Serviciu „S" de Informaţii înăuntrul statelor ce ne interesează, dincolo de zonele informative din raza Centrelor ce ţin direct de Marele Stat Major, având misiunea să procure atât în timp de pace cât şi în timp de război materialul de informaţii cu caracter general, necesar armatei.*

IV. *Crearea unui Serviciu de contrainformaţii care să procure informaţii asupra oricăror chestiuni tot cu caracter general, interesând armata.*

Aşadar, pe viitor Serviciul de Informaţii al Armatei va fi alcătuit din două grupe:

Prima grupă aparţinând M.St.M. ca element operativ, căreia îi vor fi subordonate serviciile secrete de informaţii şi contrainformaţii operative, pe lângă celelalte servicii de informaţii şi contrainformaţii, ca: Serviciul de informaţii desfăşurat de Aliaţii Militari şi Serviciul [de] contrainformaţii inferior, excortând, conform regulamentelor, pe lângă comandamente.

A doua grupă va fi formată de Serviciul S. de informaţii şi contrainformaţii, cu caracter general, aparţinând Ministerului Apărării Naţionale.

Sub raportul conlucrării, Serviciul Secret Central, ca un corp de specialitate va îndeplini în mod obligatoriu şi la cerere, un rol consultativ pe lângă Serviciile de informaţii şi contrainformaţii aparţinând direct de M.St.M., în care scop va avea un delegat permanent acolo. Pe lângă Serviciul Secret Central se va ataşa un delegat tehnic cu rol consultativ în chestiuni pur militare, numit de Ministerul Apărării Naţionale (În schiţa din Anexa 2 se poate vedea structura acestor servicii), iar pentru ca să nu se producă perturbări în directivele stabilite de acest serviciu, în urma dezvoltării stabilite de acest Servi-

ciu, în urma dezvoltării pe care a luat-o, s-a redactat şi un regulament de funcţionare (A se vedea Anexa 3)[383].

Realizări

Din programul conceput, s-au realizat următoarele:

I.

La Marele Stat Major:

Serviciile secrete operative pe fronturile de Est şi Vest.

În ce priveşte frontul de Sud, acest serviciu funcţionează ca experienţă după o altă formă, ale cărei rezultate se află toate în posesia M.St.M., şi dacă acesta crede că este necesară existenţa unui Serviciu Secret operativ şi pe frontul de Sud, aparatul tehnic este gata şi poate intra în acţiune imediat. Asupra acestor Centre de informaţii, expunem următoarele:

1) Serviciul secret operativ pe frontul de Est:

a) Centrul A, unde s-a aplicat cu titlu de experienţă sistemul de lucru în sensul ca şeful Centrului să îndeplinească şi misiunea tehnică, după cum se constată din raportul nostru nr. 1426 din 11 septembrie (A se vedea Anexa nr. 4)[384] către M.St.M., n-a corespuns scopului şi valoarea sa este astăzi aproape inexistentă.

b) Centrul B, unde s-a menţinut principiul fundamental stabilit, a dat rezultate din cele mai bune.

2) Serviciul secret operativ pe frontul de Vest:

Şi activitatea acestui Centru, unde, de asemenea, s-a menţinut principiul de bază, a dat rezultate bune, mai ales în ultimul timp.

În ce priveşte Serviciul secret operativ de contrainformaţii tehnic, s-au terminat toate studiile încă din toamna anului 1933 şi Serviciul Secret a raportat despre aceasta M.St.M., Secţia a II-a, cerându-se să se destineze ofiţeri care să preia conducerea acestor Centre şi să lucreze după directivele M.St.M.

Asupra necesităţii completării serviciilor de informaţii sub ordinele directe ale M.St.M., evidenţiem următoarele:

Din experienţele celor două războaie[385], în timpul cărora subsemnatul am avut un rol important în materie de informaţii, reiese neapărat şi urgenta nevoie ca Serviciul secret operativ de contrainformaţii să ia fiinţă cât mai curând, cu atât mai mult cu cât Ministerul Apărării Naţionale a şi destinat fonduri pentru funcţionarea acestui serviciu, deoarece sub acest [aspect][386] suntem complet neorganizaţi.

În discuţiile avute cu Secţia a II-a a M.St.M., Serviciul Secret de Informaţii şi-a expus punctul său de vedere în ce priveşte misiunea sa, care în principiu este:

Pregătirea Serviciului de contrainformaţii pe frontierele respective, gata să intre în acţiune în caz de război. Ca detaliu, Serviciul S. a scos în relief faptul că pe lângă studiile ce trebuie făcute în zonele respective din toate punctele de vedere operative, potrivit învăţămintelor trase din experienţele războiului trecut, mai trebuie examinată şi o serie întreagă de probleme şi anume: grupurile etnice, din punct de vedere iredentist, de clasă etc; aparatul administrativ al statului; industriile etc., ţinându-se seama de planurile şi doctrina statelor adverse, stabilite în vederea operaţiunilor din spatele frontului. În acest scop Serviciul secret Central ţine la dispoziţia Serviciului operativ de contrainformaţii întregul material informativ necesar.

---

[383] Nu se publică în această anexă de dcumente.

[384] Idem.

[385] Este vorba despre al doilea război balcanic (1913) şi primul război mondial (1914-1918).

[386] În textul original era cuvîntul raport.

În general, este necesar să se întocmească planul de mobilizare al tuturor forțelor care vor fi chemate să contracareze și să împiedice acțiunea inamicului în spatele frontului.

Simultan cu întocmirea acestui plan de mobilizare trebuie stabilită din timp atât metoda de lucru, cât și alegerea și perfecționarea elementelor chemate să îndeplinească această misiune. Este știut că aceste elemente prezintă o importanță, cel puțin egală cu aceea a elementelor combatante, și că în sarcina lor cade greaua misiune de a asigura armatei combatante desfășurarea nestingherită a operațiunilor.

De asemenea, cred necesar să evidențiez și următoarele:

Acest serviciu a intervenit în nenumărate rânduri la M.St.M. să intervină la rândul său pentru ca Serviciul secret de informații operativ să obțină și contribuția tehnică de specialitate să fie adică înzestrat cu aparatele necesare de ascultare, de transmisiune, de semnalizare, de fotografiat etc., spre a fi pus în situația de a experimenta toate sistemele noi în aceste domenii.

Sub acest raport nu s-a făcut nimic.

Cu prilejul întocmirii bugetului anului în curs, am evidențiat aceste lipsuri înaintate Comisiei bugetare, am făcut propuneri, insistând din nou asupra acestei chestiuni, astfel că s-a prevăzut suma, urmând ca M.St.M. să treacă la înzestrarea Serviciului cu cele necesare.

În altă ordine de idei:

Ofițerii trimiși la centre și subcentre trebuie să fie obligați a învăța cât mai temeinic limbile respective ale fronturilor, ca să nu fim nevoiți în toate împrejurările, și mai ales la traducerea actelor secrete, să recurgem la elementele care nu pot prezenta aceeași garanție.

Să se treacă la organizarea Serviciului secret de contrainformații, un gol pe care Marele Stat Major este dator să-l completeze de urgență. După cum am arătat, fondul respectiv este deja destinat.

II.

La Ministerul Apărării Naționale

Informații

Serviciul Secret Central de pe lângă Ministerul Apărării Naționale a realizat conform planului conceput, recrutarea elementelor informative dincolo de zonele serviciilor secrete operative, după cum urmează:

La Sud – Organizarea este completă, rezidenții sunt fixați și randamentul activității lor este satisfăcător.

La Est – Mai ales în ultimul timp și după sforțări de ani de zile, s-a ajuns la recrutarea unor elemente de valoare, capabile să furnizeze materialul informativ necesar armatei, din toate punctele de vedere.

La Vest – Serviciul Secret a întâmpinat foarte mari greutăți pentru dezvoltarea elementelor valoroase și continuă să facă eforturi pentru ca acest front să ajungă la același grad de dezvoltare în materie informativă, ca și celelalte fronturi. Sistemul de recrutare al rezidenților, punerea la încercare și îndrumarea lor a constituit prima fază a problemei, cea mai grea de care este preocupat acest Serviciu actualmente, este trecerea la faza doua, adică:

Stabilirea bazelor și a sistemului de legătură în caz de război. După calculele făcute de Serviciu, aceste operațiuni nu vor putea fi realizate în total decât în interval de circa doi ani, în care timp va trebui să *se* lucreze stăruitor, dar cu tact, prudență, răbdare, în deplină liniște, pentru ca problema informativă să fie realizată în punctul ei culminant.

În ce privește problema tactică și tehnică: La Marele Stat Major

Serviciul secret operativ, fiind condus, după principiile stabilite, de elemente tehnice, ca o completare de ordin tactic, Ministerul Apărării Naționale i-a ataşat un personal compus din ofițeri, deocamdată trei ofițeri superiori şi doi inferiori, care urmează a fi completat, conform cererilor noastre, cu încă patru ofițeri.

Contrainformații

Acest aparat cu caracter general a căpătat structura necesară şi în ultimul timp, față de reluarea raporturilor cu URSS[387], se lucrează la crearea unei echipe aparte, care va avea misiunea să supravegheze activitatea acestei reprezentanțe, mai ales în ce priveşte propaganda în rândurile Armatei.

Concluzii

Din expunerea făcută, se evidențiază faptul că problema informativă a fost tratată pe toate laturile după cele mai moderne concepții, valabile astăzi în această materie, ajungându-se după o lungă perioadă de frământări, studii şi experiențe, după cum s-a menționat mai sus, la următoarea doctrină:

1) Marele Stat Major, reprezentând, atât în timp de pace cât şi în timp de război elementul operativ al forțelor armate, va avea sub ordinele sale directe:

– Serviciul secret de informații şi Contrainformații operativ,

– Aportul informativ al ataşaților militari şi

– Serviciile de Contrainformații interioare existente pe lângă unități şi comandamente.

2) Ministerul Apărării Naționale:

– Serviciul Secret Central de agentură în materie de informații şi Contrainformații cu caracter general

Această doctrină oglindeşte necesitatea impusă de experiență, precum şi principiul fundamental care e la baza organizării structurii de stat, adică:

– Armatei de operațiuni, Ministerului Apărării Naționale îi pune la dispoziție o parte din forțele sale de care dispune, precum şi mijloacele necesare pentru a-şi îndeplini misiunea, conform concepțiilor şi capacității conducătorilor ei, care acționează pe răspunderea lor directă în zonele aferente.

Această concepție justifică în total punerea Serviciului secret de informații şi contrainformații operativ, sub ordinele directe ale Marelui Stat Major.

Ministerului Apărării Naționale îi rămâne sarcina de a studia necesitățile armatei sub toate aspectele, de a le satisface după posibilități şi împrejurări, având nevoia de a dispune separat de un aparat tehnic în materie de informații şi contrainformații, pentru a cunoaşte întru totul anumite situații interne şi externe, care sunt de resortul şi cad în răspunderea concepției reprezentate în guvern şi care sub acest raport nu poate rămâne descoperit.

De altfel, acelaşi fapt se petrece şi în materie de informații şi la Ministerul de Interne.

În timp de pace, Siguranța Generală a Statului conlucrează la procurarea de informații interesând şi armata, ca în caz de război, pune o parte din personalul său polițienesc la dispoziția Marelui Stat Major (armatei operative).

---

[387] În 3 iulie 1933, la Londra, a fost semnat un pact regional de neagresiune între URSS şi România, Polonia, Letonia, Estonia, Persia, Turcia şi Afganistan, iar o zi mai tîrziu, un pact general de neagresiune între URSS, Mica Înțelegere şi Turcia (vezi pe larg la I.M. Oprea, *O etapă rodnică din istoria relațiilor diplomatice româno-sovietice, 1928-1936,* Editura politică, Bucureşti, 1967, p. 32-46).

Siguranța Generală își păstrează structura ei, pe lângă Ministerul de Interne, având misiunea de a-i procura acestuia informații cu caracter general, ținând de responsabilitatea acestui departament în cadrul responsabilității generale față de guvern.

Din același motiv, aceeași structură o păstrează și Corpul Jandarmeriei, în împrejurări analoage.

Urmează deci ca:

Ambele Servicii să-și dezvolte activitățile pe baza principiilor stabilite, fiecare depunând un surplus de activitate pentru completarea cât mai curând a golurilor spre a nu fi surprinși de evenimentele în curs, după cum s-a întâmplat în 1916, când din cauza luptei pentru preponderență și a necompartimentării atribuțiilor, am fost surprinși nepregătiți. Pentru a evidenția realitatea, menționăm următoarele:

Fără contribuția tehnică, fără existența unui serviciu tehnic în materie de informații, armata noastră nu a putut avea un serviciu de informații, și atunci când s-a abătut de la principiul compartimentării atribuțiilor, am avut de înregistrat efectul catastrofal din prima perioadă a ultimului război, după cum am arătat în cele de mai sus, iar în ultimul timp semnalam insuccesele de la Centrul A, expuse în raportul nr. 1426 din 11 septembrie a.c. către Marele Stat Major.

Din toate acestea, rezultă [că] principiul compartimentării atribuțiilor constituie în materie informativă o necesitate absolută, în ce privește existența a două servicii paralele, ea se întemeiază pe principiul existentei a cât mai multor surse [și] asigurarea verificării informațiilor.

*

Ca încheiere, îmi permit a adăuga și o notă personală:

Serviciul Secret al armatei este opera subsemnatului, pentru a cărui realizare a fost nevoie de timp îndelungat și eu nu pot decât să am deplină satisfacție că după 24 de ani de eforturi continui, în care timp n-am beneficiat de nici un concediu, nici măcar de cel legal de o lună pe an, această operă constructivă aduce un serviciu real, corespunzător necesităților armatei și statului.

Opera noastră este azi imitată de Bulgaria, Ungaria, Cehoslovacia, Polonia, Rusia, la care se va adăuga cât de curând și Franța.

Nu vorbesc de Anglia, de la care eu însumi m-am inspirat. Este necesar să accentuez că Franța a făcut eforturi mari pentru a crea la noi un serviciu de informații pe Frontul de Est, trimițând în disperare de cauză pe căpitanul Cury, un excelent element informativ, dar care din lipsa elementului tehnic, a fost nevoit să-și lichideze acțiunea și apoi să existe și productivitatea aparatului nostru tehnic.

Cu reală satisfacție subliniez faptul că în mod excepțional s-a acordat atâtor ofițeri de la Secția a II-a Legiunea de Onoare până și fostului căpitan Moraru, bineînțeles afară de subsemnatul, care m-am retras de la această onoare, pentru a nu avea nici un fel de obligație, fie și morală, față de oricine, cu toate ofertele ce mi s-au făcut.

Cu completările propuse și pe baza principiilor stabilite, în deplină înțelegere și armonie se poate păși la cât mai desăvârșită fază de dezvoltare și perfecționare a acestor servicii, impuse mai mult decât oricând ca o necesitate cerută de interese țării.

Șeful Serviciului S.
[M. Moruzov]

Arh. S.R.I., fond „d" dosar m. 8097, f. 6-22.

3

Dare de seamă asupra

Călătorie făcută la Berlin între 12 şi 24. 02. 1937

I. Sumarul călătoriei

Plecarea din Bucureşti: 12. 02. 1937, ora 13, 30.

Sosirea la Berlin: 13. 02. 1937, ora 20, 30.

Locuinţa la Berlin: Hotel Central (camera Nr. 175).

Plecarea din Berlin: 22. 02. 1937, ora 23, 55.

Sosirea în Bucureşti: 24. 02. 1937, ora 16, 50.

În această călătorie am însoţit pe domnul N. Ştefănescu–subşeful Serviciului Secret şi şeful Secţiei Contrainformaţii – în calitate de funcţionar civil, specialist în chestiuni militare ale Frontului de Est (paşaportul a indicat numai „funcţionar de stat").

Au mai executat deplasarea pentru procurarea de aparate tehnice necesare serviciului: căpitanii ing. Son şi ing. Şerbănescu.

Documentele luate la Berlin şi aduse înapoi la serviciu, în „valiză diplomatică":

– Tabel şi schiţa cuprinzând dislocarea Marilor Unităţi ale Armatei Roşii;

– Tabel cu informaţiile care ar mai fi necesare asupra Armatei Roşii;

– Dosar cu chestiunea Dorman.

II. Activitatea pe timpul şederii la Berlin

Luni 15. 02. 1937

1. Dimineaţa până la ora 12.

Am fost la dl. locotenent-colonel [Constantin] Antonescu, ataşatul militar român la Berlin, căruia i-am remis scrisoarea din partea şefului Serviciului, prin care era rugat a-mi pune la dispoziţie suma de 400 R. M. şi i-am comunicat ca am venit la Berlin, împreună cu alţi doi ofiţeri, pentru procurarea de aparate tehnice pentru serviciu.

Domnul locotenent-colonel Antonescu n-a mai cerut alte detalii şi a promis că – dacă va fi nevoie – poate face demersurile necesare pentru vizitarea fabricilor de specialitate. M-a rugat însă ca, pentru primirea banilor, să trec în ziua următoare (16 februarie), în care timp va scoate banii de la bancă.

În acest timp, dl. Ştefănescu, după cum mi-a comunicat ulterior, a luat contact cu maiorul Krienitz, ajutorul amiralului Canaris, şeful Secţiei Informaţii din Marele Stat Major german, cu care a stabilit ca în după-amiaza zilei:

a) Să vină la mine în cameră un ofiţer de la Frontul de Est din Secţia Informativă a Marelui Stat Major german, pentru un schimb de informaţii cu caracter militar asupra URSS, despre care schimb însă, nu trebuia să aibă absolut nimeni cunoştinţă, afară de domnul Ştefănescu, maiorul Krienitz, subsemnatul şi ofiţerii germani cu care va lua contactul special în acest scop.

De altfel, această restricţie a fost păstrată tot timpul, iar la reuniunile care au avut loc, nu s-a pus niciodată în discuţie „schimbul de informaţii".

b) Să se prezinte la domnul Ştefănescu, doi ofiţeri germani specialişti în aparate tehnice, cu care căpitanii Son şi Şerbănescu vor vizita în dimineaţa următoare (16 februarie) câteva fabrici de specialitate.

La masa de prânz, pe care am luat-o numai noi la restaurantul hotelului, domnul Ştefănescu mi-a prezentat pe domnul Parizianu, funcţionar la reprezentanţa comercială română din Berlin, care cunoştea perfect limba germană şi care urma să înlesnească, când va fi nevoie, discuţiile cu caracter deschis. Domnul Parizianu nu a avut însă cunoştinţă nici de situaţia subsem-antului şi nici de activitatea mea în ceea ce priveşte informaţiile cu caracter militar.

2. După-amiaza, până la ora 19

La ora 15, în cameră la dl. Ştefănescu, mi-a fost prezentat dr. Froelich (ulterior am aflat că este maior activ cu serviciul la Secţia Informaţii din Marele Stat Major german, Frontul de Est), cu care voi lucra toate chestiunile privitoare la Armata Roşie (infanterie, cavalerie, artilerie şi unităţi mecanizate). Trecând apoi, în camera subsemnatului, numai cu ofiţerul german *şi după ce am luat împreună cu acesta toate precauţiile ca discuţiile care vor avea loc să nu fie auzite în afară de cameră,* am început lucrul, care a constat – până la ora 19 – din compararea denumirii şi dislocării marilor unităţi ale Armatei Roşii (districtele militare, corpurile de armată şi diviziile de infanterie).

Sistemul de lucru a fost: ofiţerul german – citea informaţiile pe care le avea (datate 1. 01. 1937), iar subsemnatul relevam nepotrivirile, pe care le notam amândoi.

În general, în mare majoritate, informaţiile noastre au corespuns cu cele germane, ceea ce a demonstrat buna credinţă şi seriozitatea schimbului de informaţii pentru ambele părţi.

Pentru masa de seară am fost invitat de maiorul Krienitz la restaurantul „Ewest" – unul dintre cele mai alese restaurante din Berlin – într-o cameră complet separată de restul localului. La masă, în afară de dl. Ştefănescu, căpitanul Son, căpitanul Şerbănescu, dl. Parizianu şi subsemnatul, au luat parte: dr. Krienitz (maior), dr. Schreiber (colonel, şeful Frontului de Est din Marele Stat Major german), dr. Froelich (maior, cu care lucrasem în după-amiaza zilei), locotenent Kinger şi locotenent Salzbrun (ofiţeri tehnicieni specialişti cu care vor lucra căpitanii Son şi Şerbănescu).

Masa a decurs într-o atmosferă de amabilitate din partea ofiţerilor germani amintindu-şi cu multă plăcere de ţara noastră, pe care o cunoscuseră în timpul războiului.

Către sfârşitul mesei, maiorul Krienitz ne-a salutat în numele amiralului Canaris – şeful Secţiei de Informaţii din M.St.M. german – care a regretat că, nefiind în Berlin, nu a putut veni personal pentru a ne cunoaşte. A adăugat că colaborarea cu serviciul nostru corespunde intereselor ambelor ţări, pentru lupta contra duşmanului comun: URSS.

Domnul Stefănescu a mulţumit pentru modul cum au fost primiţi şi pentru încrederea acordată, încheind că spera ca acest prim contact – deşi complet neoficial – să ducă la rezultate pozitive necesare siguranţei ambelor ţări.

Masa s-a terminat la ora 23.

Marţi 16. 02. 1937

1. Dimineaţa, până la ora 12.

Subsemnatul, am fost la ataşatul militar român din Berlin, de unde am ridicat suma de bani. După aceea am aranjat documentele pentru lucru de după-amiaza.

Dl. Ştefănescu, căpitanii Son şi Şerbănescu, dl. Parizianu (translatorul) însoţiţi de cei doi ofiţeri germani – care le-au pus la dispoziţie două maşini particulare – au vizitat câteva fabrici cu aparate tehnice.

2. *După-amiaza, până la ora 19*

Cu începere de la ora 15, am lucrat – după acelaşi sistem – cu acelaşi ofiţer german (maior Froelich), *în ceea ce priveşte compunerea organica a Corpurilor de Armată ale Armatei Roşii, dându-mi în plus denumirea şi dislocarea tuturor unităţilor neîndivizionate ale Corpurilor de Armată.*

În ceea ce priveşte informaţiile, aceiaşi impresie de bună credinţă.

Pentru masa de seară am fost invitaţi la restaurantul Schmitter – un local aristocratic, specific berlinez –, iar discuţiile angajate au fost de ordin general (l oră) cât a durat masa. Dintre ofiţerii germani, au luat parte maiorul Krienitz şi maiorul Froelich.

După masă am fost conduşi la teatrul „Scala" unde oferindu-ni-se cele mai bune locuri am asistat la un spectacol de varietăţi.

Miercuri 17. 02. 1937

1. *Dimineața până la ora 12*

Subsemnatul am aranjat documentele pentru întâlnirea de după masă cu ofițerul german specialist în aviație, iar ceilalți au continuat vizitarea fabricilor cu aparate tehnice.

2. *După-amiază, până la ora 19*

La ora 15 am fost anunțat că ofițerul specialist în aviație, fiind reținut la serviciu, nu va putea veni, fixându-se viitoarea întâlnire pentru vineri (20 februarie) după-amiază.

Joi 18. 02. 1937

Ziua a fost consacrată unei excursii la Postdam. La ora 8, maiorul Krienitz a venit la hotel și cu o mașină particulară – foarte elegantă – ne-a condus la Postdam, unde am vizitat Sans Sowei-ul și toate palatele și clădirile istorice din împrejurimi.

Cu o extremă amabilitate, maiorul Kreintz ne-a dat toate explicațiile necesare, remarcând că poporul german, deși a trecut printr-o revoluție, a știut să respecte monumentele istorice, care sunt mărturia unui trecut glorios și cu stimulent pentru tinerele generații.

Masa de prânz ne-a fost servită la restaurantul „Mognart“,

un local de elită.

La ora 18 am fost aduși la hotel.

Vineri 19. 02. 1937

1. *Dimineața, până la ora 12*

Subsemnatul am lucrat, în camera de la hotel, cu maiorul Froelich, chestiunile privitoare la derularea, dislocarea și compunerea corpurilor de cavalerie și a unităților motorizate și mecanizate ale Armatei Roșii.

În afară de verificarea informațiilor noastre, care în general au corespuns cu cele germane, *mi s-a dat în plus, organizarea de detaliu a unei divizii moto-mccanizată, piesă extrem de interesantă.*

În acest timp, dl. Ștefănescu, împreună cu căpitanii Son și Șerbănescu, au fost invitați să viziteze localul Gestapo-ului și în special aparatele tehnice cu care este înzestrat. După cum mi-a comunicat ulterior dl. Ștefănescu, la Gestapo, au fost primiți de dr. Best – asimilat cu gradul de general de divizie – șeful regiunii Berlinului și împrejurimi, și de ajutorul acestuia.

Localul și toate instalațiile – după părerea celor de față – au fost arătate, descrise și puse în funcțiune, fără nici o restricție. S-a remarcat, că în tot timpul vizitei, în întreg localul domnea cea mai perfectă liniște și nu s-a văzut absolut nici un funcționar, ușier. etc.

La masa care s-a servit chiar în localul Gestapo-ului, *dr. Best și-a arătat deplina satisfacție pentru acest început de colaborare, având mai ales în vedere că România are frontieră cu URSS.*

Dl. Ștefănescu a răspuns apoi făcând un scurt istoric al organizării și modului de acțiune al Cominternului, expunere care a impresionat pe cei de față.

La sfârșit, dr. Best a propus ca, *pe timpul lunii în care căpitanii Son și Șerbănescu vor sta la Berlin, aceștia să facă practică chiar în localul Gestapo-ului, folosind aparatele existente.* 2. *După-amiază, până la ora 19*

Începând de la ora 15, am lucrat în camera de la hotel cu doi ofițeri germani, în privința aviației militare sovietice.

După verificarea denumirii și dislocării Brigăzilor de aviație, mi s-a dat în plus compunerea organică detaliată a fiecărei brigăzi, amănunte foarte interesante pe care noi nu le aveam decât în parte.

Sâmbătă 20. 02. 1937

Dimineața, a fost rezervată pentru pregătirile de plecare, care n-au putut fi perfectate datorită lipsei din Berlin a ataşatului nostru militar.

După-amiază – punându-mi-se la dispoziție două mașini particulare și doi funcționari ai Gestapo-ului –, am vizitat autostrada și o instalație ultramodernă pentru navigabilitatea Oderului.

Duminică 21. 02. 1937

Am asistat la solemnitatea și parada, cu ocazia comemorării zilei eroilor, conform propunerii maiorului Krienitz, care a făcut eforturi considerabile pentru obținerea locurilor de la Operă și tribună.

La ora 11 am fost luați de la hotel de doi ofițeri germani – care vorbeau bine limba franceză – și conduși la Operă unde urma să aibă loc o solemnitate în prezența cancelarului Hitler.

Sala Operei era arhiplină, remarcându-se ataşaţii militari ai tuturor ţărilor şi ofiţerii germani de toate gradele, care n-au luat loc şi au stat tot timpul cu faţa către loja Cancelarului Hitler până la sosirea acestuia.

La apariția Cancelarului toată asistența a salutat într-o tăcere impresionantă, după care Hitler a luat loc având la dreapta pe mareşalul Mackensen, iar la stânga pe generalul Blomberg. Solemnitatea a fost simplă dar profund de impresionantă. Generalul Blomberg a ținut o cuvântare ocazională.

Orchestra filarmonică a cântat „Eroica“ de Beethoven, apoi în tot acest timp, pe scena căreia 40 de subofițeri în ținută de campanie și purtând drapelele care au luat parte în războiul mondial au stat nemișcați timp de 45 [minute]. Pe fundalul scenei era crucea de război germană, foarte mărită.

Parada, de asemenea, a fost extrem de simplă. N-a constat decât din trecerea în revistă de către Hitler – însoțit tot timpul de mareşalul Makensen – a publicului din tribune, a trupelor de partid și a marilor mutilați care erau aşezați imediat în stânga estradei de pe care Cancelarul a primit defilarea unei companii de infanterie.

De remarcat faptul, care a impresionat întreaga asistență, că Hitler a dat mâna cu majoritatea marilor mutilați. Luni 22. 02. 1937

Am fost la ataşatul nostru militar, care a sigilat plicul cu informațiile obținute, fără însă a avea cunoştință de conținut.

După-amiază la ora 17, am aşteptat pe maiorul Krienitz care lipsea de 3 zile din Berlin – pentru a ne lua rămas bun.

La această oră, am primit o telegramă expediată din avionul cu care călătorea maiorul Krienitz, prin care eram anunțați că, din cauza timpului cu totul nefavorabil, nu va putea veni înainte de ora 20.

Într-adevăr, la ora 20, maiorul Krienitz apare rugându-ne să-l scuzăm de întârziere care se datora numai vremii defavorabile, din care cauză a trebuit să zboare peste 100 km, fără vizibilitate.

La masa ce i-am oferit la restaurantul hotelului și care a decurs într-o perfectă atmosferă de încredere și camaraderie, maiorul Krienitz a accentuat din nou deosebita sa mulțumire în ceea ce privește acest început de colaborare și spera ca într-un viitor apropiat să ne vedem fie la București, fie tot la Berlin.

La ora 23, ne-am ridicat de la masă, iar la ora 23, 55 subsemnatul am luat trenul spre Polonia.

II. Câteva considerații.

Din discuțiile care au avut loc, am putut constata:

1. Colaborarea î*n ceea ce privește informațiile asupra URSS, a fost primită cu multă însuflețire și încredere de către Marele Stat Major german.*

2. Schimbul de informații *militare privitoare la URSS –făcut în cel mai strict secret – a fost sincer și fără rezerve, fiind cu totul mulțumitor pentru început.*

Desigur că în viitor, cantitatea şi calitatea informaţiilor ar putea fi considerabil sporită.

3. Cred că autorităţile germane, pentru a avea informaţii cât mai multe asupra URSS, ar fi dispuse la un aranjament precis şi durabil.

4. Serviciul de căutare al Marelui Stat Major german *este încadrat cu un personal numeros, care – în speţă – cunoaşte foarte bine limba rusă şi chiar polonă, iar la baza de lucru stă specializarea.*

5. În ceea ce priveşte modul cum sunt văzute anumite probleme:

a. Armata Roşie

Este o armată foarte bine utilată. Materialul, deşi de construcţie foarte bună, nu are însă durată din cauza materialului pus de calitate inferioară.

Se lucrează intens la dotarea armatei, în special cu material de aviaţie şi mecanizat.

Este un punct de întrebare, cum vor răspunde masele de ţărani într-un viitor război.

De aceea se preconizează, ca în caz de război, să se obţină iniţial succese răsunătoare prin întrebuinţarea în masă a aviaţiei şi carelor de luptă, trupelor de infanterie rămânându-le numai cucerirea şi stăpânirea terenului.

Personalul de comandă, momentan, insuficient pregătit, se fac sforţări uriaşe pentru a ridica nivelul intelectual al corpului ofiţeresc.

b) Evenimentele din Spania.

Maiorul Krienitz, care a făcut în Spania peste 100 de călătorii cu avionul, prezintă astfel situaţia.

Conducerea ambelor partide, extrem de slabă. Franco este un idealist, un poet, dar nu un conducător de trupe.

Trupele şi populaţia n-au nici un ideal, fiindu-le complet indiferent cine va învinge; numai pacea să revină cât de curând[388].

Trupele marocane nu luptă decât pentru a jefui.

În asemenea condiţii luptele vor fi duse fără decizie încă mult timp dacă, bineînţeles, nu vor interveni italienii care să decidă definitiv situaţia.

Arh. N.I.C., fond P.C.M.–S. S. I,
Politica externă a României, dosar nr. 2/1937/. 26-34.

4

1939 ianuarie [Bucureşti]

Expansiunea germană în sud-estul Europei către Gurile Dunării

În conjunctura politică de azi, expansiunea spre sud-estul Europei este considerată de Berlin ca cea mai uşoară şi mai favorabilă.

Realizarea ei însă se va desfăşura după un program limitat mărginindu-se într-o primă fază numai până la gurile Dunării.

Factorii care fac însuşi Statul Major al armatei germane să încline pentru o acţiune, în primul rând pe această direcţie, sunt următorii:

[388] Este vorba despre războiul civil din Spania între republicani şi franchişti (iulie 1936-martie 1939).

1. Pe această direcție nu s-ar putea opune expansiunii germane decât Ungaria și România.

Ungaria poate fi ușor atrasă de partea Germaniei pe chestiunea revendicărilor teritoriale pretinse de la România.

Astfel, într-o acțiune contra României, revendicările maghiare vor masca, față de celelalte mari puteri europene, adevăratele tendințe ale Germaniei, armata ungară, înarmată și susținută de unități germane, formând în realitate avangarda armatei Reich-ului.

2. *România, după părerea germană, incomplet înarmată astăzi, va capitula ușor în fața unui puternic atac dat prin surprindere* de către armata maghiară, susținută de cea germană.

3. România, cu bogatele sale resurse în produse agicole, petrol și vite, va constitui cea mai bună, sigură și imediată bază de aprovizionare pentru continuarea expansiunii germane spre est sau spre sud.

4. Pentru o acțiune către est (Ucraina), Germania va deschide prin România o poartă mult mai largă decât gâtul strâmt al Ucrainei subcarpatice, străbătută pe întreaga lungime numai de o singură autostradă.

5. Nu provoacă direct nici Polonia și nici URSS, ale căror armate, bine dotate, ar putea da mai mult de lucru armatei germane.

Pregătirea expansiunii germane către sud-est

Experiențele încercate cu ocazia anexării Austriei[389] și a Regiunilor sudete[390] au dat actualilor conducători ai Germaniei posibilitatea de a verifica și perfecționa o nouă metodă în politica de expansiune pe continent.

Pe de altă parte, s-a adoptat „principiul autodeterminării popoarelor", care a servit ca bază marilor puteri aliate la încheierea tratatelor de pace din 1919-1920, pe care Germania îl lansează astăzi, *susținând dreptul minorităților etnice germane și de altă naționalitate, de a hotărî singure de soarta lor.*

Acest procedeu este întrebuințat cu scopul de a-și atrage simpatia statelor cu revendicări teritoriale și a provoca dezordini în statele vizate, prin agitarea minorităților conlocuitoare.

Pe de altă parte, printr-o intensă propagandă și subvenții bine susținute, s-a înlesnit infiltrarea în aceste state a ideilor și principiilor naziste, determinând curente și mișcări extremiste de dreapta, favorabile Germaniei.

Astfel:

În Ungaria

A venit să înjghebeze „organizația național-socialistă" de sub conducerea maiorului Szalasi (Organizarea și programul în Anexa nr. 10[391]).

Această grupare, deși a fost dizolvată și conducătorul său închis, subzistă totuși și astăzi, sub conducerea colonelului de rezervă Hubay.

Ea tinde, în prezent, să grupeze în jurul său întreg tineretul intelectual maghiar neutralizat încă de către stat și majoritatea țărănimii maghiare lipsite de pământ.

Dirijarea maselor țărănești către această grupare, care susține o radicală reformă în folosul maselor țărănești, s-a produs în special după anexarea regiunilor ocupate de Cehoslovacia, când actualul guvern maghiar, sub influența puternicei opoziții făcute în parlament de către marii latifundiari ai Ungariei, a redus aproape complet aceste reforme.

---

[389] Austria a fost anexată de Germania la 13 martie 1938.

[390] Regiunile sudete au fost ocupate de Germania la 1 octombrie 1938, în urma acordului de la München (30 septembrie 1938).

[391] Nu se publică în această anexă de dcumente.

În România

Utilizând aceleaşi metode, a stabilit strânse legături cu grupările extremiste de dreapta: *Partidul Naţional Creştin şi Mişcarea legionară, favorabile unei apropieri şi chiar unei alianţe cu Germania.*

Din informaţiile primite la acest serviciu, rezultă că Germania a trimis în ultimul an, pentru organizaţiile de mai sus şi pentru Partidul German din România, o subvenţie de 20 milioane mărci (circa 800 000 lei).

Cu ajutorul minorităţii germane din România şi a numeroşilor agenţi speciali formaţi şi trimişi în ţara noastră ca turişti, oameni de afaceri, specialişti etc, Germania adună informaţii foarte detaliate asupra resurselor din România, întreprinderilor industriale, comerţului şi activităţii starului nostru pe orice teren, întocmind statistici, hărţi şi dări de seamă.

La München funcţionează un institut care se ocupă cu strângerea a tot felul de date asupra statelor din Europa Centrală şi orientală, la care, crezând că este vorba de un institut cu caracter ştiinţific, colaborează şi numeroşi specialişti de la noi.

În cadrul politicii externe

Germania urmăreşte îndeaproape politica şi relaţiile statelor vizate cu alte puteri, intervenind ori de câte ori acestea întreprind vreo acţiune defavorabilă politicii sale.

Exemplu:

Cu ocazia soluţionării problemei cehoslovace, Germania a împiedicat de a ocupa Ucraina subcarpatică şi de a realiza frontiera comună cu Polonia[392].

Germaniei nu-i convenea acest lucru, din următoarele motive:

a) Ungaria şi Polonia, prin realizarea unei frontiere comune, urmăreau constituirea unui bloc ungaro-polon care să se opună unei eventuale acţiuni germane către sud şi est.

b) Prin anexarea Ucrainei subcarpatice şi eventual a Slovaciei, Ungaria îşi mărea populaţia de la 8 la 13 milioane locuitori în această situaţie, probabil că nu i-ar fi convenit să devină satelitul politicii şi intereselor germane.

c) Prin anexarea Ucrainei subcarpatice şi Slovaciei, Ungaria ar fi închis în graniţele sale 5 milioane minoritari. Aceştia i-ar fi complicat situaţia internă şi i-ar fi răpit o mare parte din libertatea de acţiune, de care are nevoie pentru realizarea celorlalte scopuri.

În această situaţie nu este exclus ca Ungaria să fi încercat să se înţeleagă şi să se apropie mai mult de vecinii săi Iugoslavia şi România, perspectivă ce nu poate fi pe placul Germaniei.

d) Prin crearea Ucrainei subcarpatice, Germania şi-a asigurat o bază de acţiune în vederea expansiunii sale către est.

Cu privire la Cehoslovacia, Germania lucrează asiduu la înfeudarea sa la Reich.

În ceea ce priveşte România şi Polonia, Germania lucrează la izolarea lor de marile puteri din Apus.

În legătură cu aceasta, subliniem diligentele depuse pe lângă Marea Britanie şi Franţa, pentru a obţine direct sau indirect libertatea de acţiune în estul şi sud-estul Europei.

Pe de altă parte, Germania depune toate străduinţele pentru o cât mai strânsă apropiere de Iugoslavia şi în vederea unei colaborări viitoare cu Bulgaria în contra României.

Nu de mult, s-a anunţat că în curând va avea loc o conferinţă între şefii Statelor Majore germane şi bulgar, posibil pentru stabilirea condiţiilor acestei colaborări.

Pe teren economic

---

[392] Prin hotărârea de arbitraj a Germaniei şi Italiei, din 3 martie 1938 (Viena), s-a cedat Ungarie o parte din teritoriile Ucrainei subcarpatice şi Slovaciei.

Germania intensifică legăturile sale comerciale, în special cu statele din bazinul dunărean, restabilind treptat în aceste regiuni influența economică dinainte de 1914 (a se vedea anexa 11)[393].

Marile lucrări cu caracter economic, în curs de execuție astăzi, cum este canalul Rhin-Mein-Dunăre, ce va străbate întreaga Germanie, legând Marea Nordului cu Marea Neagră și pentru care cel de-al III-lea Reich face enorme sacrificii materiale, *nu are altă menire decât aceea de a grăbi restabilirea hegemoniei economice germane asupra regiunilor grupate în jurul acestui* [fluviu][394].

Este interesant și îngrijorător în același timp faptul că, în legătură cu organizarea bazinului dunărean, economiștii germani, în frunte cu actualul ministru al economiei Reich-ului, au lansat nu de mult *„principiul spațiului unitar economic",* cu semnificația următoare:

Nici un alt amestec în bazinul dunărean, decât al statelor grupate în jurul său, deoarece numai aceste state împreună formează spațiul unitar economic.

Pe plan cultural

De multă vreme Germania întreprinde o vastă activitate, în special în Ungaria, Bulgaria, Iugoslavia și Turcia, pe acest teren. Studenții acestor țări sunt primiți cu simpatie în universitățile germane și chiar sprijiniți de către starul german, prin acordarea de burse și alte avantaje.

Aceștia, întorși în țările lor, devin pionii culturii germane și ai simpatiilor față de Germania.

Pe teren militar

Contribuie la înarmarea statelor cu care întrevede o colaborare militară în acțiunile sale viitoare (Bulgaria și Ungaria), iar asupra statelor vizate se informează pentru a le cunoaște cât mai bine sub toate raporturile.

În concluzie:

Expansiunea Germaniei în sud-estul Europei este cu mult zel pregătită, nu numai pe teritoriul său, ci chiar pe teritoriul statelor vizate de această expansiune.

Această pregătire se face:

Pe teren politic-intern

Prin infiltrarea ideilor și principiilor naziste, cu scopul de a spori, pe de o parte, simpatiile politice în favoarea sa, iar pe de altă parte, de a crea agitații și [a] dezagrega forțele de rezistență ale acestor națiuni (exemplu: Austria, Cehoslovacia, Ungaria și România).

Aceste tendințe au fost demascate mai cu seamă cu ocazia desființării „Gărzii de fier", cu care [prilej][395] presa germană a atacat România în forma cea mai violentă.

Pe teren politic-extem

Urmărește îndeaproape relațiile dintre state, intervenind direct ori de câte ori se încearcă o combinație care s-ar putea opune tendințelor sale de expansiune pe această direcție.

Pe teren economic

Stăruie prin toate mijloacele de a restabili în cel mai scurt timp, în bazinul dunărean, influența sa categorică și exclusivă.

Pe teren cultural

---

[393] Nu se publică în această anexă de dcumente.

[394] În textul original era cuvântul *canal*, ceea ce considerăm că este greșit, întrucât nu este în concordanță cu teza geopolitică a frazei.

[395] În textul original era cuvântul *ocazie,* pe care l-am înlocuit printr-un sinonim pentru că se repeta în frază.

Printr-o activitate bine dirijată, face ca spiritul şi cultura germană să precedeze şi să ajute expansiunea sa economică şi politică în aceste state.

Pe teren militar

Adună informaţii asupra statelor din sud-estul Europei:

Înarmează pe prieteni şi

Pregăteşte proiectele şi condiţiile de conlucrare cu acestea, în vederea expansiunii sale în sud-estul Europei către gurile Dunării.

CONCLUZII GENERALE

Realizarea expansiunii germane spre est formează obiectul a două concepţii diferite în cercurile conducătoare germane:

1. *Concepţia politică,* definită de cancelarul Hitler în „Mein Kampf" şi pusă pe planul internaţional imediat după executarea acordului de la München şi anume: *expansiunea imediată şi directă germană în Ucraina, prin formarea sub protectoratul german, a unui stat ficţiune a Ucrainei.*

2. Concepţia strategică a Statului Major german, care opune penetraţiei directe în Ucraina, ca primă etapă de realizat, o altă etapă premergătoare concepţiei politice şi anume: *penetraţie spre gurile Dunării, pentru a realiza o puternică bază strategică în vederea expansiunii ulterioare, fie spre est, fie spre sud.*

Germania nu s-a pronunţat încă hotărât, care din aceste două concepţii va constitui primul său obiectiv, rezervând pentru sine surpriza pe care o va desfăşura cu aceeaşi energie, viteză şi forţă, ca şi în celelalte trei acţiuni din trecutul apropiat.

În orice caz, oricare ar fi hotărârea sa, este sigur însă că Germania nu va putea întârzia punerea în aplicare a planului său expansionist spre est şi împingerea persistentă a Italiei spre un conflict armat cu Franţa în Mediterana, nu este altceva, de fapt, decât o iscusită manevră germană, tocmai pentru ca, servindu-se de Italia, să-şi asigure spatele şi să-i dea mână liberă în acţiunea sa din acest an spre est şi spre sud-est. Italia nu joacă decât mi rol de „briliant second" la remorca politicii pangermaniste.

Dacă informaţia nu poate să discrimineze încă intenţia germană în această primăvară, logica şi bunul simţ [pot] descoperi uşor direcţia pe care expansiunea germană o va urma, în prima sa etapă.

Afirmăm că:

Cea mai probabilă intenţie a Germaniei, în acest an, este să realizeze etapa cea mai uşoară şi mai sigură, adică penetraţia spre sud-est prin România, pentru a stăpâni gurile Dunării, a-şi amenaja o bază puternică la Marea Neagră şi a-şi crea o puternică şi largă bază de operaţii (strategică şi economică), pentru ca să poată trece apoi la ultima şi cea mai grea etapă în expansiunea sa spre est şi spre sud.

Deci, obiectivul principal şi imediat al Germaniei va fi România. Bazăm această informaţie atât pe o informaţie foarte secretă pe care o posedăm, cât şi pe următoarele consideraţii:

1. Crearea statului Ucrainean sub protectoratul Germaniei, îndreptând imediat şi direct penetraţia germană spre est, nu se poate face decât prin forţă, prin război.

În adevăr:

Statul ucrainean, după cum am arătat mai sus, presupune defalcări masive din teritoriile astăzi în stăpânirea Poloniei şi Rusiei Sovietice.

Niciodată Polonia nu va accepta, fără război, sugrumarea sa printr-o amputare atât de sângeroasă a teritoriului său, iar pătrunderea Germaniei cu forţele armate, prin Galiţia, este o operaţiune riscantă pentru forţele germane, dacă în această acţiune n-ar izbuti să antreneze şi armata cehoslovacă.

Deci, realizarea expansiunii germane spre Ucraina nu se poate începe fără decapitarea în primul rând a Poloniei şi aceasta pentru motivele că numai astfel armatele germane îşi vor asigura mai întâi spaţiul de pătrundere, multiple Unii de operaţii şi apoi flancul lor stâng.

Niciodată Rusia Sovietică nu va accepta, fără război, crearea unui stat ucrainean, deoarece aceasta ar însemna în primul rând lichidarea definitivă a regimului comunist din Rusia.

Deci, Germania va găsi în acţiunea sa de penetraţie direct spre est, fie succesiv armatele Poloniei şi Rusiei Sovietice, fie simultan, unite, pentru apărarea aceleiaşi cauze.

2. Războiul pentru realizarea statului ucrainean (stat ficţiune) angajează aproape totalitatea forţelor germane spre est într-un război lung, costisitor şi nesigur, Germania găsindu-se în faţa a circa 100 – 125 divizii polono-sovietice.

3. *Germania nu [va] avea spatele asigurat pentru ca să poată duce până la sfârşit, victorios, un război, care din cauza forţelor în prezenţă şi a spaţiului enorm, s-ar prelungi dincolo de o limită scontată pentru imposibilitatea intervenţiei franco-engleze.*

Deci, în cazul când se va angaja în această acţiune, ea nu o va întreprinde în deplină sigur antă, fără o înţelegere mutuală cu Franţa şi Anglia.

4. *Angajarea Germaniei cu totalitatea sau marea majoritate a forţelor sale spre est ar constitui o definitivă zdruncinare a axei Roma-Berlin, Italia rămânând izolată, descoperită şi înşelată în speranţele ei de sprijin din partea Germaniei, a revendicărilor ei în Mediterana şi Africa.*

5. *Situaţia financiară şi economică a Germaniei este de aşa natură, că nu-i permite a se aventura într-un război de lungă durată.*

Deci, excludem această perspectivă pentru acest an.

Deşi este adevărat că Hitler a anunţat în mod teoretic această etapă în „Mein Kampf", totuşi el nu a detaliat însă practic etapele anterioare până a ajunge la ea, iar ameninţarea şi actele pe care deja le-a iniţiat în această direcţie, nu pot fi decât simple diversiuni strategice pentru realizarea surprinderii în direcţia arătată de noi.

Penetraţia spre sud-est la gurile Dunării şi Marea Neagră este încă considerată de Marele Stat Major german ca mult mai uşoară, mai sigură şi mai bogată în rezultate, pentru că:

1. *Ungaria, sprijinită în revendicările ei revizioniste, va fi un aliat care va accepta până la urmă, mărită chiar, o tutelă germană, sperând ca mai târziu să-şi capete, poate, libertatea de acţiune.*

2. România, chiar dacă se va opune cu forţa armată, nu va putea să reziste până la sfârşit, izolată fiind, f artelor germane.

3. *Germania îşi păstrează, chiar în eventualitatea unei acţiuni armate, majoritatea forţelor sale în interior (peste 100 divizii) şi nu va fi nevoită să întreprindă această acţiune decât cu maximum 20 divizii infanterie, diviziile motorizate şi o importantă parte din aviaţia sa.*

4. *Germania, păstrându-şi majoritatea forţelor în interior, este capabilă să sprijine, printr-o ameninţare directă dorinţele de expansiune italiene în Mediterana şi prin aceasta să satisfacă exigenţele şi prestigiul Axei.*

5. România, intrată sub dependenţa Germaniei, constituie, prin bogăţiile sale, cereale-petrol, şi prin situaţia frontierei sale de est, în prelungirea frontierei cehoslovace, baza de operaţie strategico-economică, în vederea desfăşurării sigure a celei mai grele etape, spre est şi spre sud.

Din ultimele informaţii pe care le avem de la serviciul nostru de informaţii din Polonia, colonelul Beck, foarte dezorientat şi îngrijorat din cauza insuccesului din ultimul timp al politicii sale, precum şi din cauza perspectivelor sacrificării integrităţii

Poloniei în faţa expansiunii germane spre est, prin crearea statului ucrainean, pregăteşte să joace ultima carte, care să salveze statul polon.

Ministrul de externe polon se pare că pregăteşte o nouă schimbare a politicii sale externe, în sensul de a ajunge la o înţelegere cu Germania în ceea ce priveşte expansiunea spre est.

Colonelul Beck, în acest scop, va avea zilele acestea o întrevedere la München cu cancelarul Hitler.

Se pare că sunt mai multe variante pe care colonelul Beck le va expune ca baze ale acestei înţelegeri. Cea mai verosimilă şi pe care o va susţine, îndeosebi, faţă de cancelarul Hitler, este următoarea:

Polonia va sprijini acţiunea expansionistă spre est a Germaniei, făcând minimum de sacrificii din teritoriul său şi primind compensaţii în altă direcţie.

Astfel:

Polonia va ceda chiar Danzingul şi o parte din Galiţia în schimbul unei ieşiri la Marea Baltică printr-unul din statele baltice, care ar intra sub zona de influenţă poloneză şi a unor compensaţii teritoriale în Bielorusia.

Polonia va sprijini acţiunea Germaniei în contra Rusiei Sovietice, concentrând forţele sale pe frontiera estică.

Germania îşi va dirija acţiunea sa prin România, pe care o va lua sub influenţa sa politică şi va pătrunde în Ucraina sudică.

Prin această schimbare de politică, Polonia urmăreşte de a dirija acţiunea germană spre sud-est prin România, ocolind astfel calea directă de penetraţie spre est, sacrificând România, pentru a se salva pe sine.

ÎNCHEIERE

Studiul de faţă este produsul organelor informative ale acestui serviciu, studiu care se mărgineşte numai la consideraţii reci şi reale, acest serviciu înţelegând a-şi îndeplini rolul său de a preveni orice eventualităţi de surprindere şi de a da alarma la timp, pentru ca celelalte foruri de răspundere în stat, prevenite şi în deplină cunoştinţă de cauză, să avizeze la cele mai eficace mijloace şi să-şi aducă aportul lor salvator faţă de eventualităţile ce se întrevăd.

Totuşi:

În nemărginita dorinţă ca aportul acestui serviciu de informaţie, în asemenea momente, să aducă contribuţia cea mai largă în serviciul ţării, ne permitem să menţionăm şi simple păreri care, coroborate cu altele, poate mai complete, să constituie elemente de meditaţie pentru găsirea celei mai bune soluţii în multiplele variante de îndrumare a acţiunilor noastre.

Şi anume credem că:

1. *România, continuând să-şi păstreze aceeaşi atitudine corectă faţă de toate statele în contra cărora niciodată nu a conspirat şi nu a râvnit nimic, să provoace în atitudinea lor aceeaşi lealitate, aceeaşi sinceritate şi acelaşi răsunet al simţămintelor sale de pace şi de bună înţelegere.*

2. Îndeosebi faţă de Germania, aşa cum a procedat şi în trecut, tot astfel şi astăzi să i se deschidă posibilităţi de cea mai largă şi mai sigură colaborare pe teren economic, fapt care să satisfacă pe de o parte necesităţile Germaniei şi pe de altă parte să ducă la o înflorire a statului nostru.

3. *Dacă în Germania, aşa după cum istoria a înregistrat evoluţia sistemelor de expansiune a diferitelor state, va înţelege că expansiunea economică înseamnă hegemonia*

politică şi deci stăpânirea noastră, România să pregătească din vreme barajul care să se opună forţei brutale a cotropitorului.

Dacă expansiunea germană are nevoie neapărat de bogăţiile imense ale României, trebuie să facem să înţeleagă lumea întreagă şi în special statele ameninţate că, cotropirea astăzi a României şi aşezarea Germaniei la gurile Dunării înseamnă mâine aşezarea ei la Triest şi imediat apoi stăpânirea Peninsulei Balcanice şi calea deschisă spre Asia.

Această eventualitate trebuie privită cu cea mai mare vigilenţă şi urgenţă, pentru că realizarea ei ne este confirmată astăzi 5 ianuarie 1939, de o comunicare din sursă oficială italiană asupra unor noi manevre politice germane, comunicare care prezintă următoarele:

a) *Italia întâmpină foarte mari greutăţi în exercitarea unei influenţe în Ungaria şi o consideră pierdută, această ţară fiind în ajun de a trece cu totul în braţele Germaniei.*

b) *Mediaţiunea Italiei între Ungaria şi Iugoslavia pare a fi dejucată de Germania, fie direct, fie prin noi exigenţe ale Ungariei, sub influenţa presantă a Germaniei.*

c) *Italia este prevenită că Germania, prin sprijinul pe care îl acordă astăzi platonic exigenţelor italiene în Africa şi Mediterana, ca rezultat al planului de cooperare al Axei Roma-Berlin, nu urmăreşte altceva decât o deplasare a unui conflict în sudul Europei cu scopul ascuns ca, profitând de această încordare, să întreprindă acţiuni decisive la est. Aceste acţiuni, odată desăvârşite, vor constitui un pericol iremediabil şi fatal, în primul rând, pentru interesele Italiei.*

Din aceste motive, pare că în urma unui schimb de conciliabule între Londra şi Roma în vederea întrevederii de la 11 ianuarie de la Roma, s-ar fi ajuns la o destindere în sensul că Mussolini, condus de acest pericol şi în dorinţa de a nu-şi periclita situaţia de mâine, a ajuns la înţelegerea ca revendicările sale faţă de Franţa să fie reduse numai la un aspect pur economic.

4. *faţă de această nouă conjunctură politică favorabilă, România trebuie să caute să manevreze pentru realizarea barajului de care am vorbit mai sus.*

5. În acest scop, şi dacă pericolul nu va putea fi înlăturat prin mijloace obişnuite, ar fi cazul, poate, ca un număr important de personaje, de o mare suprafaţă în România, să fie trimise în străinătate, în Franţa, Anglia, Italia, Iugoslavia, Turcia şi eventual Polonia, care să dea alarma asupra pericolului german, în aşa fel ca să trezească conştiinţa tuturor naţiunilor pentru a se ajunge la un front comun.

Până arunci:

6. Este neapărată nevoie ca în ţară să înceapă imediat o acţiune puternică de trezire a naţiunii, care lasă impresia astăzi că este pe punctul de a înclina spre o psihoză periculoasă de dezintegrare şi de capitulare.

O acţiune puternică de dezvoltare a spiritului patriotic, a iubirii de tară, a formării sufletelor pentru sacrificiu, a dezvoltării şi exaltării spiritului războinic şi de încredere în puterea de viaţă a naţiunii române. O acţiune de oţelire a sufletelor, a dorinţei de luptă şi de a învinge, o exaltare a datoriei ce avem de a păstra prin sacrificii şi jertfe patrimoniul naţional etern şi existenţa noastră ca stat întreg liber[396].

[396] În referatul nr. 34 596 din 27 ianuarie 1939, al Şefului Marelui Stat Major, general de divizie Ştefan Ionescu, care a înaintat acest material ministrului Apărării Naţionale, general de divizie Nicolae Ciupercă, şeful M.St.M. a scris: "Raportând cele de mai sus, am onoarea a vă ruga să binevoiţi a aproba ca acestă chestiune să fie supusă aprecierii forurilor noastre competente, pentru a decide. În cazul când aceste foruri îşi însuşesc întru totul concluziile la care a ajuns Serviciul Secret, vă rog a dispune să se comunice aceasta Marelui Stat Major pentru a face propuneri concrete destinate a preântâmpina evenimentele semnalate de către Serviciul Secret". Pe marginea

Arh. M.A.P.N., fond 948, dosar nr. 149, f. 1-15.

5

Notă/1939 martie 21 [Bucureşti]

În ziua de 5 ianuarie a.c., acest Serviciu, concentrând întregul material informativ asupra situaţiei la ordinea zilei, a întocmit lucrarea: *„Expansiunea germană spre Estul şi Sud-Estul Europei“*.

Asupra conţinutului nu avem nimic de adăugat deoarece astăzi – după aproape 3 luni – suntem în faţa evenimentelor expuse în această lucrare.

Totuşi, având în vedere gravitatea evenimentelor, acest Serviciu – cu aprobarea Ministerului Apărării Naţionale – a încredinţat Domnului locotenent-colonel Petrescu Gheorghe – ofiţer de Stat Major, ataşat tactic al Ministerului Apărării Naţionale şi al Marelui Stat Major pe lângă acest Serviciu – misiunea specială ca, personal, să examineze la faţa locului ipotezele asupra urmărilor acestor evenimente, ajutat – pe de o parte – de reprezentanţii noştri diplomaţi şi militari acreditaţi pe lângă statele respective, cât şi – pe de altă parte – prin luarea contactului direct cu serviciile secrete de informaţii ale armatelor respective.

În ziua de 20 martie a.c., ora 21,45, domnul locotenent-colonel Petrescu s-a înapoiat, prezentând alăturatul raport din care – faţă de ansamblul informaţiilor – reiese în mod precis faptul că Germania, în expansiunea sa către Sud-Estul Europei, vizează în mod direct şi imediat România.

Din informaţiile care au rezultat din convorbirile avute îndeosebi în Germania, Anglia şi Franţa – care coroborate şi cu informaţiile suplimentare pe care le posedăm – în special cele rezultate din convorbirile zilnice avute cu delegatul Intelligence Service-ului, cu reşedinţa la Bucureşti, care se ocupă în mod deosebit de situaţia politică de la noi – rezultă următoarele:

1. Germania, datorită atitudini adoptate faţă de Cehoslovacia a pierdut încrederea totală în ceea ce priveşte motivele sub care a acţionat până în prezent, adică principiul de libertate şi de autodeterminare a tuturor naţionalităţilor, demascându-şi astfel, în faţa omenirii scopurile reale pe care le urmăreşte astăzi, prin anexarea forţată a teritoriului Cehoslovaciei, ceea ce constituie o flagrantă călcare a principiilor enunţate de însăşi conducătorii săi, mai ales în ultimul act de la München.

2. Faţă de această demascare, Germania a început să devină odioasă şi o revoltă unanimă se ridică împotriva imperialismului german.

3. Scopul urmărit, prin expansiunea în România, nu este numai acapararea petrolului şi grânelor, ci şi realizarea unei situaţii strategice favorabile, care să-i permită să întreprindă acţiuni împotriva altor state.

4. Atitudinea României care, în faţa acestei primejdii a luat măsuri preventive, a produs o impresie cât se poate de favorabilă, evidenţiind că poporul român a înţeles – pe

---

referatului, ministrul Apărării Naţionale a scris: “Am prezentat chestiunea M.S.Regelui astăzi 30 ianuarie, cu care ocazie am raportat şi rezultatul convorbirii ce am avut cu dl ministru de externe (grigore Gafencu – *n.n.*). M.S.Regele cunoaşte acest studiu şi concluziile lui. Este posibil că ca convoca un Consiliu de Miniştri pentru a fixa linia de conduită a noastră (directiva). M.S. a binevoit să anticipeze totuşi că are ferma credinţă că o astfel de acţiune din partea Germaniei nu se va produce pe calea armelor, ci pe cale *politică* şi *economică*”. (ss) General de divizie N. Ciupercă.

de o parte – acest pericol, iar – pe de altă parte – a dovedit că este hotărât să acţioneze pentru păstrarea independenţei sale.

Personalitatea M.S. Regelui în concertul mondial a căpătat astăzi un prestigiu şi o încredere de aşa natură încât, cunoscându-se şi sentimentele manifestate de naţiune cu ocazia concentrărilor actuale, va da posibilitatea să se poată obţine – mai mult decât oricând – un sprijin imediat şi real, atât sub raportul moral cât şi material, pentru a fi în măsură să corespundem situaţiei de faţă.

Rămâne deci ca forurile de răspundere în Stat să studieze această situaţie.

Probabil cu aceasta, se simte nevoia ca, deosebit de acţiunile diplomatică şi militară, să se întreprindă o puternică acţiune de propagandă, în străinătate, pentru formarea unui curent în favoarea României şi în interior pentru dezvoltarea sentimentului conştiinţei naţionale, deocamdată, fără a se aduce prejudicii sau să se lezeze vreun stat străin.

Arh M. A. E., fond 71, România, vol. 62, f. 201-203.

6

Raport/1939 martie 21

Locotenent-colonel GH. PETRESCU către SERVICIUL SECRET

În urma studiului făcut de Serviciul Secret, la începutul lunii ianuarie a.c., prin care se arăta în mod precis şi categoric că germanii vor continua penetraţia în Europa Centrală şi spre Sud-Est, chiar de la începutul lunii martie – şi consecvent celor afirmate – am fost chiar însărcinat de acest Serviciu să plec în străinătate, să urmăresc evenimentele care se vor desfăşura şi să coroborez informaţiile noastre cu informaţiile serviciilor de informaţii secrete din anumite ţări.

În acest scop, m-am deplasat – cu începere de la 3 martie a.c. – la Varşovia, Praga, Berlin, Londra şi Paris.

Am luat contact în toate aceste capitale, atât cu ataşaţii noştri militari navali şi aeronautici, cât şi cu miniştri respectivi, cu şefii birourilor 2 din Marile State Majore respective, cu şefii serviciilor secrete din Praga, Anglia şi Franţa şi cu diferite personalităţi care aveau posibilitatea, prin situaţia lor, să aducă o contribuţie la opera de lămurire pe care o căutăm. Rezultatul investigaţiilor mele sunt următoarele: 1. La Varşovia m-am găsit de la 4 la 7 martie a.c., adică tocmai în timpul vizitei domnului Gafencu – ministrul Afacerilor Străine al României – şi câteva zile după plecarea domnului Ciano. În rezumat, am găsit la Varşovia o atmosferă de pregătire de război, o atmosferă – deocamdată – foarte puţin binevoitoare pentru noi, de neîncredere în puterea armatei noastre, o atmosferă de surjectare a ofiţerilor noştri trimişi pentru stagiu în armata polonă. Am cerut locotenent-colonelului Peliman – ataşatul nostru militar – să mă pună în contact cu şeful Biroului 2 din Marele Stat Major polon, dar am întâmpinat rezistenţă din partea acestuia, spunându-mi că şeful Biroului 2 este nou în funcţie, că este greu abordabil şi că nu aş putea obţine nimic de la el. Din impresiile totale pe care le-am dobândit în această capitală, am dedus că nu se poate conta, în mod eficace, Polonia, într-un conflict în care România ar fi angajată faţă de Ungaria şi Germania.

2. La Praga am stat de la 8 la 11 martie a.c., adică numai câteva zile înainte de pregătirea evenimentelor care au şters Cehoslovacia de pe harta Europei.

Am luat contact, în afară de ataşatul militar şi domnul ministru Leca, cu şeful Secţiei Informaţiilor din Marele Stat Major şi cu şeful Serviciului Secret ceh, cu colonelul Pika, fostul ataşat militar cehoslovac la Bucureşti – atunci şeful Biroului Industrial şi al Comenzilor militare din Marele Stat Major ceh – precum şi cu domnul Zwek, directorul general al uzinelor Zbrojovska.

Din discuţiile avute, a reieşit o atmosferă de mare descurajare care există în Cehoslovacia, din cauza amestecului continuu şi exigenţelor din ce în ce mai mari ale germanilor în această ţară. Nici un moment însă nu au lăsat să se înţeleagă că le-ar fi teamă de o acţiune atât de apropiată în contra lor, din partea Germaniei. Din contră, şeful Biroului 2 mi-a atras atenţia asupra informaţiilor precise pe care le are serviciul lor secret că, în curând Ungaria şi Bulgaria – sprijinite de Germania – vor revendica teritorii din România şi că vor fi împinşi la o acţiune armată chiar, în scopul ca Germania să pună, în fond, stăpânire pe ţara noastră. Mi-a atras atenţia că, după informaţiile lor, 400 de terorişti unguri au fost trimişi în ţara noastră pentru a se începe de minare, forare şi dezagregare în teritoriul tării noastre.

Atrăgând atenţia şefului Biroului 2 ceh asupra tulburărilor care, după cunoştinţele mele erau urmarea amestecului manevrelor germane şi ungare în această parte a ţării lor, m-a asigurat că în acea zi (10 martie a.c.) au trimis 4000 jandarmi în automobile care, fără multă greutate, vor restabili ordinea.

După aceea am stabilit, cu şeful Biroului 2, o foarte strânsă colaborare a serviciilor noastre secrete de informaţii atât în materie de agentură, cât şi în direcţia schimbului de informaţii, înlocuind vechile conferinţe dintre Statele Majore respective, cu ocazia vizitelor oficiale, care – în împrejurările actuale – nu mai puteau avea loc.

În convorbirile pe care le-am avut cu colonelul Pika şi cu domnul Zwek, ambii şi-au arătat mirarea şi neliniştea asupra încetinelii cu care statul român şi Comisiile însărcinate procedează la luarea în primire a materialului de război (arme şi mitraliere) care ne fuseseră cedat şi m-au rugat insistent să intervin urgent în ţară ca să se accelereze primirea acestui material.

Făcând investigaţii în însuşi sânul Comisiilor de recepţie, am constatat că comisiile îşi fac pe deplin datoria, lucrând câte 16-20 ore pe zi pentru luarea în primire a acestui material de război, dar că din cauza exigenţelor caietelor de sarcini, scrupulozităţii Comisiilor precum şi insuficienţei personalului trimis pentru această recepţie, era imposibil să facă mai mult.

Cred că dacă s-ar fi ţinut seama de alarma dată la timp de Serviciul „S", asupra intenţiilor agresive ale Germaniei, chiar la începutul primăverii, astăzi, cu un efort în personal şi cu o înţelegere mai justă a situaţiei, renunţând la prea multă scrupulozitate pentru un material cunoscut ca excelent, am fi avut în ţară tot materialul de infanterie cu care am fi putut dota la perfecţie armata noastră.

Ceva mai mult, colonelul Pika şi domnul Zwek ne-au afirmat că statul cehoslovac era dispus să ne cedeze o cantitate enormă de material de război (obuziere grele, armament anticar, care de luptă, aviaţie) şi că, în acest scop colonelul Pika fusese cu o zi înainte cu avionul la Londra şi Paris ca să trateze cu aceste ţări finanţarea comenzii în vederea obţinerii unor garanţii, necesare şi eventual credite puse la dispoziţia noastră.

Reiese, din toate acestea, marea bunăvoinţă pe care cehii au avut-o pentru a ne înarma şi a ne ceda cât mai mult din materialul lor de război.

Am pierdut, însă, această ocazie fericită şi unică.

3. În zilele de 11 –16 martie a.c., m-am găsit la Berlin, adică tocmai în momentele când s-a pregătit şi s-a executat acţiunea contra Cehoslovaciei.

În Berlin am constatat că populaţia este foarte amărâtă, foarte puţin dornică de război, cu totul înfometată – din cauza diferitelor măsuri de restricţie luate de autorităţi – şi că germanii nu văd o ieşire din acest cerc vicios decât prin război.

Cu ocazia acestei serbări, a comemorării morţilor din război, am asistat la o paradă la mormântul eroului necunoscut, pe Unter den Linden. La sosirea lui Hitler, deşi venit cu mare pompă şi anunţat prin tot felul de mijloace, populaţia nu a manifestat nici un fel de entuziasm, nu a ovaţionat, ci a stat într-o rezervă semnificativă. Paza era, într-adevăr extraordinară.

În ziua în care trupele germane au intrat în Cehoslovacia, s-a dat ordin să se arboreze drapele, pentru a se sărbători evenimentul şi – deşi în Germania ordinele se execută cu destulă scrupulozitate – foarte puține drapele au fost scoase pe străzile Berlinului.

Panica produsă în Corpul Diplomatic şi surpriza creată au fost din cele mai mari. Nimeni nu a ştiut nimic despre această surpriză strategică a lui Hitler. Concomitent cu intrarea germanilor în Cehoslovacia, s-a răspândit – din sursă germană – în tot Berlinul, ştirea că în aceeaşi zi italienii au atacat pe francezi în Tunis, ceea ce a produs o panică de nedescris în Corpul Diplomatic. De-abia seara târziu s-a simțit acest zvon şi s-au liniştit spiritele.

Am luat contact cu diferiți ataşați militari din Berlin şi unanimitatea părerilor lor era că războiul general nu mai poate fi oprit, că Hitler este angajat aşa de mult încât o dare înapoi este însăşi prăbuşirea lui şi că, dacă nu face războiul în acest an, în viitor nu are absolut nici o şansă să-l mai câştige.

Toți au opinat că tactica pe care o va urma este asigurarea spatelui şi a unei bune baze de aprovizionare, ocupând prin surprindere şi repede România, pentru ca apoi, cu toate forțele şi în unire cu Italia, să atace Franța, izolând Anglia printr-un război bacteriologic.

Ataşații militari străini considerau, totuşi, pe Hitler ca un nebun, că întreprinde această acțiune care-i va fi fatală sau că ştiința germană a descoperit un instrument de război nou, căruia nu i se poate opune nimic.

4. Din atmosfera de înfrigurare de la Berlin, am plecat la Londra, unde am găsit o atmosferă destul de calmă.

Am luat contact cu ataşații navali şi aeronautici şi cu ajutorul de ataşat militar, cu domnul ministru Tilea, precum şi cu un reprezentant al Intelligence-Serviceului din Ministerul de Război englez.

Din convorbirea pe care am avut-o cu domnul Tilea a reieşit că Domnia Sa este convins de către cercurile engleze că războiul este inevitabil şi că prima țintă a germanilor este România.

*Din convorbirea pe care am avut-o cu delegatul Intelligen-ce-Service-*ului din Ministerul de Război englez, precum şi din convorbirea pe care a avut-o domnul ministru Tilea cu şeful Marelui Stat Major şi cu Ministrul de Război englez, rezultă că acțiunea germană se va desfăşura astfel:

a) Germania va continua pătrunderea către Est, pentru a pune stăpânire pe România, a face astfel o spărtură în blocul slav şi a-şi asigura aprovizionarea necesară în petrol şi grâne, în vederea războiului la Vest.

b) Germania va deplasa unitățile sale mobilizate, din Cehoslovacia (circa 20 divizii infanterie şi 5 divizii motorizate) înspre Ungaria, pe care o va capta şi o va sili să mobilizeze, după un sistem de mobilizare secret, uzitat de mai multe ori în Germania.

În cel mult două săptămâni, această operațiune va fi terminată, adică în jurul datei de 29 martie, Germania şi Ungaria vor avea la frontiera noastră 35 divizii infanterie şi 5-6 divizii motorizate, care vor ataca prin surprindere.

c) Germania va lansa, din prima zi a atacului, circa 5000 avioane de bombardament şi vânătoare, care vor distruge – după un plan foarte amănunțit – toate nodurile noastre de comunicație, făcând absolut imposibilă mobilizarea şi concentrarea armatei noastre.

d) Concomitent cu un atac germano-ungar, vom fi atacați, la Sud, şi de Bulgaria, în Dobrogea.

e) Germania speră că, întrebuințând această strategie nouă – a surprinderii totale – să termine cu România în cel mult 3 săptămâni.

România – speră Germania – se va găsi în aceeaşi situație ca şi Cehoslovacia, adică în imposibilitatea de a face cel mai mic gest de împotrivire.

Şeful Statului Major englez consiliază cu insistenţă România să-şi ia măsuri urgente militare, astfel ca armata română să se poată găsi toată la frontieră, înainte de a se declanşa atacul german.

Ministrul de Război şi şeful Marelui Stat Major englez, în convorbirea pe care au avut-o cu domnul Tilea şi cu ataşatul militar naval, au îndemnat România la rezistenţă îndârjită, pentru că este un fapt sigur că în jurul ei se va dezlănţui conflagraţia generală. România va face sacrificii mari, dar războiul total va fi câştigat, cu siguranţă, de aliaţi şi, de această dată, Germania va înceta să mai existe.

Ministrul de Război englez a afirmat categoric că în această împrejurare „consideră frontiera engleză la frontierele României“ şi că de atitudinea României depinde însăşi atitudinea Angliei.

În scopul ajutorării noastre, şeful Marelui Stat Major englez a cerut domnului Tilea ca guvernul român să facă o intervenţie urgentă telegrafică oficială asupra materialului de tot felul de care are nevoie în arme, tunuri, care de luptă, armament antitanc etc. şi Anglia, fără să negocieze acum chestiunea finanţării (poate nu o vom plăti niciodată), va încărca imediat vapoare care să ne trimită urgent acest material.

În ceea ce priveşte aviaţia, ministrul de Război englez este gata să cedeze, de îndată, 200 avioane de bombardament, cu o mare cantitate de bombe şi lansatoare de bombe şi 150 avioane de vânătoare, trimiţându-ne totodată piesele de schimb, mecanici şi piloţi pentru şcoală.

Aceste transporturi pot pleca din Anglia chiar în cursul săptămânii viitoare.

Totodată, în acţiunea de simulare pe care am întreprins-o pe lângă ataşaţii noştri – naval, aeronautic şi militar –, am insistat să se facă să înţeleagă Anglia că este în interesul ei să ne cedeze maximum de material, expunând situaţia noastră, din acest punct de vedere faţă de ocuparea Cehoslovaciei.

În acelaşi timp, am sugerat domnului Tilea să insiste pe lângă Lordul Halifax şi domnul Maiski – ambasadorul Sovietelor la Londra – să intervină pe lângă guvernul Sovietelor ca, împreună cu Polonia şi cu noi, să realizeze un bloc, pe care să-l opună acţiunii de pătrundere spre Est a Germaniei, sub forma garantării frontierelor noastre şi recunoaşterii alipirii Basarabiei la România, din partea Sovietelor.

Acest bloc, astfel constituit, să se manifeste în mod public, ca atare înainte de a se produce atacul german, fapt care ar putea să oprească aventura germană.

Domnul ambasador Maiski, în convorbirile avute cu domnul Tilea, a primit cu multă bunăvoinţă o asemenea propunere. Apoi, am plecat din Londra la Paris cu impresia certă că Anglia este hotărâtă să facă războiul, că este sigură că va câştiga şi că ne va sprijini la maximum cu tot ceea ce îi este posibil, *dar cere din partea noastră hotărâre, rezistenţă economică şi rezistenţă militară şi toată armata imediat la frontieră.*

5. În Franţa am luat contact cu domnul ambasador [Gheorghe] Tătărescu, cu ataşatul militar – colonel Teodorini – şi cu şeful Serviciului Secret din Marele Stat Major francez.

Am expus domnului ambasador Tătărescu cele cunoscute de la Berlin şi Londra şi lucrurile iniţiate acolo.

Domnia Sa este cu totul de acord că războiul general nu mai poate fi evitat şi că ştie precis că noi vom fi obiectul primei *agresiuni dintr-un moment în altul.*

Domnia Sa a făcut oarecare rezerve în ceea ce priveşte posibilitatea realizării unui bloc la Est, cuprinzând URSS, Polonia, România şi eventual Iugoslavia, arătând că nu vede ca URSS să fie în stare a duce un război, crede în sentimentele antigermane poloneze şi face rezerve asupra politicii Iugoslaviei.

Va încerca să tatoneze în această direcţie.

Domnul Tătărescu nu vede nici Domnia Sa altă soluție decât rezistența noastră, în cazul când vom fi atacați și crede că, în mod aproape sigur, războiul general se va dezlănțui în jurul acestei agresiuni.

Din convorbirea avută cu șeful Serviciului Secret din Marele Stat Major francez *a* reieșit că – informații foarte bune – fac să se creadă că Italia, în cazul când războiul va fi dezlănțuit din cauza agresiunii Germaniei contra noastră, nu va urma pe germani, că italienii au început deja să simtă prea mult plumbul german deasupra capului și că, până la urmă, se va înțelege cu Franța. Este sigur că războiul va fi câștigat de Anglia și Franța, la care – este probabil – se va asocia și America și că pacea pe care o vor avea germanii nu va mai fi cea de la Versailles, ci cea de la Tilsit.

În ceea ce ne privește pe noi, colonelul Malraison, șeful Serviciului Secret francez, mi-a confirmat în totul informațiile obținute la Berlin și Londra. Atacul în contra noastră este inevitabil. *Ceva mai mult, șeful Serviciului Secret francez mi-a afirmat că tratativele economice care se duc la București, vor avea o formă acceptabilă, tocmai pentru ca ele să fie prelungite, să adoarmă vigilența noastră și să nu luăm măsurile militare necesare cu care să facem față acțiunilor strategice de totală respingere.*

Mi-a a tras atenția, în special, asupra acestui amănunt foarte important: dezmințirea dată de agenția germană D.N.B. și pe care am citit-o împreună chiar în seara de 18 martie 1939 în ziarele franceze, privitor la un ultimatum economic adresat României, a interpretat-o ca cea mai iscusită manevră germană făcută în vederea acelui scop: surprinderea.

Șeful Serviciului Secret francez a făcut apel la Serviciul nostru Secret pentru ca să stabilim o bază de perfectă conlucrare care, eventual, să se extindă și în caz de război, în acest scop, este dispus să trimită, imediat, în România un ofițer care să facă această strânsă legătură, răspunzând și noi cu aceeași măsură.

Cu acest bagaj de informații am plecat cu primul tren la București.

Concluzii:

1. *Agresiunea Germaniei îndreptată contra noastră este certă și nu va întârzia mai mult decât 10 zile de a se produce.*

2. În cazul când armata noastră sau marea ei majoritate nu se va găsi la acea dată la frontiere, nu vom mai putea mobiliza și concentra și soarta noastră va fi similară cu aceea a Cehoslovaciei, sau ne vom mulțumi cu un simulacru de rezistență.

Germanii vor putea termina cu noi, conform planului, în circa 3 săptămâni.

3. Mobilizarea generală a armatei este singura soluție de curaj care se impune în aceste momente tragice.

Arh. M. A. E., fond 71, România, voi. 61, f. 204-214

7

Raport informativ/24 iunie 1939

În seara de 19 iunie a.c. ora 20.50, am sosit în Berlin.

Nimeni de la Legația noastră n-a avut cunoștință de sosirea mea.

În prima zi, adică 20 iunie, am cercetat în amănunțime cartea de telefon a orașului Berlin, dar mi-a fost imposibil să găsesc măcar unul din numele ofițerilor germani pe care îi cunoscusem în anul 1937.

A doua zi, 21 iunie, m-am prezentat, la ora 10. 30, direct la Marele Stat Major german, unde, înmânând portarului cartea de vizită – alăturată – am cerut să vorbesc cu

maiorul von Krienitz, căruia îi sunt vechi cunoscut. După aproape de o oră de aşteptare, mi s-a adus la cunoştinţă că în M.St.M. german *nu există nici un maior cu acest nume.*

Am rugat apoi, să fie anunţat colonelul Schreiber, cu care lucrasem rândul trecut, dar – după o aşteptare de încă o jumătate de oră – *mi s-a răspuns că a decedat acum un an.*

Rugând să fiu anunţat înlocuitorului maiorului von Krienitz, mi s-a făcut cunoscut *că cel solicitat trebuie să fie pus în cunoştinţă cu scopul audienţei.*

Pentru a nu împinge lucrurile prea departe, am renunţat, pentru moment, spunând că voi reveni a doua zi.

Nevoind să renunţ la îndeplinirea misiunii primite, m-am *hotărât să recurg la ultima cale de a lua contactul* cu organele competente din M.St.M. german, adică de a folosi o persoană care să aibă acces în această instituţie.

Persoana care înlesnise contactul în anul 1937 se afla în închisoare, executând o pedeapsă de 2 ani (a se vedea nota specială).

Nu rămânea decât să fac apel la persoana cea mai de încredere de la Legaţia noastră, adică maiorul Proca, *fără ca acesta să cunoască însă scopul urmărit de mine.*

În ziua de 22 iunie, m-am dus la biroul ataşatului nostru militar. Aici, am avut şansa de a nu găsi decât pe maiorul Proca, deoarece colonelul Gârbea era plecat în Elveţia, pentru a asista la manevrele care aveau loc acolo.

Fără a pune la curent pe maiorul Proca cu demersurile făcute în zilele precedente, i-am comunicat că, venind de la Paris, sunt în trecere prin Berlin, şi că am o scrisoare din partea unui cunoscut, pentru maiorul von Krienitz din Marele Stat Major german.

L-am rugat deci să telefoneze la M.St.M. german pentru a anunţa pe cel interesat. Telefonul l-a dat la M.St.M., Biroul Att. Gruppe, de unde i s-a răspuns că i se va comunica imediat rezultatul.

A trecut mai bine de 3 ore şi răspunsul a fost că *maiorul von Krienitz a decedat acum câteva luni.* Insistând să fie primit de înlocuitorul acestuia, s-a răspuns – iarăşi după mai bine de o oră – ca să mă prezint la ora 16 căpitanului Graf von Spee.

La ora fixată, am fost primit de către cel indicat mai sus.

I-am comunicat din ce serviciu fac parte, dacă am mai lucrat în 1937 cu unele organe din M.St.M. german (colonelul Schreiber, maiorul von Krienitz), şi că doresc a lua contactul cu persoana din M.St.M. german care se ocupă în prezent cu chestiunile informative din Estul Europei, pentru a-i face o comunicare din partea serviciului meu.

M-a asigurat că va aduce la cunoştinţă celor în drept cele solicitate de mine, iar rezultatul mi-l va comunica la hotel, în jurul orei 18. 30.

Exact la ora 18. 30, am primit un telefon de la căpitanul Graf von Spee, prin care îmi făcea cunoscut că a doua zi, la ora 10, să fiu din nou la el, pentru a mă prezenta persoanei căreia să-i fac comunicarea de care vorbisem.

În ziua de 23 iunie, la ora 10, m-am dus la M.St.M. german, am fost condus la căpitanul Graf von Spee, unde am găsit şi am fost prezentat locotenent-colonelului Hauswaldt şi unui maior al cărui nume nu l-am putut reţine.

Am întrebat dacă pot expune comunicarea mea – care are un caracter strict confidenţial – în faţa celor prezenţi.

Primind răspuns afirmativ, am arătat – folosind limba franceză – *că sunt maiorul Ionescu, ofiţer de stat major, din cadrele Serviciului de Informaţii al armatei române,* din partea căruia am misiunea de a expune următoarele:

Credinţa şefului Serviciului nostru fiind aceea că relaţiile germano-române, care actualmente sunt de ordin economic, se vor dezvolta în viitor, din ce în ce mai accentuat şi în alte direcţii, singura ţară faţă de care va trebui să fie atenţi va rămâne numai Uniunea Sovietică.

Având în vedere că această tară a fost şi este îndrumată în direcţii cu totul opuse intereselor, în special ale Germaniei, precum şi faptul că în România se găsesc elemente mai numeroase şi mai obligate faţă de actualul regim (emigraţia rusă, emigraţia ucraineană şi unele elemente cehe), care ar putea fi folosite pentru obţinerea de informaţii în ceea ce priveşte URSS, şeful Serviciului de Informaţii al armatei române crede că ar fi în interesul ambelor părţi dacă s-ar putea realiza o colaborare efectivă la teren cu Serviciul respectiv german, pe care îl consideră ca unul din cele mai experimentate servicii de informaţii din Europa.

În acest scop, Serviciul de Informaţii al armatei române ar oferi celui german frontiera comună cu Uniunea Sovietică, precum şi experienţa sa asupra modalităţilor de procurare a informaţiilor din URSS.

Bineînţeles că, toate chestiunile de detaliu vor putea fi stabilite, la Bucureşti sau Berlin, după ce organele germane îşi vor fi dat avizul de principiu.

Totodată, Serviciul de Informaţii al armatei române aduce la cunoştinţă că, oricare ar fi rezultatul acestor sugestii, acesta nu va influenţa cu nimic relaţiile pe care doreşte a le avea cu serviciul respectiv german.

De asemenea, roagă ca aceste sugestii, cât şi discuţiile care vor avea loc, *să fie păstrate în mod absolut secret,* atât faţă de organele Legaţiei noastre din Berlin (corpul diplomatic şi ataşaţii militari), cât şi faţă de organele legaţiei germane din Bucureşti, considerând că între două servicii de informaţii orice chestiune trebuie să fie tratată direct şi în acest mod.

După ce am fost ascultat, fără a fi întrerupt în tot timpul expunerii, locotenent-colonelul Hauswaldt – folosind pe căpitanul Graf von Spee ca translator – mi-a pus următoarele întrebări:

Dacă Serviciul de Informaţii al armatei române este un
organ al M.St.M.;

Dacă acest serviciu este condus de dl. Moruzov;

Dacă dl. Moruzov este aceeaşi persoană cu inginerul Mihail Ştefănescu.

La prima întrebare am răspuns că *Serviciul de Informaţii al armatei române este un organ independent care procură informaţii, de orice natură, tuturor organelor de conducere ale statului.*

La întrebările următoare, am răspuns că *dl. Moruzov este şeful acestui serviciu şi este aceeaşi persoană cu inginerul Mihail Ştefănescu.*

Apoi, locotenent-colonelul Hauswaldt mi-a comunicat următoarele: Că, în primul rând, este plăcut impresionat că Serviciul de Informaţii al armatei române, despre a cărui puternică activitate are de mult cunoştinţă, face o propunere de colaborare Serviciului de Informaţii german.

Că, în al doilea rând, este surprins că dl. Moruzov, şeful Serviciului de Informaţii al armatei române, a cărui excelentă competenţă este unanim recunoscută, crede că aportul Serviciului de Informaţii german i-ar putea fi folositor.

Că, în ceea ce priveşte păstrarea secretului, aceasta este şi părerea sa.

În fine, că va supune cu convingere chestiunea organelor sale superioare, iar rezultatul mi-l va comunica după masă la ora 16.30, tot în acelaşi loc.

La această oră, m-am prezentat la M.St.M. german (Bir. Att. Gruppe), unde am fost condus într-o încăpere în care se afla – în afară de cei cu care discutasem dimineaţă – şi un civil care mi-a fost prezentat ca translator de limba română. Am fost rugat de locotenent-colonelul Hauswaldt să repet în limba română cele expuse la întâlnirea precedentă, deoarece n-ar dori ca, din cauza necunoaşterii suficiente a limbii franceze, expunerea mea să nu fi fost bine interpretată.

M-am conformat, translatorul depunând o vădită grijă de a traduce, frază cu frază şi cât mai exact cele ce expuneam. După ce am terminat, locotenent-colonelul Hauswaldt – tot prin intermediul translatorului – mi-a spus că cele pe care le expusesem le-a interpretat în mod just şi m-a rugat a transmite domnului şef al Serviciului de Informaţii al armatei române, pe cât posibil mai exact, următoarele:

1. Organele superioare din M.St.M. german acceptă în principiu sugestiile Serviciului de Informaţiuni al armatei române.

2. Pentru moment, trecerea la fapte nu va putea fi realizată, întrucât – *trebuie să recunoască* – Serviciul de Informaţii german nu dispune de elemente specializate pentru acţiunea informativă directă în URSS, deoarece:

Elementele emigraţiei ruse, care ar putea fi folosite, *sunt astăzi îmbătrânite* şi deci inapte pentru o acţiune atât de dificilă, iar elementele tinere din această emigraţie aproape nu mai cunosc limba rusă.

În prezent, *în elementele cehe nu au încredere, oricare ar fi sentimentele pe care le manifestă;* urmează a se face investigaţii în acest scop.

În ceea ce priveşte *elementele ucrainene,* chestiunea este la fel de delicată, acestea neoferind suficientă garanţie în actuala situaţie politică din Europa. (Se referea probabil la slăbirea încrederii cercurilor ucrainene în sprijinul Germaniei, de când cu încorporarea Ucrainei Carpatice la Ungaria).

3. Dacă Serviciul de Informaţii al armatei române ar accepta, *Serviciul de Informaţii german ar putea contribui,* până în momentul trecerii la acţiunea informativă la teren, cu orice sumă de bani ar fi necesară.

4. Până atunci, Serviciul de Informaţii german socoteşte că un schimb de informaţii ar fi util, mai ales în ceea ce priveşte: Problema aviaţiei sovietice;

Unităţile motomecanizate sovietice;

Chestiunile curente privitoare la: situaţia politică internă şi externă a URSS, deplasări şi concentrări de trupe etc.

Am răspuns că:

a) Sunt fericit că Serviciul de Informaţii german a acceptat sugestiile de colaborare ale Serviciului de Informaţii al armatei române.

b) Deşi nu am sentimentul Serviciului nostru, sunt însă foarte sigur că acesta are la dispoziţie fonduri suficiente pentru orice acţiune informativă.

c) În ceea ce priveşte schimbul de informaţii, voi supune chestiunea d-lui şef al Serviciului de Informaţii al armatei române, urmând a comunica rezultatul în cel mai scurt timp.

d) În privinţa legăturii, între Serviciul nostru şi cel german, propun a se folosi următoarea cale:

Orice comunicare din partea Serviciului de Informaţii german, închisă în plic sigilat şi cu adresa „C. Ionescu", se va preda ataşatului militar român din Berlin, care – prin curierii diplomatici – o va preda Serviciului nostru:

La fel, orice comunicare pentru Serviciul de Informaţii german va fi transmisă – prin ataşatul militar român – la Marele Stat Major german (Att. Gruppe) cu adresa „Lt. Col. Hauswaldt".

Locotenent-colonelul Hauswaldt a fost de acord cu cele de mai sus.

Înainte de terminarea întrevederii, am arătat locotenent-colonelului Hauswaldt chestiunea Herbert Lorenz, rugându-l să ne comunice – cât de curând – dacă acest individ este un om al Serviciului de Informaţii german, pentru ca Serviciul nostru să ia măsurile care se impun.

Locotenent-colonelul Hauswaldt, care a luat cu toată atenţia notă de relaţiile pe care i le-am dat, mi-a promis că în cel mult 10 zile vom avea rezultatul.

La despărțire, ofițerii germani, foarte afectuoşi, mi-au urat bun voiaj şi mi-au zis în mod semnificativ „La revedere“.

Locotenent-colonelul Hauswaldt m-a rugat ca oricând voi trece prin Berlin, chiar într-un voiaj de agrement, va fi fericit să mă vadă.

Față de posibilitatea de a realiza o legătură mai urgentă, fără a fi obligați a aştepta curierii diplomatici, cred că ar fi cazul să soluționăm problema, folosind cursele de avioane.

La 24 iunie, ora 23.37, am părăsit Berlinul, plecând către Helsinki.

Maior[C. Gh. Ionescu Micandru]

Arh. S.R.I., fond „d“, dosar nr. 3749, f. 33-40.

8

Notă /1939 august 22

De la Legația germană din Capitală s-au aflat următoarele:

Semnarea Pactului de neagresiune germano-rus este un fapt împlinit. În ceea ce privește viitoarele relații ce vor rezulta din încheierea alianței celor două ideologii se spune despre cancelarul Hitler că are deplină aprobare din partea Italiei şi cu asigurarea că mai târziu, adică după constatarea efectului practic al alianței germano-ruse va adera şi ea la această nouă combinație germană.

După semnarea acestui acord, planul de acțiune al guvernului german față de Polonia este de pe acum bine stabilit şi se rezumă în următoarele: În primul rând anexarea Danzingului prin orice mijloc la care va urma ocuparea Coridorului, precum şi regiunea Pomeraniei şi Silezia Superioară.

La dislocarea Poloniei va lua parte şi Rusia, care îşi va atribui provincia polonă, care a făcut parte din Galiția de pe vremea imperiului rusesc, precum şi toate localitățile de la frontiera estică, unde populația dominantă este rusească.

Pentru restul se va reîntemeia fosta republică a Ucrainei Mari, înglobându-se şi nordul Bucovinei pe o linie până la Şiret şi oraşul Cernăuți.

Noul stat ucrainean va fi independent sub o tutelă mascată germano-rusă, fiind posesiune germană numai teritoriile petrolifere din regiunea Drohabeci, precum şi toate celelalte bogății subpământene ale Ucrainei.

De asemenea, se spune că soarta Ungariei este de pe acum lămurită, deoarece Germania este hotărâtă s-o ocupe milităreşte, creând pentru aceasta un fel de protectorat după modelul ceh.

În ceea ce priveşte atitudinea Germaniei față de România, se spune că aceasta nu va suferi nici un fel de modificare, mărginindu-se să intensifice propaganda național-socialistă în toate domeniile.

Legația germană din Capitală a primit ordin de la Berlin ca să raporteze de urgență atitudinea opiniei publice române, şi în general, a presei față de noua întorsătură pe care a luat-o situația internațională, şi îndeosebi s-a cerut să se raporteze toate mişcările plenipotențialilor englez, francez şi polon din Bucureşti.

De asemenea, se precizează că guvernul german a însărcinat anumite personalități din Capitală să se intereseze în ce stadiu se găseşte fosta organizație Garda de Fier, dacă mai activează, programul şi să intre în contact cu susținătorii ei.

Arh. M. A. E., fond 71, România, vol. 62, f. 436-437.

9

octombrie 1939

EXPOZEU
Şeful Serviciului de Informaţii al armatei române către domnul şef al Serviciului de Informaţii al armatelor germane

Având în vedere faptul că, şi pentru Germania şi pentru România, situaţia din Estul Europei prezintă aceeaşi importanţă, atât sub raportul primejdiei panslave, cât şi – mai ales – sub raportul extinderii agitaţiilor comuniste, s-a căutat – în mai multe rânduri – a se stabili legături cât mai strânse în vederea unui schimb de informaţii.

Reamintesc următoarele trei împrejurări:

a) În 1937, Serviciul Secret de Informaţii al armatei române a sesizat Serviciul de Informaţii german de modul prin care organele URSS au reuşit să expedieze din Germania materiale de război pentru Armata Roşie spaniolă. Informaţiile date au contribuit la cunoaşterea acestor operaţiuni şi la identificarea altor organizaţii şi elemente, care lucrau în folosul Uniunii Sovietice şi a propagandei comuniste, pe teritoriul german.

b) Din 1938, Serviciul Secret de Informaţii al armatei române a sesizat Serviciul de Informaţii german asupra unor anumite infiltraţii efectuate de către serviciile de informaţii ale URSS în diversele organe de informaţii germane (cazul Urban).

c) În 1939, Serviciul Secret de informaţii al armatei române a pus, mai ales în ultimul timp, la dispoziţia Serviciului de Informaţii german, serii de informaţii din care reieşea în mod precis faptul că scopul real urmărit de Uniunea Sovietică a fost şi este realizarea în aşa fel a războiului actual încât finalul să aducă triumful revoluţiei comuniste în Europa.

Cu ocazia întrevederilor, citate mai sus, ambele servicii nu au avut decât de câştigat, deoarece informaţiile procurate au servit reciproc la clarificarea multor informaţii şi probleme care interesau în aceeaşi măsură ambele state. Nu cunosc în totul dedesubturile acordului intervenit între Germania şi URSS[397].

Pe mine, însă, m-au impresionat primele efecte ale acestui acord.

Modul cum aceste efecte se manifestă astăzi, mă fac să fiu îngrijorat în cel mai înalt grad, în ceea ce priveşte consecinţele finale ale acordului germano-sovietic. Pe lângă faptul că Germania – după cum începe deja să se constate – are de suportat, fără a putea reacţiona, multe neajunsuri din partea Uniunii Sovietice, dar se poate afirma cu tărie că, profitând de acordul cu Germania, URSS va căuta să atace România.

Repet, încă odată, nu cunosc dedesubturile acordului dintre Germania şi URSS.

Ceea ce însă pot să vă afirm, bazat pe dovezi de netăgăduit este faptul că, astăzi, comunismul – înfrânt până ieri, pretutindeni, sub raportul doctrinar – a reapărut sub auspiciile Germaniei pe arena Europei şi mai ales a Europei Centrale.

Această hienă, îmbrăcată în piele de oaie, readusă pe Vistula şi Carpaţi, a ridicat din nou steagul ipocriziei panslave şi, îndreptându-şi privirea către popoarele slave, URSS

[397] Este vorba despre "Tratatul de neagresiune dintre Germania şi URSS", în 7 articole, semnat la Moscova la 23 august 1939, de Joachim von Ribbentrop şi V.M. Molotov. Tratatul avea şi un "Protocol adiţional secret", în care, privitor la România se specifica: "din partea sovietică este subliniat interesul pentru Basarabia. Partea germană declară totalul dezinteres pentru aceste regiuni"(vezi Florin Constantiniu, *Între Hitler şi Stalin. România şi pactul Ribbentrop-Molotov,* Editura Danubius, Bucureşti, 1991).

întinde astăzi un braţ către Polonia, Ucraina [Sub]Carpatică, Slovacia, Moravia şi Boemia şi un alt braţ către Bulgaria, Serbia, Dalmaţia şi Croaţia.

De Vest nu mai vorbim. După calculele lor, vor fi înghiţite pe nemestecate România, Bulgaria etc.

Deci, în necunoştinţă de cauză asupra finalului acordului germano-sovietic, eu nu pot spune decât să dea Dumnezeu ca din această situaţie să câştige numai civilizaţia. Sunt însă profund îngrijorat de convingerea fermă pe care o am, că lucrurile stau cu totul altfel şi, ca un adânc cunoscător al problemei panslave şi al doctrinei comuniste, în cazul de faţă ambele altoite pe acelaşi trup al misticismului, pot să afirm:

Dacă Germania poate avea cele mai bune speranţe faţă de Rusia de azi, eu însă îmi permit a evidenţia faptul că niciodată n-am avut încredere în ruşi, indiferent de culoare, deoarece ruşii – de ieri, ca şi cei de azi – una gândesc, alta vorbesc şi altceva fac.

Pentru a motiva oferta pe care Serviciul Secret de Informaţii al armatei române a făcut-o celui german, în ceea ce priveşte o colaborare informativă în Estul Europei, îmi permit să exprim, cu toată claritatea, următoarele consideraţii:

România, prin aşezarea ei geografică, a constituit pentru Germania, întotdeauna o preocupare de prim ordin.

Datele istorice ne dovedesc această afirmaţie, în primul rând, este de menţionat aducerea în România a dinastiei Hohenzollern.

Apoi, în 1877-78, Germania a impus României punctul său de vedere în ceea ce priveşte Dobrogea[398].

În 1913, tot Germania lărgeşte stăpânirea Dobrogei, prin anexarea Cadrilaterului[399].

În fine în 1918, pe când eram sub controlul german (pacea de la Bucureşti), tot Germania a urmărit mărirea teritorială a României, dându-i-se la Nord-Est, Basarabia[400].

Aceste date istorice dovedesc că Germania a urmărit, în toate timpurile, ca România să devină un stat puternic pentru a contracara năzuinţele de expansiune ale slavilor.

---

[398] Prin art.45 al Tratatului de la Berlin, semnat la 1/13 iulie 1878 – de reprezentanţii Austro-Ungariei, Franţei, Germaniei, Italiei, Marii Britanii, Rusiei şi Imperiului Otoman – Dobrogea, Delta Dunării şi Insula Şepilor au fost reunite României.

[399] Între 16/29 iulie – 28iulie/10 august s-a desfăşurat la Bucureşti Conferinţa de Pace prin care se încheia al doilea război balcanic. Prin Tratatul semnat, României îi revenea judeţele Durostor şi Caliacra ("Cadrilaterul") din sudul Dobrogei, până la linia Türk – Smil – Ekrene.

[400] Interpretarea este forţată. Tratativele dintre România şi Puterile Centrale, începute la 9/22 martie 1918, s-au încheiat la 24 aprilie/7 mai, prin semnarea unei "păci" drastice. România pierdea Dobrogea, teritprii din Carpaţi (131 sate şi comune cu o suprafaţă de 5 600 kmp şi 724 957 locuitori); demobilizarea armatei române, menţinându-se numai 4 divizii cu efective de pace; monopolul german asupra comerţului cu cereale româneşti la preţuri inferioare pieţei mondiale; monopolul Germaniei asupra exploatării şi prelucrării lemnului; controlul german asupra navigaţiei pe Dunăre; trecerea şantierelor navale româneşti în proprietatea statului german; monopolul german asupra exploatării petrolului pe o perioadă de 90 de ani. Acest Tratat nu a fost ratificat de regele Ferdinand, astfel că la 28 octombrie/10 noiembrie 1918, România a reintrat în război contra Puterilor Centrale (Germania şi Austro-Ungaria).

În acest sens, Germania a dorit, întotdeauna, ca teritoriul României să fie lărgit cât mai mult, când la Sud, când la Nord, spre a împiedica grupurile slave să se unească adică de a stăvili realizarea idealului lui Petru cel Mare[401] de la Danzig la Fiume.

Şi acum, socotesc că este nevoie să clarific o chestiune care trebuie să stea la baza conlucrării ambelor noastre Servicii, Germania este invadată de o serie de rapoarte trimise din România, conţinând fel de fel de informaţii, pe care le cunosc în cele mai mici amănunte, pe care le-am clasat în două categorii: unele fanteziste, altele tendenţioase. Ambele categorii, însă, sunt produsul cafenelelor şi deservesc interesele ambelor state. Asupra acestei chestiuni doresc să insist puţin. România se află astăzi în graniţele sale etnice. România nu are de revendicat teritorii şi nici nu este în firea românului de a se asocia acţiunilor de aventură.

România, cel mult, pentru a da dovadă de cele mai bune intenţii faţă de statele învecinate, s-ar putea asocia – printr-un acord oarecare – cu celelalte state, în scopul de a se readuce pe teritoriul României, toţi românii care trăiesc azi în alte ţări cum ar fi: URSS, Bulgaria, Ungaria, etc.

'Şi aceasta pentru ca, pe de o parte, să se termine multe fricţiuni cu statele învecinate, iar pe de altă parte, pentru ca să se ştie de toată lumea că populaţia de pe teritoriul României este formată dintr-o masă compactă de români aşezaţi din timpurile cele mai îndepărtate şi că celelalte minorităţi nu sunt decât infiltraţii.

Din calculele precise rezultă că avem mai mulţi români peste frontiere, decât minoritari la noi[402].

Aceasta este singura problemă la care România s-ar putea asocia, deşi nu cred să existe azi o ţară în lume unde minoritarii să fie mai bine trataţi ca în România[403].

În unele rapoarte pe care le posedaţi, dar al căror conţinut îl cunoşteam înainte de a fi sosit la Berlin, se găseşte – în mod permanent – următoarea frază:

Să nu credem în România, căci această ţară va face ceea ce a făcut în 1916.

Aş fi putut să iau anumite măsuri contra acestor informatori care – prin exces de zel – fac afirmaţi; lipsite cu totul de simţul realităţii.

În 1916 România n-a dus război contra Germaniei ci, a făcut ceea ce face astăzi Germania, adică: Ieri, a luptat pentru integritatea teritorială bazată pe principiul etnic, iar astăzi luptă pentru păstrarea acestei integrităţi.

De asemenea, pe chestia acordului economic s-au produs fel de fel de comentarii.

Şi din acest punct de vedere, situaţia se prezintă astfel:

România este o ţară agricolă, şi, în mod firesc, are nevoie să fie în legătură cu un stat puternic industrial, unde să-şi poată desface produsele sale şi în acelaşi timp să se aprovizioneze cu produse industriale de cea mai bună calitate.

Din punct de vedere economic trecutul spune îndeajuns.

Până în 1916, România a fost un *terra felix,* datorită numai faptului că între Germania şi România existau raporturi economice, care – pe de o parte – asigurau desfacerea totală a produselor agricole şi a celor ale subsolului României, iar – pe de altă parte –

---

[401] Petru cel Mare (1672-1725), ţar al Rusiei (1682-1721) şi împărat "al tuturor Ruşilor" (1721-1725).

[402] Conform rencensământului din 1930, românii reprezentau 71, 9% din totalul populaţiei (aproximativ 18 milioane), maghiarii 7,9%, germanii 4,1%, evreii 4% rutenii şi ucrainenii 3,2%, ruşii 2,3%, bulgarii 2%, ţiganii 1,5%, turcii 0,9% etc.

[403] În Constituţia României, intrată în vigoare la 23 martie 1923, la art. 7 se stipula: "deosebirile de credinţe religioase şi confesiuni, de origine etnică şi de limbă nu constituie în România o piedică spre a dobândi drepturile civile şi politice şi ale exercita".

înlesnea importul din Germania a produselor industriale de cea mai bună calitate, plătibile pe termen lung (patru ani), condiție absolut necesară unui stat agricol.

Este adevărat că după 1918 aceste raporturi economice au avut de suferit. Dar, de această situație nu poate fi făcută vinovată nici România și nici Germania.

România, având nevoie de bani pentru refacerea sa, a fost nevoită să devină tributară Franței și Angliei, deoarece Germania – în acele timpuri – nu era în măsură să poată face ceva în această privință.

Acordul economic, încheiat în primăvara acestui an[404], nu este altceva decât revenirea la o situație firească și nicidecum datorită altor cauze.

Și nici nu se poate socoti altfel, pentru că Franța și Anglia au suficiente produse pe care le posedăm și noi, și, ca urmare, raporturile economice cu aceste țări n-ar putea da rezultate dorite pentru România.

România, sub raportul economic, are neapărată nevoie să întărească cât mai mult acordul economic cu Germania pentru a avea siguranța desfacerii produselor sale în mod permanent, și, în nici un caz, nu-și poate neglija interesele, pentru a încheia acorduri de moment cu Franța și Anglia, pentru ca apoi țara să fie supusă unor grave consecințe economice, după trecerea acestui moment.

*

Ca încheiere, cred că expunerile de mai sus n-au nevoie de nici un decor și de nici un fel de susțineri, pentru că ele, în mod indiscutabil, reprezintă temelia pe care se bazează interesele comune ale Germaniei și României.

Serviciul nostru care veghează la Est, simte de pe acum, amenințarea expansiunii comuniste, în Balcani, Internaționala a III-a, după cum se vede din alăturatul manifest, își pregătește avangarda.

Este deci cert că, dacă Nistrul va fi străpuns, hoardele bolșevice nu se vor opri nici la Prut, nici pe Siret, nici pe Carpați, nici pe Dunăre, ci la Porțile vechilor țeluri: Fiume și Istanbul.

Penetrația bolșevică în această țară și în Balcani va distruge posibilitățile de aprovizionare ale Germaniei din această parte a Europei.

Uniunea Sovietică va obține astfel monopolul aprovizionărilor Germaniei.

Tendințele panslaviste de ieri sunt urmărite astăzi cu aceeași asiduitate de către comuniștii ruși. Că este așa reamintim că bolșevicii de astăzi afirmau că împăratul Petru cel Mare a fost primul proletar panslav.

De aceea, realizarea visului plămădit de acesta, de la Danzig la Fiume, va fi folosită de bolșevicii de astăzi pentru revoluțio-narea Europei.

În fața acestei situații rămâne ca Germania să reflecteze dacă stările actuale îi convin.

În cariera mea, de peste treizeci de ani, în mod permanent la acest Serviciu, niciodată nu m-am încrezut în ruși. Ei au fost totdeauna aceia pe care i-am descris mai sus: una gândesc, alta vorbesc și cu totul alta fac.

Arh. S.R.I., fond „d", dosar nr. 3694, f. 13-20.

---

[404] Este vorba despre "Tratatul supra promovării raporturilor economice între România și Germania" semnat la București în ziua de 23 martie 1939. Tratatul prevedea elaborarea unui plan economic pe mai mulți ani, având la bază principiul echilibrării schimburilor economice și care trebuia să țină cont de: cerințele de import german, posibilitățile de dezvoltare ale producției române, necesitățile române, nevoile schimbului economic al României cu alte țări.

10

Notă/11 decembrie 1939

În ziua de 8 decembrie a.c., am fost înştiinţat, telefonic, din Berlin că la data de 10 decembrie a.c. va sosi în Bucureşti maiorul dr. Wagner – delegatul Serviciului de Informaţii al armatei germane – însoţit de două persoane, solicitând, în acelaş timp, o imediată întrevedere.

Sosirea a avut loc în Gara de Nord, la ora 20, 15, subsemnatul fiind de faţă.

Spre marea mea surprindere am recunoscut – printre primele persoane prezentate – chiar pe domnul amiral Canaris, şeful Serviciului de Informaţii al armatei germane, care mi-a comunicat:

„Am ţinut mult să fac acest voiaj la Bucureşti, în scopul ca – pe de o parte – să vă salut personal, iar – pe de altă parte – să examinez, la faţa locului, problema sabotajului, întrucât înaltul Comandament şi guvernul german se află într-o stare de extremă enervare datorită proporţiilor ce se acordă acţiunii de sabotaj din România. Dat fiind gravitatea extremă a acestei chestiuni, am socotit că este foarte necesar să-mi dau seama personal, dacă măsurile luate pentru prevenirea actelor de sabotaj sunt sincere şi suficiente, astfel încât să poată oferi Germaniei siguranţa şi liniştea necesară, urmând ca – în caz contrar – Germania să-şi spună cuvântul.

În orice caz, pentru mine persoana Domniei Voastre, ca şef al Serviciului Secret de Informaţii al armatei române, cât şi organizarea Serviciului pe care îl conduceţi prezintă o deplină siguranţă, totuşi, având în vedere că alimentarea Germaniei cu cele necesare, conform acordului economic, este de extremă importanţă, am fost delegat să fac un surplus de constatări asupra acestei chestiuni, şi, ca urmare, apelez la Domnia Voastră să-mi acordaţi sprijinul colegial, atrăgându-vă atenţia că această problemă interesează în mod egal ambele state“.

Asupra chestiunilor enunţate mai sus, s-a discutat în două întrevederi.

Prima, în noaptea de 10 decembrie a.c. de la ora 22,10 la ora 0,30.

A doua, în ziua de 11 decembrie a.c., între orele 13-16, cu care ocazie s-a luat şi dejunul la subsemnatul.

Chestiunile discutate şi măsurile examinate le voi raporta detaliat mâine.

Cu ocazia ultimei întrevederi, domnul amiral Canaris – după ce a avut convorbiri cu domnul ministru Fabricius, în asistenţa colonelului Wahle şi a colonelului Gerstenberg – mi-a adus o comunicare cu următorul conţinut:

„Sunt însărcinat a vă transmite salutări din partea reprezentantului guvernului german – domnul ministru Fabricius – pentru concursul pe care ni l-aţi acordat în chestiunea sabotajului.

De asemenea, vă transmit şi salutările colonelului Wahle“.

[M. Moruzov]

Arh. S.R.I., fond „d“, dosar 2946, f. 13-14.

11

Notă/12 decembrie 1939

Deosebit de liniile generale ale vizitei la Bucureşti a amiralului Canaris – şeful Serviciului de Informaţii al armatei germane – raportate prin nota din 11 decembrie a.c., expun, în mod detaliat, următoarele:

I. **CAUZELE ŞI SCOPUL VIZITEI**

Câteva din declaraţiile textuale ale amiralului Canaris sunt suficiente pentru a preciza cauzele şi scopul vizitei sale la Bucureşti:

„În primul rând, Înaltul Comandament şi guvernul german sunt într-o stare de extremă enervare datorită importanţei considerabile ce se acordă eventualelor acţiuni de sabotaj în România, avându-se în vedere că această ţară – la ora actuală –este singura şi sigura sursă de aprovizionare a celui de al III-lea Reich, în special, cu petrol.

În al doilea rând, am socotit ca foarte necesar să-mi dau seama personal, dacă măsurile luate de autorităţile româneşti pentru prevenirea actelor de sabotaj sunt sincere şi suficiente, spre a oferi Germaniei siguranţa şi liniştea necesare în aceasta privinţă.

În fine în al treilea rând, am ţinut, îndeosebi să cunosc personal pe domnul şef al Serviciului Secret de Informaţii al armatei române, a cărui competenţă în materie informativă şi, mai ales, profunda cunoaştere a problemei panslave sunt îndeobşte cunoscute.

Serviciul meu a urmărit încontinuu activitatea, atât a şefului Serviciului Secret de Informaţii al armatei române, cât şi a Serviciului ce conduce şi nu-mi pot exprima decât intensa mea admiraţie pentru varietatea domeniilor în care se activează.

Repet, încă odată, că expozeul pe care mi l-aţi trimis, – prin domnul maior Ionescu Micandru – la Berlin a fost predat Înaltului Comandant german şi domnului mareşal Göring[405], care i-au acordat o deosebită importanţă. Expozeul în chestiune se anexează în copie).

În orice caz, pentru mine, deşi atât persoana domniei voastre, cât şi organizarea Serviciului pe care îl conduceţi, prezintă deplină siguranţă, totuşi – având în vedere că alimentarea Germaniei cu cele necesare, conform acordului economic, este de o extremă importanţă – am fost delegat să fac un surplus de constatări asupra acestei chestiuni şi, ca urmare, apelez la Domnia Voastră să-mi acordaţi sprijinul colegial, atrăgându-vă atenţia că această problemă interesează în mod egal ambele state.

Pentru a documenta această ultimă afirmaţie, ţin să relev faptul că sunteţi primul şef al unui Serviciu de Informaţii pe care l-am vizitat, după războiul mondial. Contactul cu ceilalţi – spre exemplu cu cel italian – l-am avut numai prin adjunctul meu.

Dacă, spre a vă vizita, am lăsat – pentru moment – operaţiile mele cu privire la războiul pe care îl ducem, vă puteţi închipui că aceasta se datorează gravităţii acordată de forurile superioare problemei sabotajului în România. Pun întreaga mea speranţă în persoana Domniei Voastre, pentru ca, ajutându-mă în mod efectiv, să putem găsi o soluţionare echilibrată a acestei probleme“.

II. **CHESTIUNILE DISCUTATE**

Discuţiile au început direct cu problema sabotajului în ce priveşte: rafinăriile şi stabilimentele petrolifere; transporturile feroviare; transporturile pe Dunăre.

În privinţa sabotajului în regiunile petrolifere, au fost discutate cele 3 cazuri petrecute în aceste regiuni şi anume: incendiul de la rafinăria Orion a Societăţii Urarea din Ploieşti; incendiul de la rafinăria Apolon din Târgovişte, şi incendiul de la rafinăria Noris din Ploieşti.

Cercetările întreprinse de autorităţile române au dedus că nu s-au putut constata probe evidente că aceste incendii ar putea fi considerate ca acte de sabotaj.

În privinţa ultimelor două incendii s-a convenit, de la început, că pot fi considerate ca simple accidente.

---

[405] Herman Göring (1893-1946) om politic german, ultimul comandant al faimoasei escadrile aeriene “von Richthofen” din primul război mondial, principalul colaborator (din 1921) al lui Adolf Hitler, deputat, preşedinte al Reichstagului (1933), ministrul Aviaţiei, feldmareşal şi comisar al “Planului de patru ani”, condamnat la moarte de Tribunalul de la Nürenberg. S-a sinucis în închisoare.

În ceea ce priveşte incendiul de la rafinăria Orion, numai după lungi dezbateri, s-a ajuns la concluzia că şi acest caz poate fi considerat un accident, deşi nu este exclus a fi un act de sabotaj.

[În legătură cu] sabotajul transporturilor feroviare, au fost examinate următoarele cazuri:

Ciocnirea trenurilor petrolifere de la Băicoi, şi deteriorarea frânelor de la vagoanele de marfă şi – în special – de la cisternele petrolifere.

Din documentele prezentate s-a constatat că cercetările autorităţilor române n-au dus la concluzia că ar fi cazul ca aceste chestiuni să fie socotite ca acte de sabotaj, totuşi – indiferent de proveniența lor – datorită faptului că aceste accidente sunt în detrimentul transporturilor, ele au fost clasificate tot în categoria actelor de sabotaj.

Pentru chestiunea sabotajului transporturilor danubiene s-a remarcat faptul că – până în prezent – nu s-a semnalat absolut nici un caz care ar putea fi interpretat ca un act de sabotaj, deşi sunt [indicii][406] pozitive că problema sabotajului constituie astăzi preocuparea de căpetenie în România a Serviciului de Informaţii englez, aşa cum se va arăta într-un raport aparte.

III. MĂSURILE EXAMINATE

Trecându-se la examinarea măsurilor luate s-a ajuns la concluzia că, cu toate constatările de mai sus, totuşi autorităţile române – spre a realiza o deplină siguranţă în problema sabotajului – au recurs în mod preventiv la măsuri eficace de pază şi siguranţă. Astfel:

1. Pentru paza şi siguranţa regiunilor petrolifere, în ziua de 11 decembrie a.c., autorităţile române au declarat regiunile petrolifere ca regiuni de interes militar, ceea ce a avut ca urmare că o mare unitate, sub comanda unui general, a preluat paza efectivă a acestor regiuni.

Biroului 2 din Statul Major al acestei mari unităţi i s-a dat o organizare specială, adecvată situaţiei şi misiunii:

a. Un subbirou tehnic, condus de un ofiţer inginer şi încadrat cu personal specialist român; concentrat din regiunile petrolifere (ingineri, chimişti, maiştri, etc.), a cărui misiune este de a studia şi propune unde, când şi cum trebuie să se execute paza.

b. Un subbirou de agentură, condus de un ofiţer specialist în informaţii, care are sub ordine un grup de agenţi secreţi – recrutaţi din personalul societăţilor petrolifere –, a cărui misiune este de a procura informaţii asupra diferiţilor agenţi care ar urmări comiterea de acte de sabotaj.

c. Un subbirou de pază specială, condus de un ofiţer superior de jandarmi, având trupa necesară la dispoziţie, cu misiunea

de a efectua paza – deosebit de cea efectuată de celelalte autorităţi – în punctele principale din regiunile petrolifere.

În ceea ce priveşte instrucţiunile de ordin tehnic s-a arătat că s-a ţinut seamă – în mare parte – de sugestiile inginerului H. Gönningen, trimis de Serviciul de Informaţii al armatei germane, pentru care Serviciul Secret de Informaţii al armatei române rămâne foarte recunoscător.

2. Pentru paza şi siguranţa transporturilor pe Dunăre.

S-a arătat că, ţinându-se seamă şi de sugestiile locotenent-comandorului Weiss din Serviciul de Informaţii al armatei germane, întregul curs al Dunării a fost împărţit într-un număr de sectoare, paza şi siguranţa transporturilor şi instalaţiilor din fiecare sector revenind unui. şef responsabil. S-a realizat astfel o conlucrare directă între toate autorităţile militare şi civile pentru a preîntâmpina eventualele acte de sabotaj.

---

[406] În textul original era cuvântul *indicaţiuni.*

Pentru exercitarea poliției de control pe Dunăre s-a convenit că ar fi necesar existența unor ambarcațiuni (șalupe) rapide. S-a hotărât ca acestea să se procure din Germania, livrându-se imediat dacă sunt gata, sau a se comanda și construi în cel mai scurt timp.

3. Pentru paza și siguranța transporturilor feroviare. Autoritățile române au luat, în această privință, următoarele măsuri;

a. S-a constituit o legiune de escortă a transporturilor pe calea ferată, căreia îi revine paza garniturilor de la stația de îmbarcare până la ieșirea acestora din țară.

b. Deosebit, un grup de agenți acoperiți ai Serviciului Secret de Informații al armatei române va completa și controla paza efectuată de legiunea de escortă.

c. Un delegat german, în contact cu un reprezentant al Serviciului Secret de Informații al armatei române, va ține evidența zilnică a transporturilor.

d. La stațiile de frontieră (ungară și sovietică), transporturile destinate Germaniei vor fi predate unui delegat german, pentru a exclude posibilitatea ca unele defecțiuni produse pe timpul tranzitului în alte țări să cadă în sarcina autorităților române.

S-a găsit că este necesar ca – și aici – Serviciul de Informații al armatei germane să-și ofere concursul prin trimiterea a sase agenți acoperiți, care să conlucreze paralel cu agenții Serviciului Secret de Informații al armatei române.

În urma conferinței avută cu ministrul Fabricius[70], în prezența colonelului Wahle și – în parte – a colonelului Gerstenberg[71], cu care ocazie au fost consultate toate organizațiile și serviciile de informații ale Germaniei pe teritoriul României, amiralul Canaris mi-a transmis următoarele:

„Sunt însărcinat a vă transmite salutări din partea reprezentantului guvernului german – domnul ministru Fabricius – pentru concursul pe care ni l-ați acordat în chestiunea sabotajului.

De asemenea, vă transmit și salutările colonelului Wahle. Ambii au deplină încredere în realismul și eficacitatea măsurilor luate de către autoritățile române, după indicațiile Domniei Voastre și propunerile noastre.

Constatările mele le voi aduce la cunoștința înaltului Comandament și guvernului german, după care vă voi transmite rezultatul definitiv.

Este necesar ca vizita mea și a locotenent-colonelului Bentivegni să fie păstrată în cel mai strict secret și, în același timp, să fie considerată ca vizită amicală între doi șefi de servicii de informții“.

Profitând de această ocazie, am căutat să evidențiez amiralului Canaris, următoarele:

„Atât în această împrejurare, cât și în oricare alta, Germania va avea prilejul să se convingă din ce în ce mai mult de loialitatea României.

În schimb, este de dorit ca Germania să țină seama de următoarele:

a. Să sprijine acțiunea de perfectă ordine și disciplină a României.

b. Să ajute urgent România prin trimiterea de armament și materiale de război.

c. Să pună capăt protecției acordată teroriștilor gardiști[407] aflați în Germania, ceea ce a produs până acum indignarea întregii țări.

d. Pentru ca să se poată aproviziona din România este imperios necesar să pună frâu tendințelor Uniunii Sovietice, care nu urmărește ocuparea Basarabiei ci revoluționarea întregii Peninsule Balcanice“.

Amiralul Canaris mi-a răspuns:

---

[407] Referire la grupul de legionari, în frunte cu Horia Sima, refugiați la berlin după asasinarea la 21 septembrie 1939 a primului ministru Armand Călinescu.

„Am luat act de toate cele ce mi-ați expus și vă asigur că vor fi raportate înaltului Comandament german, mareşalului Göring şi Führerului".

IV. PLECAREA

Plecarea a avut loc în ziua de 12 decembrie a.c. de la aeroportul Băneasa, la ora 8,30.

Înainte de plecare, amiralul Canaris mi-a mulțumit încă o dată pentru concursul ce l-am dat în problema sabotajului.

Mi-a comunicat apoi că aşteaptă sosirea la Berlin a maiorului Ionescu Micandru – din acest Serviciu – între 15-20 decembrie, pentru a conlucra cu şeful Agenturii Frontului de Est din Serviciul de Informații al armatei germane, iar peste 15-20 zile ar dori să mă vadă la Berlin, când se vor putea discuta şi chestiuni de alt ordin.

[M. Moruzov]

Arh. S.R.I., fond „d", dosar nr. 3711, f. 16-24.

12

Notă/*16 Ianuarie 1940*

Ca urmare a dorinței de a mă vizita a colonelului Gerstenberg – atașatul militar aeronautic al Germaniei, București – exprimată cu ocazia felicitărilor ce mi-a transmis Anul Nou (Nota din 11 ianuarie a.c.) i-am comunicat că îi stau la dispoziție pentru a fixa data când întrevederea ar putea avea loc.

Conform răspunsului primit, prima întrevedere a avut loc în ziua de sâmbătă 13 ianuarie a.c., ora 11, iar a doua în ziua de marți 16 ianuarie 1940, la aceeaşi oră.

Redau mai jos sinteza celor discutate la aceste întrevederi.

PRIMA ÎNTREVEDERE (13 IANUARIE 1940)

A început la ora 11 şi a durat 17 ore.

Această întrevedere a fost rezervată numai prezentărilor şi unui schimb obişnuit de vederi.

Totuşi, este de reținut că, pe timpul voiajului său la Berlin, *colonelul Gerstenberg a fost primit în audiență o dată de Führer şi de trei ori de mareşalul Göring,* al cărui bun prieten este încă de pe timpul Marelui Război[408].

Fără a intra în detalii, colonelul Gerstenberg a spus că, cu ocazia acestor întrevederi, *forurile cele mai înalte ale Germaniei şi-au format convingerea că România constituie pentru Germania o sursă, vitală de aprovizionare şi că – până în prezent – aceasta s-a achitat în mod desăvârşit de obligațiile pe care şi le-a luat.*

La plecare, colonelul Gerstenberg s-a interesat de data când M.S. Regele se va întoarce în Capitală şi a fixat întrevederea viitoare pentru marți 16 ianuarie a.c.

A DOUA ÎNTREVEDERE (16 IANUARIE 1940)

A început la ora 11 şi a durat o oră şi 20 minute.

În discuțiile avute cu ocazia acestei întrevederi, colonelul Gerstenberg a expus anumite considerații privitoare la România, aşa cum – probabil – au rezultat din convorbirile de la Berlin.

În primul rând a căutat să evidențiem că *Germania doreşte o Românie liberă, o România a românilor.*

Acesta fiind adevăratul punct de vedere al Germaniei, *forurile conducătoare germane vor căuta a-l dezvolta şi cu perseverență în relațiile pe care le va avea cu România,* având totdeauna în vedere serviciile reale – de ordin economic – pe care le-a avut din partea României, în timpul ultimelor evenimente.

[408] Este vorba despre primul război mondial (1914-1918).

Dacă România va continua pe această cale va putea fi sigură de integritatea sa națională.

În calitate de șef al Serviciului Secret de Informații al armatei române, căutând să evidențiez lacuna care există, în prezent, în relațiile dintre Germania și România, am exprimat colonelului Gerstenberg nedumerirea mea față de faptul că *autoritățile tolerează și chiar susțin elementele teroriste din fosta Gardă de Fier,* refugiate pe teritoriul Germaniei.

Pentru bunele raporturi dintre țările noastre, am arătat că părerea mea este – așa cum i-am mărturisit deja prin colonelul Wahle și maiorul dr. Wagner – că Germania ar trebui să lămurească, cât de curând, această chestiune.

Colonelul Gerstenberg mi-a comunicat că, în timpul unei audiențe la *mareșalul Göring,* acesta a ordonat:

a. *Să se interzică difuzarea – pe orice cale – în public a activității fostei Gărzi de Fier în România;*

b. *Să se interzică, în mod oficial, orice raporturi între autoritățile germane și elementele fostei Gărzi de Fier, aflate în Germania, acestea urmând a fi socotite, în viitor, ca simpli emigranți, sub controlul sever al poliției.*

În tot cursul discuțiilor a reieșit că, colonelul Gerstenberg nutrește cele mai alese sentimente de admirație și devotament față de M.S. *Regele și că, în misiunea pe care o are de a păstra contactul direct între mareșalul Göring și M.S. Regele, va căuta – așa cum a făcut întotdeauna, dar mai ales acum – să servească ambele țări în înțelesul cel mai larg al cuvântului.* Colonelul Gerstenberg a accentuat, în mai multe rânduri, *că, din această legătură, România are foarte mult de câștigat,* mai ales că mareșalul Goring a manifestat totdeauna o vădită admirație pentru M.S. Regele.

Este foarte important de reținut că, în continuare, colonelul Gerstenberg a ținut să-și precizeze convingerea că cele de mai sus vor aduce, în mod pozitiv, garantarea integrității teritoriale a României, față de orice uneltiri din afară.

Colonelul Gerstenberg a manifestat, de asemenea, o deosebită afecțiune pentru *domnul Urdăreanu – ministrul Casei Regale –*, *pe care îl consideră ca un element de mare rol în viitorul României și de multă nădejde pentru Germania.*

Colonelul Gerstenberg este convins că domnul ministru Urdăreanu, însușindu-și în mod profund toate problemele care trebuiesc soluționate în interesul ambelor țări, depune toată străduința pentru desăvârșita lor realizare și, ca urmare, *îl consideră ca cel mai de seamă simpatizant al Germaniei, în care aceasta își pune toate speranțele.*

În ceea ce privește modul cum s-a asigurat colaborarea dintre Serviciul „S" de Informații al armatei române și Serviciul de Informații al armatei germane, colonelul Gerstenberg a arătat că atât Hitler cât și mareșalul Göring au fost extrem de impresionați de loialitatea pe care se bazează această colaborare, unică în raporturile cu celelalte state, fapt care a contribuit în cel mai înalt grad, la spulberarea unor suspiciuni din trecut.

La terminarea întrevederii, colonelul Gerstenberg s-a exprimat că așteaptă să fie primit în audiență de M.S. Regele, pentru a-i face comunicări foarte importante.

Întrevederea viitoare a fost fixată pentru miercuri 17 ianuarie 1940, ora 11.

[M. Moruzov]

Arh. S.R.I., fond „d", dosar nr. 3701, p. 187-190.

13

Nota/19 ianuarie 1940

În ziua de miercuri 17 ianuarie 1940, a avut loc a treia întrevedere cu colonelul Gerstenberg – ataşatul militar aeronautic al Germaniei la Bucureşti.

La început, s-au discutat diferite chestiuni de ordin informativ.

Apoi, trecându-se la chestiuni de ordin economic, colonelul Gerstenberg a comunicat că, în audienţele pe care le-a avut la *mareşalul Göring, acesta s-a arătat foarte mulţumit de atmosfera de deplină sinceritate în care s-a desfăşurat relaţiile de până acum şi a dispus trimiterea imediat – la Bucureşti – a unui delegat, specialist în chestiunile economice – însoţit de colaboratorii tehnici necesari – pentru a lucra în vederea organizării practice a convenţiei economice.*

În ceea ce priveşte teama României faţă de o eventuală acţiune a Uniunii Sovietice, colonel Gerstenberg a comunicat că *Germania nu aşteaptă decât o intervenţie oficială din partea României, prin care să se solicite sprijinul Germaniei în această chestiune, Germania obligându-se – în acest caz – a satisface în întregime dezideratele României.*

Este de remarcat că, colonelul Gerstenberg a repetat că, *îndeplinirea întocmai a condiţiilor economice cuprinse în convenţia dintre România şi Germania, va garanta integritatea frontierelor României.*

[M. Moruzov]

Arh. N.I.C., fond P.C.M.–S.S.I. *Politica externă a României, dosar nr. 2/1940, p. 210.*

14

Notă/9 martie 1940

Vizita la Serviciul de Informaţii al armatei germane

Ca urmare a invitaţiei primite din partea amiralului Canaris – şeful Serviciului de Informaţii al armatei germane –, am plecat din Bucureşti în ziua de 29 februarie a.c., urmând itinerariul: Bucureşti-Zagreb-Verona-München-Berlin.

Sosirea la Berlin a avut loc în ziua de 2 martie a.c., la ora 19,30.

Timpul petrecut la Berlin, pe toată durata acestei vizite, este acel prevăzut în programul – anexat în fotocopie[*] – care s-a desfăşurat fără nici o modificare.

În general, atât din partea Serviciului de Informaţii al armatei germane, cât şi din partea Poliţiei Sociale a Reich-ului (Gestapo-ul), m-am bucurat de o deosebită atenţie datorită – pe de o parte – aprecierilor foarte favorabile de ordin profesional – pe care amiralul Canaris le are faţă de subsemnatul, iar – pe de altă parte – rezultatului de până acum, cu totul satisfăcător, al colaborării dintre serviciile de informaţii german şi român, conlucrare stabilită cu ocazia vizitei la Bucureşti a amiralului Canaris şi care s-a desfăşurat într-o perfectă armonie în interesul ambelor state.

Cu ocazia acestei vizite au avut loc şi o serie de convorbiri:

a. Convorbiri de serviciu, între amiralul Canaris – asistat de colaboratorii săi – şi subsemnatul, însoţit de un delegat al Serviciul Secret de informaţii al armatei române, pentru examinarea activităţii de până acum a ambelor servicii de informaţii.

b. Convorbiri, de ordin personal, între amiralul Canaris şi subsemnatul.

c. Convorbiri, de prezentare, între generalul Keitel – Chefs des Oberkomando der Wehrmacht – şi subsemnatul.

În ceea ce priveşte convorbirile de serviciu, s-au examinat măsurile preventive luate în [legătură cu] siguranţa regiunilor petrolifere din România şi a transporturilor feroviare

[*] Nu se publică în această anexă de documente.

şi pe Dunăre destinate Germaniei, ajungându-se la concluzia că, Serviciul de Informaţii al armatei germane este complet satisfăcut de aceste măsuri luate de Serviciul Secret de Informaţii al armatei române, măsuri care sunt considerate a oferi momentan toate garanţiile necesare.

Serviciul de Informaţii al armatei germane crede însă că ar fi nevoie să se pregătească şi măsurile impuse de:

Ipoteza a II-a: acte de sabotaj de anvergură asupra regiunilor petrolifere şi transporturilor destinate Germaniei, cât şi de *Ipoteza a III-a:* acte de sabotaj generalizate asupra aprovizionărilor de orice fel din România pentru Germania. Modul cum este organizată colaborarea dintre serviciile de informaţii german şi român, se arată în schema anexată*. Această colaborare mai comportă însă şi un schimb zilnic de informaţii în ceea ce priveşte organizaţiile anglo-franceze, al căror scop este ca, prin comiterea de acte de sabotaj, să împiedice aprovizionarea Germaniei cu produse româneşti.

Audienţa de prezentare la generalul Keitel – Chefs des Oberkomando der Wehrmacht – s-a desfăşurat astfel:

1. *Convorbirea cu amiralul Canaris, înainte de prezentare*

În această convorbire, amiralul Canaris – care, după cum am arătat mai sus, a manifestat faţă de subsemnatul o deosebită atenţie sub raport profesional – mi-a confiat următoarele, pe care le redau textual:

„Comandamentul german de astăzi nu se află în dezacord cu actualii conducători politici ai Germaniei, dar există anumite susceptibilităţi pe care dvs., ca un om [cu] excelent spirit de pătrundere, îl înţelegeţi foarte bine.

De aceea se impune să luăm anumite măsuri de prudenţă faţă de unele persoane, care fac parte chiar din Serviciul meu. Astfel, maiorul dr. Wagner nu este produsul Serviciului meu. Este un element infiltrat în Serviciu, ca invalid, prin intervenţia directă a mareşalului Göering. Desigur că este, din fericire, mai puţin periculos decât alţii.

Dvs., care vă bucuraţi de înalta încredere, având sprijinul Majestăţii Sale Regelui Carol II, dvs. care aveţi posibilitatea de a avea colaboratori cu un trecut şi cu multă pregătire, sunteţi mai fericit decât mine, deoarece eu trebuie să colaborez cu persoane ale căror procedee nu găsesc necesar a vi le expune.

De aceea, la audienţa de prezentare pe care o veţi avea la generalul Keitel – Chefs des Oberkomando der Wehrmacht – va asista şi maiorul dr. Wagner, cum de altfel se procedează mai cu toate persoanele care se prezintă în audienţă.

Ca urmare, deoarece dvs. trebuie să aduceţi o comunicare importantă ţării dvs., este necesar ca, la audienţa pe care o veţi avea la generalul Keitel – aşa cum am aranjat ieri – dvs. să lăsaţi să vorbească numai generalul şi să răspundeţi în cadrul discuţiei pe care eu o voi traduce – în calitate de translator –, urmând ca celelalte chestiuni la care dvs. aţi dori un răspuns să i le comunic, iar rezultatul să vi-l aduc eu personal".

2. *Audienţa de prezentare la generalul Keitel – Chefs des Oberkomando der Wehrmacht.*

Redau textual cele spuse de generalul Keitel:

„Mă bucur foarte mult că vă pot vedea şi să vă mulţumesc personal pentru spiritul de completă loialitate în care se desfăşoară colaborarea dintre serviciile de informaţii german şi român, în ceea ce priveşte problema siguranţei regiunilor petrolifere şi transporturilor din România şi Germania". Apoi, oferindu-mi loc, a continuat:

„Comandamentul meu a primit atât din partea Serviciului nostru de Informaţii, cât şi din partea Ministerului de Externe, informaţii – într-o formă neclară dar ca indicaţii sigure – că inamicii noştri de azi – îndeosebi Anglia – au început să saboteze aprovizionarea Germaniei cu cele necesare şi mai ales cu produse petroliere. Ca urmare, şeful statului şi guvernul german au delegat pe domnul amiral Canaris să plece imediat la Bucureşti, unde să examineze situaţia reală şi să refere pentru ca Comandamentul meu să găsească soluţiona-

rea cea mai nimerită pentru asigurarea aprovizionărilor absolut necesare Germaniei. Cunoscând modul cum se desfăşoară conlucrarea ce există» între cele două servicii de informaţii, şi, în ceea ce vă priveşte, demnitatea şi competenţa cu care conduceţi Serviciul dvs., după cum mi-a vorbit în special colonelul Wahle – ataşatul nostru militar la Bucureşti –, domnul amiral Canaris sosind la Bucureşti a venit direct la dvs., chestiunea fiind de o importanţă capitală pentru Germania.

Urmare a convorbirilor noastre, domnul amiral Canaris mi-a prezentat raportul său, clar şi liniştitor, datorită atât explicaţiilor date de dvs., cât şi a modului precis şi clar cum s-a stabilit conlucrarea în viitor, pentru care eu, în calitatea mea, vă mulţumesc foarte mult şi vă pot afirma că toate acestea au fost apreciate aşa cum trebuie de toate forurile noastre politice şi militare.

De altfel, suntem fericiţi că ambele servicii de informaţii îşi bazează conlucrarea pe realităţi şi o perfectă loialitate. Atât timp cât această colaborare se va desfăşura în asemenea condiţii, pentru noi, ni se va crea o stare de garanţie suficientă.

Germania are neapărată nevoie de aprovizionări pe care nu le poate obţine decât din România şi atâta timp cât România va satisface în mod loial această necesitate a Germaniei, noi nu vom uita niciodată că în grele momente ne-am bucurat de sprijinul dvs.

Eu mă simt foarte mulţumit să constat că atitudinea de până acum a României a fost într-adevăr loială şi că, în ultimul timp, raporturile dintre ţările noastre sunt destul de bune. Atât domnul amiral Canaris, cât şi colonelul Wahle – care este un foarte bun ofiţer, precum şi colonelul Gerstenberg, simpatia mareşalului Göring, ne dau ştiri liniştitoare, în orice caz, faptul cel mai important este loialitatea conlucrării dintre cele două servicii de informaţii, deşi mai există încă – în unele cercuri – părerea că România va repeta ceea ce a făcut în 1916".

Am răspuns generalului Keitel următoarele:

„Vă mulţumesc mult, domnule general, atât pentru bunăvoinţa ce mi-aţi acordat de a fi prezentat domniei voastre, cât şi pentru aprecierile pe care le-aţi arătat Serviciului Secret de Informaţii al armatei române şi vă rog să-mi permiteţi a vă exprima cele ce urmează.

Rolul meu este ca, printr-o strânsă colaborare cu Serviciul de Informaţii al armatei germane să pot împiedica săvârşirea unor acte de sabotaj pe teritoriul României, care ar avea de scop distrugerea aprovizionărilor de tot felul destinate Germaniei, ţara mea putându-şi astfel îndeplini obligaţia stipulată în acordurile economice existente.

Pentru îndeplinirea acestor măsuri, vă pot afirma că ambele servicii de informaţii lucrează în cea mai deplină loialitate, în ceea ce priveşte latura politică, după cum îmi este cunoscut, pot să afirm că atitudinea de azi a României nu poate fi în nici un caz cea din 1916. Şi vă rog să-mi permiteţi a justifica această afirmaţie.

În 1916, România a urmărit ceea ce urmăreşte astăzi Germania: a luptat pentru realizarea frontierelor sale etnice. Astăzi, România nu are nimic de revendicat, după cum nu are nimic de cedat.

România este singurul stat care nu conspiră împotriva Germaniei, aşa cum fac unele state, aşa-zise aliate, cum este astăzi Ungaria şi desigur mâine Uniunea Sovietică.

România nu se poate lăsa împinsă în acţiuni de aventură sau să facă jocul intereselor ocazionale ale altor ţări. România doreşte să aibă raporturi cât mai apropiate cu Germania, raporturi bazate pe sinceritate reciprocă. De aceea, România face totul pentru a asigura aprovizionările Germaniei, înfruntând greutăţi pe care numai ea le ştie".

La cele de mai sus, generalul Keitel mi-a răspuns:

„În acest sens este şi raportul amiralului Canaris, raport pe care îl am chiar pe biroul meu. Am luat, cu plăcere, act de faptul că România oferă sprijinul său Germaniei în aceste momente critice".

Apoi, audiența de prezentare luând sfârşit, generalul Keitel, fiind în picioare, mi-a mulțumit încă o dată atât pentru vizita ce am făcut-o în Germania, cât şi pentru colaborarea strânsă şi loială cu Serviciul de Informații al armatei germane, adăugând:

„Puteți comunica guvernului dvs. părerile mele: dacă şi pe teren politico-economic s-ar putea realiza o colaborare atât de frumoasă ca şi pe teren informativ am fi foarte fericiți".

La despărțire, generalul Keitel, arătând spre amiralul Canaris, mi-a spus:

„Veți primi răspuns şi la celelalte chestiuni pe care le-am discutat cu amiralul Canaris".

Convorbirile personale avute cu amiralul Canaris s-au referit la:

a. Chestiunea URSS.

b. Situația României.

În privința URSS, amiralul Canaris mi-a comunicat următoarele, din partea generalului Keitel:

„Despre tendințele Uniunii Sovietice am luat deja cunoştință din convorbirile avute şi din comunicarea scrisă ce mi-ați trimis prin delegatul Serviciului Secret de Informații al armatei române, maiorul de stat major Ionescu Micandru.

Aceste considerații au fost mult apreciate de noi.

Comandamentul german are continuu în vedere tendințele URSS, care au [ca] prim scop propagarea ideii revoluționare, pe care – deocamdată – înțelege să o exploateze sub forma ideală a panslavismului în Polonia, Boemia, Moravia, Ucraina Carpatică şi, apoi, în Balcani, unde – mai ales în Bulgaria şi Iugoslavia – a început să desfăşoare deja acțiuni premergătoare.

De asemenea, Comandamentul german mai are în vedere şi faptul că penetrația în Balcani a URSS permite acesteia de a deține monopolul aprovizionărilor Germaniei din această parte a Europei – îndeosebi cu produse petroliere –, ceea ce ar duce la cataclismul revoluției mondiale.

De aceea, expansiunea Uniunii Sovietice în Balcani este un act pe care Germania nu-l poate admite şi, în consecință, interesul României este să fie cât mai corectă față de Germania şi să nu facă ceea ce face azi Ungaria".

În ceea ce priveşte situația României, amiralul Canaris, tot din partea generalului Keitel, s-a exprimat astfel:

„România trebuie să fie atentă asupra faptului că în Germania mai există persoane politice care cred că atitudinea țării dvs. nu este sinceră şi că, în momentul când Germania va fi antrenată într-un război decisiv, îşi va schimba atitudinea, făcând jocul anglo-francezilor.

Părerea generală însă este că România este condusă de un rege înțelept, care conduce țara pe drumul cel bun. Trebuie să se recurgă la toate mijloacele pentru a se evita ca, în momentul de încordare, România să joace un rol dubios, căci din o asemenea situație nu va avea decât să sufere consecințe iremediabile.

România trebuie să continue, în mod rapid, cu înarmarea, ca să fie tare pentru orice eventualitate. Această idee a fost sugerată României şi de von Seckt, dar România nu a ascultat-o".

*

Odată cu redarea acestor convorbiri, mai adaug constatările următoare, făcute în diferitele ocazii pe timpul vizitei în Germania.

1. *Constatări de ordin politic*

Comandamentul german se simte atins în orgoliul său de atitudinea de azi a conducătorilor politici şi, mai ales, de faptul că nu a fost şi nu este consultat în chestiunile importante de ordin intern şi extern. Comandamentul german, intelectualitățile, precum şi

marii industriaşi, sunt mult îngrijoraţi de eventualitatea ca Hitler, într-un moment de disperare, să nu se arunce în braţele lui Stalin, indiferent de ce va urma.

De aceea, datorită acestor suspiciuni, Comandamentul german este prudent şi se fereşte de infiltrarea unor elemente, produse de concepţia oamenilor politici de azi ai Germaniei. Aceasta s-a putut observa cu ocazia mesei dată de amiralul Canaris la el acasă, când dr. Best – şeful Gestapoului – deşi foarte tânăr, i s-a dat loc înaintea ofiţerilor cu gradul de colonel. Şi aceasta se întâmplă în toate ocaziile. Armata le suportă azi, dar pe viitor reflectează.

2. *Chestiuni de ordin economic*

Datorită spiritului de disciplină şi de jertfă în interesul starului, populaţia Germaniei suportă cu resemnare toate privaţiunile de ordin economic.

Succesele de până acum n-au avut darul să provoace entuziasm, fiindcă toţi îşi dau seama că războiul contra Angliei şi Franţei nu se poate compara cu cel care a dus la zdrobirea Poloniei.

Datorită unei perfecte organizări, Germaniei nu-i lipseşte astăzi nimic.

Grija predominantă este faţă de armată, apoi muncitorimea. Restului populaţiei nu i se dă nici o importanţă, fiindu-i asigurat numai strictul necesar pentru a nu muri de foame.

Deşi se trâmbiţează peste tot că aprovizionarea Germaniei este asigurată pe 2 ani şi că se fac studii pentru a găsi posibilităţi de aprovizionare pe 6 ani, totuşi, populaţia Germaniei cunoaşte realitatea: Germania face sforţări uriaşe pentru a se aproviziona, iar suferinţele vor fi din zi în zi mai mari.

Conducătorii Reich-ului, în lupta pentru asigurarea aprovizionărilor de tot felul, sunt hotărâţi să ducă lupta cu toată perseverenţa şi în această luptă, de îndată ce vor întâlni o piedică, vor întrebuinţa chiar forţa. Deocamdată, piaţa cea mai sigură de aprovizionare o formează România.

În privinţa URSS, problema aprovizionării este încă în studiu şi – după părerile economiştilor germani – aprovizionarea ar consta mai mult din materii prime, iar nu din alimente, în orice caz, se crede că Uniunea Sovietică va specula la maximum problema aprovizionării Germaniei. Dat fiind importanţa contribuţiei României în aprovizionarea Germaniei, dat fiind atitudinea cunoscută a României în această problemă, curentul de până acum ostil României începe să dispară, atât în masele populare cât şi în cercurile conducătorilor Germaniei, accentuându-se din ce în ce mai mult tendinţa de o apropiere cât mai strânsă, în viitor, de România.

3. *Constatări de ordin militar*

Conducătorii Reich-ului, fiind în situaţia de a dispune de toate resursele sale, în ceea ce priveşte finanţele, industria, bogăţiile solului şi subsolului i-a fost foarte uşor să transforme Germania într-un mecanism care să satisfacă toate nevoile armatei.

Astfel, de exemplu, atunci când armata a avut nevoie de postav, s-a suspendat la un moment dat toată activitatea particulară a fabricilor de postav, care au început să lucreze numai pentru armată. La fel s-a procedat atât cu toate industriile, cât şi cu toate materiile prime aflate pe teritoriul Germaniei, fără a se face vreo excepţie. Deviza este: totul pentru armată.

În ceea ce priveşte populaţia, aceasta crede în forţele militare ale Reich-ului, face sacrificii pentru ele, dar fără nici un elan. Pentru a verifica această stare de spirit, am căutat – cu ocazia vizitei – să mă opresc în diferite centre ale Germaniei, unde am constatat că cetăţeanul german de azi este încă disciplinat şi un executant indiscutabil. El crede în forţa sa, dar nu este entuziast.

Intelectualii ca şi economiştii au însă o atitudine foarte rezervată, în corpul ofiţerilor şi, mai ales, în cercurile ofiţerilor superiori, se constată oarecare deprimări din cauză că, conducătorilor oştirii nu li se acordă nici atenţia şi nici încrederea desăvârşită. Astăzi, un

ofițer nu mai are o situație de invidiat. Sub cele mai multe raporturi, poate, anumiți muncitori sunt mai privilegiați.

În general, baza armatei o formează tineretul, crescut și educat de regim, care este însă departe de realități și nu cunoaște consecințele imediate sau viitoare ale războiului pe care-l duce azi Germania.

Aceasta fiind situația, propagandiștii regimului caută să infiltreze în spiritul armatei și populației următoarele idei:

Germania dispune de tot ce-i trebuie pentru ca, în curând, să dea lovitura decisivă, învingând în mod sigur și zdrobind pe inamici.

Pacea se va încheia în câteva luni (se spune chiar la toamnă), iar Germania va obține supremația în Europa, asigurându-și din plin toate cele necesare pentru traiul îmbelșugat al întregii populații.

Căutând în cercurile militare să aprofundez – pe cât mi-a fost posibil – dacă Germania este într-adevăr gata pentru a fi în măsură să zdrobească prin forța militară pe adversari, n-am putut obține decât informații cu totul vagi.

După unele informații ar rezulta că lovitura decisivă va fi dată de aviație și marină, care, izolând complet Anglia și Franța, va determina pe aceasta din urmă să ceară pacea.

Alte informații indică pentru lovitura decisivă o acțiune terestră, prin violarea unora din țările neutre, fie de la Nord, fie de la Sud, fie pe ambele direcții.

În fine, informații mai puțin demne de luat în considerare arată că lovitura decisivă se va da cu ajutorul unor mijloace de luptă cu totul necunoscute până acum.

Plecarea din Berlin a avut loc în ziua de 5 martie a.c. la ora 22,05. Înainte de plecare, amiralul Canaris mi-a făcut cunoscut că va fi fericit să poată vizita peste două luni România și că ceea ce trebuie să rețin, este faptul că, până în prezent, colaborarea dintre serviciile de informații german și român a avut ca urmare sporirea în mod considerabil a încrederii forurilor conducătoare ale Reich-ului.

La București, am sosit în ziua de 8 martie a.c., la ora 23, urmând același itinerar ca la plecare, adică Berlin-München-Verona-Veneția-Zagreb-Jimbolia-București.

Călătoria a decurs în bune condiții.

[M. Moruzov]

Arh. S.R.I., fond „d", dosar nr. 3717, f. 78-91.

15

Notă/11 martie 1940

Cu ocazia vizitei mele în Germania, dr. Best – șeful Gestapo-ului – mi-a atras atenția că ministrul nostru la Berlin[83] nu este agreat de cercurile oficiale germane, din cauza sentimentelor sale francofile, manifestate în mod foarte pronunțat, ceea ce este vădit în detrimentul bunelor relații pe care Germania dorește să le aibă cu România.

Dr. Best a lăsat să se înțeleagă că, în actuala situație, numai o persoană animată de anumite sentimente, care ar conduce reprezentanța diplomatică a României la Berlin ar putea contribui în mod efectiv la dezvoltarea în bune condiții a relațiilor dintre România și Germania.

În schimb însă, șeful Gestapoului a ținut să evidențieze excelenta impresie pe care locotenent-colonel Vorobchievici – atașatul nostru la Berlin – a făcut-o în toate cercurile oficiale germane, reușind – în scurtul timp de când se află în capitala Reich-ului – să creeze o atmosferă excepțional de favorabilă intereselor noastre în Germania.

Numai datorită activității de până acum a acestui distins ofițer, livrările comenzilor noastre de armament în Germania au căpătat un ritm foarte accelerat.

[M. Moruzov]

Arh. N.I.C., fond P.C.M.–S.S.I.
Politica externă a României, dosar nr. 2/1940, f. 145.

16

RAPORT

privind vizita în Germania, Anglia și Franța

Germania

Politic

Poporul german, în actuala situație, se prezintă numai în aparență unitar. Această unitate se menține datorită următoarelor cauze:

Organizarea perfectă a partidului național-socialist;

Disciplina înnăscută a poporului german;

O serie de succese – relativ ușoare – realizate până acum de conducerea germană.

Actualul război, prin importanța lui, a sporit îngrijorările, a accentuat greutățile și nemulțumirile și a determinat anumite curente care se măresc în proporții nebănuite.

În această ordine de idei, și în mare, se pot remarca următoarele grupări:

a. Masa poporului – în general – este lipsită de entuziasm și sătulă de atâtea privațiuni și sacrificii. Elementul esențial de coeziune îl constituie disciplina și organizarea, impuse de partidul național-socialist, în general însă, masele germane sunt nedumerite de scopurile războiului și neîncrezătoare în sfârșitul lui.

b. Intelectualitatea și corpul ofițeresc se simt jignite și ignorate cu atât mai mult cu cât ocupă situații sau grade mai mari. Deși ca germani înțeleg că trebuie să fie solidari în asemenea împrejurări, privesc cu ură actualul regim din Germania, care-i ignorează, dar îi exploatează și care a angajat Germania pe o cale primejdioasă.

Cu toate succesele repurtate până în prezent, rezultatul războiului și mai ales propaganda făcută de partidul național socialist, că războiul se va termina în toamna aceasta, le privesc cu scepticism. Din desfășurarea evenimentelor de până acum ei văd că războiul abia a început.

Acordul cu URSS nu e privit cu încredere. Se îndoiesc că Rusia va merge alături de o Germanie victorioasă, până la sfârșit. Ei cred că rusii îi vor trăda așa cum au făcut-o în toate împrejurările, fie alăturându-se aliaților, fie a întinde regimul comunist și în Germania.

c. Partidul național-socialist a cărui activitate este dominată de grija războiului început și de obținerea și menținerea unui efort maxim, exercită o presiune neînchipuită asupra poporului german. Torul pentru muncitorul și soldatul german, acesta este cuvântul de ordine. Restul populației este exploatată sau abandonată nevoilor din ce în ce mai mari.

Economic

Germania s-a angajat în actualul conflict cu credința că Franța și Anglia nu îi vor declara război. Prevederile și acumulările de materii prime și alimentare s-au dovedit insuficiente.

Iarna trecută a marcat pentru populația din Germania o perioadă de foarte mari lipsuri.

Teritoriile ocupate au fost repede secătuite, complicând şi mai mult situaţia economică a Germaniei.

Toate aceste ţinuturi – deficitare din punct de vedere al materiilor prime şi alimentare şi care trăiau din import – au sporit grijile şi sarcinile Germaniei.

În afară de aceasta – din informaţii de toată încrederea – reiese că în aceste ţinuturi există un sabotaj sau o pasivitate organizată, ale căror efecte şi eficacitate se vor constata mai târziu.

Graţie unei perfecte organizări şi a *unei subordonări totale nevoilor statului – nimeni nemaiputând dispune de ceea ce-i aparţine – locuitorului german, egalizat în drepturi pe bază de cartele, nu-i lipseşte posibilitatea existenţei. Această situaţie însă nu constituie o îndestulare şi mai ales o posibilitate favorabilă unui război de durată.*

În ce priveşte materiile prime, pentru moment, sunt suficiente graţie rezervelor acumulate şi celor luate din ţările ocupate. *Această situaţie este la limită şi nu poate fi menţinută.*

Efectele blocadei încep să fie resimţite din ce în ce mai mult.

Speranţele unor aprovizionări masive din Rusia s-au dovedit exagerate, deoarece:

Fie că Rusia nu posedă tot ce-i trebuie Germaniei;

Fie că şi din ceea ce posedă nu-i dă decât cu o extremă zgârcenie, ceea ce constituie în realitate o sabotare a acordului economic dintre cele două ţări.

Militar

Germania, cu toate eforturile făcute în ce priveşte înarmarea şi pregătirea de război, a intrat în actualul război în condiţii mai puţin favorabile ca în 1914.

Efortul militar reprezintă, în cifre, următoarele: 3,5 – 4 milioane de ostaşi combatanţi, perfect instruiţi, perfect înarmaţi, perfect educaţi; 6 – 7 lucrători, de fiecare soldat combatant, la câmp sau în uzine, pentru întreţinerea şi alimentarea cu mijloace excepţionale de luptă, cerute de actualul război.

Acest efort însă nu reprezintă decât o parte a potenţialului de război al Germaniei. Toate acţiunile militare realizate de Germania până acum *sunt importante, fără a fi decisive pentru soarta războiului. Ele au fost îndreptate în direcţii secundare şi slabe,* faţă de care au putut realiza o superioritate numerică de oameni şi materiale.

Acţiunile contra adversarului principal au fost evitate, tocmai pentru că au putut realiza superioritatea necesară care să le asigure oarecari şanse de succes.

În general, cu toate succesele de până acum, armata germană nu a luat încă contactul cu inamicul principal, armata franco-engleză.

Franţa

Politic

Ideile care au dominat în ultimul timp politica Franţei au avut la bază:

Umanismul, egalitatea, fraternitatea şi libertatea pentru toate popoarele, pe care a căutat să le imprime prin Liga Naţiunilor;

Ideea dezarmării, ca o consecinţă logică a ideilor de mai sus şi ca un efect al revoluţiei ruseşti.

Aceste idei şi ca o consecinţă a lor, comunismul, care la un moment dat îşi fixase sediul real al Internaţionalei III-a la Paris, au contribuit la o totală lipsă de vigilenţă şi de reacţie oportună a Franţei contra pregătirii de revanşe a Germaniei. Abia când a început să devină evident pericolul german şi consecinţele acestei politici, tradusă prin îngloba-

rea Austriei[409], Sudeților[410], Cehoslovaciei[411], etc. – de către Germania – s-a trecut la o politică mai realistă.

Prima redresare a fost guvernul Daladier. Evenimentele care s-au succedat şi mai ales înţelegerea germano-rusă, a trezit conştiinţele şi s-a văzut, în lumina faptelor că, comunismul presupus ca supremă formă de progres a umanităţii, este o amăgire, o înşelătorie care nu ezită a trece la remorca Germaniei, ajutând-o să distrugă şi să subjuge alte naţiuni libere.

În faţa acestor crude realităţi conştiinţa poporului francez s-a trezit şi în mod tragic s-a regrupat în jurul ideii de patrie. Toate ideologiile au fost abandonate şi spontan şi unitar au pus mâna pe arme pentru apărarea Franţei şi a umanităţii de năvala şi distrugerile barbarilor moderni.

Din acest moment Franţa şi-a croit drumul de la care n-o poate abate cu nimic uriaşa propagandă comunistă sau germană, în aceeaşi ordine de idei ţin să remarc strânsa, sincera şi indestructibila colaborare şi alianţă pe toate tărâmurile cu Anglia.

Economic

Franţa dispune, atât sub raportul alimentar cât şi ca materii prime, de resurse suficiente pentru a face faţă cerinţelor actualului război.

Pierderea de timp din trecut în ce priveşte pregătirile de război este compensată printr-o activitate şi posibilităţi sporite.

Din acest punct de vedere, eforturile ce se fac sunt uriaşe şi îndreptăţite cele mai bune speranţe.

Militar

Cu toate frământările interne, care au adus Franţa în situaţia îngrijorătoare de azi, ea a realizat totuşi un singur *lucru bun: Linia Maginot* (sic!).

Sub scutul acestei linii fortificate Franţa a avut posibilitatea să-şi mobilizeze armata şi să realizeze redresarea sufletească.

În plus, graţie obligativităţii serviciului militar, cu toate frământările sociale şi politice care au precedat războiul, Franţa nu şi-a neglijat armata, astfel că are toate contingentele instruite şi cadre suficiente care să pună în acţiune întregul său potenţial de război uman. Armatele franco-engleze prin imensele posibilităţi pe care le au la dispoziţie sunt în situaţia de a avea pentru fiecare soldat combatant cel puţin 16 oameni care lucrează în câmp sau în uzine pentru întreţinerea şi alimentarea armatelor cu tot ce le este necesar în acest război.

Anglia

Politic

Războiul actual este pentru poporul britanic o problemă de viaţă sau de moarte. Este cel mai important moment din toată istoria Angliei.

În faţa acestei realităţi, a trăi sau a muri, poporul englez se prezintă perfect unitar şi hotărât. Nu există nici un fel de conflicte interne.

Economic

Anglia dispune de toate mijloacele pentru un război oricât de greu şi oricât de lung.

Militar

---

[409] La 11-12 martie 1938 trupele germane au invadat Austria, înfîptuind "Anschluss-ul".

[410] La 1-10 octombrie 1938 trupele germane au ocupat regiunea sudetă din Cehoslovacia.

[411] La 15 martie 1939 Germania a ocupat Cehoslovacia, creând pe teritoriul ei "Protectoratul Cehiei şi Moraviei".

Niciodată Anglia nu a lucrat cu mai multă febrilitate, cu mai multă energie şi cu mai mult spor ca acum pentru formarea celei mai formidabile armate proprii.

CONCLUZII GENERALE

Credem că, dacă omenirea are şi poate avea speranţa îndreptăţită într-o victorie împotriva Germaniei, aceasta se datorează unei fundamentale greşeli comisă de conducătorii germani, aceea de a fi atacat iniţial Polonia, obiectiv secundar, încredinţată că Franţa şi Anglia nu vor interveni, în loc de a fi atacat de la început Franţa cu toate forţele şi cu toate mijloacele, întrucât constituia inamicul principal, menit a hotărî soarta războiului.

Această cale se impunea cu atât mai mult cu cât se ştia că Franţa era nepregătită şi neînzestrată mai ales în ce priveşte aviaţia şi apărarea antiaeriană.

Astăzi situaţia este cu totul schimbată.

Franţa şi Anglia au avut timpul necesar să se redreseze şi să repare în bună parte toate greşelile comise de politica lor şi de frământările sociale interne. Din punct de vedere militar situaţia pe frontul de vest se prezintă întreit şi împătrit superioară celei din septembrie 1939. Franţa dispunea, la începutul războiului, de 600 avioane capabile să fie întrebuinţate pentru război; azi Franţa dispune, până acum, cel puţin de cinci ori, de mai multe avioane.

Graniţele lor sunt astăzi fortăreţe peste care nu se mai poate trece, la adăpostul cărora cele două popoare, în cel mai perfect acord şi cu mijloace uriaşe, pregătesc războiul de mâine. În ceea. ce priveşte Franţa, lunile septembrie – octombrie ale acestui an marchează apogeul pregătirii lor de război, iar pentru Anglia primăvara anului 1941.

Abia atunci vor putea aceste două ţări să-şi spună cuvântul. Faţă de această situaţie, Germania, vrând nevrând, este antrenată într-un război de durată.

În situaţia actuală un atac contra Franţei nu mai prezintă garanţii de succes deoarece:

Străpungerea liniei Maginot ar costa pierderea a cel puţin un milion de oameni, fără a aduce decizia, întrucât Franţa a avut suficient timp să pregătească alte rezistenţe care vor cere alte sacrificii.

Nimeni şi mai ales o conducere dictatorială, care are nevoie numai de succese pentru a se menţine, nu poate angaja armata germană într-o asemenea aventură nedorită de poporul german şi la asemenea pierderi nejustificate.

Dacă totuşi va fi făcută, ea va antrena cu siguranţă prăbuşirea tuturor speranţelor lor.

Un atac german prin Belgia sau Elveţia este socotit de francezi că va cauza armatei germane sacrificii şi rezultate asemănătoare.

În afară de această situaţie locală mai pot surveni şi alte evenimente pe care le-am putut deduce din examinarea şi coordonarea unor informaţii de ansamblu. Astfel:

Se spune că America dezvoltă o vie activitate la Moscova în scopul de a convinge URSS că un sprijin nelimitat dat Germaniei nu corespunde intereselor Rusiei ci mai degrabă i-ar putea fi fatal ca şi statelor cucerite până acum de Germania.

Înfrângerea Franţei şi Angliei va însemna atotputernicia Germaniei, pe care Rusia singură nu o va putea înfrunta. De altfel, acţiunea germană în Scandinavia neliniştește profund Moscova. În legătură cu aceasta există informaţii că rusii sunt hotărâți a ocupa Suedia şi Norvegia de Nord, în scopul de a pune mâna pe regiunile miniere şi a-şi asigura o ieşire, prin portul Narvik, la marea liberă, ieşirea din Baltica fiind complet comandată de Germania.

În aceeaşi ordine de idei – deturnarea Rusiei de la alianţa ei nefirească cu Germania – se examinează la Moscova, din iniţiativa Angliei ajutată de America, pericolul galben reprezentat prin expansivitatea japoneză în. China şi se sugerează o cooperare cât mai neîntârziată

între America, Anglia, Franța și Rusia. Din toate acestea reies greutățile și imposibilitatea pentru Germania de a termina, așa cum promite poporului său, în toamna aceasta războiul.

Ea va rămâne angajată într-un război de durată.

Perspectiva unui război de durată, în actualele condiții interne din Germania, nu poate fi împărtășită cu entuziasm de poporul german. El are nevoie de o nouă doză de oxigen care să-i mențină moralul și să-i dea speranțe noi. Această acțiune trebuie să preceadă intrarea într-o nouă iarnă.

După unele informații, privirile germane sunt ațintite spre o direcție bine definită, relativ ușor de realizat: Sud-Estul Europei, și care le-ar aduce:

Posibilități de reaprovizionare cu alimente și importante materii prime;

Ocuparea acestor ținuturi înainte ca franco-englezii să-și poată realiza planurile de a câștiga politicește aceste popoare, a le înarma și a le închega într-o armată de 3-4 milioane soldați.

În fața acestui pericol, ce apare din ce în ce mai evident, Iugoslavia a fost nevoită să alerge la Moscova ca, în schimbul reluării raporturilor economico-politice să obțină sprijinul URSS, ca stat slav, contra unui eventual atac german spre Balcani.

[M. Moruzov]

Arh. S.R.I., fond „d", dosar nr. 3717, f. 168-179.

17

Notă/[2] mai 1940

VIZITA LA BUCUREŞTI A GENERALULUI MAIOR TIPPELSKIRCH

În ziua de 28 aprilie a.c. ataşatul nostru militar la Berlin mi-a comunicat telefonic că generalul maior Kurt von Tippelskirch – Oberquartiermeister în Marele Stat Major german – însoțit de căpitanul von Ziehlberg, adjutantul său personal, vor sosi la București cu avionul în ziua de 29 aprilie a.c. pentru a se informa asupra situației de la ataşatul militar german la București, cu care ocazie urmează a lua contactul cu colonelul Cretzulescu Ilie – şeful Secției a II-a din Marele Stat Major – și cu generalul adjutant Țenescu[412] – şeful Marelui Stat Major.

În ziua de 30 aprilie a.c. a avut loc întrevederea cu şeful Marelui Stat Major și subşefii Marelui Stat Major.

Cele discutate au fost raportate direct de şeful Marelui Stat Major.

După terminarea audienței generalul Tippelskirch și-a exprimat dorința că, în conformitate cu instrucțiunile primite la Berlin, dorește să ia contactul cu mine.

În după-amiaza aceleiași zile, generalul Tippelskirch a făcut o plimbare pe Valea Prahovei până la Câmpina.

Seara, la ora 19, conform cererii sale, Serviciul Secret de Informații al armatei române i-a aranjat asistarea la un spectacol la Cinema Aro, în timpul căruia s-a interesat în special de jurnalul franco-englez.

În ziua de 1 mai a.c. Întâlnirea a avut loc la mine acasă, la care au luat parte și colonelul Wahle – ataşatul militar german la București –, colonelul Cretzulescu – şeful Secției II-a din Marele Stat Major – și maiorul de stat major Ionescu Micandru din Serviciul Secret de Informații al armatei române.

---

[412] Generalul Florea Țenescu a fost şeful M.St.M. în perioada februarie 1939- 23 august 1940.

Cu această ocazie s-a servit şi dejunul.

Pe timpul discuţiilor, generalul Tippelskirch mi-a comunicat:

„Sunt foarte fericit că am avut ocazia să vă cunosc şi să vă transmit salutări din partea generalului Keitel[103], chefs des Oberkomando der Wermacht, cât şi din partea amiralului Canaris – şeful Serviciului Secret de Informaţii al armatei germane. Am venit în România pentru a inspecta pe ataşatul militar – colonelul Wahle – şi totodată pentru a mă documenta la faţa locului asupra situaţiei de aci.

Sunt mulţumit de cele constatate şi pot să mă bucur că am ocazia a vă comunica că Berlinul este din ce în ce mai mulţumit de modul cum România înţelege să-şi respecte neutralitatea cât şi angajamentele faţă de noi.

Cazul de la Giurgiu a constituit un examen prin care România a câştigat mult în faţa Germaniei, care a apreciat în mod cu totul favorabil, loialitatea şi bunele sentimente pe care le nutriţi faţă de noi.

Ieri am făcut o vizită protocolară şefului Secţiei a II-a şi şefului Marelui Stat Major şi am fost fericit să cunosc atât pe generalul Ţenescu – care a urmat diferite scoli în Germania – cât şi pe subşefii Marelui Stat Major – generalul Popescu David şi Steflea Ilie[104].

Faţă de aceştia, repet, am avut de îndeplinit o cerinţă strict protocolară.

În ceea ce mă priveşte am ţinut în mod special să vă văd spre a vă mulţumi din partea şefilor mei pentru modul cum conlucraţi cu organele noastre.

Vă rog să luaţi cunoştinţă că pentru această conlucrare avem cea mai desăvârşită admiraţie şi cea mai deplină încredere, deoarece a contribuit într-o largă măsură la dezvoltarea relaţiilor dintre Germania şi România.

Ţin să vă spun că dacă în ultimul timp s-a acordat României mai multă bunăvoinţă în ce priveşte înarmarea, aceasta se datorează modului cum se desfăşoară conlucrarea între ambele servicii de informaţii, dându-ne posibilitatea de a primi în mod neştirbit aprovizionările destinate Germaniei, conform Convenţiei dintre ţările noastre.

În interesul dumneavoastră vă rog să continuaţi în această atitudine de loialitate, absolut necesară, deoarece orice suspiciune ar fi regretabilă şi pentru noi şi pentru dumneavoastră.

Înţeleg sentimentele poporului român, dar credem că însuşi poporul român îşi dă perfect de bine seama că între sentimente şi interese, astăzi este nevoie de o anumită atitudine faţă de Germania.

Am ţinut mult, conform instrucţiunilor primite, să iau contactul cu dumneavoastră şi să putem sta cât mai mult de vorbă.

De aceea am renunţat la dejunul la care fusesem invitat de ministrul Fabricius“.

Pe timpul dejunului, generalul Tippelskirch a toastat pentru M.S. Regele Carol al II-lea, a cărui operă o admiră şi pentru care poporul român trebuie să aibă cel mai mare respect şi cea mai profundă dragoste, deoarece, „aşa cum am avut ocazia să mă conving personal, a avut mult de câştigat“.

Profitând de amabilitatea generalului Tippelskirch şi de atitudinea deschisă pe care o avea faţă de mine, în momentul când atmosfera era din cele mai cordiale, i-am pus următoarea întrebare:

„V-aş ruga, foarte mult, dacă s-ar putea să-mi spuneţi, în mod deschis, aşa cum m-am comportat şi eu faţă de dumneavoastră, dacă Germania are vreo nemulţumire, deoarece în asemenea momente se urzesc destule intrigi pe seama noastră“.

Generalul Tippelskirch mi-a răspuns:

„Vă mărturisesc, foarte deschis, faţă de amabilitatea cu care m-aţi primit că Germania este actualmente foarte nemulţumită de atitudinea României. Berlinul este însă

preocupat de faptul dacă, în cazul când Germania se va angaja într-un război decisiv, România va avea aceeaşi atitudine de până acum. În aceasta constă totul".

La plecare, generalul Tippelskirch ne-a rugat ca să fie condus la Giurgiu, repectându-se toate instrucţiunile intrării într-o zonă de interes militar, dorind ca prin această atitudine să dea dovada unui cât mai mare respect faţă de măsurile luate de autorităţile noastre.

Împreună cu colonelul Wahle, colonelul Cretzulescu şi maiorul Ionescu Micandru am plecat la Giurgiu, unde, în mod foarte corect, a trecut în sala de aşteptare şi apoi pe vapor.

Cu ocazia voiajului până la Giurgiu, generalul Tippelskirch s-a arătat extrem de impresionat de măsurile de severă pază luate, declarând că este foarte mulţumit de toate acestea.

Generalul Tippelskirch a plecat spre Sofia, de unde – prin Belgrad – se va înapoia la Berlin.

[Mihail Moruzov]

Arh. S.R.I., fond „d", dosar nr. 3717, f. 18-22

18

Notă/3 mai 1940

În dimineaţa zilei de 3 mai a.c. s-a înapoiat de la Berlin maiorul dr. Wagner – delegatul permanent al Serviciului de Informaţii al armatei germane pe lângă Serviciul Secret de informaţii al armatei noastre, solicitând imediat o audienţă pentru a-mi comunica o chestiune strict confidenţială şi absolut personală.

La ora 10 am primit pe maiorul dr. Wagner, care mi-a adus la cunoştinţă următoarele:

„Sunt însărcinat de către amiralul Canaris – şeful Serviciului de Informaţii al armatei germane ca să transmit cele ce urmează:

«În cazul când anglo-francezii, nemulţumiţi de neutralitatea României, o vor ataca, în scopul de a distruge zonele şi stabilimentele petrolifere, România va accepta sprijinul amical armat al Germaniei pentru apărarea teritorială?»".

La această întrebare, am răspuns:

„Chestiunea pe care aţi pus-o depăşeşte cadrul atribuţiilor mele şi nu-mi permit a o discuta".

Maiorul dr. Wagner a adăugat:

„Când domnul amiral Canaris mi-a încredinţat această misiune, ştia acest lucru, iar întrebarea nefiind formulată de domnia sa, a ales această cale numai în scopul de a păstra cel mai strict secret.

Domnul amiral Canaris a lăsat la latitudinea domnului şef al Serviciului Secret de Informaţii al armatei române, cui urmează a se supune această întrebare, exprimându-şi însă dorinţa de a avea un răspuns în cel mai strict secret!"

Discuţia acestei chestiuni s-a terminat, maiorul dr. Wagner ţinând să accentueze:

„Suntem în aşteptarea răspunsului dvs. ".

Apoi, discuţiile au luat un caracter general, asupra următoarelor chestiuni.

„Dacă Serviciul Secret de Informaţii al armatei române este organizat în aşa fel încât să fie informat la timp asupra unor eventuale debarcări de trupe în Peninsula Balcanică, în scopul de a ataca România.

Dacă Serviciul Secret de Informaţii al armatei române are nevoie de un sprijin informativ în acest sens".

S-a trecut, apoi, la chestiunea siguranței transporturilor pe Dunăre, maiorul dr. Wagner făcându-mi cunoscut că Berlinul ar dori ca pe întregul parcurs al Dunării să se realizeze o cooperare informativă între toate statele riverane cu scopul de a preveni, în cele mai bune condiții, orice încercări de sabotaj în viitor.

Maiorul dr. Wagner a precizat că detalii asupra acestui sistem de supravegheri se va supune spre cunoștință, cât de curând.

[Mihail Moruzov]

Arh. N.I.C., fond P.C.M.–S. S.I.,
Politica externă a României, dosar nr. 2/1940, f. 238-239.

19

Notă/5 mai 1940

Astăzi, al ora 10, 45, am fost chemat de maiorul dr. Wagner, care mi-a adus la cunoștință următoarele:

„Aseară am fost chemat la telefon de Berlin, care mi-a comunicat că dl amiral Canaris a fost extrem de mulțumit de spiritul de înțelegere de care dl șef al Serviciului de Informații al armatei române a dat dovadă, arătându-se dispus a lua în considerație chestiunea unei cooperări a statelor riverane pentru siguranța transporturilor pe Dunăre. Chestiunea însă fusese deja soluționată, în ședința care a avut loc la Berlin, în dimineața zilei de 3 mai, în sensul că s-au respins propunerile Ungariei, sub motivul că ar fi tendențioase".

De altfel, a continuat maiorul dr. Wagner, colonelul Wahle – ataşatul militar german în România – în discuțiile avute înainte de a ști soluționarea care se va da la Berlin a fost de părere că propunerile Ungariei ascund ceva suspect.

Cu această ocazie, conform dispozițiilor dvs., am comunicat maiorului dr. Wagner că doriți să-l vedeți mâine, luni 6 mai a.c., la ora 10. (Pentru ora 9 este fixată audiența lui Stransky).

Arh. N.I.C., fond P.C.M.–S.S.I.
Politica externă a României, dosar nr. 2/1940, f. 240.

20

Nota/12 *mai 1940*

ÎNTREVEDEREA CU COLONELUL GERSTENBERG

Conform dorinței exprimată de colonelul Gerstenberg – mai a.c., ora 11 – am avut o întrevedere cu acesta.

În primul rând, colonelul Gerstenberg mi-a comunicat:

„Cu ocazia ultimului voiaj la Viena şi Berlin am fost primit – în mod special – de către mareşalul Göring care s-a interesat, cu toată atenția, despre situația din România, în timpul acestei audiențe, mareşalul Göring, a afirmat, în repetate rânduri, că atât el cât şi Führerul doresc ca la Gurile Dunării să fie un Regat național, cât mai puternic, pentru a împiedica tendințele de expansiune ale slavilor de la Nord la Sud.

De asemenea, mareşalul Göring mi-a încredințat cu această ocazie, o scrisoare către M.S. Regele Carol II, în care a sugerat necesitatea unei asigurări personale din partea M.S. Regelui, că se va accepta ajutorul Germaniei în cazul când forțele aliate ar intenționa să atace România pentru a face posibilă aprovizionarea Germaniei, în special cu

produse petroliere, în schimbul acestei asigurări, Germania se obligă să garanteze integritatea României față de orice agresiune.

Am predat această scrisoare M.S. Regelui, în audiența ce mi s-a acordat acum trei săptămâni și aștept ca M.S. Regele să mă cheme din nou pentru a-mi da răspunsul său, deoarece la 20 mai a.c. sunt chemat din nou la Berlin.

Țin să adaog că mareșalul Göring pune mari sperate în legătura personală cu M.S. Regele Carol II, iar mie mi s-a încredințat misiunea de curier special în această chestiune pentru perfecta păstrare a secretului".

În al doilea rând, colonelul Gerstenberg mi-a comunicat că' apărarea zonelor petrolifere contra unor eventuale atacuri aeriene din partea Aliaților este o chestiune care interesează în cel mai înalt grad Germania.

Datele scoase mi le va aduce la cunoștință cu ocazia întrevederii fixată pentru miercuri 15 mai a.c. ora 11.

[Mihail Moruzov]

Arh. N.I.C., fond P.C.M.–S.S.I.,
Politica externă a României 1934-1940, dosar nr. 2/1937, f. 243-244.

21

Notă/14 mai 1940

Pentru a verifica informațiile primite în ultimul timp cu privire la unele chemări sub arme în Ungaria am avut o întrevedere cu colonelul Wahle – ataşatul militar al Germaniei la Bucureşti. Cu această ocazie, colonelul Wahle mi-a comunicat:

„Este just că, în ultimul timp, au circulat foarte multe zvonuri cu privire la unele chemări sub arme în Ungaria. Până în prezent n-am nici o informație în acest sens; vă promit, însă, că, imediat ce le vom obține, vi le voi pune imediat la dispoziție".

L-am rugat ca, pe baza prieteniei ce ne leagă, să-mi dea, dacă este posibil, informațiile pe care le are asupra armatei ungare. Colonelul Wahle mi-a răspuns:

„Sentimentele mele de perfectă stimă și profundă afecțiune față de dvs. mă determină să vă încredințez, fără nici o restricție, datele cele mai recente primite în mod oficial de la Berlin privitoare la armata ungară. Vă rog însă ca acest act, pe care îl săvârșesc numai pentru persoana dvs. să constituie cel mai desăvârșit secret, pentru unguri, pentru șefii mei, cât și pentru cei ai dvs., putând – în caz contrariu – să sufăr consecințe destul de grave. Pentru viitor, tot ce voi avea în această privință, va fi, de asemenea, la dispoziția dvs."

Apoi, colonelul Wahle a scos din casa de fier documentul original primit de la Berlin, dându-mi următoarele date generale asupra armatei ungare:

„Armata ungară, în prezent, nu are nici o unitate de rezervă. Cele existente azi, sunt numai unități active.

Compunerea actuală: 8 corpuri de armată, 16 brigăzi mixte (efectivele comparabile cu cele ale diviziilor); l brigadă de munte; l divizie de cavalerie; 2 brigăzi motorizate; 34 batalioane de grăniceri; 150 care de luptă; 200 avioane.

Efectiv total: 200 000 oameni".

[M. Moruzov]

Arh. N.I.C., fond P.C.M.–S.S.I.,
Politica externă a României, dosar nr. 2/1937, f. 243-244.

22

Notă/16 mai 1940

În întrevederile avute până în prezent cu colonelul Gerstenberg – ataşatul militar aeronautic al Germaniei la Bucureşti –, acesta a ridicat mereu problema unui eventual atac al aviaţiei anglo-franceze asupra zonelor petrolifere, evidenţiind că această posibilitate îngrijorează, în cel mai înalt grad, Germania.

În legătură cu această chestiune, colonelul Gerstenberg a arătat că, pe lângă măsurile de pază şi de poliţie ce s-au luat pentru prevenirea, în zonele petrolifere, a tuturor încercărilor de sabotaj, este absolută nevoie să se organizeze, în mod cât mai serios şi apărarea antiaeriană, oferindu-se chiar a contribui – folosind cunoştinţele sale de specialitate – la soluţionarea problemei.

Pentru a satisface dorinţa exprimată de colonelul Gerstenberg, l-am rugat să prezinte şi domnia sa un sistem de apărare antiaeriană a zonelor petrolifere.

Astăzi, 15 mai a.c., ora 12, colonelul Gerstenberg mi-a prezentat alăturatele propuneri.[107]

Cu această ocazie, mi-a reamintit că ziua de 20 mai a.c. este fixată pentru plecarea sa la Berlin şi a ţinut ca, înainte de această dată, să mă vadă din nou.

Anexe. Armamentul necesar apărării zonei aeriene Ploieşti:

7 Escadrile de vânătoare; artilerie antiaeriană; 7 baterii de 8, 8 cm; 14 baterii de 4 cm; 30 baterii de 2 cm.

Baloane de protecţie: Este aproape imposibilă realizarea unui sistem de apărare aeriană printr-un baraj de baloane de protecţie.

Serviciul de informaţii al apărării antiaeriene: Va fi adaptat terenului.

Limita de Sud: aproximativ la Dunăre.

Limita de Nord: Sibiu-Odorhei.

Limita de Est: Prutul.

Limita de Vest: Alba-Iulia-Turnu Severin.

7 Baterii de proiectare.

[M. Moruzov]

Arh. N.I.C., fond P.C.M.–S.S.I.,
Politica externă a României, dosar nr. 2/1940, f. 245.

23

Notă/16 mai 1940

Dispozitivul de apărare al zonei Ploieşti

Apărarea zonei la Ploieşti prin aviaţia de vânătoare în combinaţie cu artileria antiaeriană (vezi schema).[108]

Zona de Nord:

Post de comandă: Braşov

3 escadrile de vânătoare

Escadrila 1:

Zona Brasov – Satu Mare – Valea spre Vălenii de Munte – Podeni Noi – Urlaţi – Boldeşti – Braşov.

Escadrila a 2-a:

Zona: Braşov – Valea Prahovei – Câmpina – Nidelea – Brasov.

Escadrila a 3-a:

Zonă: Braşov – Râşnov – Valea spre Dragoslavele – Târgovişte – Braşov.

Zona Centrală:

Post de comandă: Băicoi.

Zona de Sud:
3 escadrile de vânătoare.
Escadrila 1-a:
Post de comandă: Adâncată.
Zonă: Adâncata-Urlați-Surani-Măgurele-Ligănesti-Ploiești-Adâncata.
Escadrila a 2-a:
Post de comandă: Tâncăbești.
Zonă: Tâncăbesti-Ploiești-Câmpina-Nedelea-Tâncăbești.
Escadrila a 3-a:
Post de comandă: Titu.
Zonă: Valea Târgoviște.

[M. Moruzov]

Arh. N.I.C., fond P.C.M.–S.S.I.,
Politica externă a României, dosar nr. 2/1940, f. 249-250.

24

Notă/24 mai 1940

În ziua de 22 mai a.c. colonelul Gerstenberg – ataşatul militar aeronautic al Germaniei la Bucureşti – s-a înapoiat cu avionul de la Berlin şi şi-a exprimat dorința de a avea o întrevedere cu mine.

În ziua de 23 mai a.c., la ora 18, a avut loc întrevederea, care a durat până la ora 20,30. În general, colonelul Gerstenberg mi-a expus următoarele: „A urmat o convorbire telefonică. Prima întrebare a domnului mareşal Göring a fost dacă am adus răspunsul pe care-l aştepta Führerul. Răspunsul meu negativ a produs îngrijorare şi aprecieri în legătură cu anumite supoziții şi atitudini, ce privesc direct situația României. Explicațiile mele au fost primite cu toată rezerva şi n-am putut înlătura suspiciunea care a început din nou să se adâncească în cercurile conducătoare ale Germaniei, în frunte cu Führerul".

Din concluzia care s-a tras din această îndelungată convorbire a reieşit faptul că Germania, prin mijlocirea directă a colonelului Gerstenberg, a vrut soluționarea urgentă şi sigură a două probleme.

1. Asigurarea integrității teritoriale a României şi,

2. Asigurarea de fapt a aprovizionărilor îndeosebi cu produse petroliere la care nu poate renunța – sub nici un cuvânt –, *fiind gata să recurgă la orice mijloace pentru a putea dispune de ele.*

De asemenea, colonelul Gerstenberg a ținut să accentueze că şi Germania îşi va lua obligații precise că, odată cu obligația de a garanta integritatea teritorială, nu se va amesteca în chestiunile interne ale României.

În ceea ce priveşte problema producției petroliere, România – față de serviciile care i se oferă – va trebui, neapărat, să devină stăpâna de fapt a tuturor acestor produse şi să dispună de ele aşa cum doreşte, iar nu cum dictează Anglia, a cărei activitate de sabotaj atât în ceea ce priveşte cantitatea, cât şi în aceea a diminuării exploatării – prin nepunerea intenționată în funcțiune a noi sonde – constituie pentru Germania o stare îngrijorătoare permanentă. De aceea, Germania înțelege să rezolve această chestiune în timpul cel mai scurt şi în modul cel mai precis.

Colonelul Gerstenberg mi-a mai comunicat că sistemul pe care România intenționează să-l utilizeze pentru tratarea unor asemenea chestiuni, prin trimiterea unor personalități la Berlin, cum ar fi George Brătianu sau alții, este considerată de conducătorii

starului german ca inoportună, întrucât în această chestiune Führerul şi mareşalul Göring şi-au trimis mandatarul direct. Faţă de metodele folosite de Führer, sistemul menţionat nu este de natură să ducă la bun sfârşit, ci – dimpotrivă – la enervări care ar aduce României grave prejudicii.

[Mihail Moruzov]

Arh. N.I.C., fond P.C.M.–S.S.I.,
Politica externă a României, dosar nr. 2/1937, f. 253.

25

Nota/25 mai 1940

ÎNTREVEDEREA CU VON KILLINGER

Conform dorinţei exprimată de von Killinger – trimisul special al Führerului la Bucureşti – a avut loc o întrevedere, în ziua de 24 mai a.c. Întrevederea a avut loc la ora 18 şi a durat până la ora 23. Cu această ocazie, von Killinger mi-a comunicat:

„În primul rând, ţin să vă aduc la cunoştinţă că sunt un convins adept şi devotat prieten al Führerului încă de acum 21 de ani şi un fanatic luptător al naţional-socialismului. Fiind soldat (este comandor de marină) şi un diplomat, voi fi scurt, clar şi precis, în expunerea pe care o voi face".

I-am răspuns, la rându-mi, că îmi iubesc ţara şi regele, pentru care înţeleg să lupt până la sacrificiul vieţii. De asemenea, că sunt şi eu soldat, aşa că voi fi tot clar şi precis în răspunsuri. La aceste cuvinte, von Killinger s-a ridicat în picioare şi, întinzându-mi mâna, mi-a răspuns:

„Atunci ne vom înţelege de minune, în interesul ambelor noastre ţări".

Apoi Killinger a comunicat:

„Am primit din partea Führerului misiunea de observator în România, Ungaria, Iugoslavia şi Bulgaria. Pot să vă afirm că, din nenumăratele călătorii şi observaţii în aceste ţări, sunt în măsură să-mi dau perfect de bine seama de situaţia reală – economică şi politică – a tuturor acestor ţări. Trebuie însă să mărturisesc că ţara d-voastră m-a atras mult, aşa că am depus şi suflet în rapoartele mele înaintate la Berlin. De altfel, faptul că mi-am ales reşedinţa la Bucureşti vorbeşte de la sine...

În România există – pe de o parte – un curent foarte favorabil Angliei şi Franţei, dominând convingerea că – şi în viitor – soarta României va fi tot în mâinile Aliaţilor, iar – pe de altă parte – o atmosferă neprielnică unor strânse relaţii cu Germania, fie din cauza unor anumite reminiscenţe din războiul trecut, fie din cauza unor anumite intenţii care se atribuie azi Germaniei. Sunt convins însă că realitatea este alta.

În primul rând, Anglia şi Franţa, deşi în trecut au contribuit poate la satisfacerea revendicărilor naţionale ale României, astăzi însă, nu văd nici o posibilitate de ajutorare a României din partea acestora, dimpotrivă, intrând într-un război alături de Aliaţi, România nu va avea decât de pierdut.

România este azi, înconjurată de duşmani: Ungaria, Bulgaria şi URSS. Dacă contra primelor două va putea face faţă cu propriile sale mijloace, contra puhoiului bolşevic în nici un caz.

Germania, ca şi România, doreşte ca în această ţară să domnească liniştea, adică să se excludă posibilitatea unui război pentru ca să se poată aproviziona – ca şi până acum – cu produsele solului şi în special ale subsolului.

Dar, împotriva acestei tendinţe comune, Germania consideră că există doi inamici:

Inamicul nr. 1: Aliații care pentru distrugerea zonelor şi industriilor petrolifere, din România, vor întreprinde atacuri aeriene – pornind din Grecia sau Turcia – de la distanță de 2-3 ore de zbor.

Inamicul nr. 2: URSS care, pentru a traduce în fapt ideea panslavă, va ataca România, nu numai pentru a-şi relua Basarabia, ci pentru a se uni cu slavii din Peninsula Balcanică. Şi în această eventualitate teritoriul României va fi devastat, inclusiv zonele şi industriile petrolifere, bineînțeles dacă acestea nu vor fi distruse de către România.

Desigur că, în ambele eventualități, în mod oficial, o legătură corectă şi sigură cu Germania, singura în măsură a-i garanta în mod absolut integritatea teritorială. Totul depinde deci de hotărârea României.

Trebuie însă să se țină seama ca să nu fie prea târziu, deoarece URSS odată pornită, nu va mai putea fi oprită prin intervenția Germaniei decât declarându-i război, ceea ce nu este de dorit, iar atacul aerian anglo-francez, după ce-şi va fi îndeplinit misiunea, adică distrugerea zonelor petrolifere, va avea ca urmare o dezinteresare a Germaniei.

De asemenea, socotesc că această hotărâre trebuie să se producă cât mai curând, adică acum când victoria finală a armatelor germane nu este încă perfect definită şi pentru faptul că Führer-ul şi poporul german să aprecieze la justa lor valoare sentimentele cu care România dorește să perfecteze legătura cu Germania.

Ca unul care cunosc, în mod profund, ideile de care este călăuzit Führerul, vă pot afirma că singura sa dorință este ca la Gurile Dunării să se găsească o Românie tare, de ale cărei bogății naturale să se bucure numai poporul român, izgonindu-se toți străinii – fără excepție – care până acum au acaparat şi exploatat aproape în întregime, aceste bogății.

Germania nu voieşte să se amestece în chestiunile interne ale României. Cine afirmă că conducătorii Germaniei au legătură cu emigranții forței organizate a «Gărzii de Fier» nu face altceva decât să submineze interesele ambelor țări.

În această privință vă comunic în mod categoric că Führer-ul a dat ordin foarte strict, prin care a interzis autorităților – de orice fel – din Germania de a avea legături cu aceşti emigranți.

Vă rog în mod stăruitor, să ne dați dovezi serioase că ar exista orice fel de relații între autoritățile germane şi emigranții «Gărzii de Fier», pe care mă oblig a le prezenta personal Führer-ului.

De altfel, dacă în situația de azi aceşti emigranți pot găsi azil în Germania, ca refugiați politici, vă asigur însă că în momentul când relațiile româno-germane vor fi perfectate în mod oficial ne vom obliga a vi-i preda fără nici o discuție.

În ceea ce priveşte armele descoperite la rafinăria Standard din Ploieşti, vă promit că vom aduce cazul la cunoştința Führer-ului şi sunt convins că asemenea acte nu se vor mai repeta, în orice caz, scopul acestor arme nu a fost pentru acțiuni contra statului român, ci pentru apărarea rafinăriei față de eventualele atacuri anglo-franceze din celelalte rafinării.

Ca încheiere, țin să adaug că doresc în mod sincer ca relațiile care există azi între România şi Germania să ia o formă oficială deoarece numai aşa se vor putea apăra interesele ambelor țări.

Mâine plec la Berlin, pentru a preda raportul meu Führer-ului".

[Mihail Moruzov]

Arh. N. I. C, fond P.C.M.–S.S.I.,
Politica externă a României, dosar nr. 2/1938, f. 264-265.

26

Notă/29 mai 1940

VIZITA LA BUCUREŞTI A AMIRALULUI CANARIS
Şeful Serviciului de Informaţii al armatei germane

În ziua de 28 mai a.c., la ora 18, 15 au sosit cu avionul pe aeroportul Băneasa, venind de la Berlin: amiralul Canaris, colonelul Piekenbrok – şeful Agenturii Frontului de Est din S. I. A. G[413]; locotenent-colonelul Bentivegni – şeful Secţiei Contrainformaţii Ofensive din S.I.A.G.

1. *Scopul vizitei*

a) A examina rezultatele colaborării dintre serviciile de informaţii ale armatelor germane şi române, în ceea ce priveşte asigurarea producţiei şi transporturile pe cale ferată şi Dunăre, a produselor şi în special cele petroliere.

b) A cerceta consecinţele descoperirii armelor de la rafinăria Standard din Ploieşti asupra raporturilor româno-germane.

2. Programul vizitei

a) *Ziua de 28 mai a.c.*

18, 15-19 – Primirea la aeroport şi conducerea la Hotelul Ambasador. La primire au fost prezenţi: maiorul dr. Wagner – delegatul permanent al S.I.A.G.; subsemnatul şi mr. Ionescu Micandru de la Serviciul Secret de Informaţii al armatei române.

19-20 – Conferinţa la Legaţia germană (noi cei sosiţi de la Berlin).

20, 15-21, 15 – Discuţii la domiciliul ambasadorului. Au luat parte: amiralul Canaris; colonel Pieckenbrock, colonel Bentivegni, maiorul dr. Wagner şi von Stransky – delegatul permanent al S.I.A.G. – şi maiorul Ionescu Micandru.

21, 15-24 – Dineu la domiciliul subsemnatului. Au luat parte aceleaşi persoane.

b. *Ziua de 29 mai a.c.*

9-12 Conferinţa la Legaţia germană (cei sosiţi de la Berlin, mai puţin colonelul Piekenbrok); Schimb de informaţii asupra armatei sovietice. Au luat parte colonelul Piekenbrok, maiorul Ionescu Micandru.

12. 15-15 Dejun la ministrul Fabricius;

16-17 – La dispoziţia oaspeţilor.

17, 15-17, 30 – Audienţa la şeful Marelui Stat Major. Au luat parte: amiralul Canaris, colonelul Piekenbrok, colonelul Bentivegni, maiorul dr. Wagner, subsemnatul şi maior Ionescu Micandru;

18-18, 30 – Audienţă la domnul ministru al Palatului.

18, 40-19, 30 – Conferinţă sub preşedenţia subsemnatului, în localul Serviciului Secret de Informaţii al armatei române. Au luat parte: amiralul Canaris, colonelul Piekenbrok, colonelul Bentivegni, maiorul dr. Wagner, von Stranky, maiorul Ionescu Micandru;

20-23 – Dineu la restaurantul Pescăruş. Au luat parte: Canaris, Piekenbrok, Bentivegni, dr. Wagner, von Stransky, general Liteanu – directorul general al Siguranţei Statului, N. Ştefănescu – director la Siguranţa statului – general Cretzulescu, şeful Secţiei a II-a din Marele Stat Major, colonel Vlădescu de la Serviciul Secret, maior Ionescu Micandru şi încă 4 ofiţeri şi funcţionari superiori de la Serviciul Secret.

3. Rezultatul celor discutate în convorbirile avute în timpul vizitei.

În prima convorbire care a avut loc (28 mai a.c. Între orele 20, 15-21, 15) amiralul Canaris a ţinut să-mi aducă la cunoştinţă următoarele:

[413] Siglă pentru serviciul de Informaţii al Armatei Germane (Abwehr).

„Am primit din partea Führerului şi înaltului Comandament al armatei germane misiunea de a vă transmite mulţumirile lor pentru rezultatele, mai presus de orice critică, ale colaborării dintre serviciile de informaţii ale armatelor române şi germane, mai ales în ceea ce priveşte asigurarea, în momentele actuale de criză, a aprovizionărilor Germaniei din România, în general cu produse de tot felul şi în special cu cele petroliere.

Pot afirma că, datorită deplinei încrederi ce am acordat, de la început, colaborării dintre serviciile noastre de informaţii, sub iscusita d-voastră conducere, *mi-am luat întreaga răspundere, faţă de Führer şi înaltul Comandament, că operaţiile în Vest pot fi începute, putându-se consta, în mod sigur, pe loialitatea României în ceea ce priveşte asigurarea continuităţii producţiei şi transportului – pe uscat şi Dunăre – a produselor petroliere.*

De aceea, am fost extrem de fericit de faptul că mi s-a oferit ocazia de a vă exprima, personal, întreaga mea admiraţie şi recunoştinţă, în care scop mi-am părăsit – pentru o clipă – postul de pe Frontul de Vest, unde am urmat, de la începutul acţiunii, armatelor operative.

Tot cu această ocazie vă mai confirm primirea importantei d-voastră comunicări din 16 mai a.c. pe care am adus-o imediat la cunoştinţa Führerului.

Această comunicare a avut darul să adâncească şi mai mult convingerea că România şi-a hotărât în mod definitiv şi cu precizie atitudinea în ce priveşte relaţiile cu Germania, ceea ce a produs în cercurile conducătorilor noştri înfrunte cu Führerul cea mai deplină satisfacţie.

În fine, mai am de clarificat chestiunea armelor descoperite la rafinăria Standard din Ploieşti. Această chestiune, vă pot afirma, a indispus foarte net pe Führer, care m-a însărcinat să vă asigur că, pe viitor, nu se vor mai repeta astfel de cazuri, care aduc serioase prejudicii relaţiilor dintre ţările noastre, în care scop, a dat ordin ca orice chestiune de asemenea natură să-i fie adusă neîntârziat la cunoştinţă pentru a sancţiona drastic şi imediat pe vinovaţi.

Înainte de a încheia, vă voi mai face cunoscut că pe timpul cât vom sta aici, voi mai soluţiona încă o chestiune, care se referă însă numai la organele noastre de aci – reprezentanţii Serviciului de Informaţii al armatei germane şi ostaşii noştri militari – şi anume la unele fricţiuni şi imixtiuni."

*

În Conferinţa care a avut loc, sub preşedinţia subsemnatului, în ziua de 29 mai a.c., între orele 18,40 – 19,30, amiralul Canaris a expus următoarele:

„Referindu-mă la rezultatul de până acum al colaborării serviciilor noastre, în ceea ce priveşte prevenirea şi împiedicarea eventualelor acte de sabotaj, *mă simt obligat să recunosc, de la început, sprijinul nepreţuit ce a fost dat ţării noastre de Majestatea Sa Regele Carol II şi guvernul român, care au determinat câştigarea deplinei încrederi a conducătorilor Germaniei, deoarece astăzi România, având o formă de conducere totalitară, orice acţiuni şi atitudini sunt primite direct de la Majestatea Sa Regele.*

Vă prezint menţiunile nu numai ale Führerului ci ale Germaniei întregi. La măsurile luate de domnul şef al Serviciului Secret de informaţii al armatei române nu se mai poate adăuga nimic, deoarece nimeni altul nu este în măsură să cunoască, în profunzime, toate necesităţile.

Astfel:

Asigurarea transporturilor pe Dunăre *o considerăm complet soluţionată. Măsurile de pază dictate, la care Serviciul de Informaţii al armatei germane a contribuit prin trimiterea celor 7 şalupe, ne oferă completă siguranţă.*

Siguranţa transporturilor pe cale ferată *este realizată în mod perfect. Graţie minuţiozităţii măsurilor luate şi perseverenţei aplicării lor, au dispărut în ultimul timp chiar mi-*

cile defectări normale. Deci, transporturile pe Dunăre şi cale ferată s-au efectuat în gradul de siguranţă ca şi pe teritoriul Germaniei.

Paza întreprinderilor şi instalaţiilor din zonele petrolifere a fost perfecţionată, din ce în ce, aşa că astăzi, pot spune, nu mai este nimic de adăugat. Ar rămâne numai apărarea contra unor eventuale atacuri aeriene.

Ştiu că aţi studiat şi această problemă – la care aţi cerut şi propunerile ataşatului nostru aeronautic – şi am luat act, încă de când eram la Berlin, de dezideratul d-voastră de a vă ajuta cu armament antiaerian şi aviaţie, aşa cum am procedat şi cu şalupele pentru Dunăre.

Deşi, în momentul de faţă, armata noastră are nevoie de asemenea materiale, totuşi, *vă promit că vom face personal toate diligenţele necesare pentru a completa şi această lipsă în apărarea zonelor petrolifere.*

În concluzie deci, colaborarea serviciilor noastre, îndrumată de domnul şef al Serviciului Secret de Informaţii al armatei române a dat rezultate excelente, care au avut ca urmare, pe de o parte, asigurarea aprovizionărilor armatei noastre cu produse petroliere, dându-i astfel siguranţa în operaţiile întreprinse în Vest, iar – pe de altă parte – dezvoltarea pronunţată în sufletul conducătorilor Germaniei a sentimentului de deplină încredere în loialitatea şi corectitudinea României faţă de Germania. Germania nu va uita niciodată această comportare a României în momentele hotărâtoare prin care trece.

Înainte de a trece la chestiunile pe care mai am a vi le expune, simt necesitatea de a vă împărtăşi acum, după consumarea faptului, sentimentele ce am încercat cu ocazia audienţei la domnul ministru Urdăreanu. Atitudinea, tonul şi fermitatea expunerii domnului ministru m-au entuziasmat şi, în acelaşi timp, m-au edificat perfect în anumite chestiuni.

În primul rând, mi-a adâncit convingerea – pe care mi-o făcusem deja – că, în fond, relaţiile dintre România şi Germania nu se bazează decât pe aceleaşi principii pe care Führerul şi ceilalţi conducători ai Germaniei le-au dorit, rămânând numai a se găsi forma cea mai adecvată pentru perfectarea lor, ceea ce, pentru mine, cât şi pentru cei de la Berlin este de importanţă secundară.

Din convorbirea cu domnul ministru Urdăreanu am mai avut ocazia să constat modul cum reprezentanţii noştri oficiali interpretează anumite chestiuni, raportându-le, fie exagerat, fie inexact la Berlin.

Vă promit că, după terminarea acestei conferinţe, voi călca programul stabilit, cu câteva minute, pentru a mă duce la Legaţie, unde ţin să vorbesc, în această privinţă, cu ministrul şi ataşaţii noştri militari la Bucureşti. Vă afirm însă, că voi şti să pun lucrurile la punct aşa cum trebuie, altfel voi fi nevoit să solicit Führerului înlocuirea lor.

Ceea ce am discutat cu domnul ministru Urdăreanu vi le va comunica domnia sa. Vă rog a-i transmite întreaga mea admiraţie şi ştiind şi – dacă nu cer prea mult – să-mi acorde onoarea de a-l vizita, chiar pentru câteva minute, ori de câte ori voi vizita România, pentru că consider că aceasta este absolut necesar.

De asemenea, să-mi exprim frumoasa impresie ce mi-a lăsat domnul şef al Marelui Stat Major român. Faptul că domnia sa a studiat atât de mult în Germania m-a mişcat mult.

Deşi audienţa acordată a avut un caracter protocolar, totuşi cuvintele ce mi-a adresat m-au asigurat că şi aci Germania are un bun prieten. Am lăsat la sfârşitul expunerii sale tocmai chestiunile cele mai delicate, care mi-au fost prezentate de domnul şef al Serviciului Secret de Informaţii al armatei române.

La prima chestiune, aceea a armelor aflate la rafinăria Standard, am răspuns în parte, în convorbirea de ieri. Acum, nu fac decât să vă afirm în modul cel mai categoric: nu se va mai repeta. *Ordinul dat în această privinţă de Führer este categoric, iar eu îl voi aplica cu toată strictеţea, condus de principiul de bază:* în România nu se va lucra

decât cu oamenii indicați de mine și cunoscuți de dvs. Nu avem nevoie de acte de patriotism exagerat din partea unor organizații care, fără a fi solicitate acționează din proprie inițiativă – așa zic ei – pentru Germania.

De aceea, vă rog foarte mult ca, prin delegatul meu de aci, maiorul dr. Wagner, să-mi transmiteți imediat orice chestiune de acest gen și vă asigur că le voi reprima cu toată strictețea. Führerul nu va îngădui, sub nici un motiv, orice acțiune privată care să dăuneze bunelor relații cu România, pe care le dorește atât de mult.

Pentru chestiunea imixtiunii supușilor germani în politica internă a germanilor care formează o minoritate în România, cât și cazul celor 1500 tineri germani – cetățeni români – din Bucovina, vom pleca imediat la Legație pentru a da dispoziții ministrului nostru. *Voi raporta Führerului, imediat la întoarcerea mea la Berlin, aceste cazuri.*

Până atunci, vă pot afirma, în mod categoric, că Führerul nu va tolera sub nici un motiv asemenea abateri de la directivele date, adică interzicerea absolută a oricărui amestec oficial sau nu în chestiunile interne ale României".

4. Plecarea a avut loc în ziua de 30 mai a.c., ora 8, de pe Aeroportul Băneasa.

La plecare au asistat, din partea română, generalul Cretzulescu, subsemnatul și maior Ionescu Micandru.

Înainte de plecare, amiralul Canaris a ținut să-mi repete directivele ce au fixat ministrului și atașaților militari germani în ceea ce privește modul de comportare aci și de informare la Berlin.

Apoi, a ținut din nou ca, în mod expres, să exprim imediat recunoștința și admirația sa domnului ministru Urdăreanu, care i-a dat posibilitatea să cunoască realitatea și că imediat ce va ajunge la Berlin, va face la postul de comandă al înaltului Comandament german, pentru a raporta Führerului, cele comunicate de dl. ministru Urdăreanu și mai ales modul cum România a procedat cu armele găsite la Ploiești.

În sfârșit, mi-a mulțumit pentru primirea făcută și, în special, pentru rezultatele acestei vizite care după părerea sa au contribuit cu încă ceva la cimentarea raporturilor dintre Germania și România.

[Mihail Moruzov]

Arh. N.I.C., fond P.C.M.–S.S.I.,
Politica externă a României, dosar nr. 2/1937, *f.* 269-278.

27

Notă/1 iunie 1940

Este de remarcat că, cu ocazia vizitei la București din zilele de 28 și 29 mai a.c. a amiralului Canaris – șeful S.I.A.G. – am avut pentru prima dată un schimb oficial de informații asupra armatei sovietice.

Informațiile primite din partea S.I.A.G. sunt cele din Anexele l, 2 în reproducere.

În același timp, s-a stabilit ca schimbul de informații asupra armatei sovietice să se facă în viitor periodic, la intervale scurte, atât în scris, cât și prin contact personal.

Anexa 1/URSS

Totalul forțelor Armatei Roșii din vecinătatea frontierelor cu România

Districtul Militar Special Kiev

30 Divizii Infanterie

12 Divizii Cavalerie

6 Brigăzi Mecanizate

Districtul Militar Odessa
7 Divizii Infanterie
2 Brigăzi Mecanizate
Districtul Militar Harkov
4 Divizii infanterie
2 Brigăzi Mecanizate
Anexa 2
Încordările din sud-estul Europei
România: Forţe sovietice la graniţele Basarabiei.

Informaţii primite în luna aprilie arată că la frontiera de nord a României se află concentrate importante trupe sovietice. Numărul forţelor sovietice concentrate la frontiera românească e socotit la 300 000 soldaţi, plus 100 000 lucrători de fortificaţii.

După ştirile primite în luna mai, aceste forţe s-ar compune din 28 divizii de infanterie, 9 divizii de cavalerie şi 10 brigăzi mecanizate.

Flota Mării Negre se află în stare de veghe. Avioanele şi bombele sunt gata de a intra în acţiune.

Fostul District Militar Kiev, după ce i-a fost anexat Galiţia de Est, în urma extinderii sale, a fost împărţit în două Districte Militare (Districtul Militar Kiev şi Odessa). Aceste ştiri sunt considerate ca cele mai demne de încredere.

Frontul din Kaucaz

Înaintări de trupe au fost constatate atât în această regiune cât şi în Crimeea. Numărul trupelor aflătoare în momentul de faţă în Kaucaz e socotit la 12 divizii de infanterie, 4 divizii cavalerie şi 2 brigăzi mecanizate.

Ca o reacţie împotriva acestor [trupe] concentrate, se semnalează intense mişcări de trupe turceşti la frontiera de est a Bulgariei.

Dl. Molotov a declarat de curând ambasadorului german, contele von Sculenburg, că toate aceste zvonuri sunt neîntemeiate.

Ambasadorul nostru afirmă că aceste întăriri sunt într-adevăr reale, dar că ele par a avea numai un caracter defensiv.

[Mihail Moruzov]

Arh. N.I.C., fond P.C.M.–S.S.I.,
Politica externă a României, dosar nr. 2/1937, f. 279-280.

28

Notă/8 iunie 1940

Alăturat se înaintează – în traducere şi fotocopie – scrisorile primite din partea doamnei şi domnului amiral Canaris – şeful Serviciului de Informaţii al armatei germane.

[Mihail Moruzov]

1. 06. 1940

Mult onorate Domnule Moruzov,

Aş vrea să vă exprim multe şi amabile mulţumiri pentru toate lucrurile minunat de frumoase pe care le-aţi dat soţului meu pentru mine; în special pentru faţa de masă, cu cusături româneşti, care mi-a făcut o plăcere deosebită, mai mare decât aş putea-o exprima prin cuvinte.

Sper că ne veţi vizita în curând aici ca să pot inaugura frumoasa faţă de masă.

Primiți încă o dată mulțumirile amabile şi cele mai bune salutări de la a Dvs.

Erika Canaris

Mult onorate Domnule Moruzov

Ieri m-am înapoiat cu Piekenbrok şi Bentivegni din călătoria noastră. Vă mulțumesc din inimă pentru primirea făcută şi convorbirea sinceră ce am avut, care, desigur, a contribuit să facă mai eficientă colaborarea noastră. Cu toții ne-am simțit la Dvs. foarte bine şi ne vom gândi adesea la timpul cât am stat împreună cu Dvs. şi cu ofițerii Dvs.

A fost o deosebit de mare onoare pentru mine că am avut ocazia să vorbesc cu domnul şef al Marelui Stat Major şi cu domnul ministru al Palatului. Mâine plec spre Vest şi atunci voi avea ocazia să informez pe generalul Keitel despre toate. Sunt sigur că şi el va fi încântat de rezultatul bun al călătoriei mele.

Am fost foarte surprins de darurile pe care mi le-ați dat. Vă mulțumesc din inimă pentru ele.

Am toată speranța că în curând ne vom revedea. Mă bucur că în ceea ce priveşte colaborarea noastră în România pot fi complet liniştit şi vă rog ca încrederea reciprocă să se mențină tot astfel şi în viitor.

Încă odată, multe mulțumiri pentru toate amabilitățile

Cu salutări cordiale
Al dvs. devotat Canaris

Arh. S.R.I., fond „d", dosar nr. 3749, f. 215-217.

29

Notă/11 iunie 1940

Se înaintează, alăturat, în traducere şi fotocopie, scrisoarea primită de la generalul Keitel – şeful suprem al armatei germane.

[Mihail Moruzov]

GENERAL DE CORP DE ARMATĂ KEITEL
Cartierul General al Führerului
3 *iunie 1940*
Mult stimate Domnule Director General Moruzov

Consider ca o înaltă datorie de a vă exprima, personal, mulțumirile mele, atât pentru activitatea Dvs. fără odihnă, depusă în interesul relațiilor româno-germane, cât şi pentru. consecințele economice şi succesele colaborării Dvs. cu amiralul Canaris.

Pentru amabilele Dvs. salutări, pe care mi le-ați trimis de curând, cât şi pentru atenția ce mi-ați acordat prin trimiterea acelor bunătăți, vă mulțumesc mult.

Am socotit că este bine ca de icrele negre, care sunt atât de rare în Germania, să se bucure şi camarazii mei de la Cartierul General al Führerului.

Asigurându-vă de întreaga mea considerație şi stimă şi în speranța ca strădania Dvs. va avea şi în viitor acelaşi succes, am onoare a rămâne al Dvs. devotat.

Keitel
General de Corp de Armată

Arh. S.R.I. fond „d", dosar nr. 3749, f. 219.

30

Notă/15 iunie 1940

Serviciul de Informaţii a avut în trecut şi are încă strânse legături de colaborare cu Serviciul de Informaţii al armatei germane, baza acestor legături fiind schimbul de informaţii asupra diferitelor state.

Îndată după izbucnirea războiului, această colaborare a devenit şi mai strânsă, prin dezvoltarea paralelă şi a legăturilor economice dintre ambele state.

În tot acest timp amiralul Canaris – Şeful Serviciul de Informaţii al armatei germane – a adus ţării noastre importante servicii.

Prin acţiunea sa personală a înlăturat treptat suspiciunile şi tot ceea ce se colporta pe socoteala ţării noastre, reuşind să creeze păreri liniştitoare şi de încredere în loialitatea raporturilor noastre cu Germania.

În plus, relevăm faptul că marina noastră având nevoie pentru paza transporturilor pe Dunăre, de şalupe rapide şi înarmate, vase ce nu se livrau nimănui de către Germania, am apelat la bunele sentimente faţă de noi şi concursul amiralului Canaris.

Amiralul a intervenit imediat cu toată influenţa sa, determinând guvernul Reich-ului să ne pună la dispoziţie numaidecât şi fără plata imediată şapte şalupe din cele mai moderne şi bine dotate.

Faţă de aceste servicii atât de preţioase aduse ţării noastre propunem ca amiralul Wilhelm Canaris – şeful Serviciului de Informaţii al armatei germane – şi colaboratorul său, maiorul dr. Wagner Hans, acreditat pe lângă Legaţia Reich-ului din Bucureşti, pentru asigurarea legăturilor cu Serviciul Secret de Informaţii român, să fie decoraţi cu unul din ordinele româneşti corespunzătoare gradului şi potrivit serviciilor aduse României.

Această distincţie va contribui pe viitor şi mai mult la strângerea legăturilor reciproce.

[Mihail Moruzov]

Arh. S.R.I., fond „d", dosar nr. 3746, f. 223-224.

31

Notă/28 iunie 1940

Astăzi, între orele 18-20, am avut la mine acasă o întrevedere cu colonelul Gerstenberg – ataşatul aeronautic al Germaniei la Bucureşti.

Cu această ocazie, colonelul Gerstenberg mi-a comunicat: „în primul rând, referindu-mă la acţiunile desfăşurate de URSS, în ultimul timp în Ţările Baltice şi mai ales agresiunea contra României, *pot să afirm în mod categoric că acestea se datorează unor combinaţii cu Anglia, îndreptată, exclusiv, contra Germaniei.*

Această afirmaţie rog a fi păstrată numai de domnia voastră, având în vedere relaţiile oficilale ce mai există încă între Germania şi URSS.

Pentru a dezvolta afirmaţia de mai sus vă pot preciza că acţiunea de apropiere anglo-sovietică a fost dusă de *Staford Cripps* şi, după cum puteţi constata, a avut consecinţele la care asistăm astăzi.

De asemenea, un american, cu care am vorbit cu puţin timp înainte, mi-a comunicat că *englezii din România,* în special cei de la Ambasada engleză *(Walter Duranty şi Claive Kallingsworth) au comunicat, cu o săptămână înainte, ultimatumul pe care URSS îl va adresa României.*

Acelaşi american mi-a mai afirmat că Diana Eisenberg şi Walter Duranty au primit misiunea de a conduce acţiunea de sabotaj din regiunile petrolifere ale României pentru

a priva Germania de aceste produse care-i sunt atât de necesare pentru continuarea acțiunii contra Angliei.

De aceea vă rog a lua toate măsurile pentru a împiedica asemenea acte, așa cum ați făcut până acum și pentru care Germania va rămâne recunoscătoare României.

În ceea ce privește situația actuală a României cred că aceasta nu trebuie să o determine la declanșarea unui război cu URSS, dat fiind disproporția de forțe față de armata sovietică și faptul că în spate se află comuniștii de la Sud.

România trebuie să aștepte până când Germania va termina războiul în Vest. Așa va face și Ungaria față de unele revendicări din URSS.

Uniunea Sovietică merge la moarte sigură. *Ea are un cont deschis față de Germania. Pentru Reich, chestiunea URSS nu prezintă o problemă militară. Pentru aceasta, însă, este nevoie ca Germania să termine cu inamicul nr. 1, adică Anglia.*

Germania urmărește să creeze o Europă nouă, având-se în vedere faptul că pentru viitor direcția din punct de vedere economic a Germaniei va fi numai în Estul Europei. De aceea, în momentul când Anglia va fi distrusă, acțiunea Germaniei se va îndrepta, în mod hotărâtor, *în Est, fiindcă baza ei de aprovizionare va fi în viitor URSS.*

În acest moment va veni și timpul României. Pentru acest moment, România trebuie să se pregătească, chiar cu începere de azi:

a) Să respingă, fără nici o întârziere, garanțiile[414] *oferite de Anglia, deoarece sunt suspiciuni că România pe baza acestor garanții ar avea anumite angajamente față de Anglia;*

b) Să se ia măsura de expulzare a englezilor suspecți și agenți provocatori din România;

c) Să se facă apel la o misiune militară germană, care să vină în România spre a organiza și pregăti armata română pentru războiul de mâine.

Această misiune va fi formată din 3 ofițeri: la Marele Stat Major, la Ministerul Apărării Naționale și la Ministerul Aerului.

Astfel se vor îndrepta greșelile de până acum, care însă sunt convins că vor avea numai consecințe de moment.

În privința Ungariei și Bulgariei se va hotărî numai prin Berlin, de care ambele ascultă cu toată docilitatea.

Înainte de a termina, simt nevoia de a reaminti câteva fapte din trecut.

Atunci când am venit de la Varșovia – unde am funcționat tot ca ataşat aeronautic – am fost primit în audiență de M.S. Regele Carol II, căruia i-am raportat că a venit timpul ca România și Germania să aranjeze chestiunea Estului, în care scop am solicitat să mi se spună de ce armament are nevoie armata română și dacă este posibil să se facă apel la o misiune militară germană, care să-și ofere experiența dobândită în ultimul război.

România, declarându-și oficial neutralitatea, M.S. Regele nu a putut să-mi dea un răspuns. Domnul ministru Argentoianu, însă, m-a sfătuit să mă duc la mareşalul Göring și să tratez chestiunea pe care am spus-o M.S. Regelui.

Din nefericire însă, când ni-am înapoiat de la Berlin, am găsit în România un guvern nou și nu am putut face nimic. Ultima dată când am fost la Berlin, nefiind chemat în audiență la M.S. Regele, n-am putut aduce la cunoștința mareşalului Göring, nimic nou, deși acesta s-a interesat foarte atent asupra hotărârii M.S. Regelui în cazul unei agresiuni din partea URSS.

În situația actuală a României, regret din tot sufletul, că dorința mareşalului Göring, transmisă prin mine, de a stabili o legătură directă cu M.S. Regele nu s-a putut realiza. Este drept ca M.S. Regele a făcut apel la organele diplomatice pentru a intra în

[414] La 1 iulie 1940 guvernul român a declarat că renunță la garanțiile anglo-franceze din 13 aprilie 1939.

legătură cu Führe-rul, drum pe care mareşalul Göring nu-l crede că este cel mai nimerit.

Acum, pentru a clarifica situaţia, cred că, cu ocazia deschiderii Parlamentului, România trebuie să declare în mod oficial că renunţă la garanţia dată de Anglia care n-a ajutat-o în contra agresiunii sovietice în Basarabia.

Deosebit, socotesc ca absolut necesar ca să reiau chestiunea legăturii propusă de mareşalul Göring.

Ar fi cazul ca M.S. Regele să vorbească direct, fără intersectări, cu Führerul.

La asemenea legături personale, Führerul ţine foarte mult, deoarece el doreşte totdeauna de a trata numai cu conducătorii de ţări, aşa cum îl consideră pe M.S. Regele ca primul om al României.

În concluzie, sunt convins că pentru binele României, în viitor, singura chestiune importantă este pregătirea pentru războiul care va veni în Est, în care scop, este necesar să se realizeze, cât mai curând o legătură militară româno-germană.

Până atunci, toate chestiunile, oricare ar fi situaţia, trebuiesc soluţionate în aşa fel încât să se câştige timp, până ce Germania va termina în Vest, ceea ce se va produce cel mult, în trei săptămâni.

Pe deasupra tuturor, însă, este imperios necesar de a nu se trece din nou peste partea cea mai importantă, adică legătura directă între M.S. Regele şi mareşalul Göring sau Führer".

Terminând, colonelul Gerstenberg s-a arătat foarte afectat că M.S. Regele nu l-a primit, de mult, în audienţă.

[M. Moruzov]

Arh. N.I.C., fond P.C.M.–S.S.I.,
Politica externă a României, dosar nr. 2/1937, f. 303-307.

32

Notă/28 iunie 1940

ÎNTREVEDEREA CU MINISTRUL KILLINGER

(Extras)[415]

În primul rând ministrul Killinger a spus că regretă că, telegrama trimisă de domnul şef al Serviciului de Informaţii al armatei române a primit-o foarte târziu, fiind în Vest.

Chiar aşa, deşi are o misiune importantă în Belgia, a ţinut, totuşi să dea ascultare telegramei primite şi a venit cu tot interesul la întrevederea solicitată.

Ministrul Killinger a precizat că misiunea pe care o are în Belgia, nu e de durată şi că, după puţin timp, va reveni la vechea sa misiune în Sud-Estul Europei.

Apoi, trecând la altă ordine de idei, ministrul Killinger a afirmat categoric că, cu ocazia vizitei la Ribbentrop a întrebat pe acesta dacă are vreo cunoştinţă despre Horia Sima. Ribbentrop, după toate cercetările întregului aparat de stat al Reichului, a făcut cunoscut lui Killinger că Horia Sima n-a avut nici un ordin, nici o dispoziţie din partea autorităţilor germane de a veni în România. Dacă Horia Sima a zis altfel, înseamnă că minte. Oamenii cu care Horia Sima a avut legături în Germania au fost numai oameni simpli şi fără nici un contact cu autorităţile germane.

În privinţa noului Partid, Partidul Naţiunii din România, ministrul Killinger a afirmat că primejdiile determinate pentru reuşita acestui partid trebuie: a) să aibă la bază *o idee,*

[415] Selecţia a fost făcută de chiar autorul acestei note, respectiv Mihail Moruzov.

care – după părerea sa – există; b) să existe un *şef al propagandei,* capabil şi pătruns profund de ideea de bază a partidului. Acest şef să aibă la dispoziţie o veritabilă armată de propagandişti până la cel din urmă sat – care în afară de cerinţa de a *fi fanatici ai ideii de baza a partidului,* trebuie să fie şi *excelenţi oratori,* deoarece propaganda din presă nu are un rezultat decisiv; c) să se creeze *o trupă a partidului,* cu subunităţi până la cel din urmă sat. Cei aleşi să constituie această trupă, trebuie să fie animaţi de *ideea de partid, cu spiritul de disciplina militară foarte dezvoltat şi uniţi între ei,* care să servească, sub toate raporturile, drept exemplu tuturor cetăţenilor. Uniforma, cea mai simplă.

Pentru a se folosi experienţa N.S.D.A.P.-ului, ministrul Killinger propune a se trimite, din Germania, la centrala Partidului Naţiunii din România, trei specialişti: unul pentru organizare, unul pentru propagandă, unul pentru organizarea gărzii partidului. Aceşti specialişti vor fi camuflaţi venind la centrala partidului pentru *consultaţii şi observaţii.*

În orice caz, ministrul Killinger a asigurat că cei care vor fi trimişi sunt veritabili experţi care au lucrat, de la început, pentru triumful N.S.D.A.P. -ului.

[M. Moruzov]

Arh. N.I.C., fond P.C.M.–S.S.I.,
Politica externă a României, dosar nr. 2/1937, f. 295-296.

33

28 iunie 1940

RAPORT ASUPRA ROMÂNIEI

(Criza rusă şi întrevederile de la Bucureşti)

Prin telegrama din..., am fost rugat de domnul director general Moruzov, şeful Serviciului Secret de Informaţii al armatei române, să vin la Bucureşti, pentru a lua în discuţie chestiuni foarte importante. Cu permisiunea domnului ministru Ribbentrop, am plecat la Bucureşti.

Când am sosit, 25 iunie 1940, am găsit o atmosferă de enervare datorită ultimelor provocări din partea URSS (numeroase încălcări de frontieră cu avioanele, concentrări de care de luptă de-a lungul frontierei, etc.)

Primul contact l-am luat cu domnul ministru Fabricius. Apoi, am avut o întrevedere de 4 ore cu domnul director general Moruzov.

În prima parte a întrevederii, s-a discutat asupra diferitelor chestiuni cu privire la constituirea în România a noului Partid al Naţiunii, fiind solicitat să fac obiecţiile pe care le cred de cuviinţă faţă de experienţa mea în N.S.D.A.P.

După o expunere sumară, am propus domnului Moruzov trimiterea în România, din partea N.S.D.A.P., a 4 experţi, care să fie consultaţi pentru următoarele probleme: propaganda, organizarea, unităţi de partid, frontul muncii. Domnul director general Moruzov a fost foarte mulţumit de această propunere, urmând ca România să trimită la Berlin invitaţiile respective.

Pe timpul întrevederii, s-a primit o informaţie prin care se arăta că 5 avioane sovietice au trecut peste frontieră, zburând până la Cernăuţi.

Cu această ocazie, discuţia a trecut asupra problemei ruse şi am constatat că ideile d-lui Moruzov, în această privinţă, au rămas aceleaşi pe care le-am raportat anterior. Trecând la situaţia prezentă, domnul Moruzov mi-a comunicat următoarele:

„România a adoptat, de la început, neutralitatea. Este însă fapt constatat că această neutralitate a fost absolut în favoarea Germaniei, căreia România i-a dat petrol, atât cât a avut nevoie. Cred că, faţă de eventualul atac din partea URSS. contra României, Ger-

mania ar putea interveni cu succes la Moscova pentru a împiedica săvârşirea unui astfel de atac. Chestiunea Ungariei şi Bulgariei, privită aparte, nu va produce nelinişte. Totul se rezumă deci la întrebarea: ce atitudine va lua Germania dacă România va fi atacată de Uniunea Sovietică?"

Am răspuns că, într-o asemenea eventualitate, *Germania nu va putea face altceva decât să exprime unele deziderate [faţă de] URSS, o acţiune militară în Est fiind pentru moment imposibilă, armata germană trebuind să termine războiul contra Angliei.*

Domnul Moruzov a adăogat.

„Dacă România va trebui să se bată?".

I-am răspuns că *sunt de părere a se intra în tratative cu URSS, pentru a-i cunoaşte pretenţiile, ţinându-se seamă şi de faptul că interesele Germaniei impun a nu se începe un război în Balcani.*

La sfârşitul întrevederii, domnul Moruzov m-a întrebat dacă as consimţi să vorbesc şi cu domnul ministru Urdăreanu – care este confidentul M.S. Regelui – pentru a-i face cunoscute ideile mele asupra atitudinii României în cazul unei agresiuni din partea URSS, deoarece în România domină în unanimitate părerea de a se lupta contra ruşilor.

I-am răspuns afirmativ.

Audienţa la dl ministru Urdăreanu a avut loc. Discuţiile s-au referit la aceleaşi probleme din întrevederea cu domnul director general Moruzov. De data aceasta însă, într-o formă precisă, am comunicat d-lui ministru Urdăreanu că, *în condiţiile actuale, n-ar fi bine ca România să înceapă un război cu URSS.* Ca urmare a acestei afirmaţii categorice, dl ministru Urdăreanu mi-a cerut permisiunea de a părăsi cabinetul pentru câteva minute.

La înapoiere, m-a întrebat dacă aşi dori să fiu prezentat şi M.S. Regelui. Răspunzând că aceasta ar fi constituit o neînchipuit de mare onoare pentru mine, audienţa la M.S. Regele a fost fixată pentru 27 iunie, ora 17.

În dimineaţa zilei de 27 iunie, am fost informat de ministrul Fabricius, că URSS a adresat României un ultimatum şi [că] din partea ministrului de Externe german s-a primit sugestia: *Germania sfătuieşte România de a accepta cererile URSS.*

În cursul acestei zile au avut loc la Bucureşti mai multe Consilii de Coroană la Palatul Regal şi câteva şedinţe la Marele Stat Major. La ora 17, am fost primit de M.S. Regele Carol II. Am fost profund impresionat de persoana M.S. Regelui. Prestanţa, în adevăr, regească, calm desăvârşit în aceste grele momente pentru ţara sa, ideile clare şi precise, perfect cunoscător al tuturor problemelor, energie debordantă.

De la început, discuţiile s-au referit la ultimatumul adresat de URSS şi la atitudinea pe care urmează a o adopta România. M.S. Regele mi-a comunicat următoarele:

„V-am rugat să veniţi la mine pentru a vă cunoaşte şi a vă ruga să transmiteţi domnului ministru Ribbentrop şi Führerului următoarele:

Uniunea Sovietică a adresat României un ultimatum, care este atât de strict, încât eu nu pot să-l primesc. Poporul român are onoarea sa, care este şi onoarea mea. Natural, războiul contra Uniunii Sovietice va fi foarte greu, însă eu nu pot să fac altfel, ca soldat şi ca un Hohenzollern. Am numai dorinţa ca Ungaria şi Bulgaria să nu atace în spate armata română angajată contra ruşilor şi să am la dispoziţie trupele care se găsesc acum la frontierele cu aceste ţări. Astfel, aş fi în măsură să rezist armatei sovietice.

Vă rog deci, să exprimaţi Führerului şi ministrului de externe german, rugămintea mea de a nu permite Ungariei şi Bulgariei ca, în situaţia actuală, să atace România. Eu ştiu foarte bine că mi se aduc reproşuri că am primit garanţiile Angliei. Această garanţie a fost oferită şi nu angajează decât Anglia, România rămânând deci liberă pe acţiunile sale. Însă, trebuie să aveţi în vedere că România este o ţară mică, cu resurse foarte necesare pentru a duce războiul şi numai prin garanţiile Angliei a fost posibil de a împiedica războiul în România şi să păstrăm o neutralitate strictă, care a fost în favoarea Germaniei. Dacă eu aş fi refuzat garanţiile oferite de Anglia, este foarte posibil ca, până acum,

România ar fi fost complet distrusă. Pe timpul când Germania era angajată în Vest, eu am onorat continuu toate obligațiile față de Germania.

Faptul că, în lunile de iarnă, cantitatea de petrol expediată în Germania nu a fost atât de mare cum a-ți fi dorit, se datorează exclusiv înghețului prelungit al Dunării şi inundării pipe-line-urilor[416], iar organizarea transporturilor pe cale ferată revenea Germaniei nu României.

România a combătut toate actele de sabotaj engleze. Trebuie însă să apreciez că, în ceea ce mă priveşte, eu am făcut totul pentru a ajuta Germania. Eu am permis să se sechestreze tot materialul de război (tunuri, explozive, mine magnetice) pe care englezii intenționau să-l transporte pe Termode, pentru a executa distrugeri pe Dunăre. Eu am ajutat ca organizația Canaris[417] să lucreze, în bune condiții, aci în România. Eu am ordonat să se lichideze, cu cea mai mare discreție, chestiunea armelor germane descoperite la rafinăria Standard din Ploieşti.

Dumneavoastră nu îmi puteți face reproşuri că n-am lucrat în mod loial. Şi, în acest moment, rusii vor să atace România, de o manieră pe care numai bandele de jefuitori o pot folosi, însă, eu vreau să o apăr.

Eu văd, în mod foarte clar, că Germania, în situația de astăzi nu poate să acorde României un ajutor efectiv contra Rusiei sovietice, însă Germania poate să facă un contraserviciu amical României, pentru faptul că i-a pus la dispoziție petrolul necesar pentru războiul contra Franței, obligând Ungaria şi Bulgaria, ca în acest moment, să nu întreprindă nici o acțiune contra României.

La Salzburg, eu am promis Führerului şi domnului mareşal Göring, dându-le mâna, că voi lupta, cu toate mijloacele mele, contra bolşevismului. M-am conformat întocmai acestei promisiuni. Când situația s-a schimbat şi Aliații au declarat război Germaniei, eu mi-am păstrat perfect clar aceeaşi linie de conduită contra bolşevismului.

Trebuie însă să aveți în vedere că în Balcani a început o puternică propagandă comunistă, în Bulgaria nu s-a luat nici o măsură contra acestei propagande ci, din contră, se caută o alianță cu Uniunea Sovietică pe baza ideilor panslaviste. În Iugoslavia, situația este de aşa natură, încât iugoslavii, datorită temerii de Italia, se vor arunca în brațele URSS. De asemenea, mişcarea panslavistă Mafia, nu e altceva decât o organizație care aparține Cominternului. Pericolul ca întreaga Peninsulă Balcanică să fie bolşevizată este enorm.

Dumneavoastră, domnule Killinger, aveți cunoştință ca şi mine despre toate acestea, deoarece v-ați ocupat foarte mult de asemenea chestiuni. Este în interesul Germaniei ca în Peninsula Balcanică să domnească comunismul? În acest caz, baza economică a Germaniei va fi pierdută pentru totdeauna, ne mai fiind posibilă efectuarea transporturilor, cu tot felul de produse, în Germania.

Dumneavoastră sunteți informați că URSS şi ceilalți – care fac o politică favorabilă penetrației ruse în Balcani – lucrează, în acelaşi timp, şi în interesul Angliei? Cunoaşteți faptul că, în momentul când au aflat de ultimatumul adresat României, inginerii de la Astra Română s-au exprimat că: în prezent Anglia a obținut un succes? De asemenea, cunoaşteți că aceşti ingineri au făcut o serbare semnificativă, înainte ca dumneavoastră să fi ştiut că URSS va adresa României un ultimatum?"

În acest moment, am întrebat pe M.S. Regele ce a hotărât față de ultimatumul adresat de Uniunea Sovietică. M.S. Regele mi-a răspuns:

„Eu am informat pe ruşi că sunt gata a intra în tratative. As fi dispus să fac unele concesii, dacă pretențiile URSS nu vor fi prea exagerate".

[416] Conducte care transportă petrol prin pompare (cuvânt din limba engleză).

[417] Face referire la Abwehr, adică Serviciul de informații al armatei germane care colabora cu Serviciul Secret român.

Am răspuns M.S. Regelui următoarele:

„Maiestatea Voastră priveşte chestiunea ca un soldat şi ca un veritabil naţionalist. Şi eu am fost şi sunt soldat şi de aceea înţeleg revolta Majestăţii Voastre, însă ca politician, eu nu pot să fiu de acord cu ideile Majestăţii Voastre. În situaţia de azi, nu poate fi vorba de rău sau de bine, cinstit sau necinstit, curajos sau fricos, ci numai de tare sau slab.

Eu nu mă îndoiesc de bravura ostaşilor Majestăţii Voastre, ştiu că soldatul român este excelent, însă, cei mai buni soldaţi nu pot să facă nimic dacă le lipsesc materialele. Colosul rus vă va distruge în cele din urmă.

În cazul declanşării războiului cu Uniunea Sovietică, veţi pierde, după părerea mea, nu numai Basarabia, ci mai mult. foarte probabil, teritoriile petrolifere vor fi distruse. Sursa bogăţiei României va fi atunci pierdută. Noi nu avem interesul ca teritoriul României să fie distrus.

Pentru toate acestea, eu vă fac propunerea ca, din consideraţii de ordin politic, să urmaţi sfatul de a nu începe un război cu Uniunea Sovietică".

M.S. Regele, după ce a reflectat câteva clipe, mi-a răspuns:

„Nu, imposibil. Vă rog să vă duceţi, cât mai repede, în Germania şi încercaţi a lua – cât mai neîntârziat – legătura cu domnul Ribbentrop şi – prin intermediul său – cu Führerul, căruia să-i prezentaţi rugămintea mea.

Eu voi dispune livrarea – şi în viitor – a întregii cantităţi de petrol de cate aveţi nevoie, însă aranjaţi, fără întârziere, ca Ungaria şi Bulgaria să nu atace România pe la spate şi, în acelaşi timp, să ni se acorde şi mai departe, cele necesare din Germania".

Am răspuns M.S. Regelui că, fără ca acum să pot da un răspuns afirmativ sau negativ, voi pleca însă imediat la Berlin, unde voi depune toate sforţările pentru aducerea la îndeplinire a dorinţei M.S. Regelui.

Aducând la cunoştinţa M.S. Regelui că, datorită mobilizării generale nu vom putea călătorii cu avionul, Majestatea Sa a ordonat ca un avion, cu personalul necesar, să-mi fie pus la dispoziţie. Cu aceasta, audienţa a luat sfârşit.

Am continuat voiajul cu avionul până la Berlin, unde imediat, am telefonat la Ministerul de Externe şi subsecretarului de stat Weizäcker, comunicând că Majestatea Sa Regele Carol II mi-a cerut a prezenta rugămintea Sa, Führerului. Mi s-a cerut ca, în acest scop, trebuie să fac prezentul raport, pentru a fi prezentat Führerului. L-am întocmit şi predat imediat.

– Killinger –

Arh. N.I.C., fond P.C.M.–S.S.I.,
Politica externă a României, dosar nr. 2/1937, f. 279-288.

34

Notă/29 iunie 1940

Din multiplele surse informative ale acestui Serviciu, care ne procură informaţii în ceea ce priveşte punctul de vedere al Germaniei în România, reiese că este pe cale de a se crea o situaţie haotică din cele mai periculoase. Aceasta s-ar datora următoarelor cauze:

Prea multe persoane se erijează în a fi exponenţii Germaniei, fiecare având punctul său de vedere şi, lipsa de previziuni asupra adevărului real, în ceea ce priveşte adevărata atitudine şi adevăratele cerinţe ale Gemaniei. Astfel, toate informaţiile trimise de câteva zile de acest Serviciu, pun în evidenţă cele de mai sus.

Ca exemplu:

Astăzi, subsecretarul de stat Horia Sima[418] mi-a spus categoric că Germania ar dori un guvern sub preşedinţia d-sale, încadrat de personalităţi şi specialişti.

Din cele expuse mai sus, reiese că suntem în situaţia de a nu putea fi orientaţi precis într-o chestiune atât de urgent necesară.

Credem că e cazul ca să plece, în cel mai scurt timp, în Germania, o personalitate, care să ia contact direct cu factorul conducător al Reich-ului, stabilind precis şi clar, punctul de vedere al Germaniei, începându-se apoi opera de redresare a starului, în toate domeniile şi înlocuind astfel situaţia de astăzi, care poate duce din moment în moment la consecinţe din cele mai grave.

[Mihail Moruzov]

Arh. N.I.C., fond P.C.M.–S.S.I.,
Politica externă a României, dosar nr. 2/1937, p. 308-309.

35

Notă/12 iulie 1940

Expunerea maiorului dr. Wagner ca urmare a călătoriei la Berlin (*2-11 iulie 1940)*

Maiorul dr. Wagner, plecat la Berlin la 2 iulie a.c., s-a întors tot cu avionul, în ziua de 11 iulie, ora 18,30. La ora 20,30, am primit pe maiorul dr. Wagner care mi-a făcut următoarea expunere:

„Sosind la Berlin, în după-amiaza zilei de 2 iulie a.c., nu am găsit acolo nici pe domnul amiral Canaris şi nici pe domnul general Keitel.

Am luat imediat contactul cu comandorul Brückner – ajutorul domnului amiral Canaris – căruia comunicându-i că am a remite o scrisoare şi a face o comunicare verbală din partea domnului şef al Serviciului Secret de Informaţii al armatei române, urmează a fi prezentat, neîntârziat, domnului general Keitel.

Scrisoarea a fost expediată cu un avion curier şi ca urmare, în ziua de 3 iulie a.c., am primit ordin de a pleca, imediat, cu avionul, la Cartierul General al Führerului. După câteva ore de voiaj cu avionul şi apoi cu automobilul, am ajuns la ora 21 la Cartierul General al Führerului. Aici am fost primit de şeful Secţiei Operaţii, care mi-a comunicat că va anunţa imediat pe domnul general Keitel, care se găseşte la masă cu Führerul. La ora 21,15 am fost primit de domnul general Keitel, iar audienţa a durat până la ora 22,45.

În primul rând, am adus la cunoştinţa domnului general Keitel că sunt trimis de domnul şef al Serviciului Secret de Informaţii al armatei române la domnia sa şi la domnul amiral Canaris cu câte o scrisoare personală, prin care roagă a-i face cunoscut – dacă este posibil – în mod precis şi clar, dezideratele Germaniei în ceea ce priveşte România, deoarece la Bucureşti sunt prea multe persoane care vorbesc în numele Germaniei, făcând diferite propuneri, din care cauză forurile conducătoare ale României se găsesc în situaţia de a nu şti cărora să le dea crezare.

De aceea, pentru clarificarea completă a situaţiei domnul şef al Serviciului Secret de Informaţii al armatei române a adresat scrisorile domniei sale şi domnului amiral Canaris,

[418] Horia Sima a fost numit subsecretar de stat la Ministerul Educaţiei Naţionale la 28 iunie 1940 în guvernul prezidat de Gheorghe Tătărăscu (11 mai-3 iulie 1940). În guvernul prezidat de Ion Gigurtu (4 iulie-4 septembrie 1940), Horia Sima a numit ministrul Cultelor şi Artelor, dar a demisionat după câteva zile, al 8 iulie.

fiind convins că acesta este drumul cel mai scurt şi cel mai precis. Am explicat domnului general Keitel că s-a folosit această cale, deoarece *pe cale politică s-ar fi pierdut mult mai mult timp.*

Apoi, am făcut domnului general Keitel o sumară expunere asupra situaţiei din România, prin care am arătat că România se consideră astăzi prietena Germaniei, că forul conducător al statului român are cunoştinţă, de acest demers al domnului şef al Serviciului Secret de Informaţii al armatei române, căruia îi acordă o mare importanţă şi că sunt sigur că dezideratele Germaniei, oricare ar fi ele, vor fi luate în considerare de România.

Domnul general Keitel, luând cunoştinţă de cuprinsul scrisorii şi de cele expuse de mine, s-a arătat foarte mişcat de amabilitatea acordată şi mai ales de modul franc cu care domnul şef al Serviciului Secret de Informaţii al armatei române i s-a adresat – aşa cum îl cunoaşte şi i-a făcut impresia de la prima întrevedere – şi a afirmat că misiunea ce mi s-a încredinţat este de o foarte mare importanţă pentru interesele Germaniei.

La început, domnul general Keitel a ordonat ca domnul amiral Canaris să-şi întrerupă imediat voiajul pentru executarea misiunii ce i se încredinţase, dar apoi a spus că – după ce va discuta la Cartier conţinutul scrisorii domnului şef al Serviciului Secret de Informaţii al armatei române – va comunica prin domnul amiral Canaris, Ministerului de Externe german, punctul de vedere al Cartierului.

Ca urmare, am primit ordinul din partea domnului general Keitel să plec la Berlin, unde să rămân până ce voi primi răspunsul Germaniei, cât şi o scrisoare personală din partea sa, pentru domnul şef al Serviciului Secret de Informaţii al armatei române.

Pe timpul audienţei, am căutat să expun domnului general Keitel situaţia serioasă în care se află România, faţă de ocuparea Basarabiei de către Uniunea Sovietică, de atacurile nesfârşite de la frontiera de Vest din partea Ungariei şi de ameninţările continui ale Bulgariei, situaţie care ar pune în pericol siguranţa zonelor petrolifere şi a transporturilor feroviare şi pe Dunăre, pentru Germania.

Cu această ocazie am arătat domnului general Keitel activitatea hotărâtoare a domnului şef al Serviciului Secret de Informaţii al armatei române, în ceea ce priveşte interesele vitale ale Germaniei în România: chestiunea sechestrării vaselor olandeze, franceze şi engleze; afacerea de la Giurgiu; protecţia minorităţii germane din Bucovina, Basarabia, Ardeal şi Banat; expulzarea recentă a englezilor suspecţi etc.; activitate pe care şeful statului român a aprobat-o şi a susţinut-o în întregime.

Domnul general Keitel mi-a afirmat că are deja cunoştinţă încă de acum şapte luni, de sprijinul excepţional dat de domnul şef al Serviciului Secret de Informaţii al armatei române şi a ţinut să-şi exprime satisfacţia că, datorită acestui sprijin, în România nu s-a produs nici un act de sabotaj contra intereselor Germaniei şi şi-a manifestat admiraţia pentru modul cum s-a descoperit afacerea de la Giurgiu.

Făcând o digresiune, domnul general Keitel m-a întrebat cărui fapt se datorează că, pe timpul iernii, transporturile de petrol pentru Germania au fost mult reduse. I-am explicat că aceasta se datorează exclusiv faptului că Dunărea a fost îngheţată, la care domnul general Keitel a răspuns: «atunci nu a fost de vină România, ci natura».

Apoi, am căutat să aflu ideile domnului general Keitel cu privire la modul cum priveşte situaţia României, din punct de vedere militar. Fără nici o rezervă, domnul general Keitel m-a însărcinat să comunic personal domnului Moruzov, spre a fi comunicat numai Majestăţii Sale Regelui Carol al II-lea, următoarele:

«În privinţa *Ungariei şi Bulgariei,* ca urmare şi a intervenţiei domnului ministru Killinger, Germania a adus la cunoştinţa acestora că, în cazul când va ataca România, *nu vor putea conta nici pe ajutorul moral şi nici pe cel material al Germaniei.*

Dacă Ungaria nu va asculta de acest sfat, armata ungară va fi bătută, în mod sigur, de către armata română mult superioară, iar în ceea ce priveşte Bulgaria, aceasta, datorită aceloraşi cauze, în orice caz, nu se va mişca. De altfel, conform dispoziţiilor Mi-

nisterului nostru de Externe (acum 8 zile, 3 iulie a.c.), Ungaria a retras o parte din unităţile sale de la graniţa cu România.

În concluzie, *pot afirma că 99%, Ungaria şi Bulgaria nu vor acţiona contra României, deoarece interesele Germaniei şi Italiei impun menţinerea păcii în Balcani.*

În ceea ce priveşte URSS, sunt sigur că Armata Roşie nu va depăşi actualele limite, ca urmare a intervenţiei recent făcută de noi la Moscova şi a răspunsului primit din partea Uniunii Sovietice».

În ziua de 7 iulie 1940 m-am prezentat domnului amiral Canaris, înapoiat la Berlin în dimineaţa aceleiaşi zile, care a fost extrem de afectat şi fericit că are ocazia să facă un contraserviciu domnului şef al Serviciului Secret de Informaţii al armatei române, prin sprijinul ce-l va da în obţinerea răspunsului solicitat.

I-am expus modul cum a decurs audienţa la domnul general Keitel şi dispoziţiile pe care le-a dat acesta şi i-am raportat că sunt în aşteptarea răspunsului.

În ziua de 8 iulie 1940 am fost, împreună cu domnul amiral Canaris, la domnul von Weizäcker – locţiitorul lui von Ribbentrop – şi, după unele discuţii, am primit următorul răspuns, privitor la dezideratele Germaniei, care să constituie baza pentru relaţiile viitoare cu România, pe care îl redau textual. (Maiorul dr. Wagner a citit după o notă scrisă la maşină în limba germană):

1. *În ceea ce priveşte relaţiile româno–engleze, Germania a luat cunoştinţă că România a renunţat la garanţiile Angliei.*

Presupunem însă că guvernul român ştie că problema engleză în România nu s-a terminat cu această declaraţie. Este deci important pentru viitor de a se evidenţia prin fapte voinţa României pentru adoptarea unei politici noi şi precise, alături de Germania.

Întrebând dacă în ceea ce priveşte alte chestiuni, cum ar fi compunerea sau nuanţa guvernului, problema evreiască – care s-a constatat că se găseşte deja pe linia vederilor noastre – naţionalizarea industriei, etc. *am primit răspunsul categoric că Germania nu se va amesteca în destinele interne ale României.*

*

„Înainte de plecare, domnul amiral Canaris mi-a încredinţat, pentru a fi remisă domnului şef al Serviciului de Informaţii al Armatei române, o scrisoare din partea domnului general Keitel şi una din partea domniei sale (se anexează în traducere şi fotocopie)[118] şi mi-a dat dispoziţii ca, la sosirea în Bucureşti, să aduc şi la cunoştinţa domnului ministru Fabricius, cele două propuneri ale Germaniei faţă de România.

Sosind la Bucureşti, am executat dispoziţia domnului amiral Canaris, aducând la cunoştinţa domnului Fabricius dezideratele de ordin politic ale Germaniei. Cu această ocazie, domnul ministru Fabricius mi-a comunicat că aceste deziderate vor fi aduse şi de domnia sa, personal, la cunoştinţa M.S. Regelui.

În ceea ce priveşte tratativele cu Ungaria, domnul ministru Fabricius crede că ar fi necesar ca, în primul rând şi cât mai curând, să se înceapă tratativele cu Ungaria, prin trimiterea a două persoane la Budapesta, evidenţiindu-se astfel dorinţa României de a da curs dezideratelor Germaniei. Odată cu remiterea scrisorilor pe care domnul Canaris le-a adus personal de la Cartierul Führerului, domnia sa m-a însărcinat să transmit domnului ministru Urdăreanu, odată cu distinsele sale salutări, şi următoarele:

Conversaţiile avute cu ocazia ultimei călătorii, au contribuit – într-o mare măsură – la schimbarea atitudinii Germaniei faţă de România, care este privită acum ca perfect loială şi promptă în raporturile cu Germania. De asemenea, pe lângă răspunsul său scris, domnul amiral Canaris a dispus să aduc la cunoştinţa domnului şef al Serviciului de Informaţii al armatei române, cele de mai jos, pe care le redau, după notele mele stenografe:

«Te rog să transmiţi prietenului şi colegului meu domnul Moruzov următoarele:

Răspunsul ce s-a dat, constituie prima fază a colaborării dintre Germania şi România. Dacă atitudinea prezentă a Germaniei nu este încă formală, aceasta se datorează faptului că nu doreşte a se constata, în mod oficial, protecţia sa asupra României şi mai ales influenţa sa în destinele interne ale acesteia, pentru că o asemenea constatare ar putea avea ca urmare şi amestecul URSS, pe care Germania caută să-l evite şi în ţările balcanice. După terminarea războiului cu Anglia se vor putea aranja în mod deschis şi asemenea chestiuni de o foarte mare importanţă.

Până atunci, se impune ca România să fie prudentă, categorică în apărarea intereselor sale, fără însă a da dovadă de rea voinţă în ceea ce priveşte recomandările de moment ale Germaniei.

Între timp, eu voi activa continuu atât pe lângă Führer, cât şi pe lângă domnul general Keitel, pentru a crea o atmosferă cât mai favorabilă României şi M.S. Regelui, căci eu am avut grijă să accentuez în toate împrejurările, faptul că, dacă acţiunea Serviciului meu în România a avut atâta succes, aceasta se datorează în primul rând M.S. Regelui, din al cărui ordin mi s-a dat sprijinul necesar.

Paralel cu aceasta, este neapărată nevoie să se trimită, la Berlin şi chiar la Roma, o serie de personalităţi valoroase, adepţi ai ideilor de dreapta, care, fără să poarte denumirea de «trimişi speciali», să întreprindă o propagandă intensă pentru a informa Germania, în mod oficial, pe linia de partid şi prin presă, asupra realităţii, în ceea ce priveşte relaţiile germano-române.

În aceeaşi ordine de idei, ar fi de dorit să înceteze transmisiunea la radio a telegramelor şi ştirilor provenite din Londra sau a acelora din alte surse favorabile Angliei şi să se dea o atenţie deosebită comunicatelor germane cât şi problemelor în legătură cu relaţiile româno-germane. Aceasta cu atât mai mult cu cât în Germania – unde se ţine seama de toate acestea, iar Führerul personal se interesează de ele – o asemenea acţiune ar produce o impresie extrem de favorabilă. Cu acesta ocazie, simt nevoia de a vă ruga să cercetaţi dacă Societatea Română de Radiodifuziune nu este cumva sub influenţa Francmasoneriei.

Am constatat că România este astăzi un stat totalitar. De aceea cred că este momentul să aplicaţi şi în presă sistemul german, suprimând ziarele politice de mare tiraj şi dirijând pe cele nou create în concepţia politică de azi a României şi încurajaţi, în schimb, în mod cât mai evident, justificările şi chiar ziarele cu caracter cultural, ştiinţific, economic, etc. pentru educarea maselor populare, îndepărtaţi din presă pe toţi evreii care produc în Germania o impresie de toleranţă discutabilă.

În altă ordine de idei, consider că România trebuie să aibă un guvern de durată, reîmprospătându-şi – din timp în timp – numai cadrele, deoarece interminabilele schimbări de guvern fac să se conchidă că în România domneşte o stare haotică şi de nesiguranţă.

Pe de altă parte, este cazul ca un program de politică internă sau externă, odată anunţat, să fie înfăptuit cu punctualitate. N-as vrea să credeţi că exagerez, când vă voi spune că, în Germania, exista părerea că în România se vorbeşte mult şi se face puţin.

Printre informaţiile primite chiar zilele acestea, ca urmare a scrisorii primită de la dvs., mi s-a adus la cunoştinţă că în actualul guvern au intrat oameni slabi şi chiar suspecţi în ceea ce priveşte prezenţa lor la noile departamente.

Sunt un prea bun prieten al României şi foarte recunoscător, în ceea ce priveşte modul cum s-a lucrat pe teren informativ şi, aş dori din toată inima să contribui şi eu prin dvs., atât cât vom putea, ca România să profite în actualele împrejurări, aşa cum şi Germania a profitat de pe urma activităţii dvs.

Din rapoartele şi din constatările mele personale, am tras concluzia că România are la dispoziţie elemente excelente şi mă miră faptul că acestea nu sunt puse în slujba ope-

rei de redresare a României, în special, sub raportul cultural şi trebuie, pentru a se atrage, în mod evident, atenţia asupra progreselor României».

În această ordine de idei, întrebând pe domnul amiral Canaris, dacă nu ar fi cazul ca în România să se formeze un guvern din membrii fostei organizaţii Garda de Fier, domnia sa mi-a răspuns textual:

«Studiind situaţia internă a României, cu ocazia mesajului trimis de domnul Moruzov, am constatat că, în Germania, elementele acestei organizaţii nu prea sunt cunoscute şi nici nu li se dă o atenţie deosebită.

Cel de al treilea Reich, datorită ideilor Führerului, fiind un duşman neînfricat al evreilor, apreciază curentele cu caracter naţional-socialist. De aceea, a produs o foarte bună impresie faptul că M.S. Regele a fost primul monarh care a coborât în mijlocul poporului său, pentru o redresare a ţării în spiritul naţional-socialist.

Folosind această situaţie şi cu ajutorul elementelor celor mai valoroase – ferindu-vă însă de aventurieri şi elemente negative – România se va redresa neînchipuit de repede în spiritul naţional-socialist, consolidând astfel, prin proprie iniţiativă, ataşamentul faţă de Germania. Vă asigur că nu veţi regreta».

Apoi, cu puţin înainte de plecare, domnul amiral Canaris m-a rugat să mai adaug pentru domnul şef al Serviciului Secret de Informaţii al armatei române şi următoarele, pe care le redau după notele mele stenografice:

«Te rog să încredinţezi pe prietenul meu, domnul Moruzov, că Germania nu a uitat şi ţine cont de aportul adus de Serviciul Secret de Informaţii al armatei române, condus de d-sa, în momente atât de grele pentru Germania şi dacă mi-am permis să-mi exprim câteva păreri, ele să fie considerate ca venind de la un prieten, care înţelege astfel să aducă un contraserviciu Ţării Româneşti, M.S. Regelui şi d-sale personal».

Înainte, de a termina expunerea mea, ţin să adaog că, cu ocazia călătoriei la Berlin, am întâlnit şi pe domnul ministru Killinger, care mi-a comunicat următoarele:

«Aţi transmis domnului Moruzov că, comunicarea ce mi-a făcut, a avut ca prim rezultat, conform dispoziţiilor Führerului, atragerea atenţiei Ungariei şi Bulgariei, „să se astâmpere", care erau pe cale să facă greşeli din propria iniţiativă?».

I-am răspuns afirmativ, după care domnul ministru Killinger a adăugat:

«Urmare a convorbirilor avute atât cu M.S. Regele, cât şi cu domnul ministru Urdăreanu, am expus forurilor din Germania toate punctele discutate şi cred că am avut posibilitatea să aduc un serviciu real României şi M.S. Regelui.

Te rog să mai aduci la cunoştinţă domnului Moruzov, pe care îl consider ca un luptător naţional-socialist român, copia de pe raportul pe care l-am prezentat Führerului. (Acest raport, va fi înaintat, imediat ce va fi tradus)».

Domnul ministru Killinger a binevoit a fi prezent şi pe aerodromul din Berlin, pentru a-mi face şi următoarea comunicare:

«Problema ungaro-română trebuie să fie soluţionată pe cale paşnică. Pretenţiile Ungariei, prezentate Führerului, nu au fost acceptate şi i s-a recomandat neaderare şi cumpănire. Italia a consimţit, de asemenea, la acest punct de vedere al Germaniei.

Rog pe domnul Moruzov să comunice atât M.S. Regelui, cât şi domnului ministru Urdăreanu că, baza tratativelor cu Ungaria, trebuie să fie: *a se ceda cât mai puţin teritoriu şi, în schimb, să se retragă întreaga populaţie maghiară de pe teritoriul României.*

În cazul când se vor ivi dificultăţi, voi fi gata să vin la prima chemare – la Bucureşti, pentru a interveni la Berlin, în scopul de a modera pretenţiile Ungariei faţă de România»".

*

Expunerea maiorului dr. Wagner s-a terminat la ora 22,30.

[Mihail Moruzov]

Arh. N.I.C., fond P.C.M.–S.S.I.,
Politica externă a României, dosar nr. 2/1937, f. 325-337.

36

Notă/24 iulie 1940

Astăzi, la ora 23, maiorul dr. Wagner ne-a adus la cunoştinţă că, vizitând pe ministrul Fabricius, înainte de plecarea la Salzburg, acesta l-a rugat să-mi transmită următoarele:

„Plec, împreună cu miniştrii români la Salzburg[119], cu credinţa fermă că se va găsi o soluţie agreabilă pentru România, în care sens vom depune toate eforturile.

Am la mine documente suficiente, hărţi şi statistici, pentru a-mi servi ca sprijin, deosebit de convingerea pe care o am în dreptatea cauzei româneşti.

Înainte de a pleca, cred însă nimerit a da domnului şef al Serviciului Secret de Informaţii al armatei române o sugestie, în aceste momente, când la Salzburg urmează a se lua hotărâri atât de importante în ceea ce priveşte situaţia României, socotesc că este cazul a se profita de publicarea în presa română a documentelor (nr. 30 şi 31) privitoare la planurile întocmite de anglo-francezi pentru distrugeri în zonele petrolifere şi de la Dunăre şi, în scopul de a se crea o atmosferă favorabilă României, dovedindu-se prin fapte hotărârea fermă de completă integrare la politica Axei, se impune ca, înainte chiar de a se începe discuţiile de la Salzburg, guvernul român să ia următoarele măsuri:

a) Expulzarea neîntârziată din România a tuturor persoanelor indicate în documentele de mai sus.

b) O largă şi urgentă publicitate prin presă şi radio.“

Faţă de această sugestie a ministrului Fabricius s-au luat următoarele măsuri:

În cursul nopţii de 24/25 iulie, s-au identificat persoanele specificate în documentele 30 şi 31, iar pentru cele aflate actualmente în România, s-au stabilit datele necesare pentru executarea expulzării lor din ţară.

[Mihail Moruzov]

Arh. N.I.C., fond P.C.M.–S.S.I.,
Politica externă a României, dosar nr. 2/1937, f. 338-339.

37

Notă/29 iulie 1940

Astăzi la ora 23, 30 maiorul dr. Wagner mi-a comunicat următoarele:

„În cursul zilei de azi consilierul dr. Stelzer – de la Legaţia germană – a avut o convorbire cu ministrul României la Berlin, domnul Romalo. Convorbirea s-a referit, în general, asupra întrevederilor de la Salzburg, domnul Romalo arătându-se foarte satisfăcut de rezultatele acestor întrevederi.

Din convorbiri a rezultat că situaţia externă a României nu inspiră, în prezent, nici o îngrijorare, deoarece divergenţele cu Ungaria şi Bulgaria se vor soluţiona pe cale de tratative, ajungându-se chiar la o Uniune Balcanică, iar URSS nu va depăşi, sub nici un motiv actualele frontiere cu România.

Dr. Stelzer a fost de acord cu domnul Romalo că o deosebită atenţie trebuie să fie acordată însă situaţiei interne din România şi anume, lupta contra pericolului comunist, mai ales că englezii aflaţi în România activează puternic în această direcţie.

În această ordine de idei, dr. Stelzer a fost de părere că pentru a combate comunismul, este necesar ca să se înceapă, cât de curând, demobilizarea armatei române. Situația externă, așa cum se prezintă actualmente, permite – fără nici un pericol – această operațiune.

De altfel, chestiunea demobilizării armatei române va fi discutată de domnul Romalo cu domnul ministru Fabricius, care soseşte mâine seară (30 iulie a.c.) cu avionul de la Berlin".

[Mihail Moruzov]

Arh. N.I.C., Fond P.C.M.–S.S.I.,
Politica externă a României, dosar nr. 2/1937, f. 345-346.

38

Confidențial[419]

RAPORT

Stimate Domnule Ministru[420],

La această oră sunt în posesia tuturor dovezilor prin care să elucidez că toată acuzația ridicată împotriva domnului Niky Ştefănescu este complet neîntemeiată.

În această chestiune pot să vă dau un răspuns categoric şi în deplină cunoştinţă că totul nu se reduce decât la induceri în eroare.

Sunt legat de Excelența Voastră cu trup şi suflet, fapt pe care l-ați încercat nu odată, atâția ani de-a rândul, şi ar fi pentru mine cea mai mare durere pe care as avea-o de suportat, dacă lucrurile ar rămâne aşa, după cum mi-a spus domnul prim-ministru[123], pentru că dorința mea este să se aplice sancțiuni împotriva tuturor acelora care au indus în eroare.

Excelența Voastră care ați fost protectorul şi ocrotitorul meu, iar eu devotatul Excelenței Voastre de ieri şi de mâine, înțelege că este neapărată nevoie ca lucrurile să intre în normal, iar domnul Niky Ştefănescu, care a dat dovadă cu viața sa în atâtea rânduri de credință şi devotament, să fie repus la postul său, mai ales că încă s-a dat o decizie formală.

Nu trebuie să se dea ocazia duşmanilor noştri, în aceste momente, să se bucure şi să comenteze cu amploarea obişnuită Bucureştiului, creându-se murdării al căror efect s-ar răsfrânge în dauna tuturor.

Mâine, duminică, plec să mă întâlnesc cu Canaris şi apoi joi seara voi fi la Bucureşti.

Ca şi altă dată, când mi-ați ascultat rugămintea şi a fost bine, vă rog din tot sufletul şi în acest rând să mi-o ascultați şi să reveniți la măsurile care încă nu au fost aplicate, pentru a se putea intra în normal. Este vorba şi de prestigiu şi de necesități absolute.

---

[419] Scris cursiv de mână, cu tuş negru, de către cel care semnează nota, adică Mihail Moruzov.

[420] Foarte posibil ca acest raport să fi fost adresat lui Ernest urdăreanu, care în perioada 27 martie 1938 – 4 septembrie 1940 a foast ministru al Casei Regale. Având în vedere legăturile foarte strânse între urdăreanu şi Moruzov s-ar explica în acestă interpretare şi expresiile folosite în raport: "sunt legat de excelența voastră trup şi suflet", sau "Excelența Voastră care ați fost protectorul şi ocrotitorul meu". Un alt argument în acest sens este şi faptul că moruzov precizează că pleacă să se întâlnească cu amiralul Canaris, aspect pe care nu-l putea raporta oricărui ministru.

Timpul va dovedi şi de data aceasta care este adevărul, lucru pentru care eu vă asigur cu capul meu.

Personalul vizat a fost chemat, iar la cercetări, [cei interogaţi] au declarat că sunt cu totul străini de acuzaţiile ce li se aduc şi răspund oricând în faţa oricui, că ei sunt cu totul străini de cele ce li se impută.

31 august 1940

Sănătate
M. Moruzov[421]
Arh. S.R.I., fond „d", dosar nr. 1, f. 239-240.

39

REFERAT

După înapoierea domnului Horia Sima în ţară, în urma unor aranjamente luate faţă de Forul Conducător al statului s-a ordonat următoarele:

1. Să fie pus în libertate.

2. Să se întreprindă prin elemente foste legionare indicate de d-sa şi pe răspunderea d-sale, o propagandă în ţară, răspândindu-se formula: „Credinţă pentru Rege şi în slujba intereselor Ţării".

În executarea acestui ordin, domnul Horia Sima mi-a prezentat o listă de 11 persoane, *din 40 câţi am cerut*[422], în frunte cu d-sa pentru a li se clarifica situaţia militară şi a fi puşi în posibilitatea de a executa aceste ordine.

Aceştia sunt: Horia Gh. Sima, Augustin Bidianu, Radu Mironovici, Corneliu Georgescu, Ilie Colhon, Mile Lefter, Emil Popa, Constantin Stoicănescu, Semăn B. Traian, Simion Lefter, Ion I. Bârsan.

În ceea ce priveşte partea juridică, în legătură cu latura penală, s-a hotărât acordarea amnistiei, ceea ce s-a făcut.

Pentru aranjarea situaţiei militare, Ministerul Apărării Naţionale a ordonat detaşarea acestor elemente la Cabinet şi, apoi – în mod secret – repartizaţi la Serviciul Secret.

La prezentarea în serviciul ordonat, am îndeplinit forma disciplinară, însărcinând cu aceasta pe domnul colonel N. Vlădescu, fără ca personal să-i cunosc sau să vorbesc cu ei, pentru executarea misiunilor pe care s-au angajat. pe cuvânt de onoare, iar pentru orice abateri vor primi sancţiuni legale.

Paralel cu misiunea de mai sus, acestora li s-a mai dat şi însărcinarea să culeagă informaţii, prin legăturile ce au în toate straturile sociale, în ce priveşte propaganda comunistă, teroristă, iredentistă. Rezultatul activităţii lor se află consemnat în alăturatul dosar.

În legătură cu lotul de la Berlin, domnul Ghelmegeanu[423] mi-ş spus că este neapărată nevoie ca să se clarifice situaţia lor. Cum demersurile făcute nu au dat rezultate, cei

[421] Semnătură olografă cu tuş negru.

[422] Ceea ce este scris cursiv a fost adăugat peste textul dactilografiat de autorul notei, adică Mihail Moruzov.

[423] Mihail Ghelmegeanu (1896-1983), doctor în ştiinţe juridice la Paris, deputat de ismail (1928-1931); subsecretar de stat la Agricultură şi Domenii (7 iunie 1932- 14 iunie 19339 şi la Finanţe (14 iunie-14 noiembrie 1933); ministrul Lucrărilor Publice şi comunicaţiilor (30 noiembrie 1939-3 iulie 1940).

vizați, ezitând a avea contact cu Legația noastră din capitala Reich-ului, s-au exprimat că singurul element în care au încredere este cel militar.

Domnul Victor Moldovanu, secretar general, a apelat la domnul colonel Vorobchievici, ataşatul nostru militar de la Berlin, care i-a adunat în jurul său şi a reuşit să-i aducă la simțământul de conștiință națională, reuşind să li se schimbe atitudinea, cu excepția a trei dintre ei.

Profitând de ocazia venirii în țară a d-lui colonel Vorobchievici, s-a cerut d-lui Horia Sima să-şi dea părerea, ce este de făcut cu grupa separatistă. Consfătuirea a avut loc la domnul general Coroamă. Rezultatul a fost că separatiştii să fie abandonați deocamdată, neprezentând importanță, căci nici d-sa nu-i poate convinge.

În concluzie:

Toată acțiunea s-a executat conform ordinelor primite şi s-a raportat locului în drept. Este neînțeles cum dintr-o acțiune ordonată în interes de stat, se interpretează şi se fac deducții.

O singură explicație poate să fie: Ori ne aflăm în fața unei acțiuni de provocare, ori de necunoaştere a realităților.

În orice caz, trebuie să se ancheteze cu toată severitatea aceste cazuri, să se dea satisfacții pentru cei nevinovați şi să se aplice cele mai severe sancțiuni pentru oricare ar fi vinovatul.

31 august 1940

Director General,
M. Moruzov[424]

Arh. S.R.I., fond„d", dosar nr. l, f. 241-243.

40

Raport/6 septembrie 1940

Conform comunicării făcută prin maiorul dr. Wagner, delegatul permanent al Serviciului de Informații al armatei germane şeful Serviciului Secret [român – *n.n.*] a fost chemat de amiralul Canaris – şeful Serviciului de Informații al armatei germane – la Veneția pentru ziua de 3 septembrie a.c.

După luarea aprobării de la M.S. Regele şi domnul general [Gheorghe] Mihail, şeful Serviciului Secret mi-a comunicat că îl voi însoți ca expert tehnic, plecarea având loc la 1 septembrie, ora 9,30. Sosirea la Veneția a fost în ziua de 2 septembrie, ora 14, descinzând la Hotel Danieli (conform indicațiilor primite de la amiralul Canaris).

La Veneția era deja, căpitanul von Stransky, unul din ofițerii germani aflați la Bucureşti care ştia româneşte şi locotenent – colonelul Bentivegni din Serviciul de Informații al armatei germane.

Amiralul Canaris anunțase că va întârzia cu puțin, sosind la Veneția în ziua de 3 septembrie, ora 12.

Până la această dată n-a avut loc nici o întrevedere.

La ora 12, 30 amiralul Canaris a sosit şi imediat a avut loc prima întrevedere.

La această întrevedere s-au discutat:

a) Pericolul rus

- acțiunea militară (am prezentat o hartă cu dispozitivul forțelor ruseşti executată de Frontul de Est);

[424] Semnătură olografă cu tuş negru.

- acțiunea comunistă în România;

- acțiunea comunistă în Bulgaria și Iugoslavia. S-a ajuns la următoarele concluzii:

Acțiunea de ordin militar a URSS pare a mai fi scăzut din intensitate (pregătiri, concentrări, etc.), totuși o acțiune bruscată nu este exclusă, la un moment critic atât în România cât și în Peninsula Balcanică.

Acțiunea comunistă în România a fost intensificată, însă măsurile luate de autoritățile militare și civile sunt de natură a înlătura orice pericol comunist.

Acțiunea comunistă în Bulgaria și Iugoslavia, mai puțin intensă, în prima – unde armata și guvernul stăpânesc situația – și poate accentuată în ultima, este îmbinată și cu ideea panslavă.

În această direcție, ambele servicii trebuie să-și îndrepte toate eforturile pentru a avea informații la timp.

b) Siguranța zonelor petrolifere și a transporturilor pe căile ferate și Dunăre.

Din discuțiile avute, s-a ajuns la concluzia că Serviciul Secret român și autoritățile civile și militare române au luat toate măsurile pentru a împiedica orice act de sabotaj.

Totuși amiralul Canaris a rugat să se permită instalarea la Breaza a unui număr de 160 specialiști înarmați, pentru apărarea terestră și aducerea de material A.C.A. și specialiști necesari pentru apărarea aeriană.

S-a răspuns că se va supune chestiunea organelor superioare române, care vor accepta propuneri. După aceasta, s-a trecut la masa oferită de amiralul Canaris care a durat până la ora 15, când s-au discutat lucruri fără nici o importanță. S-a hotărât întrevederea următoare pentru ora 17.

La ora 17, în holul hotelului, unde era prevăzută întâlnirea, amiralul Canaris a fost găsit împreună cu generalul Carboni – șeful Serviciului de Informații al armatei italiene – și colonelul Emanoil.

După prezentările de rigoare, cei trei șefi ai serviciilor de informații, s-au retras în grup aparte și au discutat circa 15-20 de minute. Asupra celor discutate n-a transpirat nimic; mi s-a spus însă că s-au aranjat chestiuni de agentură.

Apoi s-au discutat:

a. Chestiunea creării unui birou comun pentru problema ucraineană

Serviciul de Informații al armatei române a arătat că pe teritoriul României au fost identificate un număr mare de organizații secrete care ar lucra în numele Germaniei, fie pentru procurarea de informații, fie pentru propagandă în favoarea realizării unei Ucraine independente.

Pentru ca lucrul în această chestiune să fie dirijat și pentru a nu se da posibilitatea ca unele din aceste organizații să activeze

În favoarea URSS, Serviciul de Informații al armatei române a propus crearea unui singur birou comun germano-român, urmând ca celelalte organizații să fie treptat lichidate. Amiralul Canaris a răspuns că va da o soluție după ce va consulta specialistul său pentru problema ucraineană.

b. Chestiunea celor doi ofițeri aviatori români care procurau infor-mații unor organizații de spionaj maghiare și germane

Amiralul Canaris a propus ca acești ofițeri să fie predați, pentru a fi cercetați cu ce organe de spionaj lucrau și pentru a nu da loc la un proces care ar fi în detrimentul relațiilor germano-române. Serviciul de Informații al armatei române a promis satisfacerea cererii, după ce se va lua și avizul autorităților superioare române.

c. Chestiunea General Rozin

Amiralul Canaris a arătat că are unele informații din care rezultă că generalul Rozin – noul atașat militar român la Berlin și președintele comisiei de aprovizionare cu armament – ar fi de origine evreu. Ar dori să știe cu precizie acest lucru, întrucât se

vorbeşte foarte mult la Berlin asupra acestei chestiuni. S-a răspuns că şi în rândurile ofiţerilor români există această părere, dar răspunsul precis se va da după ce se vor face cercetări amănunţite.

Masa de seară a fost oferită de şeful Serviciului Secret român, la care a luat parte numai amiralul Canaris şi cei doi ofiţeri ai săi.

În ziua de 4 septembrie, dimineaţa, amiralul Canaris a avut convorbiri cu generalul Carboni. Şeful Serviciului Secret român, n-a avut nici o întrevedere.

La prânz, pe când şeful Serviciului Secret român era la masă, amiralul Canaris – care lua masa cu generalul Carboni şi cu ofiţerii italieni –, terminând a trecut pe la masa noastră şi şi-a luat rămas bun.

La ora 17,17 am părăsit Veneţia, iar în ziua de 5 septembrie ora 23 am sosit la Bucureşti, însoţiţi numai de căpitanul von Stransky care va continua atribuţiile sale.

Locotenent-colonel
Gh. Ionescu [Micandru]

Arh. S.R.I., fond „d", dosar nr. 3714, f. 23-27.

41

Strict Secret *Raport/7 septembrie 1940*
Nr. 5347

Serviciul Secret către
Marele Stat Major

Am onoarea a raporta:

Astăzi, la ora 17,55, urmează a sosi la Aeroportul Băneasa dl. amiral Canaris, şeful Serviciului de Informaţii al armatei germane, care – după unele informaţii – ar rămâne trei zile la Bucureşti.

Domnia sa este o personalitate cu foarte mare influenţă în Reich şi unul dintre cei mai apropiaţi colaboratori ai Führerului.

Obişnuit, când dl. amiral Canaris venea la Bucureşti, era întâmpinat la aeroport de şeful Serviciului Secret român, de ofiţerul român de legătură cu organizaţia germană din Bucureşti şi de o parte din personalul acestei organizaţii.

După ce dl. amiral Canaris era condus la hotel, îşi începea imediat activitatea, după o scurtă vizită la Legaţia germană. Pe tot timpul cât rămânea la Bucureşti, era oaspetele Serviciului Secret român.

Astăzi, am raportat domnului prim-ministru [general Ion Antonescu – n.n.] despre această sosire, iar domnia sa mi-a ordonat ca dl. amiral Canaris să nu ia contact cu nimeni decât cu domnia sa.

Faţă de cele de mai sus, am onoarea a vă ruga să binevoiţi a ordona dacă se mai menţin uzanţele expuse mai sus.

Şeful Serviciului Secret
Col. N. Vlădescu

Rezoluţie

Va fi primit de col. Vlădescu, care-l va conduce la domnul prim-ministru, cerând în prealabil a-i fixa ora de primire. Col. Vlădescu îl va însoţi şi va lua măsuri de găzduire, pază etc.

General Ioanițiu

Arh. S.R.I., fond „d", dosar nr. 3717, f. 30.

42

Notă/11 septembrie 1940

Despre convorbirea d-lui amiral Canaris cu dl prim-ministru, general Ion Antonescu

În timpul convorbirilor, dl. general Ion Antonescu a accentuat că dl. locotenent-colonel Ionescu Micandru va primi toate cererile ofițerului german de legătură, von Stransky, și că le va susține spre deplina noastră mulțumire.

În timpul discuțiilor, dl. general Ion Antonescu a accentuat de mai multe ori că din partea organelor românești se va face totul pentru a satisface sută la sută interesele germane. Noul regim din România s-a alăturat Axei Berlin-Roma și va continua această cale, fără a se lăsa abătută de la ea.

Mai departe, primul ministru a spus textual: „Generalul Antonescu este soldat și merge drept înainte fără a privi la dreapta sau la stânga. Este de la sine înțeles că noua conducere a Serviciului de Informații ia asupră-și toate obligațiile asupra cărora s-a făcut înțelegerea de la Veneția".

Arh. S.R.I., fond„d", dosar nr. 3717, f. 31.

43

Declarație/4 decembrie 1940

Subsemnatul locotenenet-colonel Ionescu Micandru de la Serviciul Special de Informații, domiciliat în București, str. Aviator Caranda nr. 62, Cartier Drumul Sării-Cotroceni, declar următoarele:

Am fost mutat în Serviciul Special de Informații la l octombrie 1936 o dată cu reorganizarea acestui serviciu. Până la această dată am contat în Marele Stat Major – Serviciul Adjutanturii. Cu ocazia discuției mutării la Serviciul Secret a trei ofițeri de stat major, s-a cerut și avizul Adjutanturii M.St.M., când am primit propunerea maiorului Cristea Nicolae (actualmente locotenent-colonel) că, dacă consimt, mă poate propune nominal. Am acceptat, mai ales că nu s-a spus că ofițerii detașați la Serviciul Secret au și o diurnă lunară.

La Serviciul Special de Informații am îndeplinit:

a) De la l noiembrie 1936 – la 1 septembrie 1939, [funcția] de șef al Frontului de Est (biroul evidenței informațiilor din țările din Estul Europei)

b) De la 1 septembrie 1939 până în prezent, [funcția] de șef al Biroului de colaborare cu Serviciul de Informații al armatei germane.

În străinătate am avut următoarele misiuni:

– La Helsinki (două călătorii) pentru legătura în vederea colaborării cu Serviciul de Informații al armatei finlandeze.

– La Ankara (o călătorie) pentru angajarea unui agent propus de atașatul nostru militar din acest oraș.

– La Sofia (o călătorie) pentru aducerea unor fotografii după anumite documente procurate de un agent informator.

– La Lisabona (o călătorie) pentru a aduce materialul strâns de observatorul Serviciului „S" în războiul spaniol și a-i transmite instrucțiuni.

– La Varșovia (6-7 călătorii) pentru colaborarea cu Serviciul de Informații al armatei poloneze.

– La Berlin (7-8 călătorii) pentru colaborarea cu Serviciul de Informații al armatei germane.

Ultima călătorie a fost la Veneția, în urma invitației Serviciului de Informații al armatei germane, și a avut loc între 1-5 septembrie 1940.

La această întrevedere au avut loc două conferințe:

– prima, la care a luat parte șeful Serviciului de Informații al armatei germane și doi ofițeri ai săi (între care și delegatul la București al Serviciului de Informații german, care a venit și el la Veneția), discutându-se chestiuni în legătură cu sabotajul în România.

– a doua, la care a luat parte numai șeful Serviciului de Informații al armatei germane, șeful Serviciului de informații al armatei italiene și Moruzov; nu am asistat, însă mi s-a spus de [către] Moruzov că s-au discutat chestiuni de „agentură".

Detalii asupra acestor întrevederi se găsesc în raportul pe care l-am întocmit la înapoierea de la Veneția[425].

Despre cele ce se petreceau în țară, în timpul de la 1-5 septembrie, s-a aflat în mod cu totul ocazional.

În ziua de 4 septembrie 1940, cam pe la ora 13,30, pe când se găseau la masă, șeful Serviciului de Informații al armatei germane a fost chemat la telefon de la Berlin.

La înapoiere a spus lui Moruzov că au informații despre unele dezordini la Brașov și Ploiești și că îl roagă să verifice dacă este adevărat. Moruzov m-a rugat să dau un telefon la București, la Serviciu, pentru a controla.

La telefonul de la Serviciului Secret am găsit pe funcționarul Serbu care mi-a comunicat că dl general [Ion] Antonescu a fost însărcinat cu formarea guvernului, dar că nu-mi poate da relații despre mișcările de la Brașov și Ploiești. Mi-a dat legătura cu dr. Georgescu[426] – șeful Secției Contrainformații – care mi-a spus că într-adevăr au fost unele mișcări, dar de mică importanță.

Am comunicat lui Moruzov cele de mai sus, care la rându-i a spus șefului Serviciului de Informații al armatei germane să nu fie îngrijorat de zona petroliferă pentru că mișcările nu au un caracter grav. De asemenea, i-a mai comunicat că dl general Antonescu a fost însărcinat cu formarea noului guvern și că – deși știe că nu este agreat de Domnia Sa – totuși este un om foarte hotărât și energic, astfel că dezordinele nu vor lua în nici un caz o dezvoltare periculoasă.

După masă, Moruzov era foarte nervos și abătut, dar și-a exprimat credința că nu i se poate întâmpla nimic, fiindcă n-a greșit cu nimic față de interesele țării.

În jurul orei 17 am părăsit Veneția îndreptându-ne cu trenul spre București. Până la Jimbolia, [Moruzov] a rămas în compartimentul său și nici nu a luat parte la masa de seară, deși era prezent și delegatul permanent la București al Serviciului de Informații al armatei germane.

În ziua de 5 septembrie 1940 am intrat în țară, la Jimbolia, unde am fost întâmpinați de curierul Serviciului, Răşcanu. Acesta i-a predat o servietă foarte grea, cu lucrările mai importante ale Seviciului.

La Jimbolia am aflat și de faptul că Regele Carol al II-lea a încredințat d-lui general Antonescu toate puterile în stat.

Până la masa de prânz, Moruzov a citit corespondența din servietă, iar subsemnatul și delegatul Serviciului de Informații al armatei germane am stat mai tot timpul în vagonul de dormit.

Masa de prânz a decurs fără discuții, Moruzov continuând a fi foarte preocupat.

---

[425] Documentul 39.

[426] Este vorba despre Florin Becescu (conspirativ Georgescu).

La Piteşti am fost întâmpinaţi de Niky Ştefănescu şi Şerbu, care veniseră cu două maşini pentru a-l duce pe Moruzov la Bucureşti, aşa cum făcea de obicei. Moruzov a refuzat şi a trecut cu Niky Ştefănescu în compartimentul din vagonul de dormit, unde am discutat până la sosirea la Bucureşti.

La Bucureşti, Moruzov şi Ştefănescu au plecat împreună, iar subsemnatul – după ce am condus acasă pe delegatul Serviciului de Informaţii al armatei germane – m-am dus la domiciliul meu.

Cu Moruzov n-am avut absolut nici o legătură în afară de serviciu. Dacă s-ar părea că am fost mai apropiat de el, aceasta se datorează exclusiv faptului că i-am adus servicii reale, atât în misiunile pe care le-am avut în străinătate, cât mai ales în colaborarea cu Serviciul de Informaţii al armatei germane.

În afară de indemnizaţia lunară acordată tuturor ofiţerilor din Serviciul Secret, Moruzov nu mi-a dat absolut nici o altă sumă de bani.

Pentru verificarea celor de mai sus mai adaug că, înainte de plecarea din Veneţia, Moruzov a încercat să mai ceară la telefon Serviciul din Bucureşti, dar nu a reuşit.

Prezenta declaraţie scrisă şi subscrisă de mine conţine 5 (cinci) pagini.

4 decembrie 1940 locotenent-colonelul
Dată în faţa noastră C. Gh. Ionescu [Micandru]
colonel s. s. indesc.

Arh. S.R.I., fond „y", dosar nr. 20954, voi. 4, f. 323-325.

CUPRINS

Cuvânt înainte (Florin Constantiniu)
Introducere

Date despre biografia şi personalitatea lui Mihail Moruzov
În atenția posterității
Familia
"Realitatea se împletea cu legenda"
Concepțoa despre *intelligence*
Şi-a iubit țara

Mihail Moruzov şi primele forme moderne de organizare şi activitate ale Serviciului Secret
"Un serviciu secret nu se poate improviza"
Serviciul de Siguranță al Deltei
Nistrul – o frontieră a Europei
Obiectivul principal: spațiul sovietic

Aspecte ale informării operative curente în activitatea Serviciului Secret
Reorganizarea Serviciului Secret
Germania caută să izoleze România şi Polonia
Avertismente neluate în seamă

Cazul Precup şi ascensiunea lui mihail Moruzov
Un ofițer nemulțumit
O acțiune premeditată
Moruzov prinde ițele complotului
Ecouri în presa străină

Din istoria unei colaborări – SSI Abwehr (1937-1940)
Un ofițer de încredere pentru Moruzov
"Ne-am împrietenit cu dracul!"
"URSS, o dată pornită, nu va mai putea fi oprită"

"Oportunismul politic ia proporții îngrijorătoare"
Conjunctura politică
Serviciul de Informații către marele Stat Major

Noiembrie 1938 SSI informează: Mai întâi a fost Cehoslovacia
Propaganda subversivă
Acțiunea teroristă
Îngrijorare în rândul românilor

Mihail Moruzov în Memorialistica legionară.
Între ficțiune şi adevăr
Permanențele statului
Crime şi atrocități
Agentul dublu
Colaborarea dintre Moruzov şi Horia Sima

Coordonate ale strategiei revizioniste sovietice contra
României dezvăluite de Serviciul Secret
Primejdia sovietică şi reacțiile factorilor de decizie
URSS urma punct cu punct înțelegerile cu Germania
Rezistența finlandeză a amânat agresiunea sovietică contra
României
Spionaj şi diversiune sovietică împotriva intereselor româneşti
Propaganda sovietică şi acțiunile de intimidare
Planificarea strategică a invaziei Armatei Roşii

Anexă de documente
Lista documentelor